

ÖMER FUÂDÎ
BÜLBÜLİYYE

İlyas YAZAR

2023

ÖMER FUÂDÎ BÜLBÜLİYYE

ISBN: 978-605-72872-3-6

Paradigma Akademi Yayınları

Sertifika No: 69606

Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım

Fetvane Sokak No: 29/A

ÇANAKKALE

e-mail: fahrigoker@gmail.com

Yayın Sorumlusu

Nevin SUR

Dizgi&Kapak

Himmet AKSOY

Matbaa

Meydan Baskı Fotokopi

Sertifika No: 70835

Kitaptaki bilgilerin her türlü sorumluluğu yazarına aittir.

Bu Kitap T.C. Kültür Bakanlığından alınan bandrol ve
ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

Şubat 2023

Paradigma Akademi

Bu kitap, Cumhuriyetimizin 100. yılına armağandır.

İlyas Yazar, 1971 yılında Kastamonu Araç ilçesinin Çavuş Köyünde dünyaya geldi. İlköğrenimini doğum yerinde (1982), orta öğrenimini Karabük'te (1989) tamamladıktan sonra yükseköğrenimini Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü'nden mezun olarak (1993) tamamladı. 1993-1997 yılları arasında, Batman Hasankeyf Lisesi, Kastamonu Abdurrahmanpaşa Lisesi ve İzmir Konak Haydar Rüştü Öktem Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak görev yaptı.

1997 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olan Yazar, 1999'da Ömer Fuâdî ile ilgili çalışmasıyla Yüksek Lisansını; 2007 yılında da “Kânî Dîvânı” üzerine çalışmasıyla Doktorasını tamamladı.

Araştırma Görevlisi olarak başladığı Dokuz Eylül Üniversitesi'nde 2008'de Öğretim Görevlisi, 2010'da Yardımcı Doçent, 2018'de Doçent olan Yazar, hâlen aynı üniversitede öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Evli ve Beril isminde bir kız babası olan Yazar'ın çeşitli dergilerde yayımlanmış çok sayıda bilimsel çalışması ve kitapları bulunmaktadır. (Ayrıntılı bilgi için bkz: www.ilyasyazar.com)

İÇİNDEKİLER

İçindekiler.....	v
Kısaltmalar	ix
Transkripsiyon Harfleri ve İşaretleri	x
Ön söz.....	1
Giriş	5

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖMER FUÂDÎ HAYATI VE ESERLERİ	15
1. HAYATI.....	17
1.1. Doğumu	17
1.2. Yetişmesi	19
1.3. Hizmetleri ve Vefatı	24
1.4. ESERLERİ	29
1.4.1. Menâkıb-ı Şa‘bân-ı Velî	31
1.4.2. Bülbüliyye	34
1.4.3. Türbenâme	36
1.4.4. Beyân’ül-Esrâr.....	38
1.4.5. Kasîde-i Pendiyye.....	38
1.4.6. Mecnû‘a-i İlâhiyyât	40

1.4.7. Muslihu'n-Nefs.....	40
1.4.8. Risâle-i Aseliyye	42
1.4.9. Risâle-i Güllâbiyye	43
1.4.10. Risâle-i Hâbiyye	44
1.4.11. Risâle-i Halvet	45
1.4.12. Risâle-i Hayâtiyye	46
1.4.13. Risâle-i Müsellesât (Müsellesât-ı Tâsiyye)	47
1.4.14. Risâle-i Sadefiyye.....	47
1.4.15. Risâle-i Şevkiyye fî Devrân-ı Sofiyye.....	49
1.4.16. Risâle-i Tevhidiyye	50
1.4.17. Risâle-i Virdiyye	50
1.4.18. Risâle-i Zikir.....	52
1.4.19. Silsilenâme	52

İKİNCİ BÖLÜM

2. EDEBÎ ve TASAVVUFÎ KİŞİLİĞİ	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÜLBÜLİYYE.....	73
3.1. Genel Bilgiler	75
3.2. Biçim Özellikleri	75
3.3. Eserin Konusu	76
3.4. Değerlendirme	88
3.5. Bülbüliyye'deki Kuşlar ve Özellikleri.....	93

3.6. B�lb�liyye’de Adı Geçen Kuşların Görselleri	96
3.7. N�shaların Tavsifi	98
3.8. N�shaların Değerlendirilmesi.....	101
3.9. Metin	105
Tıpkı Basım	247
Yararlanılan Kaynaklar	325
Ömer Fu��d� Bibliyografyası (2022)	331

Kısaltmalar

age.	: adı geçen eser
Ans.	: Ansiklopedisi
bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
H.	: Hicri
hızl.	: Hazırlayan
İA	: İslâm Ansiklopedisi
Ktp.	: Kütüphanesi
M.	: Miladi
MFA	: Mikro Film Arşivi
S.	: Sayı
s.	: sayfa
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Yay.	: Yayınları
yk.	: yaprak (varak)
Yz.	: Yazma

Transkripsiyon Harfleri ve İşaretleri

ا	e, a, ā
ب	b
ت	t
ث	š
ج	c
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	ẓ
ر	r
ز	z
س	s
ش	š
ص	ṣ
ض	ẓ, ḍ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	‘
غ	ġ
ف	f
ق	q
ك	k, ŋ, g
ل	l
م	m
ن	n
و	v, o, ö, u, ū
ه	h, a, e
ی	y, ı, i, ī

ÖN SÖZ

Ömer Fuâdî 1560-1636 yılları arasında, Osmanlı döneminde bir kültür merkezi olan Kastamonu'da yaşamış ve 76 yıllık hayatına pek çok telif eser sığdırabilmiş âlim, şair ve mutasavvıf bir kişidir.

Edebiyat dünyasında yer alan bazı ansiklopedi ve antolojilerle araştırma, inceleme ve eleştiri kitaplarında Ömer Fuâdî ile ilgili değerlendirmelerde genellikle *Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî* ile *Bülbüliyye* adlı çalışmaları ve Halvetîliğin Şa'bânîyye kolunda, otuz üç yıllık mürşitlik dönemi dikkate alınmıştır. Bu çalışmada, mutasavvıf şairin hayatı her yönüyle bir bütün olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Ömer Fuâdî'nin hayatına dair döneminin ve sonraki devirlerin şura tezkirelerinde her hangi bir kayıt bulunmamaktadır. Bu nedenle Fuâdî'nin biyografisi hazırlanırken morfolojik yöntem ve eser merkezli yaklaşımlardan hareket edilmiştir. Fuâdî'nin eserlerinden *Menâkıbnâme*, *Bülbüliyye*, *Türbenâme*, *Virdiyye*, *Sadefiyye*, *Hâbiyye* risaleleri ile *Muslihu'n-Nefs* üzerine yapılmış müstakil akademik çalışmalar bulunmakla birlikte eserleri hakkında genel değerlendirmeler içeren çalışmalar da mevcuttur. Ayrıca son yıllarda inanç turizmi bağlamında Şeyh Şa'bân-ı Velî cami, türbesi ve kültürü ile ilgili Kastamonu özelinde yapılan çalışmalar görülmektedir. Ömer Fuâdî özelinde yapılan çalışmalardan hareketle hazırlanmış Ömer Fuâdî Bibliyografyası da çalışmanın sonuna eklenmiştir.

Sanatında öğreticilik yönü belirgin olarak hissedilen Fuâdî'nin, devrin problemleri ve sosyal konularını içeren eserlerinin yanında, tasavvufî, didaktik bir fabl örneği olan

Bülbüliyye ile tek kişi hakkında yazılan ilk menâkıpnâmenin yazarı olması gibi özellikleri de onu muasırları ve temsil ettiği dinî gelenek içinde ayrıcalıklı kılmaktadır.

Elinizdeki kitapla Ömer Fuâdî'nin bilimsel bir yaklaşımla ve mevcut verilerden hareketle günümüz okuruna tanıtılması ve edebiyat tarihindeki yerinin tespit ve değerdendirilmesi hususlarına katkı sağlaması amaçlanmıştır. Bu bağlamda ilmî metin neşrinin ölçütlerine göre hareket edilmiş, edebî değere haiz bulunan Bülbüliyye mesnevisinin tenkidli metni hazırlanarak tıpkıbasımıyla birlikte okurun istifadesine sunulmuştur.

Kitap, Ömer Fuâdî'nin kişiliğini her yönden etkilemesi bakımından, yaşadığı devrin, sosyal ve kültürel yapısıyla, içinde bulunduğu Halvetî geleneğinin ana çizgileriyle değerdendirildiği "Giriş" ile üç bölümden meydana gelmiştir. Fuâdî'nin hayatı, doğumundan vefatına kadar, eserlerinden ve dönemin kaynaklarından hareketle ele alınmıştır. Fuâdî'nin yazın alanındaki velût kişiliği ortaya koyduğu eserlerden hareketle bir bütün olarak değerdendirilerek öne çıkan ve üzerinde çalışılanlar hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Edebî ve tasavvufî yönleri, şiirlerindeki şekil, dil ve üslûp, muhteva özellikleri ve söyleyiş kalıpları dikkate alınarak incelenmiş, eserlerinden seçilen metinlerle desteklenerek somutlaştırılmıştır.

Kitabın asıl bölümünü oluşturan Bülbüliyye hakkında genel bilgiler verilerek eser incelenmiş; yazma nüshaları tanıtılmıştır. Metni oluşturmada izlenen yöntem izah edilerek tespit edilen nüshaların edisyon-kritiği yapılmış ve bu çalışmada yararlanılan kaynakça Ömer Fuâdî

Bibliyografyasından ayrı olarak çalışmanın sonuna ilave edilmiştir.

şairin biyografisi hazırlanırken konuyla ilgili çalışmalardan yapılan alıntılarda, zaman zaman okuma ve vezin kusurlarının bulunduğu grlmştş. Eserde yer alan bu türden alıntılar aynen verilmiş fakat Fud'nin eserlerinden yapılan bu tür alıntılarda metin tamiri yoluna gidilmiştir. Bu bağlamda metin çalışması esnasında eksik görülen noktalar (..) işareti ile tamamlanmaya çalışılmıştır.

Ömer Fud'nin hizmetleri ve eserlerinin bilinmesi, tanıtılması ve gelecek kuşaklara aktarılması konularında yapılacak her çalışma aynı zamanda şeyh şa'ban-ı Veli odağında Kastamonu kültürel mirasına sahip çıkmak anlamına geldiğinden bu konuda atılacak her adımın bir kadirşinaslık göstergesi olacağı muhakkaktır. Bu eser de Fud'ye bir vefa ve Kastamonu kültürüne bir katkı olması bağlamında bir kadirşinaslık rneği olarak görülmelidir. Kitabın kusursuz olduğu iddia edilemez. Bütün dikkatimize ve gayretimize rağmen hata ve eksiklikler ya da gözden kaçan hususlar olabilmektedir. Her türlü tenkit, ikaz bizleri memnun edeceği gibi yeni bilgi ve belgelerin ortaya çıkması bu konuya katkı olacağından aynı zamanda kültürel zenginliğimizin de bir göstergesi olacaktır.

Gayret bizden, tevfik ve inayet Hak'tan anlayışıyla çıktığımız yolda eksikliklerin hoş gr ile karşılanacağını mit ederek kitabın muhataplarına faydalı olmasını diliyoruz.

İlyas YAZAR

İzmir 2023

GİRİŞ

XVI. yüzyılın ikinci yarısı ile XVII. yüzyılın ilk yarısında yaşayan Ömer Fuâdî, Osmanlı padişahlarından III. Murad (1574-1595), III. Mehmet (1595-1603), I. Ahmet (1603-1617), I. Mustafa (İlki üç ay 1618; ikincisi 15 ay 1623), II. Osman (1618-1622) ve IV. Murad (1623-1640) dönemlerini görmüştür.

XVI. yüzyılın ikinci yarısında imparatorlukta başlayan gerileme, XVII. yüzyıla girerken sancılarını iyice hissettirmektedir. Bu yüzyıl, imparatorluğun kuruluşundan beri sürekli ilerleyen ve genişleyen yapının durduğu, hatta yer yer gerilemelerin görüldüğü bir döneme tanıktır. Genel durum itibarı ile sınırlardan gelen haberler pek iç açıcı değildi. Doğu'da İran, Batı'da Avusturya ve müttefikleri ile Akdeniz'de Venediklilerle savaşlar bir türlü bitmek bilmiyordu. Karadeniz'de ise Kazakların görülmesi alışılmış olaylardan sayılmaktaydı.

İmparatorluk coğrafyasının sınırları ateş çemberi içindeyken, İstanbul ihtişamına bürünmüş, payitahtta kadınlar saltanatından bahsediliyordu. Çocuk yaştaki şehzadelerin tahta çıkarılması, Valide Sultan'ların hâkimiyetini tesis etmişti. Sonuçta, devlete bütünüyle sahip çıkabilecek dirayetli vezirlerin de olmaması nedeniyle, kamu düzeni sağlanamamış, rüşvetler “alenî” biçimde alınır satılır hale gelmişti. Anadolu'da ise valilerin isyan emareleri gözüküyordu. Çoğu zayıf ve tecrübesiz padişahların hüküm sürdüğü bu asırda

“Devlet”, her gün biraz daha sarsılmış, idare zayıflamış ve halkın feryatları artarak yükselmiştir.

Yüzyılın seyri içerisinde bir yandan değişen tahtın vârisleri diğer yandan keyfiyete göre işbaşına getirilen sadrazam ve kaptan paşaların suiistimalleri –devlet işlerine ehil olmayışları- hanedan ve sadaret makamlarından, alt katmanlara doğru başlayan yozlaşmanın doğal sonucu olarak vergiler ağırlaşmış, hayat pahalılığı artmış, yapılan adaletsizlikler halkın yer yer kıpırdanmağa başlamasına sebep olmuştur. Sık sık sipahilerle yeniçeriler arasına sokulan fitne sonucu, İstanbul sokakları, kelle isteyenlerin feryatlarına bırakılıyordu. İlmiye sınıfının oportünist davranışları nedeniyle, medreselerdeki müderrislikler ise ulûfe gibi ehil olmayanlara dağıtılır hâle gelmişti.

Memleketteki bu karışıklık ve kötüye gidiş, ancak Kuyucu Murad Paşa’nın çok şiddetli hareketleri sonrasında kısmen yatışmıştır. Murad Paşa’nın kanlı tedbirlerini, Köprülülerin dirayetli tutumları ve özellikle IV. Murad’ın sert önlemleri takip etmiştir. Fakat bu ve benzeri tedbirler süreklilik göstermemiş, yeni isyanların nüksetmesinin önüne geçilememiştir.¹

Devrin genel görünümüne imar çerçevesinden bakıldığında, İstanbul’daki saray ve köşklere yenilerinin eklendiği görülmektedir. Fizikî yapılaşmadaki gelişmelerin içeriğe de sirayet etmesi sonucu eğlencelerdeki artışlar, hânende ve sâzendelerin saray dışına çıkarak devlet ricâlinin

---

¹ Uzunçarşılı İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, C.III, Ankara, 1973, s.335, 522

malikânelerine kadar inmesi ve sıklıkla yaşanan “hal” ve “cülûs” çılgınlıkları devrin portresini ortaya koyuyordu. Bu yüzyılda "Devlet"’in ne iç siyasette, ne de komşu devletlere karşı dış siyasette başarılı olduğu söylenebilir.

Dış siyasetteki başarısızlıklar, içerideki isyanlar, iktisâdî ve sosyal hayatın buhrana sürüklenmesi, XVI. yüzyılda yaşanan zaferlerle dolu, zengin ve ihtişamlı, debdebeli bir hayatın izlerini henüz tamamen silememiş, bunun sonucu olarak da XVII. yüzyılda edebî hayat canlı kalmıştır. XVI. yüzyılda Türk Edebiyatı’nı zirveye taşıyan Fuzûlî ve Bâkî, bu asırda da geçilmez şahsiyetler olarak kabullenilmiş iken yüzyılın başlarında Nef’î (1572-1634)’nin kaside de yeni bir zirve oluşturduğu görülmektedir. Şeyhülislam Yahya Efendi (1552-1644) ise yüzyılın gazel üstadı olarak kendisini kabul ettirmiştir.

Bu yüzyılda İran’daki zulümden Hindistan’a kaçarak orada yeni bir üslup geliştiren şairlerin, edebiyatımız üzerinde tesirleri de görülmektedir. “Sebk-i Hindî” adıyla bilinen bu üslûpla şiir yazarlardan Nedîm-i Kadîm, Neşâtî-i Mevlevî, Fehîm-i Kadîm, Şehrî, Nâ’ilî-i Kadîm gibi şairler, şiirlerine incelik ve derin hayaller katma noktasında başarılı bir grafik sergilemişlerdir.

XVII. yüzyılın başlarında yetişen Ganî-zâde Nâdirî ve Kaf-zâde Fâizî, Bâkî ile Nef’î arasında bir köprü görevini üstlenmiştir. Bu asırda mesnevî tarzı ile ismi müşterek zikredilen Nev’î-zâde Atâ’î, Hamse’si ile bu tarzın üstadı olduğunu göstermiştir.

Nesir sahasında devrin kötü gidişatını sebep-sonuç ilişkisi içinde sorgulayarak çarelerini padişaha sunan Koçi Bey, sade nesrin temsilcisi sayılırken, Veysî ve özellikle Nergisî divan nesrinin en ağıdalı, en süslü örneklerini vererek, artistik inşa sanatının üstatları unvanına hak kazanmışlardır. Yine yüzyılın edebî çerçevesi içerisinde Evliya Çelebi, Kâtip Çelebi, Riyâzî, Güftî gibi tarih ve tezkire sahasında da önemli simaların varlığını zikretmek gerekir.²

Bu asırda devrin hükümdarları ve devlet büyükleri şiirle ilgilenmeye ve şairleri himâye etmeye devam etmişlerdir. III. Mehmet, I. Ahmet, II. Osman ve IV. Murad gibi şair padişahların şiirleri, çoğunlukla şiir değeri az olan nazım parçaları olmaktan öteye gidememiştir. Devrin padişahlarının hiçbirisinin herhangi bir şairi, bir Fatih, Yavuz yahut Kanuni'ye benzer bir şekilde desteklemediği ortadır. XVI. yüzyılın sonu ve XVII. yüzyılın başlarından itibaren gitgide ağırlığını artıran mutaassıp zümrelerin, şiire karşı bir hava oluşturmaya çalıştıkları görüşünün, devrin edebî yapısına yönelik ciddi bir değerlendirme olduğu kanaatindeyiz.³

XVII. yüzyıl edebiyatı, siyasi ve sosyal hayattaki sarsıntılara rağmen gelişmesine devam etmiştir. Bu asır gerek edebiyat, gerekse ilim dünyamızda büyük şahsiyetlerin yetiştiği bir devir olmuştur.⁴ Ömer Fuâdî de bu yüzyılda yetişen şair ve nâsirler arasında yer almaktadır.

---

² Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klâsikleri, C.5, İstanbul, 1987, s.64-65.

³ Kortantamer Tunca, Nev'î-Zâde Atâyî ve Hamse'si, İzmir, 1997, s.10.

⁴ Öztuna Yılmaz, Büyük Türkiye Tarihi, C.5, İstanbul, 1977, s.123-131.

Ömer Fuâdî'nin hayatını bir bütün olarak etkilemesi bakımından, yetişme sürecinde önemli yeri olan “Halvetîlik” ve “Şa'bâniyye” kolu üzerinde kısaca durulması gerektiği kanaatindeyiz. Çünkü şair, hayatının büyük bölümünü bu yapı içinde geçirmiş, kişiliği ve sanatı bu dairede tekâmül etmiştir.

Halvetiyye tarikatının ismini kurucusu olan Ebû Abdullah Siracüddin Ömer b. Ekmelüddin el-Lahcî el-Halvetî (Ö. H.750/M.1349 veya H.800/M.1397)'den aldığı bilinmektedir. Kaynaklarda zikredildiğine göre Ömer Halvetî, amcası Âhi Muhammed b. Nur'dan ders almış, amcasının H.717/M.1317'de vefatı üzerine onun yerine geçmiş, Tebriz, Mısır, Hicaz ve Herat'ta tarikatını yayma faaliyetlerinde bulunmuştur.⁵ Hayatını çoğunlukla halvette geçirdiği için “Halvetî” lakabını alan Ömer Halvetî, Herat'ta vefat etmiştir. Halvetîlik, esas olarak tarikatın ikinci pîri olan Seyyid Yahya Şîrvânî (Ö. H.862/M.1457)'nin halifeleri tarafından İslâm âlemine yayılmıştır.⁶

Tarikatlar içinde şube ve kolu en fazla olan Halvetîlik, Türk insan ve cemiyetine, en çok tesir eden yönü ile dikkati çekmektedir. Bu tarikat her sınıftan insana hitap eden ve mensupları arasında, muhtelif meslek erbabını görme imkânı olan bir gönül ocağı şeklinde müşahade edilmektedir.⁷ Gölpınarlı, Halvetîliğin önemli bir özelliği olan, şube ve kol çokluğunu, tasavvuf erbabının “tarikat kuluçkası” yaklaşımıyla

---

⁵ Öztürk Yaşar Nuri, Tasavvufun Ruhu ve Tarikatlar, İstanbul, 1990, s. 334; Eraydın Selçuk, Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul, 1984, s. 236.

⁶ İz Mahir, Tasavvuf, İstanbul, 1969, s. 168.

⁷ Öztürk Yaşar Nuri, Kuşadalı İbrahim Halvetî, İstanbul, 1982, s. 26.

ele aldığı ifade etmektedir.⁸ Osmanlı Devleti’ni tarih sahnesine çıkaran kuvvetlerden biri olan tarikatları ve olumlu etkilerini inceleyen Hasan Küçük de, Halvetîliğin “*durmadan çeşitli adlar altında yeni kollar halinde, her sınıf ve zümrenin dinî, psikolojik ve sosyal eğilimlerine uygun düşen prensipleriyle memleket sathına süratle yayılmasını ve hızla teşkilatlanmasını bilen bir tarîkat*” olduğunu belirtmektedir.⁹

Halvet, sözlükte büsbütün yalnız durmak, tenhada kalma, ıssız yer, ibadet, zikir, riyazet ile meşgul olmak üzere تنها bir hücreye kapanma, halvete girme, hamamın özel bölmesi gibi anlamlara gelmektedir.¹⁰ Tasavvufta ise halvet, şeyhin emir ve rızası ile müridin, karanlık ve dar bir yere çekilip ibadetle vakit geçirmesi için kullanılmaktadır. Aynı zamanda Allah ile gizli konuşmak anlamına da gelmektedir.

Halvetiyye tarikatının özellikleri olarak;

- Esmâ-i Seb’a (Lâ ilâhe illallah, Allah, Hû, Hak, Hay, Kayyûm, Kakhâr),
- Kalbi tasfiye,
- Kelime-i tevhidi dilden düşürmeme,
- Mâsivâdan (günahlardan) uzaklaşma,
- Zikr-i Celâl ile meşgul olma,

sayılmaktadır.

---

⁸ “Halvetîlik”, MEB İA, C.12, İstanbul, 1968, s. 422-423

⁹ Küçük Hasan, Tarikatlar, İstanbul, 1976, s.98.

¹⁰ Şemseddin Sâmî, Kâmus-ı Türkî, İstanbul, 1989, s.587; Devellioğlu Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara, 1997, s.320.

Halvetiyye zikrine istiğfar ve salavat ile başlayıp, yedi ismin ilkinin esrarının keşfinden sonra, diğerine geçmek suretiyle, zikirleri tamamlamak seyr u sülûkun manevi bir ritüelidir. Bu şekilde menzilleri geçip mertebeleri tamamlayan bir mürit, hilafet makamına yükselerek, insanları irşat etme hakkını elde etmektedir.¹¹

Halvetiliğin ikinci pîri Seyyid Yahya Şîrvânî'nin irtihalinden sonra tarikatın Ruşeniyye, Cemaliyye, Ahmediyye ve Şemsiyye kollarına ayrıldığı ve bu kollardan da bir hayli şubenin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.¹²

Ömer Fuâdî'nin de müntesibi olduğu Şa'bâniyye, Halvetîlik tarikatının Cemâliyye kolunun en önemli şubesidir. H.976/M.1568'de vefat eden Şeyh Şa'bân-ı Velî tarafından Kastamonu'da kurulan tarikat (kol) özellikle Orta Anadolu'da büyük bir manevi tesir bırakmış ve önemli bir maneviyat kalesi haline gelmiştir. Halvetîlik silsilesi konusunda önemli bir eser olan *Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye*'de Şa'bâniyye ve kurucusu hakkında şu bilgilere yer verilmektedir:

“Halvetiyye kollarının kurucuları arasında hürmete değer bir yeri olan ve evvelden beri Kastamonu'da Hazreti Pir unvanı ile anılan Şeyh Şa'bân-ı Velî, İstanbul'a gelerek şer'î ilimlerde olgunlaştıktan sonra memleketine dönerken Bolu'ya uğramış ve Cemâliyye halifelerinden Hayreddin Tokâdî ile karşılaşmış ve ona hizmet etmiştir. Bu zatın manevi terbiyesi altında seyr ü sülûkunu tamamlayarak hilafet almış, irşad ile görevli olarak Kastamonu'ya gelmiş, önceleri Hüsnâ'lar camiinde vaaz ve nasihate başlamış, sonra

---

¹¹ Eraydın, age., s. 238.

¹² Uludağ Süleyman, “Halvetiyye”, TDV İA, C.15, İstanbul, 1997, s.392-395

da Hisarardı mahallesine yerleşerek Halvetî tarikatına mensup olan Şeyh Sünnetî Efendi tarafından yaptırılmış olan dergâhta tarikatını yaymaya çalışmış, irşad halkasından pek çok kemal sahibi ârif ve halifeler yetiştirmiştir. H.976'da vuku bulan vefatı üzerine adı geçen dergâhta toprağa verilmiştir. Çok büyük şöhreti bulunan tarikatı Fas ve Hicaz'a kadar yayılmıştır.”¹³

Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin geniş halk kitleleri üzerindeki manevi tesiri günümüzde de devam etmektedir. Çalışmalarımız esnasında, zaman zaman bu bölgeye olan seyahatlerimizde halkın, türbe ve yanındaki camiye hizmette yarıştığına, dışardan gelen ziyaretçi akınının yoğunluğuna şahit olduk. Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin, tekke ve mescidine hizmet edenlere ya da kendisini ziyarete gelenlere, Hızır Aleyhisselâmı göndererek onların dileklerini yerine getirdiğine yönelik inanışlar, bu tür davranışlara sebep olarak gösterilmektedir. Yine halk üzerindeki hâkim inanca göre, Kastamonu'daki Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Ankara'daki Hacı Bayrâm-ı Velî varken bu iki şehre düşman giremezmiş. Nitekim Anadolu'nun birçok yerleri işgale uğradığı halde, bu iki şehrin korunmuş olmasının sebebi, halk inancında bu velilerle doğrudan ilişkilendirilmektedir.

Şa'bâniyye Anadolu'da hâkim olmakla birlikte, özellikle İstanbul'da yaygınlık kazanmıştır. Osmanlı sultanlarının on altısının Halvetî olması ve İstanbul'da yetmiş yakın Halvetî tekkesinin bulunmasına karşılık, Şa'bâniyye

---

¹³ Sâdık Vicdâni, Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye, (hızl. Gündüz İrfan, İstanbul, 1995, s. 210-211)

kolunun aynı şehirde yirmi beş tekkeye sahip oluşu, bu şubenin nüfuzunun boyutlarını açık biçimde ortaya koymaktadır.¹⁴

Şa'bân-ı Velî'nin Halvetiyye tarikatında kurmuş bulunduğu koldan, zamanla yeni şubeler ve kollar da türemiştir. Halvetîlik silsilesini Şa'bân-ı Velî'ye kadar getiren Vicedâni, aynı zamanda O'nun Nakşibendi olduğunu da belirtmektedir.¹⁵

Şa'bân-ı Velî'den Ömer Fuâdî'ye kadar tekkede şeyh olan zatlar şunlardır:

- Kastamonulu Şeyh Osman Efendi (Ö. H.976),
- Kastamonulu Şeyh Hayreddin Efendi (Ö. H.986),
- İskilipli Şeyh Abdülbâki Efendi (Ö. H.997),
- Kastamonulu Şeyh Muhyiddin Efendi (Ö. H.1012),
- Kastamonulu Şeyh Ömer Fuâdî Efendi (Ö. H.1046).¹⁶

Şa'bâniyye kolu ile ilgili olarak yazılan en önemli eser, Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin halifesinin halifesi Şeyh Ömer Fuâdî Efendi tarafından derlenip yazılan “Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî”’dir. Şa'bân-ı Velî'nin on beşinci post-nişini olan Şeyh Muhammed Sa'id Efendi tarafından H.1294'te Kastamonu Matbaası'nda basılan eserde Ömer Fuâdî, Pîr'in dönemine

---

¹⁴ Abdulkadiroğlu Abdulkerim, Halvetîlik'in Şa'bâniyye Kolu Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Külliyesi, Ankara, 1991, s. 26.

¹⁵ Sâdık Vicedâni, age.,s. 211.

¹⁶ Şeyh Abdurrahman Efendi'nin Vasiyeti, Kastamonu İl Halk Ktp., Yz. No: 3670/13, yk. 279b.

yakın kuşaktan olması nedeniyle, muhtemel değişikliğe uğrayabilecek rivayetlerin zuhurunu büyük ölçüde önlemiştir.

Ömer Fuâdî, Şa'bân-ı Velî'den başlayarak kendisine kadar, âsitânede şeyh olanların hayatlarını, menkıbelerini ve Şa'bâniyye ile ilgili rivayetleri *Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî* adlı eserinde ayrıntılı olarak ele almıştır. Eserde, Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin şeyhi Hayreddin Tokâdî'nin, Çelebi Sultan Aksarayî'nin halifesi olduğu ve silsilenin Hz.Ali'ye kadar uzandığı görülmektedir.¹⁷

---

¹⁷ Ünver İsmail, "Halvetilik", Türk Ans., C.30, Ankara, 1981, s.180.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖMER FUÂDÎ HAYATI VE ESERLERİ

1. HAYATI

Ömer Fuâdî, Şa'bân-ı Velî'den sonra silsilenin beşinci şeyhi olarak posta oturmuş ve H.1046/ M.1636'da vefat etmiştir. Halvetîlik tarikatının Şa'bâniyye kolunun silsilesi içerisinde H.1274/ M.1857'de vefat eden Ömer Fuâdî-i Sâni ile karıştırılmamalıdır. Ömer Fuâdî-i Sâni, Geredeli Aziz olarak bilinen ve silsilenin on dördüncü postu olan Şeyh Halil Efendi (D.1200/1785–Ö.1259/1843)'nin yetiştirdiği halifelerden olup İstanbul Sofular'daki Ekmel dergâhında çalışmalarını sürdürmüştür.¹⁸ Çalışmamızın konusu olan Ömer Fuâdî, 16-17. yüzyıllarda yaşamış Kastamonulu şair, yazar ve mutasavvıflarımızdan biridir.

Hayatı ve kişiliği ile ilgili olarak yaşadığı asırların ve sonraki yüzyılların şura tezkirelerinde herhangi bir kayda rastlanmamaktadır. Bu nedenle şairin hayatına dair ayrıntılara ve somut verilere sahip değiliz. Bu bölümde, dönem kaynakları da taranarak Fuâdî'nin eserlerinden hareketle biyografisi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.1. Doğumu

Ömer Fuâdî H.966/ M.1560 yılında Kastamonu'nun merkez ilçesi Musafakih mahallesinde dünyaya gelmiştir.¹⁹

---

¹⁸ Abdulkadiroğlu Abdulkerim, Tatçı Mustafa, Divan, Mustafa Rûmî Efendi, Ankara, 1998, s.IV-V.

¹⁹ Abdulkadiroğlu, Halvetîlik'in Şa'bâniyye Kolu Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Külliyesi, s.61; Demircioğlu M. Ziya, Kastamonu Evliyalari, Kastamonu, 1962, s.26; Bununla birlikte Fuâdî'nin doğum tarihi kesin olarak belirlenememiştir. H.966 tarihi her ne kadar pek çok kaynaktan ifade edilmişse de şairin doğum tarihiyle ilgili herhangi bir kesin kayıt yer almamaktadır: Mehmet Behçet, Kastamonu Âsâr-ı Kadîmesi, İstanbul, 1341, s.93; Ozanoğlu

Fuâdî'nin doğum yeri kaynaklarda genellikle Musafakih Mahallesi olarak ifade edilmişse de, bazı şer'iyye sicillerinde Tahirfakih Mahallesi kaydı görülmektedir.²⁰ Bu iki mahallenin birbirine yakın olması nedeniyle aile çevresinin bu mahallelere dağılmış olması mümkündür. Bu konuyla ilgili olarak Fuâdî, Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî adlı eserinde Musafakih mahallesinde doğduğunu ifade etmektedir. Babası Şa'bân-ı Velî fukarasından Himmet Dede'dir.²¹

Ömer Fuâdî'nin ailesiyle ilgili de ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Sadece Osmanlı Müellifleri adlı eserde eserlerinin ardından belirtilen “mahdum-ı âlileri Kalbî Efendinün bazı eş'arını hâvî olan büyük mecmua (Yahya) Efendi kütüphanesindedür”²² ifadesinden Kalbî Efendi isminde bir oğlunun olduğunu öğrenmekteyiz. İhsan Ozanoğlu da

---

İhsan, Kastamonu Kütüğü, İstanbul, 1952, s.84; "Ömer Fuâdî" Türk Dili Edebiyatı Ans., C.7, İstanbul, 1990, s.181.

Ayrıca İhsan Ozanoğlu, Şaban-ı Velî Menâkıbı adlı eserinde Fuâdî'nin doğumuyla ilgili olarak Bursalı Mehmet Tahir'in Osmanlı Müellifleri'nde H.960 tarihinin kayıtlı olduğunu belirterek bu bilginin kaynağının da Demircioğlu ailesi olduğunu ifade etmektedir. Oysaki bu eser üzerindeki araştırmamızda Fuâdî'nin doğumuyla ilgili herhangi bir kaydın yer almadığı, sadece ölüm tarihi ve eserlerinin verildiği tarafımızdan tespit edilmiştir. (Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, C.I, İstanbul, 1333, s.118-119.)

²⁰ Ozanoğlu İhsan, Şaban-ı Velî Menâkıbı, Kastamonu, 1967, s.15; Ayrıca 1115 tarih ve 110 sayılı şer'iyye sicilinin 23.kaydı, 1117 tarih ve 424 sayılı şer'iyye sicilinin 138. kaydında Fuâdî'nin Tahirfakih mahallesinden olduğu kaydı yer almaktadır.

²¹ Abdulkadiroğlu, Halvetilik'in Şa'bâniyye Kolu Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Külliyesi, s.61.

²² Bursalı Mehmed Tahir, age., s.119.

Kalbî'nin, Ömer Fuâdî'nin oğlu olup âlim ve şair bir kişi olduğundan bahsetmektedir.²³

1.2. Yetiştirilmesi

Ömer Fuâdî'nin düzenli bir tahsil ve terbiye gördüğü hayatının seyrinden ve meydana getirdiği eserlerinden anlaşılmaktadır. Fuâdî, ilk çocukluk yıllarını Şeyh Şa'bân-ı Velî gibi bir mutasavvıf zâtın sohbet ve irşatlarında bulunarak geçirmiştir. Şa'bân-ı Velî, M.1569 yılında vefat ettiğinde dokuz yaşlarında bulunan Fuâdî, cenaze merasimini şu şekilde tasvir etmiştir:

Sabî oğlancık iken peder merhum namazlarına iletmiş idi, bi'l-muvacehe gördüm. Bu kadar zaman uzlette olmakla halk gözünden gâib olan sultân-ı mülk-i âlem-i gayb u melekût bu hey'et ü hâletle kapudan taşra zâhir olduklarında halka şevk ü hraret ve zevk ü hâlet galebe etmegin kimi safa ile haykırup kimi hararetle ağlayup bir sadâ-yı hây u hû ve bir nidâ-yı yâ Hû zâhir ü peydâ oldu ki kalemlle tahriri ve kelamla takriri kabil değildir²⁴

İlk eğitim hayatına Kur'an mektebine giderek başlayan Fuâdî, ardından medreseye girerek tahsilini burada tamamlamıştır. Arapça ve Farsçayı bu dillerde ilmî, edebî ve tasavvufî eserler verecek düzeyde öğrenmiştir.²⁵ Eğitim hayatını içeren dönemini Menâkıbnâme'de “önceleri yüksek

---

²³ Ozanoğlu, Kastamonu Kütüğü, s.77.

²⁴ Ozanoğlu, Şa'bân-ı Velî Menâkıbı, s.14.

²⁵ Demircioğlu Ziya, Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Postnişinleri, Kastamonu, 1983, s.20.

memuriyet ve makamlara hevesle aklî ve naklî ilimleri tahsil ettim."²⁶ sözleriyle beyan eden Fuâdî, görüldüğü gibi bu dönemde yüksek mevkiler peşinde olduğunu açık biçimde belirtmektedir. Gençlik hevesiyle dolup taşıdığı bu süreçte, Şa'bân-ı Velî hazretlerinin seccadesinde irşat vazifesini gören zat, "mürşid-i kâmil" düşüncesiyle Şeyh Abdülbâki Efendi'ye intisap etmiştir. Bu intisabını Menâkıbnâme'de kendisi şu şekilde izah eder:

*Ben Kastamonu'da yüksek memuriyet ve makam hevesiyle aklî ve naklî ilimler tahsil ettim. Lakin kalp âleminde ruh makamından tahsil ve tekmil olunan ledünnî ilme meylim ve talebim yoktu. Allah'ın hidayeti ve zahiri ilim kuvvetiyle gâfil kalbime safa ve ruhumu cila gelerek ilâhî cezbe zuhur etti. Terk ve fena tarafına meylim arttı. Vahdete çekilerek kesreti attım. Nice zaman kendi halimde kaldım. Küreli Mehmet Çelebi ve Abdülbâki Efendiler gibi şariat ve tarikat kitaplarını okudum. Fakat müşkülâtım kitap ve risâle ile halledilemedi. Mürşid-i kâmile hizmet etmeyince geçitlerden geçmeye imkân yoktu.*²⁷

Yine Menâkıbnâme'den anladığımıza göre Abdülbâki Efendi, İskipli olup Acem Alisi lakabıyla anılan, diyanet ve kıyasette ünlü, ârif bir kişinin oğludur. İran'dan Anadolu'ya göç eden ve Çorum civarında nâ-mağlup olmakla bilinen ünlü acem pehlivanı, İstanbul'a giderken Abdülbâki Efendi'nin babası Ali ile güreşir. Bu güreşte Ali, acemi yenerek bu lakabı

---

²⁶ Yazar Nihal, Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme, Ankara, 1985, s.45.

²⁷ Ozanoğlu, Şa'bân-ı Velî Menâkıbı, s.145-146.

alır. Abdülbâki Efendi de babası gibi güreşçilik yeteneğine sahip bir kişi olmakla birlikte O, bu yeteneğini nefsiyle mücadeleye sarf etmekte ve nefesine karşı galip gelmektedir. Tek gözü ile dünyasını aydınlatan Abdülbâki Efendi, muasırları arasında hatırı sayılır âlimlerden birisi olarak tanınıyordu. Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin: “*Abdûlbaki'nin bir gözü dahi olaydı mütalaada ve ma'âni-i dakika-yı istihracda kitabı delip öte yanına geçer idi*” dediği rivayet olunmaktadır.²⁸

Kalbindeki sıkıntıları gidermek için Abdülbâki Efendi'ye, o sıralarda İskilip'te olması nedeniyle ulaşamadığını belirten Fuâdî, ruhunda yaşadığı büyük değişimi:

*Mektebi aşkda yine tekrar elifden başladım*²⁹

sözleriyle ifade ederek, içinde gitgide yanan aşk ateşine daha fazla sabredemediğini belirtmektedir. Bunun üzerine Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin halifelerinden meşhur *Hacı Dede*'ye içinde bulunduğu müşkil durumu ve hâlini arz eder. O da bu hâlin kısa sürede halledilemeyeceğini, zamana ve tedrice ihtiyaç olduğunu, mâsivâyı terk ederek tarikata girmesini ve böylece mücahede ile hâlinin düzeleceğini söyler. Bu sırada duyduğu heyecan ve çektiği ıstırap onu aceleye sevk etmekte ve Hacı Dede'den kısa zamanda irşat niyaz etmektedir. Dede Efendi'nin tez elden irşada âciz olduğunu ifade etmesi üzerine ondan ümidini kesen Fuâdî, Nureddin-zâde halifelerinden

---

²⁸ Yazar, age., s.230.

²⁹ Ömer Fuâdî, Muhtasar Manâkıbnâme, Kastamonu İl Halk Ktp., Yz. No:3676/1, yk.87a.

Himmat Efendi'ye hâlini arz eder. Himmet Efendi de elem ve ıstırap çekmenin cezbe alameti olduğunu ve tecelliyâtın zuhuruna vasıta olacağını belirterek Hacı Dede gibi menfî bir cevap verince Fuâdî, Ilgaz Dağı'nda bulunan Benli Sultan ocağına giderek hazretin oğlu ve halifesi Mahmut Efendi'ye hâlini arz eder. Mahmut Efendi de, Hacı Dede ve Himmet Efendi gibi onun derdine derman olamamıştır.

Fuâdî kendi ifadesiyle elinden tutup kendisine rehber olacak bir kimse bulamayınca, bu dertten kurtulması için Allah'a yalvarmaya başlar. İşte tam o sırada “Rahmani Hızır ve ruhani tabip Abdülbâki Efendi bu hasta hâlin imdadına Hızır gibi yetişir.”³⁰ Fakat kendisiyle görüşemeyince Cuma günü camide vaazını dinler ve içindeki fırtınaların kısmen dindiğini, “*bir miktar müşkülünün hallolduğunu*” beyan eder. Yedi iklimi gezse de istediğinin Abdülbâki Efendi olduğunu anlayarak *sıdk u sadakatle* bu veliye intisap eder.

Abdülbâki Efendi, Fuâdî'nin duygularının sükûna ermesinde ve kendisine intisabı konusunda Hacı Dede, Himmet Efendi ve Mahmut Efendinin gösterdiği aczi ve tereddüdü göstermemiş, *hakikat âleminde mevsuf olan bâki meyden* Fuâdî'ye *bir kâse saf şarap* vererek, onun gönül ve ruh âlemindeki elem ve kederlerine kâfi derecede şifa olmuştur. Fuâdî, hayatının bu devresinde Abdülbâki Efendi gibi bir mürşitle tanışmamış olsaydı ilâhî aşkın ateşiyle meczup olabileceğini kendisi ifade etmiştir:

---

³⁰ Ozanoğlu, Şa'bân-ı Velî Menâkıbı, s.146.

*Der-i âşinâ-yı ol dem taşradan bigâne sansunlar
Acep zibâ-revîşdür 'âkil ol dîvâne sansunlar*³¹

diyerek gönül dünyasında, manevî keşfin meydana getirdiği sırları halktan sakladığını belirtmektedir. Onun, önce Abdülbâki Efendi ve sonrasında Muhyiddin Efendi'nin rahle-i tedrisinden geçerek yetiştigi bu süreçte derdini mürşidinden, hâlini Allah'tan başka kimsenin bilmediğini ve bu halde dergâhta hizmette kaldığını Menâkıbnâme'de şu ifadelerle ortaya koymaktadır:

*Ben belâ sahrasının Mecnûnu eller bî-haber
Leylîyi Mevlâya tebdil itdüm eller bî-haber*³²

Şa'bâniyye'nin üçüncü post-nişini olan Abdülbâki Efendi'ye 27 yaşlarında intisap eden ve şeyhinin izniyle evlenen Ömer Fuâdî, dergâhın hitabet hizmeti ile meşgul olmuş ve üç yıllık hizmetinin ardından Abdülbâki Efendi'nin H.998/M.1589 yılında İskilip'te vefatı üzerine, dördüncü "post-nişin" olan Küreli (Araç'ın Demir Küresinden) meşhur âlim Muhyiddin Efendi'ye intisap eylemiş ve seyr ü sülûkunu bu veliden tamamlamıştır.³³

Fuâdî'nin yetişme sürecinde Abdülbâki Efendi ile Muhyiddin Efendi'nin katkıları oldukça fazladır. M.1587 yılında intisap ettiği Abdülbâki Efendi'nin M.1589'da vefatı ile yetişme süreci, aynı yıl yerine geçen Muhyiddin Efendi ile

---

³¹ Yazar, Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme, s.239.

³² Ömer Fuâdî, Muhtasar Manâkıbnâme, bk.84a

³³ Akyurt Yusuf, Resimli Türk Abideleri Kastamonu Şehri, C.XII, Ankara, 1944, s.75-77. (Türk Tarih Kurumu Ktp., Yz.No: 606.)

devam etmiştir. Toplam on yedi yıllık müritlik hayatı, M.1604 yılında Muhyiddin Efendi'nin vefatıyla noktalanmış ve bu tarihte Fuâdî, Şa'bân-ı Velî dergâhına beşinci post-nişin olarak şeyh seçilmiştir.³⁴

1.3. Hizmetleri ve Vefatı

Şa'bâniyye tarikatına girmeden önce “müfti müsevvıdlığı” görevinde bulunan Ömer Fuâdî, bu yıllarda fıkıhla da yakından ilgilenmiş ve çevresini aydınlatma gayreti içinde olmuştur. Bu devresini “kesret âlemi” olarak değerlendiren mutasavvıf şâir, bu süreçteki görevini: “... *terk ü tecerrüd 'âleminde üç yıldan ziyâde mücâhede idüp keşf-i ma'nevî yüzünden ma'kâm-ı cem kuvvetiyle vahdet-i hakîkiyyeye irişüp 'uzlet ü vahdetde iken cemü'l-cem âsârı ve tecellîsi zuhûr idüp fark-ı sâni ve kesretde vahdet hâlinüñ şuhûdıyla kesret-i şuveriyye 'âlemine düşüp Kaşamonuda onyedî yıl müftîlerde ilm-i fıkıh kuvvetiyle hizmet-i kitâbetde ve Şa'bân Efendi Hazretleri câmi'inde hey'et-i hitâbetde olup...*”³⁵ sözleriyle ifade etmektedir.

Ömer Fuâdî'nin, tarikata intisabından sonra sorumlulukları daha da artmıştır. Onun zamanında Halvetîliğin Şa'bâniyye kolu hayli inkişâf ettiğinden, pek çok kişi bu tarikata intisap etmiştir. Bütün Kastamonuluların sevgi ve

³⁴ Şeyhi Mehmed Efendi, Vekâyiü'l Fudalâ, (hzl.:Özcan Abdülkadir, Şakâiku'n-Nu'mâniye ve Zeyilleri, İstanbul, C.3, 1989, s.51); Şeyh Abdurrahman Efendi'nin Vasiyeti, Kastamonu İl Halk Ktp., Yz.No: 3670/13, yk.279b.

³⁵ Yazar, Halvetîliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme, s.244.

saygısına mazhar olan Fuâdî'nin cuma günleri, selefleri gibi, Şa'bân-ı Velî camiinde halka verdiği vaazlarda İslâm Dininin yüceliğini, ibadet ve muamelatla ilgili meselelerini halkın anlayacağı bir dille izaha çalıştığı sohbetleri, büyük bir ilgiyle takip edilmiştir. Kastamonu'daki şöhreti kısa zamanda, çevre kazalarda da duyulunca insanlar, kendini görmek ve ilminden istifade etmek üzere dergâha ziyaretlerde bulunmuşlardır.³⁶

Kaynaklarda ifade edildiğine göre Fuâdî, engin bilgisi ve ateşli hitabetiyle cemaati ve kendisiyle görüşen insanları oldukça etkilemiş ve böylece zahirî ilimlerde herkes tarafından saygı duyulan bir şahsiyet olarak tanınmıştır. Özellikle fıkıh ve fetvada memleket çapında şöhret sahibi olduğu belirtilmektedir.³⁷ Kissling, Şa'bâniyye'yi tarihsel gelişimi içinde değerlendirdiği eserinde, özellikle Fuâdî'nin Menâkıbname ve Türbenâme'sinden geniş biçimde yararlanmış ve Fuâdî döneminde yapılan hizmetlere de yer vermiştir.³⁸

Ömer Fuâdî'nin dergâhta şeyh olarak kaldığı süre içinde en önemli hizmetlerinden biri, Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin kabrine bir türbenin yapılmasına öncülük etmesi olmuştur. Bu hususta olgunluğunu ve derecesinin yüksekliğini görüp rahle-i tedrisine diz çöktüğü hocası Muhyiddin Efendi, bir sohbet esnasında Şeyh Şa'bân-ı Velî için bir türbe yapılması gerektiğini ifade etmiştir:

---

³⁶ “Ömer Fuâdî”, Evliyalar Ans., İhlas yay., C.9, İstanbul, 1992, s.418.

³⁷ Ozanoğlu, Şa'bân-ı Velî Menâkıbı, s.17.

³⁸ Kissling Von Hans Joachim, Sa'ban Veli Und Die Sa'banijye, Leiden E.T.Brill, 1952.

Dünyâda üç murâdım vardur. Hâk Te'âla beni ol murâdıyla ber-murâd itse, ol dem intikâl itsem mevt cânıma minnet idi buyurduklarında hâkîr dahı beyânın murâd idince birisi câmi'-i şerîfün minberi uzundur, hâlka-i zıkrü'l-lâha müzâyâka ve zâkirîn-i ehl-i şevke müzâheme virür ve câmi'ün iki direkleri dahı bu vech ile mâni' ü müzâhimdür mütevellîye minberi kat' ve direkleri kal' itdirmekdür buyurup üçünci murâdlarından dahı beyân murâd idince anlar dahı mahremleri olmağla bî-tekellüf keşf-i râz idüp lutf-ı Hakk-ı bî-niyâz ile vâkı'amuz âfâka düşer ise Şa'bân Efendi Sultânunñ üzerlerine bir 'âli türbe yapılır benüm zamânımda zuhûr itse ve merkad-i münevverleri üzerine şof örtüp ve siyah dülbentlerin şarsam akşâ-yı murâdıma vâsıl olurum³⁹

Bu sohbetin ardından birkaç ay sonra Muhyiddin Efendi ebediyete intikal etmiştir. Yerine geçen Ömer Fuâdî, hocası olan selefinin bu üç muradını hatırlayarak işe başlamış, okunan dualar ve kurbanlarla türbenin inşasına başlanmıştır. Fuâdî türbenin yapılış hikâyesini *Türbenâme* adlı eserinde bütün ayrıntılarıyla anlatmaktadır.⁴⁰ Bu eserde belirtildiğine göre türbenin inşaatında gayr-ı müslim amelelerin de çalışması Fuâdî'yi rahatsız etmiştir. Bu rahatsızlık mutasavvıf şairin rüyalarına girecek kadar etkili olmaya başlayınca, türbenin mimarını çağırarak gerekli telkinlerde bulunmuştur. İnşaat

---

³⁹ Yazar, Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme s.275-276.

⁴⁰ Ömer Fuâdî, Risâle-i Türbenâme, Kastamonu İl Halk Ktp., Yz. No: 3676/2, 32yk.

sürerken azizlerin merkadi üzerine, yapılmakta olan türbe şeklinde, bir nurun indiğini yine Fuâdî rivayet etmektedir.⁴¹

Şa'bân-ı Velî Türbesi'nin inşaatına yardım eden, Sultan I. Ahmed'in baş veziri Murad Paşa'nın dokuz yıl kethüdalığını yapan Ömer Kethüda, Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin müritlerinden Himmet Dede'nin oğludur. Bu nedenle, türbe inşaatına maddi yardımda bulunmuştur. Murad Paşa'nın Diyarbakır'da ölümünden sonra sadrazam olan Nasuh Paşa, Ömer Kethüda'yı katlettirince türbe inşaatı yarım kalmış, iki yıl yarım kalan inşaat harabeye dönmüştür. Devlet yardımına pek sıcak bakmayan Ömer Fuâdî ve dostları, halktan gelen yardımları kabul etmişler ve makbuz karşılığı alınan bu paralar için Ömer Fuâdî tarafından bir defter tutulmuştur. Yapılan bağışlarla türbe tamamlanınca Fuâdî, türbenin girişindeki kitabeye şu tarihi düşmüştür:

*Kethüdâ Beg kim 'Ömerdür nâm aña
Türbeye şıdķ ile itdi ibtidâ
Çünkü anlar gitdi dâr-ı rahmete
Cem' oluban yapıdılar ehl-i şehâ
Bed'ine Dervîş 'Ömer târih didi
Merķad-i Şa'bân-ı Sulţân-ı bekâ
(H) 1020⁴²*

Türbenin kubbesi kurşunla kaplanmış, Şa'bân-ı Velî'nin sandukası halktan toplanan bağışlarla yapılmış ve tutulan bağış defteri, bizzat Ömer Fuâdî tarafından sanduka ile örtü arasına

---

⁴¹ Yazar, age., s.277.

⁴² Yazar, Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme, age., s.303.

konulmuştur.⁴³ Böylece Fuâdî açısından çok önemli bir görev tamamlanmış, hocası ve selefi olan Muhyiddin Efendi'nin muradı da yerine getirilmiştir.

H.1013/ M.1604 yılında postnişin olan Ömer Fuâdî, tam otuz üç yıl halkı “tenvir ve irşat” göreviyle meşgul olmuş, çevresine ve beldesine önemli hizmetlerde bulunmuştur. Bir taraftan talebe ve ulemaya fıkıh, hadis ve tefsir dersleri okutan ve her cuma insanları aydınlatan vaazlar verirken diğer yandan bâtinî ilimlerde mertebeler kat etmiş, talebelerinin, sâliklerinin ve ilmiyeye mensup arkadaşlarının “rûşd ü kemâline” ömrünün sonuna kadar himmet ve gayret etmiştir. Fuâdî'nin “*zâhir ü bâtını mâmur, keşf ü kerâmeti meşhûr ve her türlü mesâisi meşkûr*” bir zat olduğunu belirten kaynaklar; Türkçe, Arapça ve Farsça ile meydana getirdiği ilmî, edebî ve tasavvufî konulardaki eserlerine dikkat çekmişlerdir.⁴⁴

Ömer Fuâdî, gerek dergâhtaki derslerinde gerek Cuma günü vaazlarında, halkın doğru bir şekilde bilgilendirilmesi noktasında önemli bir misyona sahip olmuştur. O, otuz üç yıllık irşat hayatı sürecinde, kemâle ermiş pek çok kişi yetiştirmiştir. Bunlar arasında en meşhuru, kendisinden sonra yerine geçerek âşıklara rehberlik eden, ilmi ve kemâliyle tanınan, Kutb'ül-ârifin Çorumlu Şeyh İsmail Kudsî Efendi'dir.⁴⁵

Ömer Fuâdî bütün hayatını Kastamonu'da geçirmiş ve H.1046/ M.1636 yılında 76 yaşındayken vefat etmiştir. Kabri

---

⁴³ Yazar, age., s.280-300.

⁴⁴ Ozanoğlu, Şa'bân-ı Velî Menâkıbı, s.18.

⁴⁵ Akyurt, Resimli Türk Abideleri Kastamonu Şehri, s.76.

Şeyh Şa'ban-ı Velî Türbesi'nin içinde, hocası Şeyh Muhyiddin Efendi'nin sağında, kütüphaneye bitişik olan duvarın yanında bulunmaktadır.⁴⁶ Hizmete açıldığından beri önemli bir ziyaret yeri olan Türbe, bu işlevini günümüzde de devam ettirmektedir.

1.4. ESERLERİ

Ömer Fuâdî âlim, fazıl ve şair kişiliğiyle bilinen velut bir şahsiyettir. Nazım ve nesir otuza yakın eser veren mutasavvıf şairin, eserlerini Türkçe, Arapça ve Farsça kaleme aldığını görülmektedir. Edebî açıdan bakıldığında didaktik anlayışı ilke edinen Fuâdî'nin daha çok öğretici unsurlara yer verdiği anlaşılmaktadır. Manzum eserlerinde zaman zaman görülen vezin ve kâfiye kusurları bu durumdan ve fazla eser vermesinden kaynaklanabilir. Ömer Fuâdî'nin eserleri şunlardır:⁴⁷

Bursalı Mehmet Tahir, Ömer Fuâdî'nin eserlerinin tamamının Yahya Efendi Kütüphanesinde bulunduğunu belirtmektedir. Fakat çalışmamız sürecinde, Yahya Efendi Kütüphanesi'nin Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakil olduğunu ancak şairin bütün eserlerinin Süleymaniye Kütüphanesi'nde

---

⁴⁶Nev'izâde Atâi, Hadâiku'l-Hakâyık fî Tekmiletî's-Şakâik, (hızl.: Özcan Abdülkadir, Şakâiku'n-Nu'mâniye ve Zeyilleri, İstanbul, C.2, 1989, s.199); Bursalı Mehmet Tahir, age., s.118; Oğuz M.İhsan, Hz. Şa'bân-ı Velî ve Mustafa Çerkeşi, İstanbul, 1995, s.53.

⁴⁷ Bursalı Mehmet Tahir, age., s.118-119; Fuâdî'nin burada zikredilmeyen dört eserini daha tespit ettik: Bunlardan, Risâle-i Zikr, Kastamonu İl Halk Ktp., Yz. No: 2067/5; Risâletü't-Tasavvuf ve Beyânü'l-Esrâr, Kastamonu İl Halk Ktp., Yz.No:3670/12-15; Mecmû'a-i İlahiyât, Ankara Millî Ktp., No: 06 MFA 503 numaralarda kayıtlı bulunmaktadır.

de kaydının bulunmadığı görülmüştür. Ömer Fuâdî'ye ait olan eserlerin bir kısmının Süleymaniye Kütüphanesi'nin “Düğümlü Baba” ve “Hacı Mahmud Efendi” bölümlerinde, bazılarının da değişik yazma kütüphanelerde yer aldığı tespit edilmiştir.⁴⁸

---

⁴⁸Ömer Fuâdî'ye ait olan yazma eserlerden, yerleriyle birlikte tespit edebildiklerimiz bulundukları kütüphanelerle birlikte aşağıda verilmiştir:

‘Aseliyye: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi, No:2287/12

Bûlbûliyye: Süleymaniye Ktp. Düğümlü Baba, No:320/2; Kastamonu İl Halk Ktp.,No:1664; Manisa İl Halk Ktp.,No:1229/1; Ankara Millî Ktp. No:951/5, 4652.

Beyânü'l-Esrâr: Kastamonu İl Halk Ktp.,No:3670

Güllâbiyye: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2287/10; Kastamonu İ.H. Ktp.,No:4153,

Halvetiyye: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2287/9; Kastamonu İ.H. Ktp.,No:2067/4

Hayâtiyye: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2287/11

Maqâle-i Ferdiyye ve Risâle-i Virdiyye: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:4127, 2395/3; Esat Efendi, No:1734/3

Menâkıb-ı Şa'bâniyye: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2332/2, 4574, 4588, 4614, Düğümlü Bab, No: 569, Yazma Bağışlar, No:634.; Kastamonu İl Halk Ktp.,No:3676/1, 3679/1; İstanbul Üniversitesi Ktp., Yz.No: T1706,T2643,T23; Beyazıt Devlet Ktp., Yz.No: 20716Ankara Milli Ktp., Yz.No: 4588, MFA:1158

Muşlihu'n-Nefs: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2571/3; Reşad Efendi, No: 463; Mihrişah, No: 185/10; Kastamonu İl Halk Ktp.,No:1232/4.

Müsellesât-ı Tâsiyye: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2287/14

Risâle-i Tevhidiyye: Süleymaniye Ktp. Esad Efendi, No: 1734/1

Risâletü't-Tasavvuf: Kastamonu İl Halk Ktp.,No:3670/15,19

Risâle-i Virdiyye: Kastamonu İl Halk Ktp.,No:1232/3, 2067/3.

Risale-i Zikr: Süleymaniye Ktp. Esad Efendi, No: 1734/1; Kastamonu İl Halk Ktp.,No:2067/15

Şadefiyye: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2287/12, 2571/1

Silsilenâme: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2287/13

Şerh-i Vird-i Settâr: Süleymaniye Ktp. Esad Efendi, No: 1734/4

Şevkiyye fi Hakkı Devrânı Şûfiyye: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2287/5, 2332/1

Fuâdî'nin eserleri ile ilgili yaptığımız katalog taramaları ve kütüphane çalışmaları sonunda, Bursalı Mehmet Tahir'in zikrettiği eserlerin büyük bir kısmının az sayıda varaktan oluştuğu, sözü edilen eserlerin küçük risaleler şeklinde olduğu ve bunların da genellikle aynı cilt içinde istinsah edildiği tespit edilmiştir.

Bu bölümde Ömer Fuâdî'nin bilinen ve öne çıkan bazı eserleri ile bu eserler üzerine yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmektedir:

1.4.1. Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî

Menakıpnameler edebiyatımızda din büyüklerinin, tarikat kurucularının, önemli kişilerin hayatlarını konu edinen biyografik eserlerdir. Bu eserlerde kişilerin hayat hikâyeleri, sanatkârlık yönleri ve çeşitli özellikleri dile getirilmektedir. Ömer Fuâdî bu eserinde, Halvetîlik'in Şa'bâniyye kolunun kurucusu Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin ve kendisine kadar bu görevi yürüten dört halifesinin hayatını konu edinmiş; velilik, keramet hakkında bilgilerle tarikat silsilesini vermiştir.⁴⁹

Fuâdî'nin de belirttiği gibi eser, Şeyh Şa'bân-ı Velî için yazılan, bilinen tek menakıpnamedir. Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin ve halifelerinin menakıplarının ve kerametlerinin, diğer evliya ve şeyhlerinki gibi yazılıp bilinmesini isteyen Fuâdî, H.1017 tarihinde bu eseri yazdığını, herkes tarafından anlaşılabilmesi

---

Tevsikiyye: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2287/1, 2395/1; Kastamonu İl Halk Ktp.,No:2067/1

Türbenâme: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No:2287/115; Reşad Efendi, No: 478/2; Kastamonu İl Halk Ktp.,No:3676/2

⁴⁹ Levend A. Sırrı, Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, C.I, 1988, s.430.

için yalın bir anlatımla kaleme aldığını ve basit Türkçe ibareler kullandığını ifade etmektedir.⁵⁰

Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî, Menâkıb-nâme, Menâkıb-ı Şa'bâniyye gibi değişik adlarla bilinen eser, Sultan I. Ahmet için yazılmış olup beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, velilik ve keramet hakkında bilgiler verilmekte; ikinci bölümde, Şa'bân-ı Velî'nin tarikat silsilesi belirtilmekte; üçüncü bölümde, Seyyid Sünnetî Efendi'nin; dördüncü bölümde, Şa'bân-ı Velî'nin menkıbeleri anlatılmakta; son bölümde ise, Şa'bân-ı Velî'den sonra H.1030/ M.1620 tarihine kadar makamda şeyhlik eden dört halifenin biyografilerine yer verilmektedir.⁵¹

Menâkıbnâme'de bölümlerin çeşitli ayet, hadis ve beyitlerle desteklendiği görülmektedir. Eserde yer verilen beyitlerin genellikle Farsça olması ve Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin methiyle ilgili bölümlerde ifade edilmesi gerek Fuâdî'nin Farsçaya olan ilgisini ve bu dile hâkimiyetini gerekse bu edebiyatın zirve isimleriyle gelinen nokta açısından dönem itibarıyla dikkat çekici boyutunu da ortaya koymaktadır.

Nihal Yazar, bu eserle ilgili yüksek lisans çalışmasında, eserin secili nesirle yazıldığını; akıcı ve devrine göre anlaşılır olduğunu; şiir parçalarıyla desteklenen Farsça beyitlerin Mevlânâ, Hâfız-ı Şîrâzi ve Molla Câmi'ye, Türkçe şiirlerin çoğunun Ömer Fuâdî'ye, bazılarının ise Murâdî, Mahvî, Belîğ

---

⁵⁰ Ömer Fuâdî, *Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî*, Kastamonu İl Halk Ktp., Yz.No:3676/1, yk.4a.

⁵¹ Ömer Fuâdî, age., yk.5a; İstanbul Kitaplıkları Tarih Coğrafya Yazmaları Katalogu, 6.fasikül, İstanbul, 1946, s.516.

ve Ubeydî'ye ait olduğunu belirtmektedir.⁵² Sultan Ahmed Han döneminde yazılan eserde, *H. Pîr* olarak anılan Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin hayatının muhtasar ve mufassal olarak yazıldığı ifade edilmektedir.⁵³

Özetle, hem sanatçının biyografisinin ortaya konulması ve hem de Şa'bânîlik hakkında bilinen bütün gelenek, görenek, an'ane ve yaşam tarzının sonraki kuşaklara aktarılması noktasında çok önemli bir görevi yerine getirmiş olan bu eser, H.1294/M.1877'de Kastamonu Vilayet Matbaasında basılmıştır. Eserin matbu ve yazma nüshaları bulunmakta olup eser üzerine bilimsel metin neşirleri de yapılmıştır.⁵⁴

Fuâdî menakıpnamesinde mürşidi Muhyiddin Efendi'nin bir menakıbını şöyle anlatmaktadır:

Şeyhim Muhyiddin Efendi bir grup dervîşiyle birlikte Bolu tarafındaki Çağa kasabasına gidiyordu. Yolculuk sıcak havada cereyan ediyordu. Kasabaya yaklaştıkları gün hava aşırı sıcak olduğundan bazı arkadaşları konaklamak istediler. Uygun bir yer bularak dinlenirlerken Muhyiddin Efendi aniden kalkıp acele ile yola çıkmak istedi. Kafileden bazıları “*daha yeni konakladık, bu acele gereksizdir*” diyerek itiraz etseler de

---

⁵² Yazar, Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme, s.55.

⁵³ Kâtip Çelebi, Keşfü'z-Zünun, C.II, İstanbul, 1971, s.1842.

⁵⁴ Demircioğlu Aziz, Kastamonu'da Basılan Eserler, Kastamonu, 1987, s.18; Mehmet Behçet, Kastamonu Âsâr-ı Kadimesi, İstanbul, 1341, s.93; Ali Okumuş (1998). Menakıb-ı Şeyh Şa'ban-ı Velî. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; L. Nihal Yazar (1985). Halvetiyyenin Şa'baniyye Kolu ve Şa'ban-ı Velî. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hazret, kendisine tâbi olanlarla birlikte alelacele kalkıp yola devam etti. Muhyiddin Efendi'nin acele etmesinin sebebi çok geçmeden anlaşıldı. Şâbân-ı Velî silsilesinden Çağa'da irşatla görevli olan Hayreddin Efendi vefat etmişti. Vefatına yakın kendisine namazını kim kıldırsın diye sorduklarında demişti ki: “Teçhiz ve tekfinimi tamamlayıp bekleyiniz. Namazımı kılacak aziz gelecektir.” Cemaat, acaba kim gelecek diye beklerken Muhyiddin Efendi kasabaya girer. Kasaba halkı kendilerini karşılayıp Muhyiddin Efendi'ye tâbi olarak cenaze namazını kıldılar. İtiraz ederek yolda kalanlar ise hatalarını anlayıp nedamet getirdiler.⁵⁵

1.4.2. Bûlbûliyye

Ömer Fuâdî'ye ait temsilî, manzum bir hikâye olan eser bûlbûlün aşkını işlemektedir. Bûlbûliyye ya da Kitâb-ı Bûlbûliyye adıyla 1033/1620 tarihinde mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. 1190 beyitten oluşan eser, aruzun mefâîlün / mefâîlün / feûlün vezniyle yazılmıştır. Attar'ın Mantıku't-Tayr adlı eserinden esinlenilerek kaleme alınan Bûlbûliyye'de aşk ve vahdet teması üzerinde durulmuştur. Eserin, sebab-i te'lif bölümünde de belirtildiği gibi, zâhirde gülün aşkıyla feryat eden bûlbûlün inlemelerinden rahatsızlık duyan kuşların Hz. Süleyman'a şikâyetlerinin alegorik üslupla anlatıldığı bir hikâye olmakla birlikte esasında tasavvufi unsurlarla örülmüş, insan-ı kâmil olmanın erdemlerinden söz edilmektedir. Sade,

---

⁵⁵Yazar, Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme, s.247-248.

akıcı ve yalın bir üslupla kaleme alınan eserin öğreticilik yönü ön plandadır.

Bülbüliyye’de âlemin şaşılacak hâllerine dikkat çeken Fuâdî, toplum hayatına eleştirel bir yaklaşımda bulunarak insanlardan kiminin dost, kiminin düşman olduğunu, yalancılık, ikiyüzlülük ve gammazlıkla meşgul olanların nefislerine ve şeytana uyarak kendi kusurlarını görmediklerini, iyiyi kötünden ayırt edemediklerini belirtmiş, kötü davranışlardan uzak durulması gerektiğini, nefsin arzu ve isteklerine boyun eğilmemesini, insanın yaptıklarının yanına kâr kalmayacağını kuşlar arasında geçen temsîlî bir olay üzerinden anlatmıştır.

Eserin olay örgüsünü kısaca, kuşların en fesadı olan karganın hükümdarlığını ilan ederek kuşlar meclisini toplantıya çağırması; fesatlıkta sınır tanımayan karga, kuzgun ve saksığanın bülbülün yargılanmasını talep etmesi ve Tûtî’den bülbülü cezalandırmasını istemeleri; kuşların kendi aralarında toplanması; bülbülün katılmadığı toplantıdan bir kararın çıkmaması; Hz. Süleyman’dan yardım istenmesi; bülbülün divana çağırılması; karga, kuzgun ve saksığanın bülbülden davacı olması, iyi kuşların bülbül lehine tanıklık yapmaları ve nihayetinde bülbüle haksızlık yapıldığına hükmedilerek davanın sona ermesi şeklinde özetlenebilir. Hikâyede Tûtî’nin nefs-i müzekkâyı temsil ettiği belirtildikten sonra Bülbül’ün kalb-i insan, Kûfun ehl-i irfan olduğu anlatılmaktadır. Bülbül, ilâhî aşkla yanan can ve ruhu temsil etmektedir. O, bu dünyada ya da ten kafesinin içinde, uzak kaldığı, ezeli gül bahçesinin hasretiyle yanmaktadır.

Kötülükleriyle bilinen ve nefis-i emmareyi temsil eden Karga, Kuzgun ve Saksâğan da aynı zamanda, Bûlbülün duygularını anlamayan, ham, câhil ve kabiliyetsiz insanları sembolize etmektedir. Eserin beş yazma nüshası bulunmaktadır ve tenkidli metni İlyas Yazar (2001) tarafından yayınlanmıştır.⁵⁶ Kitabın üçüncü bölümünde Bûlbülüyye hakkında ayrıntılı bilgiler yer almakta olup tenkidli metin ve tıpkıbasımı da verilmiştir.

1.4.3. Tûrbenâme

Tûrbenâme, H.1020 yılında hizmete açılan Şeyh Şa'bân-ı Velî Tûrbesi'nin yapılış hikâyesini konu etmektedir. Yazma nüshaları genellikle *Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî* adlı eserle bir arada bulunan ve bir nevi onun devamı sayılan Tûrbenâme, nesir olmakla beraber yer yer manzum bir yapıdadır.⁵⁷ Eserin yazılış nedenini Fuâdî *sebeb-i te'lif* başlığı altında şöyle ifade etmektedir:

‘Ömer Kethüdâyı Naşuh Paşa katl idüp tûrbe nâ-tamam kaldukda aḥvâl-i ehlu'llahdan ve bi-irâdeti'llah ‘âlem-i imkânda zuhûr iden ḥikmetu'llahdan ḥaberdâr olmayan ba'zî nâdânlardan bu ḥuşusda ḥased-i ḥasîd ve ḥıkd-ı ḥâkîd şerriyle şekk ü gümân ve i'tirâz u bühtân vâki' ve zâhir oldukda bu tûrbenâme anlaruñ i'tirâzlarına cevâb-ı şâkî ve şekk ü

⁵⁶ İlyas Yazar, "Bûlbülüyye (Fuâdî)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/bulbuliyye-fuadi-omer>

⁵⁷ Ömer Fuâdî, Risâle-i Tûrbenâme, Kastamonu İl Halk Ktp., Yz.No:3676/2, yk:92b-124a; İstanbul Millet Ktp., Yz.No:478/2, yk:91-130; Süleymâniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi Bölümü, Yz.No:2287/15, yk:282-317.

*gümânlarına ve sû-i zanlarına def-i vâfî ve hâzret-i şulâtânun nice kerâmât-ı bâhirelerine beyân için vâki' olmuştur.*⁵⁸

Fuâdî diğer eserlerinde olduğu gibi Türbenâme'de de nazım-nesir anlatımlarla mensur bir yöntem izlemiştir. Nesirle anlattığı meramını bağlamına göre gazellerle, beyitlerle, ayet ve hadislerle destekleyerek etkileyici bir üslubu tercih etmiştir. Eser, Ömer Fuâdî'nin şairliğinden izler taşımaktadır;

*Bir katre-i naçizim benden görünür ummân
Bir zerre-i bi-haddim şems onda olur pinhân
Bağban oluben girdim bir gülşen-i bostâna
Duymadı beni herkes ne gülşen ü ne bostân*

Türbenin inşaatı devam ederken yaşanan güçlüklerin etraflıca anlatıldığı eserde, Sultan II. Osman'ın vezirlerinden olan Kastamonu valisi Kurşunlu-zâde Mustafa Paşa'nın da katkıları dile getirilmektedir.⁵⁹

Kültürümüz içinde önemli yeri olan mimarî hayatımızın doruk noktalarını, genellikle cami, türbe, külliye gibi dinî mimariye ait eserler oluşturmaktadır. Türbenâme de dönem özelliklerini yansıtmaları ve devrine ışık tutmaları açısından

---

⁵⁸ Yazar, Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme, s.271.

⁵⁹ Ömer Fuâdî, Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme, Kastamonu, 1293, s.185.

önemli görülmektedir.⁶⁰ Türbenâme üzerine yapılmış çeşitli bilimsel çalışmalar bulunmaktadır.⁶¹

1.4.4. Beyân'ül-Esrâr

Arapça olarak yazılan risâlede Fuâdî, insanın ve ruhların ahvalini; ilimlerin sayısını, zahirî ve bâtını yönlerini; zikrin şartlarını; tasavvuf ehlinin özelliklerini; temizliğin önemini; namaz, oruç, zekât, hac gibi ibadetlerin keyfiyetini ayrı ayrı açıklayarak, Şa'bânîlik'in yapısını da ortaya koymaktadır.⁶²

Şa'bânîlik'in Fas ve Hicaz'a kadar yayıldığı göz önüne alındığında, Fuâdî'nin bazı eserlerini Arapça ya da Farsça yazmasındaki amacın hitap ettiği kitle açısından önemi daha iyi anlaşılacaktır.

1.4.5. Kasîde-i Pendiyye

Fuâdî'nin nasihat-nâme türündeki kasidesi olan eserin tam adı *Kasîde-i Pendiyye Berây-ı Hasb-i Hâl İbn-i Zamân Li-'Ömerü'l-Fu'âdî Kuddise Sirruhu* şeklindedir. 133 beyitten müteşekkil olan pendiyye, Millî Kütüphane FB 503/12

---

⁶⁰ Eserle ilgili daha geniş bilgi için, Ömer Fuâdî'nin “Hizmetleri ve Vefatı” adlı bölüme bakınız.

⁶¹ Lütfullah Elmacı (2017). Ziyaret fenomeni ve din (Kastamonu Şeyh Şaban-ı Veli türbesi örneği). Yüksek Lisans Tezi. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; Nagehan Gürel Bayrakdar (2018). Kastamonu'daki inanç turizminin Kastamonu'ya katkısı: Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesinde bir uygulama. Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; Semra Yılmaz (2012). Türbe ziyaretlerinin sosyolojik anlamı: Şeyh Şaban-ı Veli ve Mevlana türbeleri örneği Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

⁶² Ömer Fuâdî, Beyân'ül-Esrâr, Kastamonu İl Halk Ktp.,Yz.No:3670/12, 26yk. (251b-279a)

numarada bir mecmua içinde yer almaktadır. Şair kasidesinde monotonluğu kırmak için yer yer kıt'a, lâyiha ve beyt başlığı altında bölümlere yer vermiştir. “Pend-nâme” adıyla da bilinmektedir. Zamandan, felekten şikâyet edilen eserde, hakla bâtilı birbirinden ayıramayan, iftira ve gıybetle meyli artan ve nefesine esir olan insanların fazlalığından; buna mukabil tevekkül ve kanaat sahiplerinin azlığından, mal ve zenginliğin değer yargılarının önüne geçmesinden söz edilmektedir. Padişaha itaatin zayıfladığına dikkat çeken Fuâdî, dinin tehlikede olduğunu da belirtmektedir. Sosyal hayatın kanayan yönlerini, ekonominin bozulduğunu, ülkede “kizb ü hile”nin çoğaldığını ve bereketin kalmadığını anlatmaktadır:

Pâdşâhuñ kuvveti hutbe ile sikkesidür

Hutbe yirindedür 'ammâ sikkesini bozdılar

dizeleriyle başlayan manzumede şâir, “devr-i zühâl”in başladığına ve devletin orduya da hâkim olamadığına işaret etmektedir.⁶³ Eskilerin, padişahı bir ağaca benzettiğini ifade eden Fuâdî, halkın ise bu ağacın kökleri olduğunu ve eğer halk ahlaki değerlerini korur ve yaşatırsa devletin de ayakta kalacağını vurgular. Ardından toplumun yozlaşan yönlerini ortaya koyan şair, halk arasında hırsızlık, yalan, rüşvet, fitne, zulüm, israf ve hile gibi kötü vasıfların arttığını belirtmektedir.

Pendiyye, nasihat vermek maksadıyla yazıldığı için anlaşılır ve sade bir dille kaleme alınmıştır. Fuâdî; sanatkârene söyleyişten uzak samimi bir dille ahlaki tavsiyelerde bulunmuş,

---

⁶³ Ömer Fuâdî, Kaside-i Pendiyye, Ankara Milli Ktp., No:06 Mil FB 503, yk:53b-55b.

konuyla ilgili hadis-i şerif ve darb-ı mesel tarzındaki sözlere de yer vermiştir.⁶⁴

1.4.6. Mecnû 'a-i İlâhiyyât

Osmanlı Müellifleri'nde kaydı geçmeyen bu risalede de Ömer Fuâdî, seleflerini saygı ve ta'zim ile zikrettikten sonra, İslâmî açıdan mübarek sayılan Berat, Mevlid ve Mirâc gecelerinin önemi ve özelliklerini kendine has öğretici üslubuyla açıklamaktadır. Eserde, Hz. Muhammed ve ashabına övgüleri içeren ilahiler de yer almaktadır. Tasavvufî yönü ağırlıklı olan eser, aruz vezniyle yazılmış olup "Bûlbûliyye"den alınan bazı gazellerle de desteklenmiştir.⁶⁵

1.4.7. Muslihu'n-Nefs

Küçük bir risale olan Muslihu'n-Nefs'in yazılma sebebi olarak Fuâdî, kendisinden önce nefsin hallerine ait birçok risâle yazıldığını ancak bu risalelerde mertebelerin gelişigüzel anlatılması nedeniyle elde edilen manevî makamların detaylı bir şekilde izah edilmediğini gerekçe göstermektedir. Hakk'ın inayeti ve daha önce bu konuda eser veren sultanların himmetleriyle onların açıklamalarına ve sözlerine izahatta bulunarak yazmış olduğu bu risâle ile nefsin mertebelerini ve her mertebenin sıfât-ı hamidesini ve zemîmesini beyân ve her mertebeyi tafsil etmekle de sâlike sülûkunda kolaylık ve fayda

---

⁶⁴ Hakan Yekbaş. "Kaside-i Pendiyye (Fuâdî)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/kaside-i-pendiyye-fuadi>.

⁶⁵ Ömer Fuâdî, Mecnua-i İlâhiyyat, Ankara Millî Ktp., No:06 Mil FB 503, yk:58b-62b.

sağlamayı amaçlamış, herkes tarafından anlaşılması için de yalın bir dil kullanılmıştır.

Muslihu'n-Nefs'de nefsin yedi sıfatı yedi bölümde ele alınmıştır. Bu bölümler nefs-i emmâre, nefs-i levvâme, nefs-i mülhime, nefs-i mutmainne, nefs-i râziyye ve nefs-i marziyye şeklinde sıralanmış; nefs-i emmârenin gazab, hased ve kibir; nefs-i levvâmenin işret, temennâ ve kahr; nefs-i mülhimenin ilim, tevazu, tahammül, sabır ve kanaat; nefs-i mutmainnenin zühd, şükür, tevekkül, ibadet ve gam olduğunu belirterek bu özelliklerin zâhirî ve bâtinî yönlerine de dikkat çekilmiştir.⁶⁶

Eserde nefsin mertebeleri etvâr-ı seb'a usûlü üzere değil, Seyyid Yahya Şîrvânî (867/1464)'den Şâbân-ı Velî'ye kadar gelen silsiledeki mürşitlerin ele aldığı şekilde yani altı mertebe şeklinde ele alınmıştır. Mürit bu mertebeleri geçtiğinde, nefsi, ruh ile bir olup artık rûh-i kudîsî adını almaktadır. Risâlede ayrıca, sıfât-ı hamîdeleri elde etme yolları olarak az yeme, az söyleme, az uyuma, uzlet, zikir ve bunların fayda ve zararlarından bahsedilmiştir. Bütün bu menzillerin aşılması için mürşide olan ihtiyaç, ayet, hadis ve tasavvufî eserlerden deliller getirilerek anlatılmaktadır. İsmail Hakkı Cambaz'ın eserle ilgili bilimsel çalışması bulunmaktadır.⁶⁷

---

⁶⁶ Ömer Fuâdî, Muslihu'n-Nefs, Kastamonu İl Halk Ktp., Yz.No:1232/4, 52 yk.

⁶⁷İsmail Hakkı Cambaz (2016). Ömer Fuadi Efendi'nin 'Muslihu'n-Nefs' adlı eseri (Metin-inceleme). Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

1.4.8. Risâle-i Aseliyye

Fuâdî'nin Aseliye risalesi halk arasında “Bal tefsiri” adıyla meşhur olmuş konusuyla öne çıkmaktadır. Aseliye’de anlatıldığına göre Hz. Ali günlerden bir gün hastalanmış, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman da Hz. Ali’yi evinde ziyaret etmişler. Hâl hatırdan sonra, Hz. Ali misafirlerine bir şeyler ikram etmek istemiş, ancak evde sadece bir tas içinde bir miktar bal; balın içinde de siyah bir saç teli varmış. Hz. Ebubekir *“Karındaşımız Ali’nin balını her birimiz mahalle muvâfık ve derûnunda olan haslet ve hâle mutâbık üçer kelimât-ı hikmet-i âlûd söylemedikçe yemeyiz.”* demiş. Bunun üzerine başta Hz. Ebubekir olmak üzere sırasıyla Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali, bal, tas ve saçtan yola çıkarak hikmetli sözler söylemişler. ‘Aseliyye risalesinde de bu olaydan hareketle ashâb-ı kirâm sevgisi ve tevhid konusu işlenmiştir. Hikâyedeki bal tevhide yorulmuştur.

Fuâdî, risalenin telif sebebini, *“Sebeb-i Tahrîr-i Risâle-i ‘Aseliyye ve Ba’is-i Makâle-i ‘Ameliyye”* başlıklı bölümde eski âlimlerin ve hakîmlerin kitaplarını okuyup üzerinde düşünürken Müsellesât risalesine de konu olan ve halk arasında “Bal Tefsiri” diye bilinen Hz. Ali’nin hastalığını ve dört halifenin ziyaretini konu edinen Arapça hadisi gördüğünü belirtmektedir. *“Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz.”* hadisinden yola çıkarak, sahabe-i kirâmı anlatan bu hadisin de mü’minler için örnek teşkil edeceğini düşünmüş, iyilikler yolunda ilerleyen dervişler anlayıp gereğince amel etsinler diye basit bir Türkçe ile kaleme almıştır. Fuâdî, dört halifenin, Hz. Fatıma’nın, Hz. Aişe’nin ve

Hız. Peygamber'in sözlerini naklettikten sonra, kendisine ilham olan sözleri de aktarmıştır. Eser üzerine İsmail Demirel'in bilimsel çalışması bulunmaktadır.⁶⁸

1.4.9. Risâle-i Güllâbiyye

Fuâdî'nin dinî- tasavvufî nitelikli eserlerindendir. Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin Mesnevî-i Manevî adlı eserindeki “Gül solup gülşen harap olduysa da gül bahçesinin kokusunu gül suyundan bulayım.” manasındaki beytinden esinlenilerek kaleme alınan risalede Fuâdî, esmâ ve sıfatları yönünden Allah'ın tecellisinin mertebelerini ve sâlikin seyr ü sülûk yolculuğundaki makamlarını açıklamaktadır. Gül remzini kullanan müellif, Hız. Peygamber'i güle, ashab-ı kiramı da gül suyuna benzetmekte; Hız. Muhammed ve ashab-ı kiram sevgisini dile getirmektedir. Hız. Muhammed'in vefatıyla gül mevsimi geçip gitmiş ve insan, harap olmuş bir gülistânda kalakalmıştır. Tekrar gül kokusu duyabilmek için de, gülsuyu (güllâb) mesâbesinde olan mürşid-i kâmillere tâbi olunması gerektiği vurgulanmıştır.

Besmeleyle başlayan risale, Allah'a hamd ve sena, Hız. Muhammed, dört halife ve ashab-ı kirama dua içeren bölümlerden sonra sebeb-i telif ile devam etmektedir. Risale iki bölümden ibarettir: Birinci bölümde Allah'ın esmâ ve sıfatları yönünden tecellisinin üç mertebesi ele alınırken; “Makâle-i Lübbiyye” adını taşıyan ikinci bölümde tecellinin

---

⁶⁸ İsmail Demirel. (2018). Ömer Fuâdî'nin Türkçe Tasavvuf Risaleleri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi. s.55-57.

mertebelerinden ve sâlikin seyr ü sülûk yolculuğundaki makamlarından bahsedilmiştir.⁶⁹

1.4.10. Risâle-i Hâbiyye

Fuâdî'ye ait dinî ahlakî bir mesnevi olup aruzun *meḡā'ilün, meḡā'ilün, fe'ülün* kalıbıyla yazılmıştır. *Risâle-i Hâbiyye li-Dervîş Ömeri'l-Fu'âdî* başlığını taşıyan risale iki bölümden oluşmaktadır. Giriş niteliğindeki ilk bölümde 13 beyitlik besmele, 17 beyitlik tevhid, 15 beyitlik na't ve 8 beyitlik Çehâr Yâr-ı Güzîn övgüsü ve akabinde bir münâcât bulunmaktadır. Sonrasında ise Latîfî Tezkiresi'nden yararlanılarak yazılmış 150 beyitlik Osmanlı şairlerini birer-ikişer beyitle tanıtan şâirnâme niteliğinde bir bölüm yer almaktadır. Mesnevinin yazılış sebebi *Sebeb-i Te'lîf-i Kitâb* kısmında izah edilerek asıl hikâyeye geçilmiştir. Fuâdî'nin, ilham kaynağı Hamdullah Hamdî ve onun Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi olmuştur. Hamdî'nin Yûsuf u Züleyhâ mesnevisini okurken Züleyhâ'nın rüyası gibi bir rüyayı kendisine nasip etmesi için Hakk'a yalvaran Fu'âdî, bu sırada uykuya yenik düşmüş, rüyasında yüce bir kapı görmüş, gaipten gelen ses bunun mutluluk kapısı olduğunu, bu kapıdan girenin isteğine ve yüce makama ulaşacağını, bağış ve lütuf kapısının kendisi için açıldığını söylemiştir. Bu sözler üzerine şair kapıdan içeri girmiş, dağ ve bağ geçtikten sonra ovada bir yolda yürümeye başlamış, yolda ay yüzlü ve Leylâ saçlı bir güzelle karşılaşmış, onu görünce gözü aydınlanıp uykudan uyanmıştır. Bundan

---

⁶⁹Ahmet Akdağ (2016). “Ömer Fuâdî'nin Tasavvufa Dâir Gül-âbiyye Adlı Eseri”. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE), Özel Sayı III: 235-237.

sonraki günleri rüyasında gördüğü güzelin hayaliyle geçiren Fuâdî, kendisini aradığı sevgiliye ulaştıracak mürşidi doğum yeri Kastamonu'da bulmuş, Şeyh Abdülbâkî Efendi'nin dergâhına varıp ona intisap etmiştir.⁷⁰

1.4.11. Risâle-i Halvet

Risâle-i Halvetiyye, *Risâle-i Halvet* ya da *Halvet Risalesi* gibi adlarla bilinen risale, halvetin tanımı, halleri, faziletleri üzerine yazılmış küçük bir risâledir. Yazar bu risâlede halvet hâllerini, özelliklerini ve erdemlerini açıklamış ardından da halvetin mertebeleri üzerinde durmuştur. Fuâdî risalesinde Halveti şeyhlerinin halvet anlayış ve yaşamlarıyla ilgili bilgiler naklederken bazı hikâyeler aktarmakta, halvet sürecinde yapılan zikir ve zikir çeşitlerine dâir bir takım bilgiler de vermektedir.

“Enbiyâ ve evliyâ hazretleri şerî'at-ı 'akvâli ve tarîkat-ı ef'âli ve hakîkat-ı ahvâli buyurdıkları merâtib-i ilâhiyyede üç mertebenin 'amel-i şâlihi vardır ki ehline ma'lumdur.” ifadeleriyle başlayan mesnevinin sonunda Fuâdî asr-ı saadet döneminde yaşanan Hz. Muhammed (sav)'in Cuma namazında minberden inmesiyle birlikte, minberin ağlaması olayına da yer vermiştir.⁷¹

Halvet risalesinde halvet ve itikâfın tanımını, Halvetîlik'te Cemâliyye'nin kurucusu olarak bilinen Cemâl

---

⁷⁰Gencay Zavotçu. "Risâle-i Hâbiyye (Fuâdî)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/risale-i-habiyye-fuadi>.

⁷¹ Ömer Fuâdî, *Risâle-i Halvet*, Kastamonu İl Halk Ktp., Yz.No:2067/4, 10 yk.

Halvetî'nin menâkıbını, Halvetî tarikatının nasıl isimlendirildiğini, halvetin sekiz şartını, halvet ve itikâfi ruhbanlığa benzetenlerin iddialarını sıraladıktan sonra ruhbanlık ile halvet arasındaki farkları, halvetin ehl-i sünnet ve'l-cemaat itikadına sahip tarikat müntesiplerince ifa edilen bir ibadet şekli olduğunu beyan eden Fuâdî, Halvetiyye'de, halveti şeriata aykırı bulup halvetin ruhban âdeti olduğu, halvette hiçbir şey konuşmamanın şeriata aykırılığı gibi iddialara karşı halveti savunmaktadır. Ruhbanlıkla dervişliğin birbirinden tamamen farklı olduğunu belirten Fuâdî, mü'min ile kâfirin farkını bilmeyecek kadar cahil olanların dervişleri ruhbanlara benzettiğini söyler. Böyle kimselere hayıflanarak onların sahip oldukları ilmin Hz. Peygamberin Allah'a sığındığı fayda vermeyen ilim olduğunu belirtir.⁷²

1.4.12. Risâle-i Hayâtîyye

Fuâdî'nin fenâ, bekâ, hayât, mevt, tevhîd vb konulardan bahsettiği, Risâle-i Hayâtîyye, Arapça olarak kaleme alınmış mensur bir eserdir. Yazılma gerekçesi olarak Bakara suresinin 243. ayetinin yorumlanması gösterilmiştir. Fuâdî'ye söz konusu ayetteki: *“Sayıca binleri buldukları halde ölüm korkusuyla yurtlarından çıkanları görmedin mi? Bunun üzerine Allah onlara “Ölün!” dedi. Sonra kendilerine hayat verdi. Şüphesiz Allah'ın insanlar üzerinde büyük lütufları vardır; ama insanların çoğu şükretmezler”* ifadelerinin tenâsühle olan ilgisi sorulmuş, o da bu ayetin tenâsühle değil

---

⁷²İsmail Demirel (2018). Ömer Fuâdî'nin Türkçe Tasavvuf Risaleleri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi. s.50.

tevhidle alakasını ortaya koymak için bu risaleyi kaleme almıştır. Risâlede Fuâdî, İmam-ı Kâşânî'nin bu ayetle ilgili açıklamalarını naklederek konuyu ele almış; fenâ, fenâ-yı hakikî, bekâ, bekâ-yı hakikî, mevt, hayât, mevt-i tabîî, mevt-i iradî, tenâsüh gibi konulara değinerek “küntü kenz” hadisini konuyla ilişkilendirip tevhide erişebilmek için dervişlere yol göstermiştir.⁷³

1.4.13. Risâle-i Müsellesât (Müsellesât-ı Tâsiyye)

Fuâdî'nin “*Bana dünyânızdan üç şey sevdirdi: Güzel koku, kadın, namaz da gözümün nuru kılındı.*” hadis-i şerifini yorumladığı risalesidir. Edebi bir terim olarak müsellesât, bir konuyla ilgili söylenen üç söz anlamına gelmektedir. Bu risalesini de beyitler ve manzûm parçalarla süsleyen Fuâdî, dört halifenin de dünyadan kendilerine sevdiren üç şeyi (kelâm-ı müselleslerini) zikrederek bunları siyer ve menkıbelerden örnek verdiği olaylarla izah eder. Dört halifenin müselleslerinden sonra kendisine uygun bulduğu bir müselles daha zikrederek bu dünyada kendisine sevdiren üç şey üzerinde durur. Bunlar: Şeriatla iffetli olmak, tarikatla rif’atli olmak, hakikatle izzetli olmak şeklinde izah edilmiştir.⁷⁴

1.4.14. Risâle-i Sadefiyye

Bu risalenin yazılma sebebi eserin başında bir şiirle dile getirilmiştir. Tarikata giren çoğu talebenin halleri Ömer

---

⁷³ İsmail Demirel (2018). Ömer Fuâdî'nin Türkçe Tasavvuf Risaleleri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi. s.75.

⁷⁴İsmail Demirel (2018). Ömer Fuâdî'nin Türkçe Tasavvuf Risaleleri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi. s.58-59.

Fuâdî'yi etkilemiş ve bu eserin yazılmasında ilham vermiştir. Tarikata girip ömrünü bu yolda harcayan talebelerin nefs-i emmâre ve levvâme mertebelerinden kurtulamamaları, mülhime, mutmaine, râziye, marziyye mertebesine erememeleri, marziyye mertebesinde bulunan bir kişinin hâlâ kötü huylara sahip olabildiğini gören Fuâdî, kalbine gelen bir ilhâm üzerine zemime ve hamide bütün sıfatları bilip altı kıt'ada her birini anlatmıştır.

Mesnevi tarzında yazılan 66 beyitlik risalede, “Muslihu’n-Nefs”deki gibi nefsin yedi sıfatı ele alınıp incelenmektedir.⁷⁵ İki eseri birbirinden ayıran fark ise Sadefiyye’nin manzum olarak yazılmış olmasıdır. Eserin sonunda yer alan yedi gazelde de, yine nefsin yedi sıfatı tasvir edilmektedir. Eser bazı yazma nüshalarda “Risâle-i Sadefiyye” adıyla da geçmektedir.

Sadefiyye adıyla bilinen eserin başlığı yazmalarda genellikle Risâle-i Sadefiyye ve Makâle-i Düreriyye şeklinde zikredilmiştir. Fuâdî’nin diğer eserleri gibi Sadefiyye de öğretici niteliğe sahiptir. Eser, Halvetî tarikatı müntesiplerinin yaşaması gereken nefsin yedi mertebesi ve tavrıyla ilgili bir *sülûknâme* olarak da değerlendirilebilir. Ülkü Sayacı’nın Sadefiyye hakkında bilimsel çalışması bulunmaktadır.⁷⁶

---

⁷⁵ Ömer Fuâdî, Risâle-i Sadefiyye, Ankara Millî Ktp., No:06 Mil FB 503, yk:56b-58b.

⁷⁶Ülkü Sayacı (2003). Ömer Fuadî'nin Risale-i Sadefiyye adlı eseri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

1.4.15. *Risâle-i Şevkiyye fî Devrân-ı Sûfiyye*

Müftü Ali Çelebi'nin Arapça yazdığı *Deverân-ı Sûfiyye* adlı eserinin Ömer Fuâdî tarafından yapılan şerhidir. Eser, kaynaklarda *Risâle-i Şevkiyye fî Deverân-ı Sûfiyye* ve *Şevkiyye fî Hakkı Devrânı's-Sûfiyye* adlarıyla kayıtlıdır. Eserin yazılışı, sûfilerle ulemâ arasında zikir esnasında devrin, küfür sayılıp sayılamayacağı üzerine tartışmaların yoğun olduğu bir zamana rastlar ve Fuâdî'nin bu konuda yazacağı risâleye de kaynak teşkil eder. Fuâdî, böyle bir eser yazarak hem zikir esnasında devri, makul ve makbul karşıladığını hem de konu hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu ortaya koyar.

Müftü Ali Çelebi'nin *Deverân-ı Sûfiyye* hakkında yazdığı risâleyi şerh ettiğini söyleyerek söze başlayan Fuâdî, eserin başında bütün varlıkları yaratan Allah'ı zikredip Hz. Muhammed'i hadisleriyle anar. Sonra II. Bâyezîd devri evliyasından Sünbül Sinân'ın *Risâletü't-Taḥkîkiyye* adlı eserinden söz eder. I.Selîm'in de Sünbül Efendi'nin eserinde zikir esnasında devrin küfür olmadığı şeklindeki görüşünü onayladığını belirtir. Müftî (Zenbilli) Ali Efendi'nin *Deverân-ı Sûfiyye*'yi yazma sebebini de cümle cümle Türkçeye çevirip açıklar. Açıklamalarını kırmızı mürekkeple yazılmış fâ'ide başlıklı kısımlarda önemli not, fıkra ve kıssa kabilinden bilgilerle desteklemiştir.⁷⁷

---

⁷⁷ Gencay Zavotçu. "Risâle-i Şevkiyye Fî Deverân-ı Sûfiyye (Fuâdî)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/risale-i-sevkiyye-fi-deveran-i-sufiyye-fuadi>.

1.4.16. Risâle-i Tevhidiyye

Fuâdî'nin tevhid konulu risalesi olup tam adı *Makâle-i Tevsîkiyye ve Risâle-i Tevhîdiyye*dir. Genellikle *Tevhîdiyye*, *Risâle-i Tevhîd* ve *Tevsîkiyye* adlarıyla bilinen risalede Fuâdî; tevhidden, kelime-i tevhidin izahından, hakikat-ı Muhammediyye'den bahsetmektedir. Kelime-i tevhiddeki her harfin remzettği hakikatin anlatıldığı risale, Arapça mensur bir eserdir.⁷⁸

1.4.17. Risâle-i Virdiyye

Risâle-i Virdiyye, Tarikat-ı Şa'bâniyye'nin âdâb, erkân ve usullerinin dile getirildiği bir risaledir.⁷⁹ Vird, günlük olarak düzenli bir şekilde belli zamanlarda okunmak üzere çeşitli ayet, hadis ve ermişlerin sözlerinden derlenmiş olan dualardan oluşmaktadır. Her tarikatın kendine özgü bir evradı bulunmaktadır. Bu dualar günün ve gecenin belli saatlerinde topluca veya ferden yüksek veya alçak sesle okunabilir. Tarikat ehline ve sûfilere göre her bireyin bir virdi olmalıdır. Virdi olmayanın vâridi olmayacağından böyle kişilere feyz ve ilham da gelmeyecektir.⁸⁰

Fuâdî, yetiştği süreci ve seleflerinin hizmetlerini anlattığı risalesinde, tarikat erkânının ahvalinden, irşat faaliyetlerinden, konuşmanın adabından, esmâ-i hüsnâ ve

---

⁷⁸ İsmail Demirel (2018). Ömer Fuâdî'nin Türkçe Tasavvuf Risaleleri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi. s.28.

⁷⁹ Ömer Fuâdî, Risâle-i Virdiyye, Kastamonu İl Halk Ktp., Yz.No:1232/3, 83 yk.

⁸⁰ Süleyman Uludağ (2001). Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 381-382.

kelime-i tevhidin esrarından, Hazreti Ömer'in menakıbından ve sabah akşam okunan vird ve dualardan bahsetmektedir.

Bu hâkîr ü fakîr-i pür-taksîr dervîş 'Ömer'ül-Fu'âdî kuṭb-ı zaman u ma'rûf-ı cihân Kaşamonuda türbe-i pür-envâr u merkad-i mazhar-ı kerâmet ü esrarlarında medfûn Şa'bân Efendi âsîtânesinde on bir yıl irşâd-ı tâlibân iden mürşid-i kâmil Hazret-i 'Abdü'l-bâki Efendiniñ telkîn ü irşâdıyla mücâhede-i a'mâl-i şerî'at u tarîkat ve müşâhede-i ahvâl-i ma'rîfet ü hâkîkat görünüp ba'dehu yine Şultânuñ bi'z-zât halîfesi olup on altı yıl seccâde-i şultânda istihkâk-ı kemâl ile telkîn ü irşâd iden Şeyh Muhyî'd-dîn hazretlerinin telkîn ü irşâdıyla tekrar mücâhededede zâhir ü bâtın ma'nevî maqâmı tefrîd ü tecrîd-i tekmil-i hâl ü tevhide vüsûl müyesser olup...⁸¹

Fuâdî, Şa'bâniyye dergâhının beşinci şeyhi olarak posta geçtiğinde ilk dönemlerden başlayarak kendi devrine kadar gelen tarikat virdlerini bu risalesiyle kayıt altına almış ve Şa'bânî geleneğin âdâb ve erkânının yaşatılmasına önemli katkı sağlamıştır. Dini ve tasavvufi bir niteliğe sahip olan risalede genellikle âyet, hadis, tefsir, fıkhi kaynaklar kullanılmış olup dili sade ve üslubu akıcıdır. Sembol, mecaz ve hikâyelere yer verilerek halkın anlayabileceği tarzda yazılan eser hakkında yapılmış bilimsel çalışmalar bulunmaktadır.⁸²

---

⁸¹ Ömer Fuâdî, age., yk.2a.

⁸² Eserle ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: Asuman Ünal (2008). Ömer Fuadi'nin Risale-i Virdiyye adlı eserindeki tasavvufi görüşleri. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; Burak Bayındır (2022). Ömer Fuâdî Risâle-i Virdiyye (İnceleme-metin-gramatikal dizin). Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; Himmet Konur (2013). "Derviş Ömer Fuâdî'nin Vird-i

1.4.18. Risâle-i Zikir

Fuâdî'nin risâleler serisi olarak ifade edebileceğimiz bu eserinde de, zikrin ahvalı üzerinde durulmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in: "*Ey iman edenler! Allah'ı çokça zikrediniz.*"⁸³ Ayetinin, Necmeddin Râzi ve Kadı Beyzâvî'nin tefsirlerinden hareketle tahlil edildiği eserde, zikir-i hafinin özellikleri ile Hz. Muhammed'in ashabına gösterdiği zikir yöntemleri belirtilmektedir.⁸⁴

*"Şerî'at, tarîkat, ma'rifet ve hakîkat merâtibiniñ her mertebesinde 'ârifiñ hâl ü kemâline göre zâkir ü mezkûr olmağa 'ârife işâret vardır"*⁸⁵ diyen Fuâdî'nin bu risâlesinde de, öğreticilik yönü belirgindir.

1.4.19. Silsilenâme

Fuâdî'nin Şâbâniyye tarikatı şeyhleriyle ilgili bilgi verdiği, *În Silsilenâme-i Hatîr li-Kâtibi'l-Hakîr Dervîş Ömer el-Fuâdî Hedâ'llâhu'l-Hâdî* adını taşıyan Türkçe kaleme alınan eseridir. Silsilede yer alan sûfilerin isimlerini zikreden Fuâdî, Halvetiyye tarikatının Şâbâniyye kolu silsilesini, Hz. Muhammed'den kendi şeyhi Kastamonulu Şeyh Şaban-ı Velî ve onun halifelerine kadar getirmektedir. Bununla birlikte; tasavvufun ortaya çıkışı, zikir, etvâr, ekvâr, edvâr gibi tasavvufî hâllerin varlığı, irşat ve telkinin gerçekliği, şeyhlik

---

Settâr Serhi". Kafkasya'dan Anadolu'ya Kültür Köprülerimiz- Uluslararası Seyyid Yahya Şîrvânî ve Halvetilik Sempozyumu. Eskişehir: Türk Dünyası Vakfı Yay.

⁸³ Kur'an-ı Kerim 33/41

⁸⁴ Ömer Fuâdî, Risâle-i Zikir, Kastamonu İl Halk Ktp., Yz.No:2067/5, 12 yk.

⁸⁵ Ömer Fuâdî, age., yk:2a.

mertebesi ve bu mertebenin silsile hâlinde olmasının mantığı gibi konuları da izah etmiştir. Silsilenâme’de Şa’bâniyye silsilesi Hazret-i Cebrâîl, Hazret-i Resûl-i Ekrem, Hazret-i Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, Kumeyl ibn-i Ziyâd, Hasan-ı Basrî, Habîb-i ‘Acemî, Dâvûd-ı Tâî, Ma’rûf-ı Kerhî, Serî es-Sakatî, Cüneyd-i Bağdâdî, Mîmşâd ed-Dîneverî, Muhammed ed-Dîneverî, Muhammed el-Bekrî, Vecîhüddîn el-Kâdî, Ömer el-Bekrî, Ebu’n-Necîb es-Sühreverdî, Kutbuddîn el-Ebherî, Muhammed en-Nehhâs, Şehâbeddîn Tebrîzî, Seyyid Cemâl, İbrâhîm Zâhid el-Geylânî, Ahî Muhammed, Pîr Ömer Halvetî, Ahî Mîrem, Hacı İzzeddîn, Pîr Sadreddîn, Seyyid Yahyâ-yı Bakûvî, Monla Pîr Erzincânî, Cemâl-i Halvetî Çelebî Sultân, Hayreddîn Tokâdî, Şeyh Şabân-ı Velî, Osman Efendi, Hayreddîn Efendi, Abdülbâkî Efendi, Muhyiddîn Efendi, Dervîş Ömer el-Fuâdî şeklinde bir sıra ile verilmiştir.

Fuâdî Silsilenâme’de, kendilerini âlimlerden ve salih kimselerden sayarak evliyalar hakkında su-i zanda bulunanların, bilgi sahibi olmadan “Bunların dinde aslı astarı yok!” deyip dervişlerin zikrine, halvetine, kisvesine, meşguliyetlerine dil uzatanların iddialarına cevap verir ve bu yergilerden dolayı kalbine şüphe tohumu düşenlerin şüphelerini gidermeye çalışır.⁸⁶

---

⁸⁶Suat Donuk (2020). Türk Edebiyatında Silsilenâme ve Seyyid Ahmed Cezbî’nin Câmi’u’s-Silsile Adlı Silsilenâmesi. Journal of Turkish Language and Literature, 6 (1): 21; İsmail Demirel (2018). Ömer Fuâdî’nin Türkçe Tasavvuf Risaleleri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi. s.16.

Ömer Fuâdî'nin öne çıkan yukarıda kısa açıklamalarıyla birlikte verilen eserleri yanında az sayıda varaktan oluşan bazı risaleleri de bulunmaktadır. Hacimce küçük olan bu risalelerin içerikleri hakkında açıklamalara yer verilmeden isimleri dipnotta belirtilmiştir. Fuâdî'nin mürettep divan sahibi olduğu kaynaklarda belirtilmişse de henüz tespit edilememiştir.⁸⁷

-
- ⁸⁷1. Istılâhât-ı Ehl-i Sülûk
  2. Mecmua-i Tarikatname
  3. Münâcât
  4. Müretteb Dîvân
  5. Ravzatü'l Ulema ve Cennetü'l- Urefâ
  6. Risâle fî Beyâni Esrâri't- Tâlibin
  7. Risale fî Etvari's-Seb'a li'-Nebiyyin
  8. Risale-i Kelabiyye
  9. Risâle-i Taşavvuf
  10. Subhatü'l-Ahyâr
  11. Ta'rifât-ı 'ilm-i Naḥv
  12. Tecelliyât

İKİNCİ BÖLÜM

2. EDEBÎ ve TASAVVUFÎ KİŞİLİĞİ

Klâsik Türk Edebiyatı içinde önemli bir yere sahip olan "tasavvuf" cereyanı bütün devirlerde etkisini göstermiştir. XIII. yy.dan başlayarak hızla gelişen ve yaygınlığı daha da artan bu hareketin dayanak noktasını, tarikatlarla tekke ve zaviyeler şekillendirmekteydi. Tarikatların yaygınlaşması, bazı tasavvufî meselelerin aydınlatılması, bu tarikatların âdâb ve erkânının halk arasında yayılması ve taraftar kazanma düşünceleri, şiirin aracılığı ile edebiyata da geniş biçimde yansımıştır. Ahmed Yesevî ile başlayan bu anlayışın Yunus Emre, Kaygusuz Abdal gibi şâirler tarafından sürdürüldüğü ve edebiyatın önemli ölçüde tasavvufî heyecanları ve düşünceleri ifadeye çalıştığı görülmektedir.

Fuâdî de her şeyden önce mutasavvıf bir şâirdir. Halvetîlik içinde yetişmiş, tarikat şeyhi olmuş ve tasavvufî bir çevrede yoğrulmuştur. Bunun sonucu olarak, şiirlerinin en önemli yapısını tasavvufî söylemleri oluşturmaktadır. Öğreticiliği ön plana çıkaran sanatçının eserlerinde tasavvuf, yüzeyde kalmaktadır. O, hayal unsurlarından çok, reel âlemden aldığı kesitlerle mesajını verme yoluna gitmiştir. Mesnevi nazım biçimi ile kaleme aldığı ve önemli eserleri arasında zikredilen Bülbuliyye'de bu özellikler belirgin olarak gözükmemektedir:

Olur ise şıfatı kendinüñ bed
Görinür aña dahı gayrinüñ bed

Kimûñ kalbinde var ise şu ‘ûmet
İder her kimseye kîn ü kûdûret⁸⁸

Dili vâsi‘ olanuñ dârı vâsi‘
Dili lâmi‘ olanuñ dârı lâmi‘

Dili mesrûr olanuñ beyti mesrûr
Dili ma‘mûr olanuñ beyti ma‘mûr⁸⁹

Mûra basma seni mârân ısırur
Körpe incitme ki arslan ısırur

Kıblenüñ ehlini tekfir itme
Ka‘be hakkı seni kablan ısırur

Güli bûlbûlden ayırma zinhâr
Elüñi hâr-ı gülistân ısırur

Akrabâ kalbini vîrân itme
Nâ-gehân ‘akreb-i vîrân ısırur

‘Âlimüñ ‘ilimi hilimsüz olsa
Anı bir câhil-i gazbân ısırur⁹⁰

---

⁸⁸ Ömer Fuâdî, Risâle-i Bûlbûliyye, Süleymaniye Ktp., Düğümlü Baba Bölümü, Yz.No:320, yk.54b.

⁸⁹ Ömer Fuâdî, age., yk.62a

⁹⁰ Ömer Fuâdî, Risâle-i Bûlbûliyye, yk.53a

- ❖ Şiiri, tasavvufî ve ahlâkî değerleri ifade etme noktasında bir araç olarak kullanan şâir, tarîkata giren kişilerin manevî yolculuklarını betimleyen seyr ü sülûk yolundaki engellerin nasıl aşılması gerektiğini şöyle izaha çalışır:

İy tâlib-i 'irfânî kesretde koma cânı
Bülbül gibi ol dâ'im vahdet gülî hayrânı

Meclâ-yı dil ü cânı pâk eyle 'alâ'ikden
Tâ ki ide tecellî bir hâlet-i ruhânî

Hâliyle kemâliyle taḥsîl-i fenâ eyle
Bâkî olup ol sen 'ilm-i ledüni sultânı

Mefhûm-ı 'amâ'î bil 'amâlîgı terk eyle
Fehm eyle şühûd ile el'ân bu kemâ-kânı

Esrâr-ı kemâl-i Hak görindi Fu'âdîde
Feyyâz-ı ezel virdi çün neş'e-i Rahmânî⁹¹

Şiirde Fuâdî, irfâna tâlip olanların nefis terbiyesinden geçip, gönüllerini kesret âleminde çekmeleri gerektiğini, bülbülün gözü nasıl ki gülden başkasını görmezse, tâlibin de vahdetten başka bir düşünce içinde olmaması gerektiğini belirtmektedir. Çünkü gönül, "hâlet-i ruhâniyenin" tecellî edeceği bir yerdir. Tâlip, varlığını Allah'ın varlığında eritmeye hazırlanacak ve "hâl ü kemâl" sahibi bir "ilm-i ledünnî" sultanı olacaktır. Fuâdî, çevresini gönül gözü ile görüp eşyanın

---

⁹¹ Ömer Fuâdî, Mecdûa-i İlâhiyât, yk.59-60a.

ardındaki hakikati anlayan kemâle ermiş tâlibe "neş'e-i Rahmânî" gözü ile bakmaktadır.

- ❖ Eserlerinde sıklıkla "vahdet-i vücûd" nazariyesini dile getiren Fuâdî, şiirlerinde seyr ü sülûk yolundaki sâlike yol göstermekte, bir mürşit olarak onları irşat etmektedir. Tarîkata intisâp etmiş bir sâlikin, nefs-i nâtıkanın kâmile mertebesine (yedinci mertebe) ulaşabilmesi için yapılması icap eden hususlara vurgu yaparak "halvet"in gerekliliğine işaret eder:

Zikr-i Hak'da hûya girmek isteyen
Sâlih olsun Halvetî erkânına
Hû ile lâ-hûta ermek isteyen
Mâlik olsun Halvetî irfânına⁹²

Tarîkat içinde yaşayarak kemâle erme noktasında, edebe riayet etmenin de önemine değinen şâir:

Edeb nûr oldu çün kim nûr-ı Hakdan
Cemâlin görür ol nûra erenler
Edeb tâc oldu çün kim nûr-ı Hakdan
Giyen anı bulur nûr-ı ilâhî⁹³

ifadeleriyle edep nuruna erenlerin Allah'ın cemalini görmeye lâyık olduğunu, edep tâcını giyenlerin ilahi nuru bulup vahdete ereceğini müjdelemektedir. Tasavvufa meylederek bir tarikata

---

⁹² Yazar, Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme, s.170; Demircioğlu, Kastamonu Evliyalari, s.32. (Bu ilahi segâh makamında bestelenmiş olup Hakka erişmek isteyenleri Halvetî tarikatına davet etmektedir.)

⁹³ Yazar, age., s.61.

intisap eden kişinin edep hususunda bilmesi gerekenleri öğretici üslupla dile getirmiştir.

- ❖ Şâir, Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî adlı eserinin farklı bölümlerinde tekrar ettiği şu gazeli ile iyi bir "mürşid"in özelliklerine işaret ederken aynı zamanda onun nasıl bir rehber olması gerektiğine açıklık getirmektedir:

Ne şafâdur 'ulemâ tâlib-i 'irfân olsa
Mürşidi dahı anuñ kâmil-i insan olsa

Söylese keşf-i hakâ'ıktan olup hâli kavî
Mahzen-i 'ilm-i ledünn olsa vü sultân olsa

Zerre-veş gösterüben ma'nâda şems olsa
Zâhiri katre olup bâtını 'ummân olsa

Varmañuz nâkıs u nâdân yanına tâlibler
Derviş-i nâkıs ider mürşidi nâdân olsa

Feyz-i Rahmâni ile kâmil olurdu tâlib
İy Fu'âdî mürşidi mazhar-ı Rahmân olsa⁹⁴

İlmin irfanla değer bulacağını belirten şâir, irfanı da ancak kâmil insanın verebileceğini vurgularken aslında bir mürşitte olması gereken ideal vasıfların neler olduğunu belirtir ve müritlerin nasıl bir mürşide bağlanmaları gerektiği

---

⁹⁴ Ömer Fuâdî, Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî, İstanbul Üniversitesi Ktp., yk.17b-18a.

konusunda da ufuk açmış olur. Fuâdî'nin yaklaşımına göre bir mürşitte olması gereken vasıflar şunlardır:

- Mürşit her şeyden önce "keşf ü kerâmeti" mükemmel, "ilm-i ledünnî" sahibi bir sultan olmalıdır.
  - Mürşidin zâhirî görüntüsü sırrını belli etmeyen katre gibi değersiz, ama bâtinî yönü umman gibi uçsuz bucaksız olmalıdır.
  - Mürşit tam anlamıyla kemâle ermiş olmalıdır. Ruhlarında ve gönüllerinde ilahî cezbeyi hisseden, aşk derdiyle yanıp tutuşan tâlipler, eksik, yetersiz ve ne oldukları bilinmeyen mürşit görünümündeki insanların yanlarına gitmemelidir. Çünkü eksik mürşit, müridini de eksik bırakır.
  - İrşat makamında olan bir mürşit kemalatını tamamladığında İlahi sevgiye mazhar olur, dolayısıyla feyz-i ilahiye (sevgiliden gelen lütuflara) nail olmak isteyen tâlip, "mazhar-ı rahmânî" olan bir mürşid-i kâminden feyiz almalıdır.
- ❖ Ömer Fuâdî, dinin ve halkın dini duygularının istismar edilmesine de şiddetle karşı çıkmış bir kişiliktir. Bulunduğu ve temsil ettiği gelenek ve çevre içinde etrafında bulunanların bu tür istismar durumları karşısında duyarlı davranmalarını ve uyanık olmalarını sağlamıştır.

Kendini şeyh olarak tanıtan herkesin hakikatte kâmil kimseler olmadıklarını belirten şâir, müritlere binde bir bulunan gerçek mürşitleri aramaları gerektiğini ısrarla vurgulamış, din simsarlarına karşı da dikkatli olunmasına yönünde uyarılarda bulunmuştur:

Hânkâh-ı dehr içinde ârif-i ehl-i fenâ
Bulunur gerçi Fu'âdî kâmil ammâ biñde bir⁹⁵

- ❖ Şiirlerinde telmih sanatına sıklıkla yer veren Fuâdî ifadelerinde genellikle Hz. Nuh, Hz. Dâvud, Hz. Musa, Hz. Süleyman peygamberlere, Hz. Ali'ye ve Halvetî büyüklerine telmihlerde bulunmaktadır. Çeşitli eserlerindeki bu tür ifadeler, Bülbüliyye'de sıklıkla geçmektedir:

Cemâlî halvetî kim Aksarâyî
'Ulûm-ı hakdan almışdur vefâyî

İrersün Nûh-âsâ bahr-i zâta
Girersün sen de küşte-i necâta

Tecellî Tûrına irseñ çü Mûsâ
Yed-i beyzâ olurdı saña Mevlâ

Eger Dâvûd-veş itseñ cihâdî
Virür saña hılâfet Rabb-i Hâdî

---

⁹⁵ Yazar, age., s.57.

Süleymân sem'î virse saña hikmet
Alurduñ mûr-ı nefsünden nasîhat⁹⁶

Mutasavvıf şâir, bir gazelinde insanın ruhuyla ve nefsiyle bir bütün olduğunu, maddi ve manevi acılarla insanın olgunluğa ulaştığını ifade ederken tasavvufi öğreti bağlamında duygu ve düşüncelerini belirtir:

Gidemezsin reh-i cânâna bensiz
Varırsın hazretine lîk sensiz

Dile mahsûs olan kâli niderler
Ki hâl ehli anı söyler dehensiz

Resen ile irişdi dâra Mansur
Hüviyyet ehli irişür resensiz

Dile Yûsuf gamından olma hâli
Ki Ya'kûbuñ evi olmaz hazensiz

Bu dem rûh ile nefsi eyle hem-dem
Fu'âdî 'ârif olmaz can bedensiz⁹⁷

Beyitlerinde sevgiliye (Allah'a) ulaşmak, vuslata ermek için nefisten, benlikten sıyrılmak gerektiğine dikkat çekmektedir. O yola benlikle, madde ile çıkılır; mânâ ile ulaşılır. Gönül ehli hâl ile bilinir, sözden uzak durur. Çünkü ârifler "kâl ile değil hâl ile" anlaşırlar. Hallac "ene'l-Hakk" dediği için dâra çekilmiştir. Hakikati anlayan ârifler, böyle ipe gerek kalmadan Hakk'a vasıl olurlar. Derviş gönlü

---

⁹⁶ Ömer Fuâdî, Risâle-i Bûlbûliyye, yk.81a.

⁹⁷ Ömer Fuâdî, Risâle-i Türbenâme, Kastamonu İl Halk Ktp., Yz.No:3676/2, yk.122a.

elemden uzak olmaz. Yusuf'u kaybeden Yakub'un evi nasıl "Külbe-i Ahzân" ise Hak yolunda yürüyenlerin gönlünde de Hak'tan uzak olmanın hüznü ve kederi vardır.

- ❖ Şiirlerinin bir kısmıyla Yunus'u çağrıştıran şâir, söyleyişteki sadeliği ile Tekke edebiyatını, Halk edebiyatı çizgisine yaklaştırmaktadır. Abdülbâki Efendi'ye intisap ederek gönül huzuruna kavuştuğu dönemi ifade eden "yirine" redifli gazeli, bu üslup özelliğini yansıtmaktadır.

Gitdi cismim geldi bir can yirine
Gitdi cânım geldi cânan yirine

Ölmeden cânâna cânın virmeyen
Bulmayup derdine derman yirine

Sırr-ı cânı vü fedâsın aña kim
Tuymayan bu râzı her an yirine

Evliyâ sırrın vü cânuñ hâlini
Bilür ol kim gele 'irfan yirine

'İyd-i vaslına Fu'âdî irişüp
Virdi cânın bunda kurban yirine⁹⁸

Cismini yok edip cânı bulan, nefisten geçerek özünü ve cânını bilen şâir, cânını kurban etmeye hazırdır. Bu olmadığı takdirde,

---

⁹⁸ Ömer Fuâdî, Türbenâme, İstanbul Üniversitesi Ktp., yk.106a; Muslihu'n-Nefs, İstanbul Üniversitesi Ktp., No:1464, yk.86a; Menâkıbnâme-i Şa'bân Efendi, yk.7a-7b (Bu yazma H.1294 tarihli olup Kastamonu'da ikamet eden Hasan Fehmi Ataulusoy'un koleksiyonunda bulunmaktadır. Eserde muhtasar menakıbnâme ve Türbenâme bir aradadır).

derdine derman da bulunmayacaktır. Şâir, kitabın ilk bölümünde de ayrıntılı olarak açıklandığı gibi kendi hayatında da benzeri bir dönem geçirmiş, ruhunu saran dertlere, derman olacak bir mürşit peşinde koşuşturmuştur. Günlerce, aylarca süren sıkıntılı bir bekleyiş devresinden sonra Mevlâna'nın Şems'i, Yunus'un Tabduk Emre'yi buluşu gibi o da Abdûlbâkî Efendi'yi bulup ona intisap etmiş ve huzura ermiştir.

- ❖ Ömer Fuâdî'nin şiirlerinde "Türkî-i basit" etkileri de görülmektedir. Şâir, klâsik şiirin genel yapısı içinde değerlendirildiğinde söylemlerinde oldukça sade bir üsluba sahip bulunmaktadır. Nefî ve Nâ'îlî gibi şâirlerin hüküm sürdüğü bu asırda Fuâdî, onların içine düştükleri tasannudan uzak kalmayı başarabilmiştir. Tekke şiirinin genel özelliklerine bağlı kalarak, sade Türkçe ile söylediği şiirlerinde, mahalli söyleyiş özellikleri, atasözleri ve özdeyişlerle karşılaşmak mümkündür. Halkın kullandığı "bahâdır u dilâver", "akribâ vü hısım" gibi eş anlamlı kelimeleri de tekrar ve pekiştirme maksatlı birarada kullanması da onun üslup özellikleri arasında sayılabilir:

Bu söz togrı sözüdür eyleme şek
Sözi virenden alan uslu gerek⁹⁹

Kaçan kim gitse şâd u gam görünse
Bu gam ile gözünde nem görünse¹⁰⁰

---

⁹⁹ Yazar, a.g.e, s.282.

¹⁰⁰ Ömer Fuâdî, Türbenâme, yk.85a.

Kanı bir ‘ârif-i merd-i ma‘ârif
Fu‘âdînün ola hâline vâkıf¹⁰¹

Kanâ‘at eyledüm efzûn gerekmez
Bunuñ gayri helâk olsun gerekmez¹⁰²

Aña yüz virdi erbâb-ı zerâfet
Başına çıkdı Mecnûnuñ ol âfet¹⁰³

Devr-i zamân ol kadar döndi bu dem ‘aksine
‘Akreb ü hasm oldılar akribâ vü hısm¹⁰⁴

Şiirlerinde olduğu gibi nesirlerinde de bu türden örnekleri görmek mümkündür: "*Olgun bir kişide en büyük keramet, telkin ve irşada muktedir olmaktır.*"¹⁰⁵; "*Azizlerin nazarı kimyâdır. Sâdık bir istekli görünce yolda bırakmazlar.*"¹⁰⁶; "*At binmesini bilen, kılıç kuşananın, meydan seyirdenin ve topu çerkân atanındır.*"¹⁰⁷ gibi ifadelerdeki akıcı ve yalın söyleyiş, kaçan kim, kani, kanda gibi mahalli kullanımlar, deyimler, atasözleri ve özdeyişler, Fuâdî'nin sanatçı kişiliğinin halkla bütünleşmesi noktasında dikkat çekici ve önemli bulunmaktadır. Sanatının bu yöndeki inceliklerini ortaya koyduğu en önemli eseri Bülbüliyye'dir. Sade ve akıcı bir üslupla kaleme alınan bu eserde zaman zaman

---

¹⁰¹ Ömer Fuâdî, age., yk.88b.

¹⁰² Ömer Fuâdî, age., yk.76b.

¹⁰³ Ömer Fuâdî, age., yk.72a.

¹⁰⁴ Ömer Fuâdî, Kasîde-i Pendiyye, Ankara Millî Ktp., No:06 Mil FB 503, yk.54b.

¹⁰⁵ Ozanoğlu, Şa'bân-ı Velî Menâkıbı, s.1

¹⁰⁶ Ozanoğlu, age., s.151.

¹⁰⁷ Ozanoğlu, age., s.151.

lirizmin başarılı bir şekilde beyitlere yansıtıldığı görülmektedir. Şâir, klasik edebiyatın "gül-bûlbûl" mazmununa bu eserinde sıkça yer vermiştir:

Ne hâletdür gülistân içre Bûlbûl
Gül-i zîbâya candan itdi gulgul

Didi derd ile Mecnûn Leylî Leylî
Didi 'aşk ile Bûlbûl dahı gül gül

Belî dimem didükde 'aşka nâdan
Aña bir 'ârif-i cân didi kulkul

Gam-ı 'aşkdan nemi didim göricek
Baña cânan didi lutf ile gül gül

'Alî-âsâ Fu'âdî aldı meydan
Reh-i 'irfânda olmuş nefsi-i düldül¹⁰⁸

beyitlerinde gerek "gül-bûlbûl" mazmununu ve gerekse mahallî ifadelerin yansımalarını görmek mümkündür. Bu gazelde, "bûlbûl, gül, Leylî ve Mecnûn" mazmunlarına yer verilmiştir. Bûlbûl, gülistanda gülün güzelliği karşısında ötmektedir. İlahi aşkı ifade eden gül, ilahi aşka kavuşup vahdete ermek isteyen bûlbûl ve kâinatı temsil eden gülistan mütenasip bir şekilde kullanılmıştır. Allah kendi güzelliğini göreceğ gözler ve sevecek gönüller yaratmak için tecelli etmiştir. Kâinattaki güzelliklerde Allah'ı gören ve sonunda onu kendinde bulan âşıktır. Mecnun'un Leylâ'yı aradığı gibi bûlbûl

---

¹⁰⁸ Ömer Fuâdî, Risale-i Bûlbûliyye, yk.75b.

de güle kavuşmak ister. Yarım uyakların kullanıldığı manzumesinde "meydan almak" gibi mahallî kullanımlara da yer verildiği görülmektedir.

“Şa'bân-ı Velî Türbesi” inşaatının H.1020/M.1611 tarihinde tamamlandığını Fuâdi'nin türbenin kitabesi için yazdığı tarih kıtasından öğreniyoruz. Türbenin kitabesine yerleştirilen tarihte, Türbe inşaatına Ömer Kethüda'nın başladığı, onun ölümünden sonra da yarım kalan inşaat çalışmalarının yardımseverlerin katkıları ve kendisinin gayreti ile ancak tamamlandığı anlatılmaktadır:

Kethüdâ Beg kim 'Ömerdür nâm aña
Türbeye sıdk ile itdi ibtidâ

Çünkü anlar gitdi dâr-ı rahmete
Cem 'oluban yaptılar ehl-i sehâ

Bed'ine Dervîş 'Ömer târîh didi
Merkad-i Şa'bân-ı Sultân-ı bekâ¹⁰⁹

- ❖ Ömer Fuâdî, klasik edebiyatın nazım ve nesir sahasında kendine yer bulmuş, nazımda çoğunlukla divan şiirinin geleneklerine bağlı kalmış, “Mecmûa-i İlâhiyyât”ta yer alan hece vezniyle yazılmış üç ilahinin dışında aruz veznini kullanmıştır.¹¹⁰
- ❖ Genel olarak gazel ve mesnevi nazım şekilleriyle yazdığı şiirlerinde ve diğer nesir yazılarında anlaşılır olmayı,

---

¹⁰⁹ Yazar, Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme, s.169.

¹¹⁰ Ömer Fuâdî, Mecmua-i İlâhiyat, bk: 59a, 59b, 60a.

öğretici olmayı benimsediğinden dil ve üslup özelliklerinde sadelik ve akıcılık dikkat çekmektedir.

- ❖ Şâir, bir mürit için dış görünümü önemsiz ve değersiz bulurken, gönlü, güneş gibi parlak ve umman gibi erişilmez, uçsuz bucaksız olarak değerlendirmektedir. Bu bakımdan şiirde de mânâ ve bilginin önemli olduğu düşüncesindedir. Bu nedenle, şiirlerinin yer yer biçim yönünden zayıf olduğunu, bir takım aruz ve uyak kusurlarının görüldüğünü belirtmek, sanatını değerlendirmede yerinde bir tespit olacaktır. Tenkidli metnini hazırladığımız Bülbüliyye adlı eserinde de bu gibi durumlar metin üzerinde belirtilmiştir.

Bir katre-i nâcîzem benden görünür ‘ummân
Bir zerre-i bî-hûdem Şems anda olur pinhân

Bagbân oluban girdüm bir gülşen ü bustâna
Tuymadı beni hergiz ne gülşen ü ne bustân

Serhadd-i hakîkatde cânum bulalı vahdet
Ol berzah-ı iksirdür el’âna baña meydan

Kesret yüzi fark itdi ma‘şûk ile ‘uşşâkı
Vahdet anı cem‘ itdi mahv oldu kamû a‘yân

Kalbine Fu’âdînüñ yâr eyledi çok ikrâm
Budur ki a‘lâda cân(ân)ı olalı mihmân¹¹¹

---

¹¹¹ Ömer Fuâdî, Risale-i Bülbüliyye, yk. 80b.

Şairin kemâle ulaştığı dönemi ifade eden bu şiir, biçim yönünden zayıf olsa da muhteva açısından başarılı bulunmaktadır. Onun kendini nâciz bir katre olarak gördüğü şiirde, katrenin ummandan bir parça olduğu üzerinde durulmaktadır. Çünkü her damla ummanın özelliklerini taşımaktadır. Mesnevi'yi okumuş, özümsemiş olan şair, ummanın bir katresi olan kendinde, ummanı bulabilmiştir. Güneş, ummanda gizlidir. Güneşin özelliklerini taşıyan, güneşten bir zerre olarak karşımıza çıkar. O, yaratılışın sırlarına vakıf olmuş ama kimse farkında değildir. Dünya sevgili ile aşığı birbirinden ayırır. Kesrete dalan Allah'ın varlığına ulaşamaz. Kavuşmak, vahdete ermekle mümkündür. Şair, sevgiliye misafir olduğundan onun ikramı ile gönlü dolup taşmıştır. Sevgilinin aşkı ile yaşayan şair, vahdete ulaşmış, hakikati anlamıştır. Tasavvuf felsefesinin özünü ifade eden şiirde, fikir bazında Mevlâna'nın yansımaları, üslup noktasında ise:

Benem ol ışk bahrısı denizler hayran bana
Derya benüm katremdür zerreler ummân bana¹¹²

mısralarını çağrıştıran Yunus'un izleri görülmektedir.

- ❖ Fuâdî'nin şiirlerinde kendinden önce yetişmiş bazı şâirlerin tesirleri görülmektedir. Bunun en açık göstergesi şairin, etkilendiği şairlere yönelik yazmış olduğu nazirelerdir. Bülbüliyye'de de bazı beyitlerine yer verilen Bâkî'ye ait

---

¹¹² Timurtaş F. Kadri, Yunus Emre Divanı, s. 49.

"yegdür" redifli gazelin Fuâdî tarafından tanzir edildiği anlaşılmaktadır:¹¹³

Bâki: Cihânuñ ni ‘metinden kendü âb u dânemüz yegdür
İlüñ kâşânesinden gûşe-i vîrânemüz yegdür

Fuâdî: Sarây-ı şâh-ı ‘âlemden dil-i vîrânemüz yegdür
Gam-ı Leylî ile Mecnûn olan dîvânemüz yegdür

- ❖ Üslup ve düşünce boyutunda Menakıbnâme, Bülbuliyye ve diğer eserlerinde yer alan bazı şiirlerinde yukarıda da ifade edildiği gibi yer yer Yunus'un etkileri görülen şâirin, eserlerinde tasavvufî aşkın yanında zaman zaman toplumsal konulara da değindiği durumlarla karşılaşmaktadır. Devrinde tanık olduğu ekonomik zorlukların, hayat pahalılığının, rüşvet ve iltimas, kayırmacılık gibi suiistimallerin arttığını dile getirdiği Kasîde-i Pendiyyesinde ordu teşkilatındaki gözlemlediği bazı aksaklıkları ve yozlaşmayı da dile getirmekten çekinmemiştir. Bu yönüyle Fuâdî'nin şiirlerinde eleştirel bir tutum sergilediğini söylemek mümkündür:

Râ‘iyetüñ zulm ile mâlın alup kulları
Saltana dîvârınuñ şimdi esâsın kazar

‘Asker-i İslâm iken ‘adu-sıfat oldılar
Râ‘iyete cevır ider şimdi seferde ‘asker¹¹⁴

---

¹¹³ Ömer Fuâdî, Kaside-i Pendiyye, yk.56a.

¹¹⁴ Ömer Fuâdî, age., yk.54b. (Son dizede vezin hatalıdır.)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÜLBÜLİYYE

3.1. Genel Bilgiler

Türk Edebiyatı'nda XVI. asırdan itibaren görülmeye başlanan, “Bülbül-nâme”, “Bülbüliyye” ve “Gül ü Bülbül” adlarıyla bilinen sınırlı sayıda mesnevi kaleme alınmıştır. Bu sahada bilinen ilk Türkçe eser Kara Fazlî'nin Gül ü Bülbül adlı mesnevisi olup Hammer tarafından yapılmış Almanca çevirisi ile birlikte 1833 yılında Viyana'da basılmıştır. Bu alanda Kara Fazlî'yi Bahâî (ö.1572), Gâzi Giray (ö.1607), Birrî (ö.1715), Şeyhülislam Mehmed Es'ad Efendi (ö.1752) ve Ömer Fu'âdî (ö.1636) takip etmiştir. Mesneviler dışında klâsik şiirimizin diğer türlerinde de bülbül konusu geniş biçimde işlenmiştir. Burada sınırlı sayıdaki müstakil çalışmalardan birisi olan Fuâdî'nin Bülbüliyyesi incelenmiştir. Fuâdî'nin Bülbüliyyesi de aslında İran kaynaklı tasavvufî bir hikâye olan Attar'ın Bülbül-nâme adlı eserinden ilham alınarak 1623 (H.1033) tarihinde yazılmış manzum bir hikâyedir.¹¹⁵

Aşk ve vahdet temasının işlendiği eserde, Bülbül'ün aşkla inlemesinden rahatsızlık duyan kuşların, Bülbül'e çeşitli iftiralarda bulunarak, onu Süleyman Peygamber'e şikâyet etmeleri alegorik bir üslupla anlatılmaktadır.

3.2. Biçim Özellikleri

Ömer Fuâdî'nin Bülbüliyye adlı eseri, mesnevi nazım şekliyle yazılmış, 1190 beyitten oluşmuştur. Eserde, biri dokuz beyit, dördü beşer beyitten oluşan beş gazel ile on yedi ve yirmişer beyitten oluşan kasîde formunda yazılmış iki

---

¹¹⁵ Levend A. Sırrı, Türk Edebiyatı Tarihi, s.138.

pendiyye de bulunmaktadır. Asıl metin 1124 beyitten oluşmakta ve ayrıca 1190 beytin dışında Fuâdî'den bir kıt'a, Sa'dî'den Farsça bir kıt'a, Kâsım'dan Farsça bir beyit, Bâkî ve Hamdî'den birer beyit, Arapça bir dua ile üç âyet ve beş hadis de yer almaktadır. Mesnevideki beyitlerin kafiye ve rediflerinin özenle seçildiğini, daha çok tam ve zengin uyakların kullanıldığı görülmektedir..¹¹⁶

Asıl metni oluşturan bölümlerde aruzun *Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün* vezni esas alınırken, gazel, kıta ve kasidelerde değişik vezinler tercih edilmiştir. Hamdele ve salvele bölümlerindeki iki gazel, kaside-i pendiyiye ve Fuâdî'ye ait kıtada *Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'îlün* vezni kullanılmış, Fuâdî'nin son gazelinde ise *Mef'ûlü Mefâ'ilün Mef'ûlü Mefâ'ilün* vezni tercih edilmiştir.

3.3. Eserin Konusu

Şâir mesnevinin girişinde klasik edebî geleneğe ve mesnevi formunun kalıplarına uygun olarak, besmele, tevhid ve na't gibi dinî manzumeler söyledikten sonra, "*Sebeb-i Te'lîf*" başlığı altında bu eseri yazma gerekçesini açıklamıştır: Eserin te'lif sebebi bölümündeki açıklamaya göre; bahar mevsiminde Bûlbûl, gülistana gelip güle olan duygularını "feryad u figân"la ifade etmektedir. Kesrette olan Tûti (Papağan) ise velîlerin halinden habersiz durumdadır. Vahdet içindeki Kûf (Baykuş), "zâhiri vîran, bâtını umran" olarak, geceleri virânelerde Hakkın

---

¹¹⁶İlyas Yazar, Ömer Fuâdî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Bûlbûliyye'sinin Metni, Hamle Yay. İstanbul 2001

zikriyle meşguldür. Fuâdî, bütün bunları, Allah'ın kendisine bildirdiğini belirterek durumu hikâye ettiğini açıklamaktadır.

Dünyanın insanları şaşkınlığa uğratan yönlerine değinen Fuâdî, halktan kiminin dost, kiminin ise düşman olduğunu, yalancılık, ikiyüzlülük ve gammazlıkla iştigal edenlerin, nefislerine ve şeytana uyanların kendi kusurlarını görmediklerini, dolayısıyla da iyiyi kötüden ayırt edemediklerini vurguladıktan sonra, kötü davranışlardan uzak durulması gerektiğini, nefsin arzu ve isteklerine boyun eğilmemesini; çünkü insanın yaptıklarının yanına kâr kalmayacağını, bir gün mutlaka bunun hesabını vereceğini ifade etmiştir. Bu bilinçte olup haktan ayrılmayan, kalp kırmayan, sevenlerin ayrılmasına rıza göstermeyen, ilmiyle amel edenlerin akıllı ve kâmil kişiler olduğunu, bunu idrak edemeyenlerin hayvandan farkı bulunmadığını söyleyen şâir, insanın içinde olanı yansıttığını, kendi sıfatı kötü olan kişinin diğer insanları da kötü göreceğini belirterek öğütlerde bulunmuştur.

Fuâdî, bu yöndeki düşüncelerini daha da somutlaştırmak için kuşlar arasında geçen muhayyel bir olayı alegorik bir üslupla işler. Asıl hikâye "*Rivâyet-i Ma'neviyye ve Risâle-i Bülbüliyye'ye bizzat şuru'dur*" ifadesi ile başlamaktadır:

*Mukarrerdür cihân içre bu hâlet
Buna şâhid dürür iş bu hikâyet*

*Hikâyetden murâd temsîl-i hakdur
Bunu iz'an idenler ehl-i hakdur*

*Nazar iden kişi ef'al-i nâsa
Dahı kâdir olan anı şinâsa*

*Ne hâletdür bulur halkuñ fi 'âlin
Hikâyetden tuyar temsil me 'âlin*

Beyitleriyle insanlardaki iyi ve kötü davranışların, doğru ve yanlışın, "temsîli" olarak anlatılması amacıyla hikâyenin kaleme alındığı ve bunu ancak Hak ehlinin, gönül dostlarının anlayabileceği üzerinde durulmaktadır.

Hikâye, kuşların en fesadı olan Kara Karganın, çeşitli hîle ve desîselerle hükümrânlığını ilan ederek, kuşlar meclisini toplantıya çağırmasıyla başlar. Bütün kuşların bu toplulukta hazır bulunması istenir. Kötülükte âdeta birbirleriyle yarışan Karga, Kuzgun ve Saksâğan'ın kıskançlıkları sonucu, haset ettikleri Bülbül'ün yargılanmasını istemeleri, toplantının özünü oluşturmaktadır.

*Hevâ-yı 'ışka bülbül mübtelâdur
İşitmez kimse sözün bî-nevâdur*

sözleriyle Bülbül'ün durumuna işaret ederler. Kuşların iyileri ise, bu defa kötülerin şerrinden korkarak üzülmeye başlamakla birlikte Bülbül'e yazık olacağını düşünürler.

Anlayışları kıt olan, fitne ehli bu ahmak kuşlar, çirkin sesleriyle dünyayı velveleye vermeye başlar. Bunların sesleri kimse tarafından dinlenilmez ve hayra yorulmaz.

*Bular ötdükde insân dinlemezdi
Tatayyur eyleyüp hayr anlamazdı*

Buna karşılık Bülbül'ün sesi ise hepsinden güzel olup dinleyenler tarafından oldukça beğenilmekteydi.

*İşitdükde sadâ-yı 'andelîbi
Anı dinlerdi insânın lebîbi*

Bunu çekemeyen kötü kuşlar, gökyüzünde uçup taşkınlık yaparak, Bülbül'ün kendilerine neden katılmadığını sorgulayıp haset etmeye başlarlar. Şeytana uyup iftira ve gıybetlerine devam eden bu kuşlar, Bülbül'ün dalalet içinde olduğunu düşünerek, onu bu durumdan kurtarıp terbiye edecek bir rehberin gerekli olduğu görüşünde birleşirler. Bunun için Süleyman peygamberin de hocası olmuş, diğer kuşlardan üstün olan Tûti (Papağan)'nin Bülbül'ü terbiye edebileceği ve ona gereken dersi vereceği düşünülür:

*Didiler bülbülün hâli dalâlet
Dalâlet eylemiş ehl-i batâlet*

*Bu hâlinde aña rehber gerekdür
Anı te'dîb ider bir er gerekdür*

Kuzgun, Bülbül'ün kötü isimle anılmaya başlandığını, dersinin verilmesi gerektiğini düşünürken Saksâğan, onun âşık olduğunu, kimseyi dinlemediğini ancak Tûti'nin kitaptan vereceği öğütlerle yola gelebileceğini; şayet bu da olmazsa, kuşların şahı Tavşancıl'ın sivri gagası ve pençesiyle onu parçalayacağını söyler. Bunun üzerine Karga, içindeki fesatlıkları ortaya sererek Bülbül'ün Hz.Süleyman'ın huzurunda kurulacak bir divanda yargılanmasını ister. Kuzgun ve Saksâğan'ın da Karga'nın fikrine katılmasıyla dîvân toplanır. Hz. Süleyman kuşlara dertlerinin ne olduğunu

sorduğunda, şikâyetçi olan kuşlar hep bir ağızdan cevap verirler:

*Didiler Bûlbûlün çok töhmeti var
Anı idüñ bu dem dîvâna ihzâr*

Küstah ve nâmert olan Bûlbül'ün çok suçlu olduğu ve ortalıkta görünmediği, divana çağrılıp hesap sorulması gerektiği ileri sürülür. Süleyman Peygamber, bunun üzerine Hüdhd'ü gönderip Bûlbül'ü divana çağırtır. Emre itaat ederek kanatlanıp gül bahçesine gelen Hüdhd (İbibik), Bûlbül'ü küçük bir gülfıdanının dalında mutlu ve mesrur, Allah'ı zikreder hâlde bulur. Vakarla selamını verip edeple Süleyman Peygamber'in arzusunu iletir:

*Vakâr ile aña virdi selâmı
Edeb ile dahı itdi kelâmı*

*Didi Hüdhd Süleymân sizi ister
Gelüp dîvâna kend'özini göster*

Bunun üzerine Bûlbül söz alarak;

*Didi Bûlbül beni neyler Süleymân
Yerüm olmuş iken dâ'im gülîstân*

*Gülîstanda virildi bana 'ışkum
Gülîstansuz bulunmaz zevk u şevkum*

cevabını verir, yerinin gülîstan olduğunu, buranın dışında mutlu olamayacağını ifade eder. Hüdhd (İbibik) Bûlbül'e, haset ve fesat ehli, kötü niyetli bazı kuşların hakkında şikâyetçi olduğunu, onun için divan üyelerinin huzuruna çıkmasının doğru olacağını söyleyerek, emre itaat etmeyenin bir ahmak

olduğunu ve zararlı çıkacağını belirtir. Bu konuşmaların akabinde Bülbül,

*Didi kavlı-i Süleymâna semî'nâ
Dahî emr-i münîfine ata'nâ*

diyerek gül ile vedalaşıp divâna gitmeye karar verir. Gammaz kuşlar, Bülbül'ün divana geldiğini görünce yeniden küfretmeye, hayâsızca haset ve fitnelerini sergilemeye başlarlar.

*İdüp her biri bir gûne hücumı
Gözetmediler erkân u rûsûmı*

Fitne ehlinin davacı olduğu Bülbül hakkında mahkeme başlar. Davacı kuşlar (Karga, Kuzgun, Saksâğan), Bülbül'ün kendilerine katılmadığını, yıldızının halkla barışmadığını, kimseye faydasının olmadığını, insanlara bile görünmeyip ne yaptığının kimse tarafından bilinmediğini, fakat onun çığlıklarından bıktıklarını, ârifler arasında âşık geçindiğini, aslında bunun doğru olmadığını, ikiyüzlü davrandığını, gülistanda ne yaptığının hesabının sorulması gerektiğini belirterek şikâyetlerini ve bülbüle olan menfî tavırlarını ortaya koyarlar:

*Didiler bülbülüñ hâli görilsün
Bu dem kânûn ile teftiş olunsun*

Bu arada, kuşlar arasında ferasetli olanlar, bu sözlerin iftira olduğunu, hileye benzediğini ilk bakışta anlayarak itiraz ederler:

*Didiler sözleri telbîse benzer
Hased hâliyle İblîse benzer*

Çavuşlar da bu kavganın gereksiz olduğunu, aşk ehline cefa etmenin doğru olmadığını dile getirirler. Sonunda Tûti de (papağan), söz alarak, Bûlbûl'ün haklı olduğunu, hayâle inananların ve nâdan sözünü dinleyenlerin hata ettiğini belirtir. Bu yargılamanın sanığı durumundaki Bûlbûl ise kendisine haset edenlerin oyununa geldiğini, özünün doğru olduğunu söyleyerek, tevekkül eder. Süleyman Peygamber de bütün kuşları dinledikten sonra Kerkes (akbaba)'in fikrini sorar. Kerkes'in de bugüne kadar hiç böyle bir olayla karşılaşmadığını, duruma çok şaşırdığını, bu davayı ancak Kûf (baykuş)'un karara bağlayabileceğini belirtmesi üzerine Hz. Süleyman, Kerkes'i Kûf'a gönderir.

*Cihânuñ ni 'metinden kendü âb u dânemüz yegdür
İlüñ kâşânesinden gûşe-i vîrânemüz yegdür*

diyerek, "hû" çeken Kûf'un huzuruna gelerek eteğini saygıyla öpen Kerkes, Hz. Süleyman'ın selamını iletir, meramını arz eder. Dedikodulardan uzak, virânesinde zikirle meşgul olan Kûf, emre itaat ederek, davete icabet eder ve divana gelir. O'nun kadr ü kıymetini bilen Hz. Süleyman, nezaketle Tûti'nin makamını gösterir, bûlbûlün yargılanmasında gelinen nihai noktayı anlatır.

Kûf da, hâkimin hakîmâne davranması, âlimin fıkıh bilmesi, ferasetli olması gerektiğini belirterek; tarîkata girmedikini, şeriattan yüz çevirmedikini, davayı Allah'ın hükmünün yerine gelmesi için kabul ettiğini söyleyen Tûti'yi azarlar.

*Didi yokdur şerîatde 'udûlüm
Velî yokdur tarîkatde duhûlüm*

Tûti ise bunun üzerine davacıların tarafını tutup, Bûlbûl'e neler yaptığının kuşlardan sorulmasını talep eder. Kuşların korkudan sustuğu sırada, Kara Karga ve Kuzgun, dedikoduya başlar ve bunlardan cesaret alan diğer kuşlar da söze başlayarak Bûlbûl'e olan düşmanlıklarını açığa vururlar. Tûti, tekrar söz alıp Bûlbûl'ün güle âşık olduğunu, kendilerinden uzaklaştığını, köşesine çekildiğini, gülün başında nağmeler söylemeye, zikri bırakıp şiirler okumaya başladığını ifade eder:

*Didi Bûlbûl ider raks u semâ'ı
Dü beyt ile okur dahı rubâ'ı*

*Okumaz zikr içinde nazm u âyât
Okur âvâz ile eş'âr u ebyât*

*Mecâzi 'ışk ile efsâne olmuş
O nâre aldanup pervâne olmuş*

*Gülistanda güledür 'ışkı her dem
Gülüñ 'ışkında bulmuş zevkı her dem*

Kûf, bu sözlerden Bûlbûl'ün masumiyetine inanarak, Tûti'nin idraki olmadığını görür. Âriflerin gizli sırlarını cahillerin idrak edemeyeceğini, onların hâlinin muhaliflerine kapalı olduğunu, dolayısıyla da Bûlbûl'ün halini kimsenin bilemeyeceğini belirterek, nifak üzerinde ittifak edenlere, ne yapılması gerektiğini Bûlbûl'e sorar.

Bûlbûl ise, kendisine iftira edildiğini, gerçi görünüşte gülün aşkıyla gülistana gelip nârâlar attığını; fakat bâtında "elest" meclisinin sarhoşu olduğunu, "aşk şarabı"nı "sâki"nin

elinden içtiğini, sözlerinin "kâl" ehline "kesret", "hâl" ehline "vahdet" göründüğünü, bu nâdanların kendini ve sözlerini anlamadığını ifade eder:

*Didi bûlbûl işit ey cân-ı âlem
Nefahat sırrı ile cân-ı âdem*

*Dahı didi benüm ol bûlbûl-i zâr
Gülüñ hârı görünmez baña ağyâr*

*Mekânım dâimâ gülzâr olupdur
Gülüñ hârı baña gam-hâr olupdur*

*Velî baña görünür vech-i bâkî
Şarâb-ı 'ışka hakdur baña sâkî*

Kûf, tekrar bu suçlamalara neden maruz kaldığını, bu kuşlara iyi ya da kötü ne söylediğini Bûlbûl'den sorar:

*Ne söyledüñ bulara eyü yavuz
Saña mürgân ider hadden tecâvüz*

Bûlbûl ise bir şey söylemediğini, ama kuşların kendisine haset etmekten uzak durmadıklarını, bu yüzden de hepsinin sözünün iftira ve yalan olduğunu söyler. Bunun üzerine Kûf, davacı kuşlardan kesin delil ister. Kuşlar ise her şeyi bilen Tûti olduğunu belirterek, delili de onun gösterebileceğini söylerler. Kûf, Tûti'ye Bûlbûl hakkında ne düşündüğünü sorarak hakikati söylemesini, hayalindekileri söyleyerek aptal durumuna düşmemesi gerektiğini belirtir. Tûti hayâlinde kurduğu fitnelerde ısrar edince, Kûf dayanamayarak:

*Didi ey tûti-i mürg-i mükerrerem
Kamu mürgân içinde olan a'lem*

*Hudâ virmiş saña 'ilm ü kitâbı
Açılmamış velî tahkîk bâbı*

*Ma 'ârifden haber-dâr olmamışsun
Hakâyıktan eser-dâr olmamışsun*

*Tarîkat görmemişsün bir fasılda
Gerekli âleme oldur asılda*

*Tarîkat görmeyenler kâmil olmaz
Hakikat bulmayanlar vâsıl olmaz*

sözleriyle Tûtî'nin Allah'ın verdiği ilimle bütün kuşlar içinde olanı biteni bildiğini, ancak mârifetten habersiz yaşadığını, tarîkat görmediğini, tarîkatı olmayanın da kâmil olamayacağını, cahil ve insafsız kuşlar tarafından gafil avlandığını dile getirir.

Tûtî ise, yenilgiyi hazmedemeyerek nefretinden dolayı, taassupla Kûf'a, Bülbül gibi kendilerine katılıp katılmadığını sorduğunda Kûf, Tûtî'nin cahilliğine işaret ederek, haksız yere yapılan gıybet ve iftiraların, fitnelerin araştırılması gerektiğini, şeriatın da böyle uygun gördüğünü söyler. Bu tartışmalar tamamen kuşların, Bülbül'e olan hasetlerinden ileri gelmektedir. Çünkü Bülbül'ün sesini duyanlar, onu zevkle dinleyerek bu güzel sesin sahibini görmek istemektedir ancak, bunu içlerine sindiremeyen kuşlar, çareyi iftira atmakta bulmuşlardır.

Bu kadar kusurları ve kinleri olan kuşların halini gören Kûf, Tûtî'ye durumun ortada olduğunu, "sefahet ehli"nin âşığının halini, "ibadet ehli"nin zevki ve şevki bilemeyeceğini,

cahilliğinde ısrar etmemesi gerektiğini, Bûlbûl'e haksızlık yaptığını, ondan özür dilemesi gerektiğini söyler. Çünkü âşıkları hayran eden, ayakları mestân eden, sırları ortaya çıkaran, ruha ve gönle hayat veren, dertlerin dermanı olan "aşk"tır. O nedenle, âşığın aşkının herkes tarafından anlaşılamayacağını, mecâzî ise, bunun inkâr edilmemesi gerektiğini belirten Kûf, ferasetle, iyi ve kötünün bilinebileceğine işaret eder.

*'İşk durur 'âşıkları hayrân iden
'İşk durur ayıkları mestân iden*

*'İşk durur esrârı ifşâ eyleyen
'İşk durur anı yine pinhân iden*

...

*'İşk durur bir zerreyi şems eyleyen
'İşk durur hem katreyi 'ummân iden*

Bu esnada divandaki kuşlar, Bûlbûl'ün teganni yaptığı konusunda iftira atarlar. Kûf, "şeriatta âmil, tarîkatta kâmil" olanların "semâ" ile mârifete ulaştıklarını, fitne ehlinin buna vakıf olamayacağını belirterek, divandakilere nasihat eder. Bûlbûl'ün hakkındaki iftiralar, bir bir ortaya çıkınca, onun kemal mertebesi görünür, fakat Tûti hâlâ bu durumu kavrayamaz. Kûf'a yine itiraz ederek, bütün ilimlere vakıf olduğunu, ittifakla ihtilafı ayırt edebildiğini; ancak burada Bûlbûl'ün haksız olduğunu dile getirir. Kûf ise, bu itirazı, onun fıkıh konusundaki cahilliğine bağlayarak delilleri sıralar:

*Înâd-âmez kelâmın dinledi Kûf
Didi cehlûñ ıyânen oldı ma 'rûf*

*Fakâhetde kemâli bulmamışsın
Bu halde ihtilâfı bilmemişsin*

*Fakîh-i kâmil oldur ola ârif
Gazâlî-veş ola ehl-i ma'ârif*

*Dahı âlimde ma'lûmat gerekdür
Dahı ârifde ma'rûfat gerekdür*

*İmâm-ı ehl-i sünnet şeyh-i âlî
Bunı İhyâ'da yazmışdur Gazâlî*

*Cemâle'd-din yazup ravzâya vâfî
Beyân itdi bu ma'hûd ihtilâfı*

*Ki ya'nî ehl-i hâlûñ ercmendi
Be-nâm-ı evliyâ Sünbül Efendi*

*Cemâlî halvetî kim Aksarâyî
Ulûm-ı Hakdan almışdur vefâyı*

*Açup rû-yı cemâline kınâ'ı
Bu dahı yazdı devrân u semâ'ı*

*Dahı Müftî Alî fażl ile allam
Ki dâr-ı saltanatda şeyhü'l-islam*

*Cevâza yazdı fetvâ vü risâle
Makâlâtı cevâb oldu su'ale*

*Dahı İbrâhîm-i şeyhü'l-Kırîmî
Ulûm u fażl ile asruñ alîmi*

*Medâric-nam kitâbında temâmet
Beyân itdi bu devrâna ibâhet*

Bu sözlerle Kûf, semâ'nın caiz olduğuna değinerek, Tûti'nin, Bûlbûl gibi gülzâr-ı aşka erişip, içindeki aşk ateşini yakmasını, kemâl-i aşk ile vahdete ulaşmasını ister. Şayet bunun yapılması halinde, Hâfız gibi aşkın şarabını içip, Mansûr gibi aşk ateşinde yanıp, Nesîmi gibi vücudunu feda edip, Sa'dî gibi irfan bağına girip, Nuh gibi kurtuluşa erilebileceğine ve mecâzi aşkın tadına varılabileceğine işaret etmektedir.

Süleyman Peygamber'in huzurunda, Kûf'un nasihatlerinin böylece sürüp gittiği divanda, Bûlbûl'e iftira atan kuşların iddiaları, akl-ı selim sahibi kuşların tanıklık etmesiyle boşa çıkar. Fitne ehli kuşların kötülükleri birer birer ortaya konurken Bûlbûl'ün, haklılığına karar verilir ve beraat eder. Çavuşlar toplantıya son verdiğinde, fesat ehli kuşların belalarını bulup perişan oldukları gözlenir:

*Varup her birisi yerlû yerine
Kagıldaşup didiler birbirine*

*Dirîgâ sa 'yimüz olmadı nâfî
Bu deñlû cüst ü cûmuz oldu zâyî*

sözleriyle birbirlerine söylendikleri görülür. Kûf ile Bûlbûl, sohbet ederek divandan ayrılır. Bûlbûl, Süleyman Peygamber'e duâlar ederek, aşkına (güle) doğru yol alır.

3.4. Değerlendirme

Bûlbûliyye'de yer verilen kuş kahramanlar iyilik ve kötülüğü temsil etme durumlarına göre olay örgüsünde yer

almışlardır. Hikâyede adı geçen kuşların bir kısmı Bülbül'e haksızlık yapıldığını düşünerek onu savunurken diğer kısmı ise bunun iftira olmadığını ileri sürerek suçlamaktadır. Hikâyenin örgüsünde yer alan iyi ve kötü karaktere sahip kuşları şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

Kategorisi	İyi Karaktere Sahip Olanlar	Kötü Karaktere Sahip Olanlar
Kuşlar	Bülbül Çavuşlar Hüdhüd Kerkes Kûf Tûti	Kara Karga Kartal Keklik Kuzgun Leylek Saksağan Serçe Şahin Tavus
Özellikleri	• <i>Fitne ve fesatla uğraşmaz.</i> • <i>Hakkın ve haklının yanında yer alır.</i> • <i>Dedikodudan uzak durular.</i> • <i>Zikirle meşgul olurlar.</i> • <i>Vahdete ulaşma çabasındadırlar.</i>	• <i>Fitne ve fesat ehlidir.</i> • <i>Kötülükten başka bir şey düşünmezler.</i> • <i>Anlayışları kıt ve ahmaktır.</i> • <i>Haset ve iftiraya düşkündür.</i> • <i>Hayâsız ve küfürbazdır.</i>

Tablo: Bülbülüyye'deki Kuşların Sınıflandırılması

Fuâdî, Bülbülüyye'de alegorik bir anlatımla bir yandan tasavvufî öğretiyi, seyr ü sülûku, temsîlî kişileri anlatırken; diğer yandan da sık sık kıssadan hisseler çıkartmış ve okuyucuya insan-ı kâmil olmanın erdemlerinden bahsetmiştir. Bu bağlamda Fuâdî, dünyadaki insanların kiminin faydalı,

kiminin zararlı olduğunu; doğrular ve iyiler olmasaydı dünyanın harap olacağını; zalimler olmasaydı insanoğlunun hiçbir tasasının bulunmayacağını dile getirerek fesat ehli ne kadar çok olursa, dünyadaki kötülüklerin de o derece artacağını açık biçimde dile getirmiştir.

Bülbüliyyenin sonlarına doğru nefsin sıfatlarına da değinen şâir; *nefs, kalp, ruh, sır-ı vahdet, sır-ı hafî, sır-ı ihfâ ve hafa-yı mutlak* olarak ifade edilen "yedi etvâr"dan genel olarak söz ettikten sonra "*nefs, kalb, ruh ve sır*"a özgü açıklamalarda da bulunmuştur.¹¹⁷

---

¹¹⁷ Fuâdî'nin mesnevisinde bahsettiği makamlara karşılık gelen yedi sınıf nefis mutasavvıfların izahatlarıyla şu şekilde ifade edilmiştir: 1. Nefs-i Emmâre: İnsana sürekli kötülük yapmasını ve günah işlemesini öğütleyen bu nefis dünyaya karşı eğilimlerle doludur. Kibir, hırs, haset, cehalet, zulüm, şehvetin esiri olma gibi kötü sıfatlara sahiptir. Bu nefse sahip olanlar yaptıkları kötülüklerden pişmanlık ve vicdan azabı duymazlar. 2. Nefs-i Levvâme: Yaptığı kötülüklerin farkında olan nefistir. Bu yüzen de kendini kınar. Onları yapmamak ister fakat gerekli olgunluğa ulaşamadığı için yapmaya da devam eder. Ancak nefs-i emmâre'den farklı olarak işlediği günahlardan ötürü pişmanlık duyar, vicdan azabı hissederek tövbe kapısından geçer. 3. Nefs-i Mülhime: Bu mertebedeki kul yüzünü halktan çevirip Hakk'a döner. İnsanlardan uzaklaşıp daha çok ibadet eder. Geçmiş günahlarının pişmanlığını kalbinin derinliklerinde hissettiği için aynı hataları tekrar yapmaktan kaçınır, uzleti tercih eder. Bu aşamadaki nefis iyiliklerini ve kötülüklerini Allah'ın inayetiyle bilmektedir. Güzel sözlü olup hikmetli konuşur. 4. Nefs-i Mutmain: Kalbinde hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde iman eden ve huzura eren nefistir. Bu mertebeye erişmiş olan nefsin üzüntüleri sona ermiş, kalp herşeyden emin olmuştur. Daima tevekkül, teslim, sabır ve rıza halleri içinde olup herkese karşı hoşgörüyle yaklaşır. 5. Nefs-i Râziye: Bütün hallerinde kemal derecesini kazandığı için bu sıfatla

Nefsin Adı	Mertebe	Makamı	Zikri
Nefs-i Emmâre	1	Sadr, nefis	Lâ ilâhe illallah
Nefs-i Levvâme	2	Kalp	Allah
Nefs-i Mülhime	3	Ruh	Hû
Nefs-i Mutmainne	4	Sır	Hak
Nefs-i Râziyye	5	Hafî	Hay
Nefs-i Marziyye	6	Kürsî, ihfâ	Kayyûm
Nefs-i Kâmile	7	Ahfâ	Kahhâr

Tablo: *Etvâr-ı Seb'a, mertebe, makam ve zikirleri*

Fuâdî, nefsin mertebe ve makamlarına değinirken alegorik bir üslupla ifade ettiği olayları aktarırken bir takım tasavvufî remizlere de yer vermektedir. Hikâyede geçen:

- *Karga, Kuzgun ve Saksağan* nefis-i emareyi temsil etmektedir. Kötülüğün temsilcileri olarak duygudan anlamayan, ham, câhil ve kabiliyetsiz insanları sembolize eder.
- *Tûti* nefis-i müzekkâyı temsil etmektedir. Marifetten habersiz, tarikat görmediği için kâmil de olamamıştır.
- *Kûf* ehl-i irfandır.

anılmış, üst kademelerdeki nefistir. Beşeri sıfatlardan sıyrılmış, fenâ hâline ulaşmıştır. Allah'tan gelen her şeye razı olmuş bu nefis hakka'l-yakîn mertebesidir. 6. Nefs-i Mardiyeye: Allah'ın kendisinden ve amellerinden razı olduğu kulun eriştiği mertebe olup razı olunan nefistir. Her türlü beşeri istekleri terk etmiş, eşyanın hakikatine vasil olmuştur. 7. Nefs-i Kâmile: Kemâle ermiş nefis olup kişinin erişebileceği en yüksek nefis mertebesidir. Bu mertebe insan-ı kâmil olarak da ifade edilmiştir. Kesrette vahdeti, vahdette kesreti idark edebilen ve en güzel sıfatlara sahip nefistir (Ayrıntılı bilgi için bkz.: Altıntaş, Hayrani, Tasavvuf Tarihi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay. Ankara, 1986, s.45-48).

- *Bûlbûl* kalb-i insandır. İlâhî aşkla yanan can ve ruhu temsil eder. O, Mevlânâ'nın Mesnevi'sindeki ney misali bu dünyada ya da ten kafesinin içinde, uzak kaldığı, ezeli gül bahçesinin hasreti ile feryat etmektedir.

Şâir, mesnevisinde semâ' konusuna da değinmiştir. Aksarâyî, Cemâle'd-din Şirâzî, Şehâbü'd-dîn, Zenbilli Ali Efendi, Sünbül Efendi ve İmam Gazâlî gibi fıkıh âlimlerini tanık göstererek, âyet ve hadislerden deliller ortaya koyarak semâ'ın caiz olduğuna işaret etmiştir. Bu konuda şâirin âyet, hadis ve fıkıh otoritelerinin görüşlerine geniş biçimde yer vermiş olması XVII. yy. Osmanlı coğrafyasında hâlâ “deverân-ı sofıyye”nin tartışmalı bir konu olduğunu göstermesi açısından kayda değer bir tespittir.

Bûlbülüyye'de ayrıca divan şiirinde sık rastlanılan, peygamber kıssaları, Hazret-i Muhammed'in mûcizeleri, meşhur şahsiyetler ve efsanevî kahramanlarla ilgili yapılan telmihlerle de karşılaşmaktadır:

*Tecellî Turına irseñ çü Mûsâ
Yed-i beyzâ olurdı saña Mevlâ*

*Eger Dâvûd-veş itseñ cihâdı
Virür saña hılâfet Rabb-i Hâdî*

*Süleyman sem'ı virse saña hikmet
Ahurduñ mûr-ı nefsüñden nasîhat*

*Hilim-câhına düşseñ Yûsuf-âsâ
Olurduñ cümle ihvânuñdan a'lâ*

*Dahî Yakub-veş beyti hazende
Bulurduñ girye içresinde hande*

Bülbül'ün yargılandığı divanda Kûf'un, Tûti'ye yaptığı nasihatlarda onun aşkın sırrına ermesi yönündeki temennilerini dile getirirken aşkın şarabını tadan Hâfız'dan, aşk ateşinde yanan Mansur'dan, aşk adına vücudunu fedâ eden Nesîmî'den, irfan bağına dalan Sa'dî'den, kurtuluşa eren Nuh'tan söz ederek ilahi aşkın çağrışım alanından somut örnekleri telmih yoluyla hatırlatması da yine dil ve üslup hususiyetleri bağlamında değerlendirilmelidir.

Ömer Fuâdî'nin edebî yönünü ortaya koyması açısından Bülbüliyye önemli bir eserdir. Zaman zaman lirizmin yoğunluğuna tanık olduğumuz eserin didaktik yönü daha belirgindir. Eserin içerik, üslup ve ele aldığı konu itibariyle, divan şiirini tekke şiiri aracılığıyla halka yaklaştırması noktasında da önemli bir yere sahip olduğu kanaatindeyiz.

3.5. Bülbüliyye'deki Kuşlar ve Özellikleri

Ömer Fuâdî'nin Bülbüliyyesinde alegorik bir üslupla anlatılan olay örgüsü içinde yer alan kuşlar ve bu kuşların özellikleri, hikâyede yer bulduğu kadarıyla ve akışta geçtiği özellikleriyle, iyiliği ve kötülüğü temsil etmeleri cihetinden gruplandırılarak aşağıda tavsif edilmiştir:

İyiliği Temsil Edenler:

Bülbül: Kuşlar arasında en güzel sesli olan, güle âşık, elest meclisinin sarhoşu olduğu için aşk şarabını sâkînin elinden içen, sözlerinin kâl ehline kesret, hâl ehline vahdet olarak anlaşıldığı, nadanların kendini ve sözlerini

anlayamadığı, kendisini çekemeyen kötü kuşların sürekli iftiralarına maruz kaldığı, hakkın ve haklının yanında duran, dedikodulardan uzak zikirle meşgul olan bir kuştur.

Hüdhüd: İbîbik kuşu olarak da bilinir. Takva ehli olup itaatkârdır. Dedikodulardan uzak durur ve divanda Hz. Süleyman peygambere ulak olur, asayişin sağlanmasında çavuşluk yapar. Ferasetlidir, bûlbüle yapılan haksızlıkların iftira ve yalanlardan ibaret olduğunu bilir, hileci kuşların başlattığı bu kavganın gereksiz olduğunu söyleyen, divandaki izdihamaya müdahale eden kuşlardır.

Kerkes: Akbabadır. Takva ehli kuşlardan olup hak ve hukuktan ayrılmaz. Hz. Süleyman peygambere divanda yardımcı olur. Fitne ve fesat ehlinden, dedikodulardan uzak duran, insaf ve iman sahibi bir kuş olup bûlbüle haksızlık yapıldığını düşünür.

Kûf: Baykuş olarak bilinen kuştur. Vahdeti temsil eden Kûf, dedikodu ve gıybetten uzak durur, zikirle meşgul olur. Hikmet sahibi kuşlardan olup Hz. Süleyman peygamberin kendisine ihtimam gösterdiği kuşlardandır. Hak ve hakikate göre hüküm verir. Marifet bilgisine sahip olup irfan ehli kuşlardandır.

Tûti: Papağan olarak bilinir. Allahın verdiği ilimle bütün kuşlar içinde olan biteni bilen, marifetten bîhaber, tarikat görmemiş, tarikatı olmayanın kâmil de olamadığı, cahil ve insafsız kuşlar tarafından gaflete düşürülerek kandırılmış ve bûlbül hakkında ileri geri konuşan, gece gündüz kesrette kalan bir kuştur.

Kötülüğü Temsil Edenler:

Kuzgun: Haset ve düşmanlık fikirleriyle dolu, aşk, zevk ve safadan anlamayan, karın tokluğuna yaşam mücadelesi veren, irfan meclisine hiç uğramayan, kötü sesli, anlayışsız, ahmak ve azgın bir kuş olup bitmek bilmeyen emellere sahip fitne ehliendir.

Kara Karga: Uğursuzluğuyla meşhur olduğu için herkes tarafından yerilmektedir. O da aştan ve safadan anlamayan, gammazlık ve fesatlıkla hayatına devam eden, çirkin sesli, cahil kuşlardandır.

Saksağan: Kötü ve çirkin sesli, fitne ehli kuşlardan olup sureta doğru gibi görünse de uğursuzluğu herkes tarafından bilinen, ikiyezlü, hasetçi, gammaz özelliklere sahiptir.

Tavus: Süs püs sahibi olup güzelliğiyle gururlanıp şeytana uyunca, cennet kapısından kovulan, kötülöklere bulaşanların yoldaşı olan, bülbüle haset çeken, fitne ehli kuşlardandır.

Şahin: Keskin gagalı, hunhar, kan dökücü ve zâlim özelliklere sahip olup ağı ve beylerle arası iyi olsa da Bülbül ile aralarında dostluk oluşmadığından ona düşmanlık besleyen, kayalarda yaşadığından gönlü de ruhu da taş gibi olan acımasız bir kuştur.

Çaylak: Bülbülün gıybet ve dedikodusunu yapmaktan ve kin beslemekten uzak duramayan, özü çaylak olsa da kendisini doğan sanan, insanların elindeki etleri ve yiyecekleri kaparak beslenen, aptal ve ahmak bir kuştur.

Kartal: İşi gücü fitne ve fesatlık olup tembel tembel yatan, sözlerine kulak asılmaması gereken, yediği leşler yüzünden avcılara tutulan, leşi yabanlara atılan, kanatları okçulara satılan, özü tembel, sözü mühmel (anlamsız) bir kuştur.

Leylek: Bûlbûl'e dil uzatan ahmak kuşlardandır. Onun ahmaklığı vahdetin esrarını gören Mecnun'un hareketsizliğini görünce, üstüne yuva yapmasındandır. Çayır çayır gezerek yılanlar yiyen ve yalan söylemekten çenesi çatlayan, gammadaz kuşlarla birlikte hareket eden fitne ehli bir kuştur.

Keklik: Bûlbûl'e haset eden, gammadaz kuşlardan biridir. İnsanlar arasında güzelliğiyle anılsa da fitneden uzak duramaz. Kendi aklınca güya kurnaz olduğunu sanır ama uçuşmağa yeltendiğinde hemen tuzağa düşer.

Serçe: Fitne ve fesatçılarla işbirliği yapan kuşlardandır. Ufak tefek boyuna bakmayıp, bir "dâne" ararken tuzağa düşmekten kurtulamayan bu kuş da diğerlerini tahrik için seher vakti toplanıp etrafını sese boğarak ağaçlarda Bûlbûl'ün gıybetini yapar.

3.6. Bûlbûliyye'de Adı Geçen Kuşların Görselleri

Bûlbûl

Hüdhüd (İbibik)

Kerkes (Akbaba)

Kûf (Baykuş)

Tûti (Papağan)

Tavus

Kuzgun

Kara Karga

Saksağan

Şahin

Kartal

Çaylak

Leylek

Keklik

Serçe

3.7. Nûshaların Tavsifi

3.7.1. Süleymânîye Kütüphanesi Düğümlü Baba No: 320/2

İstinsah trh.	: H.1221/ M.1806
Müstensih	: -
Kitap ölç.	: 183x121 (125x80) cm.
Cilt	: Mıkipleli, cetvelli, bordo, deri kaplı.
Varak	: 42 yk. (48b-89a)
Satır	: 17
Yazı	: Nesih, siyah mürekkep, başlıklar kırmızı.
Kâğıt	: Filigranlı, sarı renkli, az aherli, orta kalınlıkta.
Baş	: <i>Can gülistânına geldükde nizam Bûlbûliyye dile oldu ilham</i>
Son	: <i>Cemâlüñ ola nûruñla aña seyr Bu seyr ile anuñ kıl âhirin hayr</i>

Eserin sonunda müstensihin "Beyân-ı Târih-i Te'lif" başlıklı Arapça bir ibaresi bulunmaktadır. Burada, eserin mü'ellif nüshasından istinsah edildiği ifade edilmektedir.

3.7.2. Ankara Millî Kütüphane İbn-i Sina No: 951/5

İstinsah trh.	: H.1256/ M.1840
Müstensih	: Hafız Muhammed Rızâeddin Üsküdârî.
Kitap ölç.	: 225x150 (173x90) cm.

Cilt	: Kartal filigranlı, cetvelli, deffeleri kopmuş, sırtı meşin.
Varak	: 26 yk. (70b-95a)
Satır	: 25
Yazı	: Ta'lik, siyah mürekkep, başlıklar kırmızı.
Kâğıt	: Filigranlı, orta kalınlıkta, âhersiz, beyaz.
Baş	: <i>Can gülistânına geldükde nizam Bülbüliyye dile oldu ilham</i>
Son	: <i>Cemâlüñ ola nûruñla aña seyr Bu seyr ile anuñ kıl âhirin hayr</i>

Eserin sonunda müstensih'in "tahrîrî'r-risâleti min yedi'l-fakîrî'l-hakîri Dervîş Hâfız Muhammed Rızâeddîn el-Üsküdârî seccâde-nîşîn-i Hazret-i Şeyh Ümmî Ahmed Efendi el-Halvetî min bende-i Hazret-i Muhammed en-Nasûhî el-Üsküdârî El-Halvetî el-Cüneydî kaddes-Allahu sırrahu'l-'azîz ve refe'atu'l-lâhu şefâ' atühüm (1256)" notu bulunmaktadır.

3.7.3. Kastamonu İl Halk Kütüphanesi No: 1664

İstinsah trh.	: H.1336/ M.1916
Müstensih	: Hafız Abdullah Fevzi Efendi
Kitap ölç.	: 197x153 (150x94) cm.
Cilt	: Siyah bez.
Varak	: 38 yk.
Satır	: bb (15-20)

Yazı	: Nesih.
Kâğıt	: Filigranlı, âherli, orta kalınlıkta, beyaz.
Baş	: <i>Can gülistân(in)a geldükde nizam Bûlbûliyye dile oldu ilham</i>
Son	: <i>Cemâlûñ ola nûruñla aña seyr Bu seyr ile anuñ kıl âhirin hayr</i>

Sondaki "Beyân-ı Târih-i Âvân-ı Te'lif" başlıklı müstensihin Arapça ibaresinden eserin, müellif nüshasından istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

3.7.4. Manisa İl Halk Kütüphanesi No. 1229/1

İstinsah trh.	: -
Müstensih	: -
Kitap ölç.	: 210x140 (150x85) cm.
Cilt	: Mıklepli, şîrâzesi bordo deri, mukavva kapaklı.
Varak	: 40 yk.
Satır	: 17
Yazı	: Ta'lik, siyah mürekkep, başlıklar kırmızı.
Kâğıt	: Filigranlı, açık sarı renkli, az âherli, orta kalınlıkta.
Baş	: <i>Can gülistânına geldükde nizam Bûlbûliyye dile oldu ilham</i>
Son	: <i>Cemâlûñ ola nûruñla aña seyr Bu seyr ile anuñ kıl âhirin hayr</i>

3.7.5. Ankara Millî Kütüphâne İbn-i Sina No: 4652

İstinsah trh.	: H.1328/ M.1911
Müstensih	: Derviş Mehmed Ataullah Efendi.
Kitap ölç.	: 145x100 (120x65) cm.
Cilt	: Miklepli, ebrulu, ön deffesi ve sağ kapağı düşmüş, sırtı meşin kaplı, soluk, kahve renkli deri.
Varak	: 23 yk.
Satır	: 15
Yazı	: Harekeli ince nesih, siyah mürekkep, başlıklar kırmızı.
Kâğıt	: Az âherli, kalın, filigransız, açık sarı.

Eser katalogda 23 yk. olarak kayıt edildiği hâlde, çok fazla yıpranmış olduğundan kullanılamaz durumdadır. Özellikle baş ve son kısımları nem ve rutubetten zaman içerisinde kaybolmuştur. 12b-17b arası da bulunmayan eserin mevcut sayfaları da yıpranma nedeniyle okunamamaktadır.

3.8. Nüshaların Değerlendirilmesi

Ömer Fuâdî'nin Bülbüliyye adlı eserinin beş yazma nüshası tespit edilmiştir. Tespit edilen nüshalardan Ankara Millî Kütüphane No: 4652'de kayıtlı olan nüshanın çok fazla yıpranması, baş ve son bölümlerinin de bulunmaması sebebiyle edisyon-kritik sürecine dâhil edilmemiştir. Eserin tenkidli metni, diğer dört nüshanın karşılaştırılmasıyla meydana getirilmiştir. Bu nüshalar üzerinden yapılan edisyon-kritik

çalışmasında her nüsha aşağıda belirtildiği şekilde kodlanmıştır:

(S) Süleymaniye Kütüphanesi Düğümlü Baba, No: 320/2

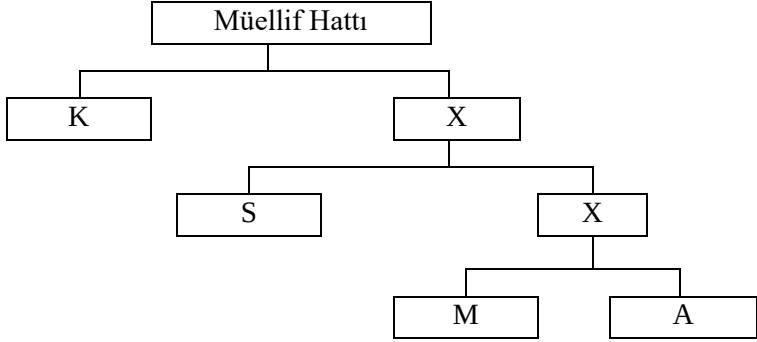
(A) Ankara Millî Kütüphane, No: 951/5

(K) Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, No: 1664

(M) Manisa İl Halk Kütüphanesi, No: 1229/1

Tenkidli metin çalışmasına dâhil edilen bu nüshalar müellif nüshası olmaktan uzaktır. Müellifin vefatı ile bu nüshalardan ilk istinsah edileni arasında bir buçuk asırlık uzun bir zaman geçmiştir. Nüshalardan ilk istinsah edileni S nüshasıdır. H.1221/ M.1806 tarihinde istinsah edilen bu nüshaya en yakın olan H.1256/ M.1840 tarihli A nüshasıdır. Nüshaları kendi içinde değerlendirdiğimizde K nüshasının diğerlerinden farklı yönleri olduğu tespit edilmiştir. Birçok bakımdan ortak özelliklere sahip A ve M nüshalarının S nüshasıyla paralellik gösterdiği anlaşılmıştır. Ancak, A ve M nüshalarının eksiklikleri S nüshasında bulunmamaktadır. Dil ve üslûp yönüyle diğer nüshalardan ayrılan ve en son istinsah edilen K nüshası da S nüshasına göre hacimce eksik durumdadır. Nüshalar içinde hacim yönüyle en zengin ve düzenli özelliklere sahip olan S nüshası, tertipte esas alınmış olup varak başlangıçları derkenarda bu nüshaya göre verilmiştir. Bu dört nüshanın çeşitli yönlerden benzerlik ya da ayrılıkları dikkate alındığında, esas nüshaya bağılıklarını şu şekilde bir şema ile gösterebiliriz:

Edisyon-kritiği yapılan metnin, Ahmet Ateş'in "Metin Tenkidi Hakkında" ve İsmail Ünver'in "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" başlıklı makalelerindeki görüşleri de dikkate alınarak oluşturulmuştur.¹¹⁸ Metin tenkidi yapılırken eldeki, kullanılabilir durumda olan, dört nüsha mukayese edilerek Ömer Fuâdi'nin te'lif ettiği orjinal metin tespit edilmeye çalışılmıştır. Vezin, mânâ, dil ve üslûp özellikleri bu tespitte dikkate alınmış ancak tereddüde düşülen durumlarda S nüshasındaki kayıtlar değerlendirilmiştir. Nüsha farkları sayfa altlarında gösterilirken her beytin ilk mısra'ı (a), ikinci mısra'ı (b) harfleri ile belirtilmiş, kelimelerin mevcut olmadığı (-) işareti ile açıklanmıştır. Aynı mısra' içindeki farklı rivayetler (;) işaretiyle gösterilmiş, sayfa altlarındaki farklılıklarda mısra'lar (/) işareti ile birbirinden ayrılmıştır. Yazmalardaki yıpranma ve imlâdan kaynaklanan okuma eksikliklerinin ( )

---

¹¹⁸ Ateş Ahmet, "Metin Tenkidi Hakkında", Türkiye Mecmuası, İstanbul, 1942, cüz I, C.VII-VIII, s.253-267; Ünver İsmail, "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", Türkoloji Dergisi, Ankara, 1993, C.2, S.1, s.55-89.

işareti içerisinde uygun biçimde tamamlanması yoluna gidilmiştir.

Metnin tespitinde ilmî eserlerde tâkip edilen transkripsiyon sistemi uygulanmış, bilinen simgeler dışında gelişen teknolojik ortamlara uyumluluk süreçleri de dikkate alınarak dijital yazımdaki zorunluluk ve erişilebilirlik özellikleri de gözetilerek transkripsiyon sembolleri alışlageldiği şekilde kullanılmış, sadece ث harfinin transkripsiyon işareti š sembolü ile gösterilmiştir. Metnin yazımıyla ilgili ilkeler bakımından XVII. yüzyıl Osmanlı Türkçesi'nin fonetik özellikleri dikkate alınmış, imlâ hususiyetleri ile ilgili durumlarda metindeki söyleyişlere bağlı kalınmıştır.

3.9. METİN

S48b HĀZĀ KĪTĀB-I BÜLBÜLİYYE*

Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

*Lisān-ı ḥāl ile olan besmele-i celīle için nazm
olunmuştur.***

.. -- / .. -- / .. --

1 Cān gülistānına geldükde nizām
Bülbülüyye dile oldu ilhām

2 Gūş-ı cāna dem idicek nādī
İsm-i zātı ile oldum bādī

*Lisān-ı kāl ile olan ḥamdele-i cemīle için nazm
olunmuştur****

3 Zāt-ı 'ālisine ḥamd-i ḥālī
Şıfat-ı zātına şükr-i kālī

4 Ne cenān ola ki ḥamdini ide
Ne lisān ola ki şükrini ide

5 Bilmedin vaşf-ı fenāyı ḥāmid
Bilmedin ḥāl-i beḳāyı ḥāmid

6 Bulmadın kendüde 'aciz ile fenā
Bulmadın Ḥaḳda kemāl ile beḳā

*Hāzā Kitāb-ı Bülbülüyye: İn Kitāb-ı Maḳāle-i Külliye ve Risāle-i Bülbülüyye (est) S48b; İn Kitāb-ı Maḳāle-i Külliye ve Risāle-i Bülbülüyye li-dervīş-i 'Ömerü'l-Fu'ādī Kaddese Sırrahu A 70b; İn Mektüb-ı Maḳāle-i Külliye ve Risāle-i Bülbülüyye est M1b.

¹ (a) gülistānına: gülistāna K.

² (a) idicek: idecek K / (b) oldum bādī: ola mebādī K; zātı ile: zātıyla A.

***Lisān-ı kāl ile olan ḥamdüñ celilidür A,M; Lisān-ı kāl ile olan ḥamdele-i cemīledir K.

⁴ (b) şükrini ide: K'da silik.

- 7 İdemez hamdi sezā ol zāta
İdemez şükri edā ol zāta

Kıt'a'ı Şeyh Sa'di

— . . . — / — . . . — / — . . . —

Bende hemān bih ki zi-takşīr-i hīş
‘Özr be-dergāh-ı Hudā āvered

Ver ne sezāvār-ı Hudāvendiyeş
Kes ne-tevāned ki becāy āvered*

- S49a *Der-beyān-ı hālāt-ı Rasūl-i ekrem ve beyān ide şalāt
u selām*

- 8 Hamd iderse yine ol Aḥmed ider
Şükr iderse yine Muḥammed ider

- 9 Haḫ budur ‘ālem ü ‘allām-ı gıyūb
Ḥubb-i zātı ile kıldı maḥbūb

- 10 Kurb-ı zātında iken nām-Aḥmed
Getürüp ‘ālem-i imkāna Şamed

- 11 Mīm-i imkān ile Aḥmed itdi
Bu tecellī ile evḫad itdi

---

⁷ Bu beyit: -S.

بندہ همان به کہ زتقصیر خویش عذربدر کاه خدای آورد
ورنه سزا وار خدا وند بیش کس نتواند کہ بجای آورد

"Kulun kendi kusurundan dolayı Allah'ın dergâhında özür dilemesi iyidir. Yoksa hiç kimse Allah'a olan borcunu layık olduğu şekilde ödeyemez." (Ayrıntılı bilgi için bkz: Sa'dî; Gülistân, (Ter.: Mehmet Kanar), Şule Yay., İstanbul 2001, s.1.; Muhammed Ali Furûğî (1388). Külliyyât-ı Sa'di. Tahran: İntişârât-ı Âbân. 8. Bsk., s.17).

⁹ (a) ü: -i K / (b) zātı ile: zātıyla A.

¹¹ (b) itdi: oldı S.

- 12 Farḳ-ı evvelde anı kıldı ‘alīm
Ki Hırāda aña itdi ta‘līm
- 13 Farḳ-ı evvel ki münevver kıldı
Her kemālāt ile server kıldı
- 14 ‘Āleme baḳdı tenebbüh itdi
Cānib-i Ḥaḳḳa teveccüh itdi
- 15 Ḳodı bu ‘ālem-i keşret ḫālin
Diledi ‘ālem-i vaḥdet ḫālin
- 16 Cezbe-i Ḥaḳ anı meczüb itdi
‘Aşk-ı ḥaḳḳāniyi maṭlūb itdi
- 17 Cezbe-i zāt-ı ilāhiyye ‘ıyān
Anı cezbeyledi ‘aşḳ ile hemān
- 18 Enbiyā rūḫına irdi cānı
İtdi anlarla dem-i seyrānı
- 19 Cümleye anda tekellüm itdi
‘Ayn-ı ‘aşḳ gibi teḳaddüm itdi
- 20 Nār-ı ‘aşḳ ile fenāsın buldı
Nūr-ı ‘aşḳ ile beḳāsın buldı

---

¹³ (a) evvel ki: evvele S.

¹⁴ (b) Ḥaḳḳa: ḳudrete K.

¹⁵ (a) Ḳodı bu: K’da silik okunamıyor. (b) ḫālin: buldı A.

¹⁶ (b) ḥaḳḳāniyi: Ḥāḳānī lī A; Ḥaḳḳa anı K, ḥaḳḳānī’i M.

¹⁷ (a) zāt-ı ilāhiyye: zāt eyleye K.

¹⁸ (b) itdi anlarla: (silik) eyleye K; -i: ü A, K.

²⁰ Bu beyit: -A.

- 21 ‘Ayn-ı ‘aşk ile görüp rûy-ı şâfâ
Şîn-i ‘aşk ile bulup şevk u şîfa
- 22 Kâf-ı ‘aşk ile bulup kuvvet ü kût
Hem bu kuvvetle görindi melekût
- S49b.23 Melekût ile görindi ceberût
Ceberût ile görindi lâ-hût
- 24 ‘Ayn-ı ‘aşk ile celâle bakdı
‘Ayn-ı hağ ile cemâle bakdı
- 25 Mâ-ḥaşal ḥâl-i hüviyyet buldı
Vâşıl oldı aḥadiyyet buldı
- 26 Aḥadiyyet ile irdi ğarkâ
Mîm ile irdi maḳâm-ı farkâ
- 27 Farğ-ı evvel olıcağ anda nihân
Farğ-ı şânî görini geldi ‘ıyân
- 28 Bu kemâlât idicek anda zuhûr
İsm-i âḫar ile görindi o nûr
- 29 Geldi cây-ı elife mîm-i diger
Tesmiye oldı aña ism-i diger

---

²¹ (a) ‘Ayn-ı: Nâr-ı A / (b) bulup: bulu S.

²⁵ (b) Vâşıl: Vâḥid A.

²⁶ (b) maḳâm-ı: cemâl-i K.

²⁷ (b) ‘ıyân: hemân A.

²⁸ (b) âḫar: âmen K.

²⁹ (b) ism-i: nâm-ı A, K.

- 30 Mīm-i evvel ile Aḥmed oldu
Mīm-i šāniyle Muḥammed oldu
- 31 Nām-ı mülkīsi Muḥammed yazılır
Melekūtīsi de Aḥmed yazılır
- 32 Ehl-i arz anı Muḥammed okıdı
Hem semā ehli de Aḥmed okıdı
- 33 Nām-ı mülkīsi Muḥammed oldu
Melekūtīsi de Aḥmed oldu
- 34 Bu iki mīm ile Maḥmūd oldu
Dü-cihān ḥalkına merdūd oldu
- 35 İki mīm ile bulup ikrāmı
Dört kitāb içre añıldı nāmı
- 36 Elif Aḥmed gidicek isminden
Ḥamdī fehmi itdi hemān resminden
- 37 Elifüñ ḥāline oldu şāhid
Yek işāret ile oldu ḥāmid
- 38 Ḥamd-i ḥālīsine oldu kādīr
Şükr-i ḳālīsine oldu māhir
- 39 Bu kemāli bulıcaḳ ḥālinde
İtdi izḥār-ı ‘aciz ḳālinde

---

³¹ yazılır: yazılup K; Bu beyit: -A.

³² Bu beyit: -A.

³³ Bu beyit: -A, K, M.

³⁵ (b) içre: içinde K.

³⁷ (a) ḥāline: ḥāle K / (b) Yek: Pek K.

S50a.40 Şân-ı Hâkda buyurup bir güfte
Didi “lâ-uḥṣî kemâ eṣneyte”*

41 Şânı bu vaṣf ile ‘âlî olıcaḳ
Bu kemâl ile vefâlî olıcaḳ

42 İdelüm aña şalât ile selâm
Bulavuz raḥmet ile dârü’s-selâm

43 Bu sebeb ile ‘inâyet bulavuz
Mazhar-ı luṭf-i şefâ‘at olavuz

44 Rûḥ-ı pâkinden ire cāna ḫaber
Bu ḫaber ile ire sırra eṣer

45 Çār-yârine daḫı şubḫ u mesâ
Ey Fu’âdî idelüm medḫ ü şenâ

46 Hem şalât ile selâm eyleyelüm
Cümle âline selâm eyleyelüm

*Bu ḳâl mazhar-ı ḫâl-i berâ‘at-i istihlâl vechiyle
risâle-i Bûlbûliyyeye muḳaddime-i sırriyye ve
kemâlât-ı remziyyedür.*

47 Kâtib-i Hâḳ ḳalem-i ḳudret ile
Zer-feşân ḫaṭṭile vü zînet ile

---

⁴⁰ (a) buyurup: buyurur K.

*Hadis: “Lâ-uḥṣî senâen ‘aleyke ente kemâ eṣneyte ‘alâ-nefsike”. Sana övgüyü saymakla bitiremem. Sen kendini nasıl övdüysen öylesin (Tirmizi, Salât 194, (261).

⁴¹ (b) vefâlî: veḳâtî S.

⁴² (a) İdelüm: ide S / (b) raḥmet ile: raḥmet-i A.

⁴³ (b) Mazhar-ı: Lâyık-ı K; luṭf-i: luṭf u A.

⁴⁴ (a) ire: -K.

⁴⁷ (a) Kâtib-i: Kitâbet K; ḳudretle: ḳudret ile A.

- 48 Yazdı dil levhine bir özge kitāb
O kitāb ile açıldı baña bāb
- 49 Oldı elfāz-ı ma‘ārife müşīr
Hem ma‘ānisi ḥaḳāyika müşīr
- 50 Geldi fermān-ı nefes cān u dile
Her birisi okıyup dersin ala
- 51 Tūti nefes okıdı bir varaḳın
Zāhiren añladı bildi sibāḳın
- 52 Okıdı bülbül-i dil çok varaḳı
‘Aşk-ı fażlına irişdi sibāḳı
- 53 Şevḳ ile zākir-i Yezdān oldı
‘Aşk ile māhir-i ‘irfān oldı
- 54 Kūf-ı cān cehd ile vü ḡayret ile
Okıdı cümlesini ‘ibret ile
- S50b.55 Okıdı cümle tarīḳat bābın
Añladı daḡı ḥaḳīḳat babın
- 56 Tūti vü Bülbüle didi yā Hū
Olduñuz kūh-ı ‘ilimde yā Hū

---

⁴⁸ (a) bir özge: K’da silik.

⁴⁹ (a) müşīr: mesir S / Bu beyit: -A.

⁵⁰ Bu beyit: -A.

⁵¹ (a) Tūti nefes: Tūti-i nefes A, S, M.

⁵² (b) ‘Aşk-ı fażlına: ‘Aşk faşlına A,M.

⁵³ (a) zākir-i: şākir-i A.

⁵⁴ (a) Kūn cihān cehd ile vü ḡayret ile A, S, M.

⁵⁶ (b) kūh-ı ‘ilimde: kūh-ı ‘amelde M, K’da silik.

- 57 Oķuñuz cümle ‘ulūmuñ aşlın
Bilüñüz anda hüviyyet faşlın
- 58 Bu kitāb ehl olana lāyıkdur
Kim ki añlarsa bunı fāyıkdur
- 59 Sırr-ı Süleymān bu rāzı tıydu
Sırrını sırr-ı ħafıye koydu
- 60 Ĥāl-i sırrı irişüp a’lāya
İrdi bu sırr-ı ħafı iĥfāya
- 61 Men’ idüp bunda zühür-i kālî
Şakladı cümle ĥayāl ü ĥālî
- 62 Ĥaznedār-ı ĥareme remz itdi
Bunı sır ĥaznesine kenz itdi
- 63 Bağladı resm-i tılısmātı añā
Didi bozılmaya bu resm ebedā
- 64 Añlayun remz ü işāret bābın
Oķısun bunda hidāyet bābın
- 65 ‘İlm-i Ĥaķdan kim alursa dersi
Añā mekteb ola ‘arş u kürsî

---

⁵⁷ (a) oķuñuz: oķıñuz K, S.; ‘ulūmuñ: ‘ulūmdan K / (b) faşlın: faşlın K.

⁵⁸ (a) ehl: ehli S / (b) fāyıkdur: fā’ikdür S, K.

⁵⁹ (b) ĥafıye: ĥafıye S.

⁶¹ (a) bunda: -K / (b) ĥayāl ü ĥālî: ĥāl ü ĥayālî K.

⁶² (a) ĥareme: ĥavme K / (b) sır: ser K; ĥaznesine: ĥazinesine

- 66 Bu tılısmı açar ise ol açar
Cüy-ı fânîyi geçerse o geçer
- 67 Gāyet-i sırrı ararsa ol arar
Genc-i vāfiye irerse ol irer
- 68 Baña virdi o Hudā sırr-ı ‘azīm
Olamaz kimse bu mülkümde nedīm
- 69 Sırr-ı eşyāya hükümet virdi
Bu hükümetde sühulet virdi
- 70 Sırr ile kim ki gelür dīvāna
İrişür hidmet ile eyvāna
- 71 Kim ki sırrân-ı şafāya irişür
Haḫ sarāyında nevāya irişür
- S51a.72 Sırr-ı Süleymānı didükde ma’ nā
Cümle ‘ālem didiler sellemnā
- 73 Sırr-ı eşyā saña oldıysa ‘iyān
Ey Fu’ādī sen de tır bunda hemān
- 74 Sırr-ı Süleymānına olduñsa karīn
‘İlm ü irfānuñ olur saña berin

---

⁶⁶ (a) açar ise: açarsa S, M.

⁶⁷ (b) –i vāfiye: K’da silik.

⁶⁸ (a) o: ol S / (b) nedīm: kađīm S.

⁷⁰ (a) Sırr ile kim ki: K’da silik.

⁷¹ (a) Kim ki sırrân: K’da silik / (b) nevāya: şevāba S.

⁷² (b) Cemīle eşyāya didiler sellemnā A; Cümle ‘ālem-i eşyā didi sellemnā K; ‘ālem: eşyā M.

⁷⁴ (a) Sırr-ı Süleymānına: Sır-Süleymāna M.

- 75 Koma bağılı bu tılısmı aç a gör
Sırr-ı Süleymânı öninde aç a gör
- 76 İzn-i sultânsuz olan māl-i ğulûl
Âhizini ider elbette melûl
- 77 Açma sırruñı şafâda olasun
Seyr-i eşyâda vefâda olasun
- 78 Açar iseñ yine ehline açıl
Yolına cân ile dökül ü saçıl
- 79 Ğaraż-ı nefisle açılma zinhâr
Sırr ile eyle cihânda refţâr
- 80 Sırr ile ‘âlem-i kudsî bulasun
Kaddesa’llâhu du‘âsın alasun
Vezn-i mürğ-ı hezec
· - - - / · - - - / · - -
- 81 Mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ûlün
Okı ‘ârif bu vezni eyle itmâm
- 82 Bu vezni yazduğıçün levha-i hām
Hudâ itdi baña bu vezni ilhām

---

⁷⁵ (a) bu tılısmı: bunı sen de S./Bu beyit: -A.

⁷⁶ (a) olan: -A; māl-i: hāl-i M.

⁷⁷ (a) sırruñı: sırrıñı K, S.

⁷⁹ (a) ‘Arż-ı nefisle açma zinhâr K / (b) eyle: -A, M.

⁸⁰ (a) bulasın: bilesin A, bile gör S / (b) alasın: bulasın A, bula gör S.

⁸¹ Kafiyeler uymamaktadır.

⁸² (a) hām: hāma M, S.

Sebeb-i naẓm-ı risāle-i Būlbūliyye

- 83 Bi-feyz-i Kādir u 'Allām u Ekrem
Ve nām-ı mālîk-i mülk-i dü-'ālem
- 84 Kitāb-ı Būlbüle itdüm bidāyet
Hudā vire kemāl ile nihāyet
- 85 Bu te'lîfe sebeb hālîni diñle
Beyān itdüm dil-i cān ile añla
- S51b.86 İkidür āyetu'llāh añla hîkmet
Eger olduñsa cānā ehl-i 'ibret
- 87 Birisi oldu anuñ tenziliyye
Birisi dağı oldu tekviniyye
- 88 Olupdur tenziliyye naẓm-ı Kūr'ān
Dağı hem tekviniyye iş bu ekvān
- 89 Oğurdum tenziliyye āyetini
Görürdüm tekviniyye āyetini
- 90 Tefā'ul kaşdına bağıdum cihāna
Gözüm tüş oldu ol gülsitāna
- 91 Göñül bülbul şıfâtın bulmış idi
Gülinüñ vaşf-ı hālîn bilmiş idi

---

⁸³ (a) Ekrem: ikrām A,S.

⁸⁴ (a) bülbüle itdüm: bülbüliyye idem A.

⁸⁵ (b) itdüm: idem A, -i: u A.

⁸⁷ (a) tenziliyye: tenzihiyye K.

⁸⁸ (a) tenziliyye: tenzihiyye K.

⁸⁹ (a) tenziliyye: tenzihiyye K.

⁹¹ (b) bilmiş idi: eylemiş idi A.

- 92 Kitâb-ı Hâkdan açıldı bu fâlüm
Gül ü bûlbûlden oldu kıl ü kâlüm
- 93 Ma‘ânî erlerinüñ kemteriydüm
Sa‘âdet gevherine müşteriydüm
- 94 Nücûma meyl idüp buldum şa‘idin
Çıkardum anda temşil-i cedidin
- 95 Halâş itdi Hudâ naḥs-ı zuḥâlden
Dil ü cânım berî oldu ḥalelden
- 96 Bu zâhir mülkinüñ dârına girdüm
Ma‘ânî şemsinüñ nûrına irdüm
- 97 Vücûdum zerresi buldı zuhûrı
Görindi zerrede şemsün bu nûrı
- 98 Tevekkül eyledüm zât-ı Hudâya
Sözüm irişdüre cây-ı ḥudâya
- 99 Teveccüh eyledüm vaḥdet göziyle
Velîkin söyledüm keşret söziyle
- 100 Egerçi söyledüm keşret yüzinden
İşit ‘ârif iseñ vaḥdet yüzinden
- 101 Görindiyse saña mülk-i melekût
Ceberût ‘âlemiyle ḥâl-i lâhût

---

⁹³ (a) kemteriydüm: kemteridür S.

⁹⁷ (b) zerrede şemsün: zerre şemsinüñ A.

¹⁰⁰ (b) iseñ: ilün K, yüzinden: gözinden K.

- 102 Benüm kâlimi dilden fehmi idersin
Dağı kâlimi cāndan fehmi idersin

S52a.103 Kitāb-ı ‘āleme baḳduḳda dīde
Görindi dilde temşīl-i gūzīde

- 104 Begāyet aḥsen ü ‘ibret-nümādur
Tecellī ‘ālemine reh-nümādur

- 105 ‘Aceb ‘ibret-nümādur bu ḥikāyet
Me’ālin aḥlamazlar ehl-i ḡaflet

- 106 Dil ü cānuḥda var ise başıret
Dağı ‘irfāna itdūñse ‘azīmet

- 107 Sarāy-ı vaḥdet içre girdūñ ise
Ḥaḳīḳat ḳaşırına hem irdūñ ise

- 108 Sözümi gūş-i cāndan diñler iseñ
Dağı hūş-i ‘ıyāndan aḥlar iseñ

- 109 ‘İbāretten tıyarsın remz-i vāfī
Alursuñ ḥıṣṣeñi sen dağı kāfī

- 110 İşit bu ḳıṣṣay-ı idem ḥikāyet
Dil ü cānum anı itdi rivāyet

---

¹⁰² (a) kâlimi: fâlımı A.

¹⁰³ (a) dīde: vire K.

¹⁰⁴ (a) u: -i K; aḥsen: iḥsān A.

¹⁰⁵ (b) Me’ālin aḥlasun ehl-i cehālet K; aḥlamazlar: aḥlamaz M.

¹⁰⁹ (b) ḥıṣṣeñi: ḥaḳḳıñı A.

¹¹⁰ (a) idem: itdüm S, didüm A.

- 111 Bahār eyyāmı vü bûlbül zamānı
Gülistān mevsimi vü gül zamānı
- 112 Güle baqđum görince Bûlbülini
İşitdüm girye ile gulgulini
- 113 Nehār-ı keşret içre Tûṭi gördüm
Şeb-i vaḥdet içinde Kûfi gördüm
- 114 Tûṭi söyler velî ḥālını bilmez
Sözi kande gider ḳālını bilmez
- 115 Hüviyyetde ḳatı kāmildürür Kûf
Ḥaḳāyık ḥālî olmuş aña ma‘rûf
- 116 Görinür zāhiri vîrân içinde
Velîkin bâṭını ‘umrân içinde
- 117 Gice vîrânelerde Ḥaḳḳı zâkir
Hüviyyet zikri ile cānı ‘âmir
- 118 Bularuñ ḥālını bildürdi Allāh
Saña idem ḥikāyet in-şā’allāh

*Dīvān-ı hümayyūn-ı ḥazret-i Süleymān ‘aleyhi’s-
selāmda ba’zı mürğān-ı ḡammāzuñ bûlbül-i hoş-
elḥānı ḥased ü bed-ḥālet ve kızb ü gıybetle ḥuşūmet*

---

¹¹¹ (b) Gülistān: Gülistāna K, S; mevsimi: mevsim K.

¹¹³ (a) Nehār-ı keşret içre: Nehārında baqınca A; keşret: zāhir S / (b) vaḥdet: fırkat K.

¹¹⁷ (b) ‘âmir: âcır K.

¹¹⁸ (b) idem: itdüm S.

*ve da'vī yüzinden Tūti-yi monlā-yı hoş-zebān
geçdüklerine muḳaddime-i pendiiyedür.*

S52b.119 'Acebdür 'ālemün ḫālī be hey yār
Kimi yār u bu ḫalkūn kimi aḡyār

120 Kimi kezzāb kimi nemmām u ḡammāz
Baḡup kendü ḡuşūrını görür az

121 Kimi olmuş daḡı ḡayyāb u 'ayyāb
Ziyāde ḡahr ile şeddād u 'attāb

122 Kimi olmuş şifāt-ı nefis-i şūma
Uyar şeyṭān gibi kibr ü rūsūma

123 Muşaffā eylemez mir'āt-ı ḡalbin
Göre tā kendünün noḡşān u 'aybın

124 Mücellā eylemez meclā-yı rūhın
Görüp teşḡīs ide ḡāl-i fütūhın

125 Münever eylemez 'aḡıl gözini
Ki ta 'irfān ile bile özini

126 Ḥalāş itmez dil ü cānını ḡamdan
Daḡı vehm ü ḡayāl ile elemden

127 Ne farḡ eyler belīd ile reşīdi
Ne farḡ eyler 'anīd ile sa'īdi

---

¹²¹ Bu beyit: -A / (b) 'attāb: 'aḡḡāb K.

¹²² (a) nefis-i şūma: nefisine şūm K / (b) kibr ü rūsūma: kibr ü rūsūm K.

¹²⁵ (b) özini: özünü K.

¹²⁶ (a) Ḥalāş: Ḥalā S; ü: -i K.

¹²⁷ (a) eyler: ider A; belīd: pelīd A,K / (b) eyler: ider A.

- 128 Ne fark eyler ‘aduvv ile şadıķı
Ne egriler ile zāt-ı reşîķı
- 129 Ne resm-i ‘âlemi bilür ne mef’ül
Görinür kendüye ef’âli maķbül
- 130 Zemîme ehli ğâlib bu zamānda
Ħamîde ehli mağlûbdur bu anda
- 131 Ğazab ehli olur her demde lâzım
Birâder de olursa der bir âzar
- 132 Göñül neyle yapılır anı bilmez
Daķı neyle yaķılır anı bilmez
- 133 Dili tengdür şafâsuzdur şafâsuz
Anuñ içün vefâsuzdur vefâsuz
- S53a.134 Kaçan kim yıķsa bir ħalb-i ħaķîri
Yıķar anuñ ile ħalb-i keşîri
- 135 Ki vardur ol kese aķbâb u yârân
Yıķılır bu sebebden ħalb-i insân
- 136 Yıķarsa herkesüñ ħalb-i melîhin
Yıķar Ħaķ da anuñ ħalb-i ħabîhin

---

¹²⁹ (a) resm-i: resmî K, M; mef’ül: ma’kül K.

¹³¹ Bu beyit: -A. K, M ve S’de ise kafiyeleler farklıdır.

¹³³ Bu beyit: -A.

¹³⁴ Bu beyit: -A, K, M.

¹³⁵ Bu beyit: -A, K, M.

¹³⁶ (a) herkesüñ: bir kisüñ K, M, S.

- 137 Eger mazlūmı incitse bir ādem
İder zālīm anuñ çeşmini pūr-nem
Kaşīde-i pendīyye-i mūrīyye li'l-mü'ellifihī*
· · · · (· · · ·) / · · · · / · · · (· ·)
- 138 Mūra başma seni mārān ıştırur
Körpe incitme ki arslan ıştırur
- 139 Öldürüp mārı uçurma cānı
Dem olur ki seni şu'bān ıştırur
- 140 Kıblenüñ ehlini tekfır itme
Ka'be haqqı seni qablan ıştırur
- 141 Olmasa rā'ı Hüdā çübānı
Ġanem-i rūḥuñı gūrgān ıştırur
- 142 Nefs-i emmāre seginden ḥazer it
Dāmen-i pāyüñi her an ıştırur
- 143 Nefs-i haqqāni hücum itse ne ğam
İşirursa seg-i cānān ıştırur
- 144 Nefs sükkānına hıç olma qarīn
Seni tā ki seg-i segbān ıştırur
- 145 Zaleme qapusına meyl itme
Seg-i segbān gibi derbān ıştırur

---

¹³⁷ (b) nem: ğam K.

¹⁴¹ (a) Olma rā'ı Hüdā çübānı S / (b) gūrgān: gūrkān A, K.

¹⁴³ Bu beyit: -K / (b) seg-i: señi M.

¹⁴⁴ Bu beyit: -A, K.

¹⁴⁵ Bu beyit: -A, K, M.

- 146 Ber-zemîn itme tekebbür yād it
Ḳabrūñi ki teni deydān ıştırur
- 147 Hāḳ yolında pā-bürehone yürime
‘Avḳ ider pāyūñi ḥārān ıştırur
- 148 Varāḳ-ı nīk ü bedi fark eyle
İtmeseñ destūñ ıştırğan ıştırur
- S53b.149 Güli Bülbulden ayırma zinhār
Elūñi ḥār-ı gülistān ıştırur
- 150 Aḳrabā ḳalbini vīrān itme
Nā-gehān ‘aḳreb-i vīrān ıştırur
- 151 Hāl-i dānāda gerek zevḳ-i kemāl
Olmasa nāḳış u nādān ıştırur
- 152 ‘Ālimūñ ‘ilmi ḥilimsüz olsa
Anı bir cāhil-i ḡazbān ıştırur
- 153 Hüsni hāle melekiiyetle iriş
Melekiiyetsüzi şeytān ıştırur
- 154 Hīḡ müdārāt itmesüñ kimse ile
Düşmen olur seni dostān ıştırur
- 155 Zıkr-i dā’im ide gör devranda
Dutarak ‘ömrüñi devrān ıştırur

---

¹⁴⁶ (a) Ber: Bed A; yād: yāh K.

¹⁵² (a) ‘ilmi: ḥāli A; olsa: olmaz K.

¹⁵³ (a) melekiiyetle: melekiiyetūñ S.

¹⁵⁴ (a) müdārāt itmesüñ: midār itmeyesüñ A,K.

¹⁵⁵ (b) Dutarak: Dönerek A,K,M; ‘ömrüñi: ‘ömrüñi A, K, M.

- 156 Baĸma ŧehvetle g zeller g zine
M jesinden dil-i b ġ n ıŧırur
- 157 Dil behiŧtini Fu' d  yıĸma
Duzaĸ i re seni n r n ıŧırur
Bey n-ı diger
- 158 Bunı teŧ is idend r ' k l ins n
Bunı temy z idend r k mil ins n
- 159 Bunı feh m itmeyen  ayv n-ŧıfatdur
Bunı feh m eyleyen ins n-ŧıfatdur
- 160 'Aceb ehl-i cihanda ' k l olmaz
Daĸı  od-b n olanlar k mil olmaz
- 161 Ne g rse ġayr larda ey  yavuz
A a isn d id p ider tec v z
- 162 Bunı bilmez ki c mle kendin  nd r
ŧanur kim g rdiġi ol kimsen  nd r
- 163 Res lu'll h  ab b-i  aĸ -ı m 'min
Didi m 'mind r r mir' t-ı m 'min
- S54a *Kem  k le 'aleyhi's-sel m: el-m 'min  mir' t 'l-
m 'min**

---

¹⁵⁶ (b) M jesinden:  arŧusında K; dil-i: vel  K.

¹⁶² (b) g rdiġi: g rd ġi S.

¹⁶³ (a)  ab bu'll h res l-i z t-ı m 'min K.

* M 'min m 'minin aynasıdır (Eb  D vud, Edeb 49).

Lāyiḥa-i pendiyye

- 164 Fu'ādiden işit bir pend-i rāşid
Resûlu'llāh kelāmı aña şāhid
- 165 Olur ise sıfatı kendünün bed
Görinür aña daḥı ḡayrinün bed
- 166 Kimün kalbinde var ise şu'ûmet
İder her kimseye kîn ü küdüret
- 167 Kimün kalbinde var ise tenāfür
Olur ḥālî 'inād ile tefāḥur
- 168 Anun ile eger olsañ birāder
Vefā gelmez seni ider pür-āzer
- 169 Dili tengdür şafāsuzdur şafāsuz
Anun içün vefāsuzdur vefāsuz
- 170 Eger oḡluñ daḥı olursa şulbî
Bu ḥāliyle tokınur saña darbı
- 171 Kimün kim kalb-i mir'âtı ola pāk
Daḥı rûhı ola dā'im feraḥ-nak
- 172 Dili vāsi' şafālîdur şafālî
Anun içün vefālîdur vefālî

---

¹⁶⁴ Bu beyit: -A, K, M.

¹⁶⁵ (a) kendünün: ḡayrinün K.

¹⁶⁷ Bu beyit: -A./ (a) var ise: olursa K.

¹⁶⁸ (a) eger olsañ: olur iseñ K.

¹⁶⁹ Bu beyit: - K.

¹⁷⁰ (b) ḥāliyle: kalb ile K; tokınur: tokunur K.

¹⁷¹ (a) pāk: bak S.

¹⁷² Bu beyit: -A.

- 173 Anuñ ile ider iseñ uñuvvet
Vefā ile saña ider maḥabbet
- 174 Eger oğluñ olursa bu şıfatda
Saña ḥayrı irişür her cihetde
- 175 Görinür cümle eşyā aña mergüb
Sever her gördüğünü hem-çü maḥbüb
- 176 Var ise sende de mir'āt-ı 'ālī
Görürsin zevk ile ḥāl ü me'ālī
- 177 Bulup vaḥdet yüzinde seyr-i dā'im
Tecellī ḥālī olsun sende kâ'im
- S54b178 Eger fehm eyleseñ remz ü işāret
Ma'ārif-baḥş olur saña ḥikāyet
- 179 Kitābın gör dil ü cāndan başır ol
Fu'ādınñ kelāmından ḥabır ol
- 180 Süleymān olduğıçün ehl-i ḥikmet
Karıncadan alupdur çok naşīhat
*Rivāyet-i ma'neviyyeye ve ḥikāyet-i Bülbüliyyeye
bi'z-zāt şürü'dur**
- 181 Muḥarrerdür cihān içre bu ḥālet
Buña şāhiddürür iş bu ḥikāyet

---

¹⁷³ (b) saña ider: ider saña K.

¹⁷⁴ (b) ḥayrı: ḡayrı K.

¹⁷⁷ Bu beyit: -A, K, M.

¹⁷⁹ (a) Kitābın: Kitābuñ A.

¹⁸⁰ Bu beyit: -A.

- 182 Hikāyetden murād temşil-i Hâkdur
Bunı izʿân idenler ehl-i hâkdur
- 183 Nâzar iden kişi efʿâl-i nâsa
Dağı kâdir olan anı şinâsa
- 184 Ne hâletdür bulur halkuñ fiʿâlin
Hikāyetden tıyar temşil meʿâlin
- 185 Dirilüp kuşlaruñ ehl-i fesâdı
Hümez Kargâ buña bâʾ iş ü bādî
- 186 Bulara tâbiʿ oldı gayri kuşlar
Fesâd u ğamz ile merdâne-keşler
- 187 Gelüp bir araya ehl-i nifâkı
Fesâda cümle itdi ittifâkı
- 188 Didiler kânde kim var ise mürġân
Eyü vü yavuzı gelsünler elʾân
- 189 Şehirlü köylü herkes zâhir olsun
Bu cemʿiyyetde cümle hâzır olsun
- 190 Şular kim ölmiş idi hûb-aḥvâl
Cidâle açmamışlardı per ü bâl

---

¹⁸³ (b) olan: ola K.

¹⁸⁴ (a) halkuñ: Hâkkuñ K,M.

¹⁸⁷ (a) araya: ara S; nifâkı: tefâkı K.

¹⁸⁸ (a) kânde kim: kim kânde A.

¹⁹⁰ (a) kim: ki K./ (b) per ü bâl: per-i bâl A.

- 191 Velî havf itdiler bu def'a şerden
Medâr ismini tûtdılar kederden
- 192 Karişdı Tûrı tâ mürgâna anlar
Degüllerdi velî ehl-i fitenler
- S55a193 Derûnından nice sıdık ehli mürgân
Didiler Bûlbûle havf olur el'ân
Lâyiḥatü 'l-mü'ellif*
- 194 Budur pes âdemüñ ḥâli cihânda
Kimi nâfi' kimi ḥalka ziyânda
- 195 Eger şâdıklar olmasaydı aşlâ
Ḥarâb olurdu 'âlem zîr ü bâlâ
- 196 Eger zâlimler olmasaydı her dem
Görinmezdi benî âdemde hîç ğam
- 197 Fesâd ehli eger olsa ziyâde
Nizâm-ı 'âlemi virür fesada
- 198 Mizâcına muvâfık olsa fâsid
Aña meyl idüp olur o da ḥâsid
- 199 Bularuñ efsedi Kargayla Kuzgun
Biri de Şağsağan fi'linde azgun

---

¹⁹¹ (b) Medâr ismini: Medâra semti A.

¹⁹² (a) Tûrı: mûrı K, şûrı A, M; anlar: bunlar M.

¹⁹⁴ (a) âdemüñ: 'âlimüñ A.

¹⁹⁵ (b) Ḥarâb: Harâb S.

¹⁹⁶ Bu beyit: -A.

¹⁹⁸ Bu beyit: -A, K, M.

¹⁹⁹ (b) şağsağan fi'linde: şağsağan fi'linden A, şağsağan fi'linde M.

- 200 Gûlistānuñ görüp ra' nā gûlini
Gûl içün gûlgul iden Bûlbûlini
- 201 Gûl ile Bûlbûlün zevk u şafāsın
Gûlün Bûlbûle itdügi vefāsın
- 202 Göricek bu şafâ ile vefâyı
Hased cānlarına itdi cefâyı
- 203 Bu kuşlarda yoğ idi zerre iz'ân
Hamākat ile kalmışlardı nādān
- 204 Bular da yoğ idi hüs-n-i edālar
Cihānda ideler şavt u şadālar
- 205 Bed olmağın bularuñ şavt u şanı
Dağı olmamağın aşk-ı civānī
- 206 Bular ötdükde insān diñlemezdi
Taṭayyur eyleyüp hayr añlamazdı
- 207 Dağı itdükleri şavt u şadāyı
İşidenler okur hayra du'āyı
- Hümez kargā vü gayri taṭayyur olınan kuşlar ötdükde
oķınan du'ādan**

---

²⁰² (b) Hased: Hāsīd S.

²⁰⁴ (b) şavt u şadālar: hüs-n-i şadālar K, hüs-n-i edālar S.

²⁰⁶ (a) bular: bularuñ K; ötdükde: itdigin K.

- S 55b *Allāhümme lā tayra illā tayrük velā hayrun illā hayrük velā ilāhe gayrük***
- 208 İşıtdükde şadā-yı ‘andelībi
Anı diñlerdi insānuñ lebībi
- 209 Gülistāna varup ehl-i edālar
Şadāsından iderlerdi şafālar
- 210 Şadāsından pür olurdu çemenzār
Cemi’-i bāğ u bustān ile kūhsār
- 211 Şadākatden çıkup her dem şadāsı
Nevāhatden görünürdi nevāsı
- 212 Ne ‘ālemde ki itse şavt u nağme
Şafā virürdi her dem ehl-i bezme
- 213 Muḳarrerdür ezelden işbu ma‘nā
Ḥased ider kemāl ehline ednā
- 214 Bu hālātı görüp mürğān-ı bed-hāl
Fezā-yı zemme açdılar per ü bāl
- 215 Ḥased idüp didiler ḳanı Bülbül
Gelüp itmez bize aşlā tenezzül

** "Allahım, senin vereceğin uğursuzluktan başka uğursuzluk, senin bahşedeceğin hayırdan başka hayır ve senden başka ilah yoktur." (Ahmed b. Hanbel, Müsned, Kurtuba yay., Tarihsiz, Mısır, C.2, s.220)

²⁰⁸ (a) işitdükde: işitdük ki K.

²¹⁰ (a) pür: bir K.

²¹¹ (b) Nevāhatden: nevāhatinden A.

²¹⁴ (b) Fezā-yı: Ḳazā-yı S.

²¹⁵ (b) itmez bize aşla: aşla bize itmez S.

- 216 Bizüz bu ‘âlem içre merd-i mürgân
Revâdur bize itse meyl-i insân
- 217 Kamu mürgân içinde biz bî-namâz
Sezâdur halk ide medh u şenâmuz
- 218 Derûnında olup bed hâli mestûr
‘Ucub hâli buları itdi mağrûr
- 219 Şıfât-ı bed zühûr idüp firâvân
Vücûdında bularuñ itdi tuğyân
- 220 Pür oldı kalbleri hâlî hasedden
Eşedd oldı celâli hem esedden
- 221 Hased aındurmadı hayrû’l-me’âlî
Fesâd u fitneye irgürdi hâlî
- 222 Kayırmasa kişi hüsn-i me’âbın
Hudâ açmaz aña hiç luğfı bâbın
- 223 Vücûdında hased ile olan kîn
Za’îf olur anuñ kalbindeki dîn

S56a224 Uyup şeytâna fâsid himmet ile
Ziyâde iftirâ’ vü gıybet ile

---

²¹⁶ (a) Biziz: Biriz A.

²¹⁸ (a) Derûnında: Vücûdında A; hâlî: hâlî K / (b) ‘Ucub: ‘Aceb A.

²¹⁹ (a) şıfât-ı: şıfâtı K, S.

²²⁰ (a) pür: bir A, K, M; hâlî: hâl-i S / (b) celâli: halâli S.

²²² (a) me’âbın: me’âlin A.

²²³ (b) dîn: kîn A, K.

²²⁴ (a) uyup: olup K.

- 225 Didiler Bülbulün hālî dālâlet
Dālâlet eylemiş ehl-i batâlet
- 226 Bu hālinde añâ rehber gerekdür
Anı te'dīb ider bir er gerekdür
- 227 Çü Tûti cümleñüñ a'lâsı olmuş
Süleymân nebîñüñ monlâsı olmuş
- 228 Bu mansıbla çun oldu böyle fâyık
O nâ-merdün hakkında gelse lâyık
- 229 Didi Kuzgun çü Bülbul oldu bed-nâm
Ya niçün anlara itmezsüz i'lâm
- 230 Anı te'dīb idüp ider cefâyı
Getürür başına dürlü belâyı
- 231 İşitdi Sağsağan Kuzgun maķâlin
Didi âfet işün bilmez me'âlin
- 232 Hevâ-yı aşka Bülbul mübtelâdur
İşitmez kimse sözün bî-nevâdur
- 233 Aña Tûti kitâb ile ider pend
Dönüp ayağına urmaz anuñ bend

---

²²⁷ (a) çü: cu S; a'lâsı: 'allâmı A / (b) Süleymân nebîñüñ: Süleymân-ı nebî A,K.

²²⁸ (a) fâyık: fâ'ik K,M / (b) hakkında: hakkında S.

²²⁹ (b) Ya niçün anlara itmezsün i'lâm K.; anlara: anda A, M.

²³⁰ (b) Getürür: Getürüp A; belâyı: cefâyı S.

- 234 Anuñla zabt olunmaz Bülbul-i mest
Şeh-i mürgân olan odur aña dest
- 235 Şehimüzdür ki Tavşancıldur adı
Şakîler zabtıdur anuñ murâdı
- 236 Anuñ minkârı var tîz ü yavuzdur
Bunuñ gibilerün içinde uzdur
- 237 Anı penç ile eyler pâre pâre
Olursa andan olur buña çâre
- 238 Hümez Kargâ işitdi çün bu kâlî
Ziyâde fitneye düşdi hayâli
Lâyihatü 'l-mü 'ellif
- 239 Kimün kim kalbi ola fitne-âmîz
Kamu ahvâlî olur fitne-engîz
- S56b240 Ziyâde olsa anuñ hâlde şerri
İrüşür yitmiş eve günde şerri
Güfte-i hümez Kargâ
- 241 Didi bu işimüz gönlince olmaz
Süleymâna varılmayınca olmaz
- 242 Süleymândur şehinşâhı cihānuñ
Hakından gelmege evlâdur ānuñ

---

²³⁴ (b) şeh-i: Nite S.; olan odur: (-) urur M, S.

²³⁶ (b) uzdur: uzdir K.

²³⁹ (a) âmiz: âmir S; (b) engîz: engîn K.

²⁴⁰ Bu beyit: -A / (a) hâlde: hâlinde K.

²⁴² (a) şehinşâhı: şehinşânı K.

- 243 İştüdükde didi Kargaya Kuzgun
‘ Aceb itdüñ bu ikdāmuñda efzün
- 244 Didi hem Sağsağan āferinler
Gerekdür herkese böyle qarinler
- Hazret-i Süleymān ‘aleyhi’s-selām hüdhüdi bülbül-i
hoş-elhāna gönderdügidür**
- 245 Muhaşşal cem‘ olup dīvāna mürgān
Didi bunlara luṭfiyla Süleymān
- 246 Murāduñız nedür söyleñ bilelüm
Ne kim lâzım ise anı kılalum
- 247 Didiler Bülbülün çok töhmeti var
Anı idüñ bu dem dīvāna iḫzār
- 248 Kātı küstaḥ u nāmerddür ol āfet
Görinmeyüp şatar size zārāfet
- 249 Süleymān didi Hüdhüde yüri var
Getür dīvāna eyle ḥāle reftār
- 250 Peykāsa başına giydi bir tāt
Daḥı egnine giydi ala dībāc
- 251 Qanad açdı idüp emre itā‘at
Gelüp irdi gülistāna o sāt

---

²⁴⁵ (b) Didi luṭfiyla Hazret-i Süleymān K.

²⁴⁷ (a) töhmeti: -K / (b) bu dem: -S.

²⁴⁸ (a) küstaḥ: küstaḥ K / (b) şatar size: size şatar A; zārāfet: tārāfet S.

²⁴⁹ (b) getür: girüp A; eyle ḥālā: ḥālā eyle S, ḥāl ile K.

²⁵⁰ (a) peyk: Biñ A, S.

²⁵¹ (a) Qanad: Qanat A, S; açdı: açup A, M, açıldı S.

- 252 Nihāl üzre görüp Bûlbûl şafâda
Göñül hayrân dili zîkr-i Hudâda
- 253 Dile itmiş bahâne ‘aşkı virdi
Velî nâm-ı Hudâdur zîkri virdi
- 254 Vaqâr ile aña virdi selâmı
Edeb ile dahı itdi kelâmı
- S57a255 Didi Hüdhüd Süleymân sizi ister
Gelüp dîvâna kend’özünü göster
- 256 Didi Bûlbûl beni neyler Süleymân
Yerüm olmuş iken dâ’im gülistân
- 257 Gülistânda virildi baña ‘aşkum
Gülistânsuz bulunmaz zevk u şevkum
- 258 Didi Hüdhüd Süleymân ki nebîdür
İtâ’at itmeyen aña gâbîdür
- 259 İdüp şekvâ egerçi ba’zı mürgân
Velîkin cümlesi hussâd u nâdân
- 260 Zamânında kimesneye güç olmaz
Ma’ârif ehline evza’ suç olmaz
- 261 Maḥabbet ehlinüñ fi’lin kayırmaz
Elem çekmek sizi gülden ayırmaz

---

²⁵² (a) görüp: görür K / (b) dili: veli A, K.; hayrân: hayrân A.

²⁵³ (a) dile: dâlle K; virdi: verdi K; bahâne: niḥâna A / (b) zîkri: zîkr ü S.

²⁵⁶ (a) Süleyman: o sultân K, M.

²⁵⁸ (a) Süleyman ki: Süleyman-ı A.

²⁵⁹ (a) İdüp: İder A.

²⁶⁰ (a) ehline evza’: ehli evza’î K, S.

- 262 Tesellî virdi Hüdhüd aña vâfir
Kemâl ile idüp tatıyb u hâtır
- 263 Teķāzı eyledi hâl-i şerî'at
İtâ'at itdi vü kıldı 'azîmet
- 264 Didi qavl-i Süleymāna “semi'nā”
Daħı emr-i münîfine “aṭa'nā”*
- 265 Veda' itdi güle Bülbül gönülden
Didi gitdüm velî degül gönülden
- 266 Seni ısmarladum Bār-ı Hudāya
Hemān meşğül oluñ bize du'āya
- 267 Şafā-yı bāl ile itdi tenebbüh
Tevekkül eyledi kıldı teveccüh
- 268 Vaķār ile o dem dīvāna geldi
Şafā vü sıdķ ile merdāne geldi
Lāyiḥa*
- 269 Derūnında olanuñ zerre töhmet
Görinür anuñ evzā'ında ḥaşyet
- 270 Olur ehl-i firāset aña vāķıf
Olur ḥā'in olan elbette ḥā'if
- 271 Hıyānet olmasa bir merd-i bī-pak
Alınmaz kimseden olur feraḥ-nak

---

* semi'nā: *İstittik*; aṭa'nā: *İtaat ettik* (Kur'an: Bakara, 2/285; Nisa 4/46)

²⁶⁷ (a) bal ile: bi'llāh A, S.

²⁷⁰ (a) firāset: ma'ārif A / (b) ḥā'in: ḥāyin A.

²⁷¹ (a) Hıyānet: Hıyānet A, S; bī: -A.

S57b272 Zarıfâne gelüp itdi hırâmı
Harifâne girüp itdi kıyâmı

*Bûlbül-i hoş-elhân dīvân-ı hümâyuna geldükde
mürğân-ı bî-edeb kemâl-i hiddet ü gazabla kelîmât-ı
bî-sebeb itdükleridür ve 's-selâm.***

273 Görince Bûlbülü mürğân-ı gâmmâz
Hemân dem ta'ne itdiler ser-âgâz

274 Hayâ itmediler her biri bî-'âr
Hased aḥvâlini itdiler izhâr

275* Olup luṭf-ı Süleymân ile mağrûr
Görindi ḥâllerinde şerr-i mevfûr

276 İdüp her biri bir gûne hücûmı
Gözetmediler erḳân u rûsûmı

277 Çavuşlar didiler uyumañuz el'ân
Tamâm olsun hele üslûb-ı dīvân

278 Su'âl olunmadın itmek cevâbı
Edeb terk eyleyüp itmek ḥitâbı

279 Turup yerlü yerine ehl-i dīvân
Merâtibce oturdı cümle a'yân

280 Şakî kuşlar idüp dīvanda da'vâ
Huşuşan Kargâ Kuzgun itdi gâvgâ

---

²⁷² (a) hırâmı: hırâmı A / (b) Harifâne: Harifâne A,S.

* 274 ve 275.beyitler K'da yer değiştirmiştir.

²⁷⁶ (a) bir gûne: güle A / (b) u: -ı S.

²⁷⁹ (a) yerine: yerince A / (b) cümle: anda A, S.

- 281 Didiler Bülbulün hālî görilsün
Bu dem kânun ile teftîş olınsun
- 282 Su'âl itdi Tûti bunlara ol dem
Ne sözün itdi Bülbul sizi pür-ğam
- 283 Ğaraž ile baķuban taşrasına
Teveccüh itdiler söz toğrısına
- 284 Didiler Bülbulün hālî digergün
Hevâ-yı 'aşķ-ı gülden oldı Mecnûn
- 285 Ğam-ı Leylî ile Mecnûnâsâ
Mekân olmış daķı kuhsâr u şahrâ
- S58a286 Gelüp erbâb-ı dîvâna karışmaz
Daķı yıldızı halk ile barışmaz
- 287 Görinmez kimseye zerrece nef'i
Tekebbürdür dem-â-dem şân u važ'ı
- 288 Gehî olur ki insâna görünmez
Ne câye gitdügi ašlâ bilinmez
- 289 Gehî hengâmesinden hiç tırılmaz
Gülistânda ne iderse şorılmaz

---

²⁸¹ (b) olunsun: olsun S.

²⁸² (b) sözün: sözden S.

²⁸³ (a) Ğaražla baķdı Bülbul taşrasına K.

²⁸⁴ (a) diger: dir K.

²⁸⁵ (b) Mekân: Maķâm K; daķı: aña S / Bu beyit: -A.

²⁸⁷ (a) kimseye: kimesneye K.

- 290 Faķīrāne libās ile nemed-pūş
Şarāb-ı kibr ile her demde şer-ḥoş
- 291 Nice kendü gibi ehl-i hevālar
Okurlar meclisinde ḥüb edālar
- 292 Gülistāna gelüp ḥaylī muğannī
Sema' idüp iderler hem teğannī
- 293 Nice muṭrib ü şāhib-i nevālar
Nice şehir oğlanı vü bī-nevālar
- 294 Nice ibdāl iderler aña 'aşkı
İderler meclisinde devr ü şevķı
- 295 Şalāḥ ile olupdur nāmı meşhūr
Daḥı zākirligiyle ḥālī mezkūr
- 296 Melāhīler gibi āvāze eyler
Zikirde hem ḫarīnin tāze eyler
- 297 Bu ḥāl ile ider ḥalka vefāyı
Mürā'idür mürā'idür mürā'ī
- 298 Geçinür ehl-i 'irfān içre 'āşık
Bu 'aşkında degüldür līk şādık

---

²⁹¹ (a) ehl-i: ehlī S; kendü: kendi K.

²⁹³ (a) muṭrib ü şāhib-i: muṭribler ü şāhib A, M, S.

²⁹⁴ (b) ü: -ı S.

²⁹⁷ (b) Mürā'idür mürā'idür mürā'ī A, M, S.

²⁹⁸ (a) Geçinür: Geçinüp S.

- 299   Gülistānda güledür ‘aşkı her dem
            Gülün ‘aşkında bulmuş zevkı her dem
- 300   Gülün rengi anuñ gönlini almış
            Mecāzī ‘aşk anı sevdāya şalmış
- 301   Nice bunlar gibi aḥvālī isnād
            İdüp çok itdiler telbīs ü feryād
- 302   Kimün kim şān u zātı olsa bed-ḥāl
            Fesād u fitnedür ḥālī be-her-ḥāl
- S58b303   Firāsetlü olan mürḡān içinde
                    Daḥı ‘āqıl olan insān içinde
- 304   Didiler sözleri telbīse beñzer
            Ḥased ḥālī ile İblīse beñzer
            Lāyihatü ’l-mü’ellif*
- 305   Ola geldi ezelden ‘āşıkā ta’n
            Ḥased ile iderler fā’ıkā ta’n
- 306   Eger nām ile fā’ık olsa bir kes
            Ḥased ehinden ider ta’nı herkes
- 307   ‘Arab gibi kağıldaşdı ğurablar
            Şemātet itdiler ḥālī ḥarablar

---

²⁹⁹ (b) ‘aşkında: ‘aşkına K.

³⁰⁰ (a) Gülün rengi: Gülī rengin A, M, gül rengin S.

³⁰² (b) ḥālī: ḡālī K / Bu beyit: -A.

³⁰⁴ (a) telbīse: tenbīhe K.

³⁰⁶ (a) fā’ık: fāyık A, M; birkes: herkes A / (b) ehinden: ehline K.

³⁰⁷ (b) ḥālī: māli A.

- 308 Dilince söyledi her biri bir kâl
İşiden kalb olur âşüfte-aḥvâl
- 309 Var iken bunların bu ‘ayb öünde
Zuhûr itdi yine kendü sözünde
- 310 Çavuşlar göricek bu izdiḥâmı
Didiler size bu ğavğa revâ mı
- 311 Var ise da‘vâ söyleñ başka başka
Cefâ lâıyık degüldür ehl-i ‘aşka
- 312 İşitdi bunların kavlı-i kabîḥin
Tûṭı buyurdu diñ kavlı-i şaḥîḥin
- 313 Şakının iftirâdan ehl-i ‘aşka
Şadâkatle görünün ehl-i şevke
- 314 Didiler cümle kuşlardan su’âl it
Ḥaḳîkat ḥâli bil fehmi me’âl it
*Tûṭı mürğānuñ da‘vāsın istimā’ itdügi ve maḥâll-i
istimā’ında zāhiren ve şûretā mağrûr olup mürğānuñ
kelāmına ittibā’ itdügidür ‘azîzim ve ‘s-selām.**
- 315 Teveccüh eyledi mürğāna ol dem
Buları itmege mebhût u mülzem

---

³⁰⁸ (a) kâl: söz A / (b) âşüfte aḥvâl: anıñla bir söz A.

³⁰⁹ (b) kendü: kendi K.

³¹⁰ (a) göricek: görincek K.

³¹¹ (a) söyleñ: -K.

³¹² (b) kavlı-i: kavlıñ A, S.

³¹³ (b) görünün: yürüyün K, görünün S.

³¹⁴ ḥâli: ḥâl S, K.

- S59a316 Şadākat hālını gösterdi ol ān
Sözinde itdi iḳdām ile im'ān
- 317 Velī kuşlar dimedi ḳavl-i ḥaḳḳı
Görinmedi birinüñ ḥālī şıdḳı
- 318 Görindi her birinüñ ḳavli bâtıḷ
Anuñçün kim bular nādān u cāhil
Lāyihātü 'l-mü'ellif
- 319 Sefīh olur kelāmı her sefīhüñ
Vecīh olur kelāmı her vecīhüñ
- 320 Ḳabīḥ olur kelāmı her ḳabīḥüñ
Melīḥ olur kelāmı her melīḥüñ
- 321 Eger bilmezse herkes kendi özin
Sefāhetle ider her yerde sözün
- 322 Eger var ise ḥālinde sefāhet
Olur her ḥālī anuñ pür-ḳabāḥat
- 323 Bular çün kim ḥasedle ḳā'il oldı
Tūṭı ḡālīb olana mā'il oldı
- 324 Kimüñ ḳalbinde var ise ḥayālī
Ḥayāline çeker cümle me'ālī

---

³¹⁶ (a) gösterdi: gösterüp A.

³¹⁷ (b) birinüñ ḥāl-i şıdḳı: bunun ḥāl-i şādīḳı K.

³¹⁸ (a) her birinüñ: ekserinüñ A / (b) bular: bunlar S.

³²¹ (a) kendi: kendü A, S.

³²² (b) pür: bir A, S.

³²⁴ (a) var ise: ola bed K./ Bu beyit: -A.

- 325 Müdemmağlar olur tâbi' hayâle
Dimâğıyla düşer bâtıl me'âle
- 326 Egerçi eyledi kaçdı 'adâlet
Velî dimedi lâzımdur şehâdet
- 327 Bilâ-şâhid buları itdi taşdıķ
Bulınmadı sözinde hâl-i tevfiķ
- 328 'Azîmet itmedi hâķķı me'âle
Avâmîler gibi düşdi hayâle
- 329 İşidürdi ki Bülbül ehl-i cüşdur
Gülistânda gül ile başı hoşdur
- 330 Aña kâr oldu her dem 'aşķ ile zâr
Anuñçün mesken oldu aña gülzâr
- 331 Dimâğından düşindi iftirâya
Düşürdi kendüyi bu ictirâya
- S59b332 Haţâ ider hayâle tâbi' olan
Daķı nâdân sözini sâmi' olan
- 333 Gerekdür kişi 'aķla tâbi' olmak
Daķı naķl-i kitâbı sâmi' olmak

---

³²⁵ Bu beyit: -A, K, M.

³²⁶ (a) Egerçi Tûti kaçdı itdi 'adâlet S; kaçdı: kaçdı A.

³²⁷ (b) Bulınmadı: Bulınmazdı K.

³²⁸ (a) Hâķķ-ı: hâl-i K, M; me'âle: mâle S / (b) 'Avâmîler: 'Avâlîler K.

³²⁹ (a) İşidürdi: İşidüriz K, M.

³³⁰ Bu beyit: -A, K, M.

³³¹ (b) ictirâya: iftirâya S.

³³³ Bu beyit: -A, K, M.

Tekrār-ı beyân-ı güfte-i Tûti ve takrîr-i hasb-i hâl*

- 334 Meger Tûti semâ'a münkir idi
Bu mürgân gibi zannı mükşir idi
- 335 Kişi 'ilmiyle olmaz ehl-i hikmet
Gerekdür hadd-i zâtında fażilet
- 336 Eger zâtında var ise hamâkat
Gideremez bu 'ilm andan cehâlet
- 337 Zuhûrına sıfâtun 'ilm ü 'irfân
Mihekdür 'ârif iseñ eyle iz'ân
- 338 Dönüp ikdâm ile itdi kelâmı
Didi Bülbüle hîç bunlar revâ mı
- 339 Cihânda nâm ile 'aşık geçerken
Bu 'aşkından dañı şâdık geçerken
- 340 Ne içün nâ-sezâ a'mâli işler
Ki ta'n eyler aña emşâli kuşlar
- 341 Huşuşan ide devrân ü semâ'ı
Okıya zîkr ile beyt ü rübâ'ı

---

³³⁴ (a) semâ'a: semâda A.

³³⁶ (a) hamâkat: sefâhet S / (b) gideremez: gidermez M; cehâlet: hamâkat S.;
Bu beyit: -A.

³³⁷ Bu beyit: -A, K, M.

³³⁸ (b) Dönüp: Tûti S; Didi kim bülbüle bunlar revâ mı A, S.

³³⁹ (b) 'aşkından: 'aşkında K; şâdık: şâk K.

³⁴⁰ (b) eyler: ider A, M; emşâli: mişâl-i A, M, S.

³⁴¹ (a) Huşuşan: Huşuşan A, M.

- 342 Tûṭi Bülbüle itdükde ḥıṭābı
Daḥı bunlar gibi nā-ḥaḳ cevābı
Beyān-ı güfte-i Bülbül-i 'ārif*
- 343 Didi Bülbül benüm bir merd-i vāhid
Mu'īn ola baña ol ferd-i vāhid
- 344 Ḥased ile idüp telbīs-i da'vā
Başuma çökdı bunca ehl-i ğavgā
- 345 Benüm ḥālümde vardur istikāmet
Zuhūr ider soñında özge ḥālet
- 346 Şadākatle iderse bir kişı seyr
Sa'ādet ile olur āhiri ḥayr
- S60a347 Nik ü bedden ne itse bulur insān
Bu ma'nāyı dimişdür ehl-i 'irfān
- 348 Bunı didi sükūta vardı Bülbül
Cenāb-ı Ḥaḳḳa itdi hem tevekkül
- Ḥazret-i Süleymān 'aleyhi's-selām Tûṭi-i faḳīhuñ
bālinde 'irfān u ḥikmet kālinde 'ilm ü istikāmet
olmaduğına vāḳıf olduklarında bülbül-i 'āşıkuñ ve
zākir-i şādıkuñ ḥāline naẓar-ı 'ālīleri olup 'ārif-i ehl-
i hüviyyet ü 'ālem-i ehl-i ḥikmet-i küf-ı 'āzīzi
dīvānlarına getürdükleridür ve 's-selām*

---

³⁴³ (a) benüm: menem S; vāhid: vācid K.

³⁴⁴ (a) –i: ü S, A / (b) çökdı bunca: çökdiler bu S, üşdi bunca M; bunca: bunda K.

³⁴⁶ (a) Şadākatle iderse: Şadākat ile itse S / Bu beyit: -A.

³⁴⁷ (a) insān: nişān S.

³⁴⁸ (b) itdi hem: hem itdi S. / Bu beyit: -A.

- 349 Süleymân-ı nebî sultân-ı ekrem
Dağı hem salânatda şânı a'zam
- 350 Nübüvvet kânı sultânü'l-ma'ârif
Ma'ârifle odur esrâra vâkıf
- 351 İşitdi kuşlaruñ cümle kelâmın
Tütünüñ dağı bildi hem merâmın
- 352 Ma'ârifden haberdâr olmaduğın
Haķâyıkdan eşerdâr olmaduğın
- 353 'Ayānen bildi hāl-i itdi temyiz
Didi bunlara lâzımdur mümeyyiz
- 354 Görinmez hāl-i Bülbülde sefâhet
Dağı şânına düşmez hiç şekâvet
- 355 Tütide gerçi var 'ilmiyle 'iffet
Velî hâlinde yok 'irfân u hikmet
- S60b356 Eger hikmet qarîn olmasa 'ilme
Dağı 'iffet qarîn olmasa fehme
- 357 Bulınmaz hiç fazîlet cümle fende
Kemâlât ehli kande Tüti kande

---

³⁴⁹ (a) nebî: beni S. / (b) Dağı hem: Serîr-i A; şânı: şân-ı S, M.

³⁵¹ (a) kelâmın: kelâmuñ A.

³⁵² olmaduğın: olmadığın K; olmaduğın A.

³⁵³ (a) hālî: hālî K / (b) lâzımdur: lâzım bir A.

³⁵⁵ (a) gerçi var: var gerçi A, M, S / (b) hâlinde yok: yok hâlinde A.

³⁵⁶ (a) olmasa: olmasa S. / Bu beyit: -A.

- 358 Belâ şâhid buları itdi taşdıķ
Hılâf-ı kıl ü kâl bulmadı tevîķ
- 359 Huşūşan itdi devrânına dahlı
Bu ma'nâdan durur mürgâna meyli
- 360 Tūtünün hılmi irmez hîç felâha
Bunı haml itmedi zîrâ şalâha
- 361 Dimedi işbu devri itdi ebrâr
Şalâh ile olıcaķ hikmeti var
- 362 Şerî'atla nice 'âmil olanlar
Tarîķatda nice kâmil olanlar
- 363 Semâ' u devr ile buldı velâyet
Dahı bu hâl ile oldı kerâmet
- 364 Tarîķ-ı hâķda irşâd eylediler
Nice tâlibleri şâd eylediler
- 365 Ma'ârifde bulup hâl-i hâķâyık
Hâķâyıkda dahı kâl-i daķâyık
- 366 Tūti hîç açmamış 'ayn-ı ma'ârif
Derûnı olmamış bu sırra vâķıf
- 367 Şalâha haml ider bu hâli kâmil
Hadîş ile olursa hâķķa ķâ'il

---

³⁵⁹ (a) (a) Huşūşan: Huşūşan K, S / (b) ma'nâdan durur: ma'nîden dūrür S.

³⁶⁰ (a) hılmi: hükmi A, M / (b) haml itmedi: 'amel itmedi A.

³⁶¹ (a) Dimedi: Duymadı A.

³⁶² (a) Şerî'atla: Şerî'atda A, şerî'atlü S.

³⁶³ (b) hâl ile: hâliyle A, hâlle S; oldı: buldı A, M, S; bu: her S.

*Ḳāle Resūlu 'llāhi ṣa 'llallāhü te 'ālā 'aleyhi ve
sellem: Ḥamlü 'l-mü 'mini 'ala 'ş-şalāhi ḥayrun.**

368 Dimedi şulḥ içün “eş-şulḥu ḥayr”
Sözinde eglenür “eş-şubḥu ḥayr”

369 Bu gūne iḥtilāf u bed-maḳālūñ
Soñı ḥayra irişmez bu cidālūñ

370 Bu meclisde gerekdür şeyḥ-i fāzıl
‘Ulūmuñ cümlesinde ola kāmıl

371 Şerī‘atla ola ehl-i tarīkat
Ma‘ārifle ola ehl-i ḥaḳīkat

S61a372 Bularuñ kañgısınuñ sözi ḥaḳdūr
Ḥaṭāsı yok dimege müsteḥaḳdūr

373 Nicedür Bülbülüñ raḳs u semā‘ı
Maḳāmıyla oḳıduğı rübā‘ı

374 Bu meclisde bilinmek oldı lāzım
Bunu faşl ide bir ḥākim ü cāzım

---

* “Mü'minin durumunu iyiliğe yormak en doğru olan davranıştır” (Nureddin b. Abdülhâdi es-Sindî, Şerhu'n-Nesâî, Halep, C.7, 1986, s.237.)

³⁶⁸ Bu beyit: -A, K, M. eş-şulḥu ḥayr: *Barış hayırlıdır.* (Kur'an: Bakara 82, Nisa 28, Tevbe 102); eş-şubḥu ḥayr: Sabah hayırlıdır. (Arap atasözü)

³⁷⁰ (a) meslisde: maḥālde K.

³⁷² (a) kañgısınuñ sözi: sözi kañgısınūn A.

³⁷³ (b) Maḳāmıyla: Maḳāliden A, müfā'ilden K.; oḳıduğı A, oḳudığı S; oḳuduğı K.

³⁷⁴ (a) meclisde: maḥālde K.

*Ḥazret-i Süleymân 'aleyhi's-selâm Kerkes-i abdâlî
ḥazret-i Kûf'a gönderdükleridir ve's-selâm.**

- 375 Bu ğavġâyı göricek Kerkes abdâl
Derûnından didi nedür bu aḥvâl
- 376 Bu tûl-i 'ömrüm içinde seyâḥat
İdüp hiç görmedüm bu ğüne ḥâlet
- 377 Olup ḥayrân bu mürġânûñ içinde
Tüyi ürperdi ḥayretten başında
- 378 Bu ḥâle oldu 'ârif çünkü Kerkes
Açıldı cism-i cânî 'ayn-ı nergis
- 379 Kulağ çeküp didi dilden ya Allâh
'Aceb zûr itdiler Bûlbûle nâġâh
- 380 Daḥı mürġân içinde ehl-i 'ârî
Elem çekdi bu ḥâle ıztırârî
- 381 Edebsüzden edeb öğrendi Loġmân
Bunu fehm itmez illâ ehl-i 'irfân
- 382 Baġup ol Kerkese didi Süleymân
Senûñ ġalbûñde var inşâf u îmân
- 383 Ma'ârif ehline var intisâbuñ
Revâdur Ḥazret-i Kûfa zehâbuñ

---

³⁷⁶ (b) görmedüm: gör mâdem A,S; bu ğüne: bu gör ne S.

³⁷⁷ (a) ḥayrân: ḥayrât K,S; mürġânûñ: kuşlaruñ S, içinde: işinde A,K / (b) ḥayretten: ḥayretten K.

³⁷⁸ (a) oldu 'ârif çünkü: çünkü ârif oldu A, S / (b) cism-i: çeşm-i A, K.

³⁸² (b) îmân: 'irfân K.

- 384 Didi kim şeyh-i fâzıl Kûf olupdur
Hüviyyetle baña ma'rûf olupdur
- 385 Fażîletle odur 'âlemde fâyıķ
Bu da'vâyı olar faşl itse lâyıķ
- 386 Bu mürgân 'arzını hetk itmek olmaz
Şerî'at hâlini terk itmek olmaz
- S61b387 Şerî'atle gerekdür def'i anuñ
Tarîkatle gerekdür ref'i anuñ
- 388 Bunı biz faşl idersek rif'ati var
Velî onlar iderse hikmeti var
- 389 Bunı lâzım gelürse eyle takrîr
Olaruñ fażlınadur emr-i takdîr
- 390 Zuhûr ider bu hâlde nice ahvâl
Okınur 'âlem içre darb-ı emşâl
- 391 Kâtı tîz var getür anları bu dem
Erenler hâlidür anlardaki dem
- 392 Bu emrümde egerçi kim ta'ab var
Velîkin emrimüzde emr-i Rab var
-
- ³⁸⁵ (a) Fażîletle odur: K'da silik okunamıyor; fâyıķ: fâ'ıķ A, K, S.
³⁸⁷ (b) ref'i: rif'ati S.
³⁸⁸ (a) rif'ati: def'ati K.
³⁸⁹ Bu beyit: -K, M.
³⁹⁰ Bu beyit: -K, M.
³⁹¹ (a) Kâtı tîz var: Yüri var tîz K.
³⁹² (a) ta'b: K'da silik okunamıyor. / (b) emr-i Rab: K'da silik okunamıyor.

- 393 Çekerler bu emirde gerçi zaḥmet
Bulurlar âḥiretde ecr ü raḥmet
- 394 Kemāl ehli odur kim ola nāfi‘
Menāfi‘ nûrî anda ola lâmi‘
- 395 Bu demde kaşd u ğayret erlerüñdür
Yine Bûlbûl daḥî kendülerüñdür
- 396 Açup Kerkes perini pür-fer oldı
Süleymāna hemān fermān-ber oldı
- 397 Gelüp Kûf-ı ‘azîzün ḥānesine
‘İmāret ehlinün vîrānesine
- 398 Görinür ḥānḳāhı kûh-ı vîrān
Velî ‘uzlet ahālisine ‘umrān
- 399 Fenā ehli görünür gerçi fānî
Beḳā ḥālî ‘imāret eyler anı
- 400 Fenā-yı şûri gerçi kim fenādur
Fenā-yı ma‘nevî ‘ayn-i ğınādur
- 401 Fenā ḥālî aña idüp telākî
Bu ma‘nāya işāret itdi Bāḳî

---

³⁹³ (b) âḥiretde: âḥirinde K.

³⁹⁶ (b) Süleymāna: O sulṭāna K.

³⁹⁷ (a) Gelüp: Gölüp K.

⁴⁰¹ (a) ḥālî: ehli K; aña idüp: idüp aña A / (b) itdi: eyledi A.

Maṭla-ı Bākî Efendi

Cihānuñ ni‘metinden kendü āb u dānemüz yegdür
Elüñ kâşānesinden gūşe-i vîrānemüz yegdür*

S62a *Lāyihatu’l-mü’ellif**

402 Ğanīnūñ dārı ‘ālī rif‘at ile
Ki taqvāda denīdür zillet ile

403 H̱aram mal ile olursa bināsı
Olur vîran soñı olmaz bekāsı

404 Ȳarışmasa ẖaram ile cefālar
Olur bānīsine her dem şafālar

405 Meger ola saḥā şānında anuñ
Mürüvvetle daḥı merdi zamānuñ

406 İdüp anda ‘ibādet ile iṭ‘ām
Ȳiyāfetler ile hem itse ikrām

407 Bu ḥaşletler olursa anda ‘ādet
Olur dārı anuñ dār-ı sa‘ādet

408 Ȳadem ehli olursa şāḥib-i dār
Mübārek ola dārı aña her bār

---

* Dünya dolusu maldan, kendimize ait bir tas su ile bir lokma ekmeğimiz yeğdir. Başkasının saraylarındansa, köşesinde oturduğumuz viranemiz hoştur bize (Divân-ı Bākî, İstanbul, 1276. s. 110-111.)

⁴⁰³ (a) H̱aram mal ile: Zūr-ı baḥülle A, Ğurūr-ı baḥülle S.

⁴⁰⁴ (b) Soñı ma‘mūr olup olur şafālar S / Bu beyit: -A.

⁴⁰⁵ (a) Meger ola: Daḥı olsa K, Daḥı ola S / (b) daḥı: ola A.

⁴⁰⁶ (a) İdüp: ide A / (b) Ȳiyāfetler ile: Ȳiyāfetle eyle; itse: ide A.

⁴⁰⁷ (b) dār-ı sa‘ādet: dār‘üs-sa‘ādet S; dār-ı: dārı K.

409 Kadem ehli odur kim ola şādık
Hayır niyyetle ola şānı fā'ık

410* Dili vāsi' olanuñ dārı vāsi'
Dili lāmi' olanuñ dārı lāmi'

411 Dili tar olanuñ dārı daḥı tar
Dili zār olanuñ dārı daḥı zār

412 Dili mesrūr olanuñ beyti mesrūr
Dili ma'mūr olanuñ beyti ma'mūr

Āmeden Kerkes be-ḥużūr-ı Kūf-ı enfes**

413 Hużur-ı Kūfa girdi çünki Kerkes
Öpüp dāmenini dest eyledi bes

414 Didi ey vaḥdetuñ merd-i ferīdi
Ma'ārif ehlinuñ zāt-ı vaḥīdi

415 Hüviyyetle aḥadiyyetde zātuñ
Kemāl-i vaḥdete mazḥar şıfātuñ

S62b416 Süleyman-ı nebī itdi selāmı
Size gönderdi ḥaqqānī kelāmı

417 İşidine kıyāma geldi fi'l-ḥāl
Selāma eyledi ta'zīm ü iḳbāl

---

* 410 ile 412 no.lu beyitler K'da yer deḡiştirmiştir.

⁴¹¹ (a) tār: dār M.

⁴¹² (a) mesrūr: sürūr K; beyti: dārı K.

⁴¹³ (a) girdi: vardı K / (b) dāmenini: dāmānını K, S.

⁴¹⁶ Selām itdi size ḥālā Süleymānı / Daḥı gönderdi size emr-i sultānı A.

⁴¹⁷ (b) Selāma: Ol emre A.

- 418 Dağı didi Süleymān sizi ister
Kudūm ile idūñ dīvānuñ enver
- 419 Nedür bildükde me'mul-i Süleymān
Kemā-kān idicek maẓmūnuñ iz'an
- 420 'Azīz didi bize keşret görindi
Bu keşretde 'aceb fetret görindi
- 421 Şeb-i zulmāda iken baña tıbrak
Şeb-i kamerde iken baña seyrān
- 422 Gice kılmış iken seyrimi Hallāk
Gice virmiş iken rüzımı Rezzāk
- 423 İderken Hāk vücūdum gice esrār
Beni niçün ider gündüzde izhār
- 424 Didi Kerkes egerçi budur ahvāl
Beni hikmetle kıldı size irsāl
- 425 Bu 'ālem hāline sizlersüz a'lem
Müdām olsun demüñüz hāle her dem
- 426 Didi emre muṭ'üz cān u dilden
Firārum yok Qur'an-ı ehl-i dilden
- 427 Velīkin istemem halka Qur'anı
Ki hāl ehli olanlar bilür anı

---

⁴¹⁸ (b) enver: envār S; dīvānuñ: dīvānın K, S.

⁴¹⁹ (a) me'mul-i: mākul-i S. / (b) maẓmūnuñ: maẓmūnen K,M, maẓmūn-ı S.

⁴²¹ (a) zulmā: zulem A.

⁴²² (b) rüzımı: rızkımı K.

⁴²⁶ (b) Firārum: Qarārum S.

- 428 Bunı didi kıyām itdi yerinden
Çıkar idi şadāsı her yerinden
- 429 İdüp emr-i Süleymāna itāʿat
Ki yaʿnī daʿvete itdi icābet
Āmeden Kūf-ı velī be-dīvān-ı Süleymān-ı nebī
- 430 Hüviyyetle gelüp virdi selāmı
Süleyman-ı nebī aldı selāmı
- 431 Kemāl-i raġbet ile bildi ģadrin
O sultān aña virdi Tūṭi şadrın
- S63a432 Hüviyyetle olanuñ cānı ʿālī
Tevāzuʿla olısar şanı ʿālī
- 433 Bilinür ʿārifuñ elbette ģadri
Kemāl ehli bulur ģāliyle şadri
- 434 Düşer baʿzı ģanīler ʿucba ģayli
Cehāletle iderler şadra meyli
- 435 Ġanīde ger ola fehmi ü firāset
Yerin bilür aña gelmez denāʿet
- 436 Denīler şadr içün göġüs gererler
Velī şadr ehli ednāya sürerler

---

⁴²⁸ (b) yirinden: birinden A.

⁴³¹ (a) Kemāl-i raġbetle bildi ģāl-i ģadri K; raġbet: ġırbet A / (b) O sultān: Süleymān A.

⁴³² (a) cānı: cān-ı A,K / (b) tevāzuʿla: tevāzuʿ ile K; şanı: şān-ı A, K.

⁴³⁵ (a) ola: olan S.

⁴³⁶ (a) Ġanīler şadr içün göġsün sürerler K.

- 437 Hāmākat ehli ‘ucb ile görünür
Yerin bilmez sürildükde yerinür
- 438 Oturdu şadr-ı dīvāna o dem Kūf
Süleymān-ı nebī dir size ma‘rūf
- 439 Edānīden nice envā‘-ı mürġān
Ḥased benligiyle cümle ḥayrān
- 440 Gelüp Bülbüle itdiler cefāyı
Nice isnād ile hem iftirāyı
- 441 Size ma‘lūm şerī‘atle tarīkat
Daḥı irfān ile ḥāl-i ḥaḳīkat
- 442 Kitāb-ı şer‘a a‘lemsüz kemā-kān
Fünūn-ı ‘aşka efhemsüz kemā-kān
- 443 Bu da‘vāya oluñ bu demde ḥākim
Ḳamū aḥvāle sizler şimdi ‘ālim
- 444 Süleymān-ı nebī çün itdi tefvīz
Bulara Kūf-ı kāmīl itdi ta‘rīz
- 445 Su‘āl itdi ḳamūya didi āyā
Nedendür sizde bu da‘vā-yı ġavġā
- 446 Sūkūna vardılar erbāb-ı mürġān
Cevāba ḳādir olmadılar ol ān

---

⁴³⁷ (b) sürüldükde: sözinde S.

⁴³⁸ (b) Süleyman didi aña size ma‘rūf A, S.

⁴³⁹ (b) Ḥased benligiyle: Ḥased-i nīk ile A, K; cümle: cümlesi K.

⁴⁴² (b) efhemsüz: a‘lemsüz M.

- 447 Mehâbetden sükût itdi qamısı
Bu meclisde ötemedi birisi
- 448 Tûti olmağıla mürğuñ benâmı
‘Azîz itdi aña dağı kelâmı
- 449 Nażar eyledi anuñ zâhirine
Dağı cân gözi ile bâtınına
- 450 Görindi zâhirinde her şıfâtı
Bilindi bâtınında ħadd-i zâtı
- S63b451 İdüp ħâlinde qaşd-ı imtilhânı
Yine ħâkim yerine qodı ânı
- 452 Didi ‘allâme sizlersüz bu qavme
Ki ħaml olınmaya rîş-ğand u levme
- 453 Şerî‘atle idüñ ħükmi bulara
Ĥakîmâne kıluñ bu derde çäre
- 454 Ĥased ile olan da‘vâyı fehm it
Ğaraż ile olan gavğâyı fehm it
- 455 Gerekdür ‘âleme lâ-büd faķâhet
Dağı lâzımdurur anda firâset

---

⁴⁴⁷ (b) meclisde: mağâlde K.

⁴⁵⁰ Bu beyit: -A, K, M.

⁴⁵¹ (b) qodı: qoydı K.

⁴⁵² (b) rîş: -S.

⁴⁵³ (a) Şerî‘atle: Ĥakîm-âne K, M / (b) kıluñ: idüñ K, M., felek S.

- 456 Firāset nūr-ı Hāqdan bir ziyādur
Ziyāsı ādeme ‘ayn-ı Hūdādur
*Ḳāle‘aleyhi’s-selām: İttekū firāsete’l mü’mini
feinnehi yenzuru bi-nūrillāhi şadaḳa Resūlu’llāh.**
- 457 Firāsetdür daḥı aṣl-ı kerāmet
Kerāmetdür daḥı fer‘-i velāyet
- 458 Tūṭiye idicek iş bu ḥıṭābı
Zarūrī ol daḥı virdi cevābı
- 459 Sözi irdi anuñ līkin ‘ināde
Cevābı nesne itmedi ifade
- 460 Didi yokdur şerī‘atde ‘udülüm
Velī yokdur ṭarīḳatde duḥülüm
- 461 İşidürsüz ne dirler cümle mürgān
Ne da‘vīler iderler eyleñ iz‘ān
- 462 Tūṭiden işidicek bu maḳāli
Ḥased ḥāline virdi ihtimāli
*Kūf-ı ‘azīz maḥzūrında mürgān-ı bed-ḥālān izḥār-ı
ḥased ile tekrār takrīr-i kelām-ı bed itdükleri ve*

⁴⁵⁶ (a) ziyādur: ḥayādur K / (b) ‘ādeme ‘ayn-ı: ‘āleme nūr-ı M.

* Rasūlullah (a.s.) buyurdu ki: “Mü’minin firasetinden kaçının. Çünkü o, Allah’ın nuruyla bakar.” (Tirmizi, Tefsir, Hicr, 3125).

⁴⁵⁹ (a) anuñ: anda K / (b) ifāde: fesāde S.

⁴⁶⁰ (a) şerī‘atde: şerī‘atden M,S / (b) ṭarīḳatde: ṭarīḳate S.

⁴⁶¹ (a) İşidürsüz: İşidürsen K, M, İşidüñ gör A / (b) da‘vīler: da‘vāyı A; eyleñ: idüñ A, S.

⁴⁶² (a) maḳāli: maḳāmı K. / Bu beyit: -A.

*Ṭūṭīnūñ kendü zu'mınca naşîḥat yüzinden Bûlbül
ḥaḳḳında ḥalt-ı kelām itdügidür budur ve's-selām***

S64a463 Didi mürgāna söyleñ siz de ḥālā
Ne yüzdendür görelüm sizde da'vā

464 Ağız açdı hümez Kargayla Kuzğun
Didiler Ḥaḳdurur ḥükm-i hümayün

465 Söz açdı ğayrı mürgān daḥı ol ān
Şemātet itdiler güyā ki diḥkān

466 Yine Bûlbüle itdiler ḥuşūmet
Didiler ol durur ehl-i şu'ūmet

467 Ḥayā itmediler her biri bî-'ār
Yine evvel sözi itdiler izḥār

468 Bu cümle itdiler da'vāyı fāsīd
Zuhūr itdi ḳamudan ḥāl-i ḥāsīd

469 Ḥuḳūḳ icāb ider ber-ḥāl ü töhmet
Bulınmayup didiler zem̄m ü ğıybet

470 Dimediler benüm evime geldi
Ḥıyānetle yaḥud mālımı aldı

471 Ḥayāl-i sū-i ḳann ile bu ešnā
İdüp ḥalt-ı kelām Ṭūṭi güyā

---

⁴⁶³ (b) yüzdendür: yüzündür A, S.

⁴⁶⁵ (a) ğayrı: ğayr K; mürgān: mürgāna K; ol ān: el ān K.

⁴⁶⁹ (a) (b) zem̄m: dem S.

⁴⁷⁰ (a) Dimediler benim evime kim geldi K. (Vezin hatalı)

⁴⁷¹ (b) Ṭūṭiyi: şavṭı'ı A.

- 472 Didi Bülbül ider rakş u semā'ı
Dü beyt ile okur daḥı rubā'ı
- 473 Okımaz zıkr içinde nazm u āyāt
Okur āvāz ile eş'ār u ebyāt
- 474 Semā'uñ bilmeyüp hıç ma'nīsini
Mücerred didi mürgān da'vīsini
- 475 Didi hem size ma'lūm ḥāl-i Bülbül
Anı meftūn idüpdür ḥayret-i gül
- 476 Mecāzī 'aşk ile efsāne olmış
O nāre aldanup pervāne olmış
- 477 Gülistānda güledür 'aşkı her dem
Gülün 'aşkında bulmuş zevkı her dem
- 478 Güle karşı ider feryād u nāle
Şanursın 'aşk ile irdi cemāle
- S64b479 Hevā ile demini zāyi' itmiş
Cefāsını şafāya mānī' itmiş
- 480 Anuñ ḥālını didi cümle mürgān
Kamunuñ sözi ḥaḳdur eyleñ iz'ān

---

⁴⁷³ (a) okımaz: okumaz K, S; u: i K / (b) Okur āvāz ile ebyāt u eş'ār A, S; Bu beyit A ve S'de 479.beyitten sonra gelmektedir.

⁴⁷⁴ (a) bilmeyüp hıç: hıç bilmeyüp A.

⁴⁷⁵ (b) ḥayret: ḥayret S.

⁴⁷⁸ (b) 'aşk ile irdi: irdi ḥaḳkānī K, M.

*Kûf-ı kâmil-i fâ'ik bûlbül-i 'ârif-i 'âşıkâ hakîkat
hâlınden su'âl-i müsteṭâb idüp ve cevâb-ı bâ-şavâb
istedügidür ve's-selâm.**

- 481 Olıcağ Bûlbüle bu gûne töhmet
Bu dem Kûf-ı 'azîze düşdi ğayret
- 482 Olursa hâl-i 'ârifde şadâkat
Ṭarîkatde ğayûr olur be-ġâyet
- 483 Bu sözlerden 'azîz ol dem alındı
Ṭûtiden de ḥased hâli bilindi
- 484 Egerçi Ṭûtî oldu ḥalka mevdûd
Velî şavtında yok elḥân-ı Dâvûd
- 485 Didi Bûlbüle ey merd-i ma'ârif
Olamaz ḥâlûñize kimse vâkıf
- 486 Ma'ârif ehlinüñ sırrı ḥafîdür
Ḥafî olanlaruñ ḳalbi şafîdür
- 487 Ḥavâşuñ ḥâlini bilmez 'avâmî
'Avâm olan işitmez hîç kelâmı
- 488 'Avâm olan bilemez kendü zâtın
Daḥı teşḥîş idemez hîç şıfâtın
- 489 Ne bilsün ğayrinüñ ḥâl ü kemâlin
Derûnında olan şıdḳ u ḍalâlin

---

⁴⁸² (a) şadâkat: şalâbet A.

⁴⁸⁵ (a) ey: - S / (b) olamaz: olımaz A, S.

⁴⁸⁹ (b) Derûnunda olan: Daḥı sırrındaki A, S.

Su'āl-i Kūf

- 490 Su'āl idüp didi Bülbüle ey cān
Ne söylerler işit haḳḳuñda mürgān
- 491 Şerī'at meclisinde söyle sen de
Gül esrārında ḥandān olduñ ise
- 492 Şerī'at meclisinde söyle sen de
Kelāmı rāst kıla her sūḥande
- 493 Mey-i 'aşḳ ile mestān olduñ ise
Gül esrārıyla ḥayrān olduñ ise
- 494 Cenānuñdan bu dem ref'-i ḥicāb it
Lisānuñdan feṣāhetle cevāb it
- S65a495 Sūḥanver ol bu dīvān içre sen de
Dil-āver ol bu meydān içre sen de
- 496 Derūnuñ ḥāletini söyle ey cān
İşitsünler kemālūñ ehl-i 'irfān
- 497 Tılsım-ı ḳalbi açmağa cihānda
Dilūñ miftāḥı lāzımdur dehānda
- 498 Göñülde çünki esrāruñ nihāndur
Dil ü cāna lisānuñ tercemāndur

---

⁴⁹⁰ (a) idüp: itdi S; cān: ḥān K.

⁴⁹¹ Bu beyit: -A, S.

⁴⁹³ (b) esrārıyla: esrārında A; Bu beyit: -K.

Cevāb-ı Bülbül

- 499 Didi Bülbül işit ey cān-ı ‘ālem
Nefahat sırrı ile cān-ı ādem
- 500 Çü baħrī ‘küntü kenz’üñ gevherisüz
Daħı ğavvāşlaruñ ser-rehberisüz
- 501 Hudā virmiş size bu kenze miftāħ
Olupdur aña mażhar ism-i fettāħ
- 502 Şadefsüz baħr-i zātuñ dürlerine
Daħı kıansuz şıfātuñ cevherine
- 503 Daħı didi benüm ol Bülbül-i zār
Gülüñ ħārı görünmez baña aġyār
- 504 Mekānum dā’imā gülzār olupdur
Gülüñ ħārı baña ğam-ħār olupdur
- 505 Baña birdür celāl ile cemālī
Bu ħāletdür baña viren kemālī
- 506 Egerçi güldürür ‘aşķa bahāne
Gülüñ zıķrı gelür her dem zebāne
- 507 Velī baña görünür vech-i bākī
Şarāb-ı ‘aşķa ħaķdur baña sākī

---

⁵⁰⁰ (a) күntü kenz: Ben (gizli) bir hazineydim. (Acluni, Keşfü’l-Hafa, C.2, s132); gevherisüz: gevherisin M / (b) Daħı: Kāmu K; ser: siz A, S, sen M; rehberisüz: rehberisin M.

⁵⁰¹ (b) O miftāħ ism-i hū vü ism-i fettāħ K; aña: size A.

⁵⁰³ (a) ol: o M.

⁵⁰⁶ (a) güldürür: güldür A / (b) gelür: gelüp K.

- 508 Olupdur kılsa mezkûr ism-i Leylâ
Hakikat buldı o Leylîyi Mevlâ
- 509 Görinmez çeşm-i cāna cism-i fānî
Beķā ehline ma'lûmdur nihānî
- S65b510 Gözümde kalmadı a'râz u a'yân
Bilindi baña el'ân hep kemâ-kân
- 511 Kemâl-i himmetüñüz itdi te'sîr
Hüviyyet zikri virdi baña ikşîr
- 512 Sözüüm keşret görünür ehl-i kâle
Velî vahdet görünür ehl-i hâle
- 513 Fu'ādî şî'rinüñ maẓmûn-ı hâlim
Bu nâdanlar ne bilsün hâl ü kâlim
Li-mü'elliḫi 'l-Fu'ādî*
· · — — / · · — — / · · — — / · · — —
- 514 Nûr-ı şer'îyle fu'ādumda ziyâlar buldum
'İlm-i haḫḫıyla reşādumda hüdâlar buldum
- 515 “Ve nefahtü” haberi ḳalbime virdükde şafâ
Cismüme geldi fenâ rûḫa beķâlar buldum

---

⁵⁰⁸ Bu beyit: - A, K, M.

⁵⁰⁹ (a) cāna: cānda A; fānî: cānî A.

⁵¹¹ (b) zikri. ḫālî K.

⁵¹³ (a) Fu'ādinüñ şüy-ı maẓmûnı kâlim M; maẓmûn-ı hâlim: maẓmûn-ı kâlim K; maẓmûnı ḫâkim K.

⁵¹⁴ (a) ziyâlar: şafâlar A.

⁵¹⁵ (a) ve nefahtü: Ruhumdan ona üfledim (Kur'ân, Sâd 72); haberi: ḫayri M; şafâ: ziyâ M.

- 516 “Küntü kenz” fethi için baña virildi miftâh
Feth idüp bend-i ıtlısmâtı ğınâlar buldum
- 517 “Li-ma‘allâh” eşeri kayd-ı izâfet gidüp
Hâl-i ıtlâka düşüp anda lîkâlar buldum
- 518 Ey Fu‘âdî nükte-i ehl-i ma‘ârif tıyalı
Hâl ile kâle gelür özge edâlar buldum
Güfte-i Bûlbûl ber-vech-i lâyiha
- 519 Güle ‘âşık şanur beni görenler
Yine bilür benüm hâlüm bilenler
- 520 Bu beyti kışşa-i Yûsufda Hamdî
Getürdi ki okıyan ala pendî
Beyt-i Hamdî Çelebi *
- Bilmeyen ‘andelîbi serçe şanur
Türk billürî görse şırça şanur*
- 521 Görinür gerçi baña gül cenâbı
Haķıķatde murâdumdur gülâbı
- 522 Gidüp güller harâb olursa gülşen
Gülâbından bulurum boyını ben

---

⁵¹⁶ (a) küntü kenz: Ben (gizli) bir hazineydim. (Acluni, Keşfü’l-Hafa, C.2, s132); virildi miftâh: K’da silik.

⁵¹⁷ (a) Li-ma‘allâh: Benim Allah ile...(Acluni, Keşfü’l-Hafa, C.2, s173-174); kaydı: kayd A, M; gidüp: görür K, giderüp A, M.

⁵¹⁸ (b) gelür: gelüp K; buldum: tıydum

⁵²⁰ Bu beyit: -A, K, M.

* Türk’ün kristali gördüğünde cam zannettiği gibi Bûlbûl bilmeyen de onu serçe kuşu sanır (Hamdullah Hamdi, Yusuf u Züleyha, (hızl. Naci Onur), Akçağ Yay., Ankara, 1991, s.90.)

⁵²¹(a) gerçi baña: baña gerçi M, S; cenâbı: cenânı A / (b) gülâbı: kelâmı A.

S66a523 Gülidür gösteren ‘aşıklara rüz
Beķā hālindedür aynadaki yüz

524 Güli oldı şıfâtından tecellî
Gülâbı daḥı zâtında tecellî

525 Kim olursa cihân içinde ‘ârif
Olur her ‘ârifüñ hâline vâķıf

526 Bilürler ‘ârifî kâmil olanlar
Ne bilsün ‘âlimi câhil olanlar

527 Fu’âdinüñ fu’âdın açdı fâtiḥ
Lisânından bu kıt’a oldı lâyiḥ

Kıt’a-i li’l-mü’ellifi*

· · · · / · · · · / · · · · / · · ·

Çünkü mir’ât-ı dile mün’akis oldı ‘irfân
Görini geldi hemân hâl-i kemâl-i ihvân

Diler iseñ göresün ehl-i kemâlün hâliñ
Kendü âyineñi pāk eyle Fu’âdî hemân**

În-kelâm-ı güfte-i Kûf ber-vech-i lâyiḥa

528 Daḥı Kûf-ı ‘azîz didi ki ey yār
Bu eñnâda neden olduñ giriftār

⁵²³ (a) ruz: rüyı A, M, S / (b) Beķā hālidedür âbındaki büyü A, Beķā hâli dürür
itdügi büyü S, Beķā hālindedür âbındaki nûrı M.

⁵²⁴ (b) daḥı: oldı S; zâtında: zâtından A.

⁵²⁵ (a) içinde: içre K; ‘ârif: ma’ârif A.

⁵²⁷ (b) Lisânından: Cenâbından K, Hayâtından M.

* Kıt’a-i li’l-mü’ellifi: li’l-mü’ellifi S.

** (b) hemân: her ân A, S.

- 529 Ne söyledüñ bulara eyü yavuz
Saña mürğân ider Һadden tecävüz
- 530 Neden itdüñ buları sen pür-äzer
Ki oldılar saña böyle dil-äzär
- 531 Sefiһe bir söz itse ‘ākıl insān
Sefih aña atar biñ dürlü hezyān
- 532 Didi Bülbül sözüm yokdur bulara
Һased itdi baña anlar ne çäre
- 533 Bularuñ şanı beddür bed-zebāndur
Bularda kelb şıfatı da ‘ıyāndur
- 534 Gerek söyle gerek eyle süküti
Zuhūr ider bularuñ bed nu‘ütı
- 535 Bu hālde olanuñ şanında Allāh
Meşel buyurdı Qur‘ān içre bi’llāh
- 536 Kim olursa bu bed hāl ü ‘amelde
Olur elbette dāһil bu meşelde

---

⁵³⁰ (a) bir: pür A, M, S.

⁵³² Bu beyit: -S.

⁵³³ (a) şanı: һüyı K.

⁵³⁴ (b) ider: eyler A; bed nu‘ütı: K’da silik.

⁵³⁵ (b) bi’llāh: Allāh K.

⁵³⁶ (a) hāl: fi’l K. / (b) meşelde: ‘amelde S.

- S 66b *Ḳāle 'llāhū te'ālā: femešelühū kemeşeli'l-kelbi in taḥmil 'aleyhi yelheş ev tetrükhū yelheş**
- 537 Bu nādānlar benüm ḥālîmi bilmez
Ne söylersem daḥı ḳālîmi bilmez
- 538 Ḥased ḥālî buları eylemiş bed
Şıfât-ı bedde ḳalmışlar mü'ebbed
- 539 Belā şāhid baña bühtān iderler
Kelām-ı bedlerin bürhān iderler
- 540 Bu da'vā-yı çü Tūṭi sāmî' oldu
Ḥayālînde bulara tābî' oldu
- 541 Kelāmı cümlesinüñ iftirādur
Fesād u ğıybete hem ictirādur
Kūf-ı 'arîf-i müşāhid-i mürġānuñ da'vāsına şāhid taleb itdügüdür
- 542 Bu da'vā-yı 'azîz olduċda sāmî'
Didi lazım buna bürhān-ı ḳatı'
- 543 Şehādetdür viren da'vāya ḳudret
Yemîn lâzım yoġısa hîç şehādet

---

* “Dileseydik elbette onu bu âyetler sayesinde yükseltirdik. Fakat o, dünyaya saplandı ve hevesinin peşine düştü. Onun durumu tıpkı köpeğin durumuna benzer: Üstüne varsan da dilini çıkarıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur. İşte âyetlerimizi yalanlayan kavmin durumu böyledir. Kıssayı anlat; belki düşünürler” (Kur'an: A'raf, 7/176).

⁵⁴⁰ Bu beyit: -A, K, M.

⁵⁴³ Bu beyit: -A, K, M.

- 544 İşidicek bunı erbâb-ı mürġân
Didiler Tûti bilür aña bürhân
- 545 Bu da'vâmuz da haġ mıdur sorılmaz
Yaġud bâtıl mıdur bunda bilinmez
- 546 Be- haġġ-ı kâdir u 'Allâm u ekrem
Size biz râzıyuz Allâhu a'lem
- 547 Didi hem Tûtiye ey merd-i dîvân
Ne dîrsin Bûlbülün haġġında el'ân
- 548 Bu da'vâda haġıġat ġâli söyleñ
Me'âlin fehm idüp aġvâli söyleñ
- 549 Şadâkatla kelâmuñ eyle eblaġ
Ĥayâlün söyleme olma müdemmaġ
- S67a *Beyân u ġâl u ġâl-i Tûti ber-veġ-i lâyiġa* *
- 550 Muġaşşal Tûti itdi yine ġüftâr
Kelâm-ı sâbıġını itdi tekrâr
- 551 Yine nefsine vü mürġâna uydı
'İnâdıyla yine şeytâna uydı
- 552 Görindi ġün şalâġında 'inâdı
Ĥaġâ itdi cidâle oldı bādî

---

⁵⁴⁵ (a) sorımız: sözümüz A, süzülmez K. / (b) bilinmez: bilimez M, A.

⁵⁴⁶ (b) Allâh u a'lem: bi'llâhi'l-a'zam K, M, S; “*En iyi bilen Allah'tır*” (Kur'an: Nisa 4/25, En'am 6/58).

⁵⁴⁷ (a) dîvân: mürġân A.

⁵⁴⁸ (a) ġâli: ġâlün S / (b) me'âlin: me'âlî K.

⁵⁵¹ (b) 'inâdıyla: 'inâd ile K.

- 553 Dimedi şulh içün “eş-şulhu hayr”
Didi gūyā bu dem “el-kubhu hayr”
- 554 Nice kendüyi bilmez ile kīc
Fesād itdi fesādın bilmedi hīç
- 555 Niceler itdi da‘vā-yı şalāhı
Fesād itdi vü bulmadı felāhı
- 556 Odur şālih bile şulh u fesādı
Odur şālih fesāda ola bādī
- 557 Buyurdi Hāk bunı Qur‘ān içinde
Bunı fehmi ide gör Furkān içinde
Ḳāle ‘llāhu te‘ālā: Ve izā ḳile lehüm lā tuḟsidū fi ‘l-arḳi ḳālū innemā naḥnū muḫliḥūn. Elā innehüm ḥümü ‘l-muḟsidūne velākin lā yeḫḫ ‘urūn*
- 558 Şalāha irişür şālih kelāmı
Ṭalāha irişür ṭālih kelāmı
- 559 Kişi ef‘ālını bilmek kemāldür
Bu ḥālī bilmeyen ehl-i ḍalāldür

---

⁵⁵³ (a) eş-şulhu hayr: *Barış hayırlıdır.* (Kur‘an: Nisa, 4/128); el-kubhu hayr: Kötülük; çirkinlik iyidir; Dimedi: Didi A / (b) el-kubhu: eş-şubhu A.

⁵⁵⁴ (a) Nice: Niçe A; kic: genc K / (b) fesādın: fesādı A.

⁵⁵⁶ (b) şālih: ṭālih K.

⁵⁵⁷ Bu beyit: - A, K, M.

*Onlara: *Yeryüzünde fesat çıkarmayın, denildiği zaman, “Biz ancak ıslah edicileriz” derler. Şunu bilin ki, onlar bozguncuların ta kendileridir, lâkin anlamazlar.* (Kur‘an: Bakara, 2/11-12); Bu ayet: -A.

⁵⁵⁹ Bu beyit: -A.

560 Sözüni itdi Tûti çünki tekrâr
Dağı itdi hayâli üzre ısrâr

561 Bu sözlerden ‘âzîz tekrâr alındı
Kemâliyle hâsed hâli bilindi

*Kûf-ı ‘ârifüñ Tûti-yi ‘âleme ‘irfân yüzinden hakîmâne
ilzâmı ve irşâd-ı ma ‘ârif için kâmilâne kelâmıdır.* **

S67b562 Kemâlât erlerinin ercümendi
Ki ya ‘nî Kûf-ı kâmil ol efendi

563 İdüp irşâd-ı ‘âlî nice kerre
Tûtinün güşına girmede zerre

564 Hidâyet olmayan nādâna irşâd
Müfid olmaz olur irşâdı ber-bâd

565 Tûti ‘ucbına ısrâr eyledükde
‘Înâdı hâlin izhâr eyledükde

566 Hüviyyet kuvvetiyle Kûf-ı ‘ârif
Tûtiye ser-nikâbın oldu kâşif

567 Lisânından akıtdı ‘ayn-ı hikmet
Anı nûş eyledi ehl-i hakîkat

---

⁵⁶⁰ (b) ısrâr: ızrâr S.

^{**} ‘ârifüñ: ‘ârif K, S; ‘âlem-i: ‘âleme A; için: çün K; ve: aña K, S.

⁵⁶² (b) ol: oldu A, -M; efendi: vaqîdi S.

⁵⁶⁵ (a) ısrâr: ızrâr S.

⁵⁶⁶ (b) ser: -K.

- 568 Ma'ārif hāli oldu anda zāhir
Haḳāyık sırrı oldu anda bāhir
- 569 Didi ey Tūṭi-i mürğ-ı mükerrerem
Ḳamu mürğān içinde olan a'lem
- 570 Hudā virmiş saña 'ilm ü kitābı
Açılmamış velī taḥḳīḳ bābı
- 571 Ma'ārifden ḥaberdār olmamışsın
Haḳāyıkdan eṣerdār olmamışsın
- 572 Tarīḳat görmemişsin bir faşıl-da
Gerekli 'āleme oldur aşılda
- 573 Tarīḳat görmeyenler kāmil olmaz
Haḳīḳat bulmayanlar vāşıl olmaz
- 574 Tarīḳatdan ḥaberdār olsa bir kes
Şerī'atda olur her hāli enfes
- 575 Eger bunlarda olmasa kemāli
Ma'ārifle görünmez zerre hāli
- 576 Tarīḳatdan açıl-sa bāb-ı 'irfān
Tecelliy-le açılur bāb-ı Yezdān

---

⁵⁶⁸ (a) hāli oldu anda: hālini olduğ-da K, M / (b) oldu anda: anda oldu K; bāhir: zāhir S.

⁵⁶⁹ (a) ey Tūṭi-i: o Tūṭi K.

⁵⁷⁴ Bu beyit: -A, K, M.

⁵⁷⁵ Bu beyit: - A, K, M.

⁵⁷⁶ (a) açıl-sa: açıl-ma-sa A.

- 577 Hākīkat kapusına girmeyenler
Daḥı vaḥdet sarāyın görmeyenler
- 578 Mey-i bākīden içmez yār elinden
Hicābıyla ḳalur aḡyār elinden
- S68a579 Gözüñi açmamışsın bu cihānda
Ne vardur görmemişsin gülsitānda
- 580 Dil ü cān ‘ālemini bulmamışsın
Gülistān-ı ma‘ārif görmemişsin
- 581 Daḥı fark itmemişsin yār u aḡyār
Hicāb altında ḳalmışsın be-hey yār
- 582 Ḳalup şūretde sīret bulmamışsın
Ḳalup zāhirde bātın bilmemişsin
- 583 Seni ḡāfil bulup ‘ālemde nādān
Huşuşan kim cehālet ehl-i mürḡān
- 584 Kimi Ḳarḡa kimi Ḳuzḡun u bed-ḳāl
Muḡaşşal cümlesi azḡun u bed-ḡāl
- 585 Kimi ‘ārif kimi şālīḡ geçerler
Şafā-i cehl ile ḳāriḡ geçerler

---

⁵⁷⁸ (b) Hicābıyla: Hicāb ile K.

⁵⁷⁹ (a) gözüñi: gözüñgi S.

⁵⁸¹ (a) itmemişsin: idmemişsin A; u: -i S / (b) ḳalmışsın: ḳalmamışsın A.

⁵⁸² (b) bilmemişsin: bulmamışsın S.

⁵⁸³ (b) ehl-i: chī S.

586 Kimi bilmez Hākı şālîh geçinür
Daḥı ‘āriflere rāciḥ geçinür

587 Pesend ider kimi ‘ucbiyla zātın
Enāniyyet ḥarāb itmiş şifātın

588 ‘İnādından olup kibr ile ḥod-bīn
Yıkılırsa kayırmaz ‘arz ile dīn

589 ‘İnād ile ‘aceb olsa keşīde
Belā ḥaṭṭı aña olur keşīde

590 Ḥabība’llāh ki ol kân-ı risālet
Ḥadīşinde aña itdi işāret

*Ḳāle ‘aleyhi’s-selām: İzā ra’eyte racülen lecūcen
mu‘ciben bi-ra’yihi feḳad temmet ḥasārātühü.**

*Kūf-ı kāmilūñ Tūṭiye ‘ālim-i kāmil ü fāzıl olmaduğın
i’lām ve mürḡānuñ bu da’vileri şer’t olmaduğın
iḥfāmıdır.***

S68b591 Görinür her biri ehl-i ma‘ārif
Revā mı olmayasın cehle vāḳıf

592 Kelāmından bilür nā-ehli kāmıl
Selāmından bilür nādānı fāzıl

---

⁵⁸⁶ (b) rāciḥ: lāciḥ S.

⁵⁸⁹ (b) aña olur: olur aña A.

* "Kendi görüşünü beğenen ve ısrarla savunan bir adam gördüğünde, onun tamamen helāk olduğunu anlarsın." (Yusuf b. ez-Zeki el-Mizzî, Tehzibü'l-Kemâl, Beyrut, C. 8, 1980, s.201.)

** kāmilūñ: kāmıl K; Tūṭiye: Tūṭi K; kemāl: kāmıl K; da’vileri: da’vāları A, K, M, du‘āları K; olmaduğın: olmadığın K.

⁵⁹² (a) ehlī: ehl-i S / (b) fāzıl: ‘āḳıl S.

- 593 Gelüp Bülbülden itdi cümle şekvā
Ğaraž ile idüp bī-ma'ni da'vā
- 594 Kāmusı dir ider Bülbü l teğannī
Bu sözde itmedüñ fikr ü te'ennī
- 595 Dağı dirler ider raqş u semā'ı
Dü-beyt ile oğur dağı rubā'ı
- 596 Dimez biri benüm mālımı aldı
Hıyānetle dağı evime geldi
- 597 Hukūk-ı māl ü emlāk da'vīsı yok
Bu da'vānuñ anuñçün ma'nīsı yok
- 598 Degüldür bunlaruñ da'vīsı mer'ı
Biri Bülbüle olmaz haşm u şer'ı
- 599 Kitāb ile 'amel olmadı fi'lüñ
Kitāba uymadı fi'liyle kavlüñ
- 600 Aña dirler cihān içinde sādık
Ola kavli ile fi'li muvāfık
- 601 Görürsin Bülbü lüñ çün zāhirini
Ya niçün añlamazsın bātınını

---

⁵⁹⁴ (a) dir: der K / (b) fikr ü: fikre K.

⁵⁹⁶ (b) dağı: yāğud K.

⁵⁹⁷ (a) -ı: u A / (b) da'vānuñ: da'vīnūñ S.

⁵⁹⁸ (a) mer'ı: mürğı K / (b) u: -ı A, S.

⁵⁹⁹ (b) fi'liyle kavlüñ: kavliyle fi'lün K.

- 602 Firāset çeşmini açmadı cānuñ
Anuñçün bilmedüñ ahvālin anuñ
*Ṭūṭinüñ ḥazret-i Kūfa ta'aşşubla gice ḥālinde ta'n-ı
bī-ma'nāsıdur.**
- 603 Ṭūṭi çün zāhiriyle oldı mağrūr
Diline 'ilm ü ḥikmet oldı mestūr
- 604 Ta'aşşubla didi Kūf-ı 'azīze
Ma'ārif kânı ol ehl-i temīze
- 605 Karışmazsuz bu ḥalka siz de aşlā
Olupdur nefretüñüz Bülbülāsā
- S69a606 Gice ğaflet sarāyında qarāruñ
Nehār ehlinden olmışdur firāruñ
- 607 Egerçi vaḥdetüñ vardur şafāsı
Olur şāhibine ancak vefāsı
- 608 Gicede ğālib olur cümle zülmet
Bu zülmetden görünür ḳalbe ğaflet
- 609 Cihānda ğāfilüñ yokdur vefāsı
Şafā virmez ḳarīnine liḳāsı
- 610 Eger ki ğafletin bilmezse ğāfil
Anı sen dime hīç insān-ı 'ākıl

---

⁶⁰² Bu beyit: -A.

* Ṭūṭinüñ: ṭūṭi K; Bu başlık: -A.

⁶⁰³ (b) 'ilm ü ḥikmet: ḥikmet-i 'ilm A.

⁶⁰⁵ (b) nefretinüz: muḳarribinüz K.

⁶⁰⁶ (b) firāruñ: qarāruñ S.

⁶¹⁰ (a) ki: kim K.

- 611 Size bildirmemiş ğaflet bu hâli
Ki Bûlbûl anlamaz hîç kıl ü kâlî
- 612 İdüp her birisi cûş u ħurûşlar
İşidüñüz ne didi cümle kuşlar
- 613 Eger da'vâlarını diñlemezsem
Bularuñ sözini hîç anlamazsam
- 614 İdüp töhmet atarlar seng-i ta'nı
Ki rüşvet yidi dirler baña ya'nî
- 615 Bu sözlerde Tûti görindi şadıķ
Velîkin olmadı haķķa muvâfîķ
*Kûf-ı 'arîfûñ Tûti-i kalîlü't-temyîze ğafletin ta'rîz ve
ehl-i fehmi olmaĝa ve ĝayb u taħrîz itdüĝidür**
- 616 Didi Kûf-ı 'azîz ey merd-i ma'lûl
Bu ĝüftâruñ degüldür ehl-i maķbûl
- 617 Söze şûret virürsin 'âlimâne
Velî biri degüldür kâmilâne
- 618 Didükde müdde'î kavliyle fi'li
Belâ şahid idersin aña meyli
- 619 Olınmaz ķavl-i münkir zerre iskât
Gerekdür müdde'î ķavline işbât

---

⁶¹³ (b) sözini: sözini de K, M; hîç: hem S.

⁶¹⁴ (a) senüñ: saña K / (b) baña: ki S.

⁶¹⁵ (a) Bu sözlerden göründi Tûti şadıķ S / (b) velîkin: velâkin A, S.

⁶¹⁶ (b) maķbûl: mefhûm K.

⁶¹⁷ (a) söze: -A.

⁶¹⁸ (b) idersün aña: aña idersün S.

620 Şerī'at buldı işbātıyla kuvvet
Yemīniyle tamām olur huşūmet

S69b621 Bu kuşlar oldılar zemmām u nemmām
Anuñçün oldılar zemmile bed-nām

622 Bu zemm ü gıybet ile haqq u da'vā
Senüñ ma'lūmuñ olmamışdur aşlā

623 Ne vech ile olur hükkāma töhmet
Senüñ ma'lūmuñ olmamış bu hālet

624 Yoğiken Bülbülüñ şerr ü fesādı
Degül iken fesād u şerre bādī

625 Uyup bir kaç sefih ü nā-sezāya
Sebep olduñ bu gavgā vü cefāya

Lāyiha*

626 Eger şer'iyle hükm itmezse kâzī
Bu hāl ider kamu şerri teḳāzī

627 Eger ihkāk-ı haq itmezse hākim
Tolar buṭlān ile cümle meḳākim

---

⁶²⁰ (a) işbātıyla: işbāt ile K / (b) yeminiyle: yemin ile K.

⁶²¹ (b) zemmile: demiyle K; Bu beyit: -A.

⁶²² (a) u: -S.

⁶²³ (a) Yoğiken ne vech ile olur hükkāma töhmet A.

⁶²⁴ (a) yoğ: yok K / (b) bādī: bārī M, S.

* Başlık: -A, K, M.

⁶²⁶ Bu beyit: - A; (b) teḳāzī: teḳāhī S.

⁶²⁷ (b) buṭlān ile: bātıl ile S, buṭlānına M / Bu beyit: -A.

- 628 Eger seyfiyle hüküm itmezse vâlî
Niẓām-ı ‘āleme virür zevālî
- 629 Eger ẓahr ile hüküm itmezse sultân
Olur a‘vânı lâ-büdd ehl-i tuğyân
*Ṭūṭinüñ gice hālinde Kūf-ı ‘azīze itdügi ta‘na Kūf-ı
‘azīzün cevāb-ı bā-şavābıdur.***
- 630 Daḥı Ṭūṭiye didi Kūf-ı ‘ārif
Görinmez sözleründe hîç ma‘ārif
- 631 Zuhūr itdi bu cehlün sende ‘aynı
Anuñçün baña itdün gice ta‘nı
- 632 Baña ğafletle gösterdün nikātuñ
Ki söyledün yine kendü şifātuñ
- 633 Meger sende var imiş ‘ayn-ı ğaflet
Ki mir‘ātuñda görindi bu şüret
- 634 Şeb-i vaḥdet şafāsın bulmamışsın
Gice ẓadrini ašlā bilmemişsin
- 635 Gicedür perde-i esrār-ı settār
Gicedür kâşif-i estār-ı esrār

---

⁶²⁸ (a) seyfiyle: seyf ile K / Bu beyit: -A.

⁶²⁹ (a) hüküm: katl S / Bu beyit: -A.

^{**} Ṭūṭinüñ itdügi ta‘n-ı bī-ma‘nāya Ḥazret-i Kūfuñ cevābıdur K.

⁶³¹ (a) ‘aynı: ‘aybı K.

⁶³² (a) gösterün: gösterdün S / (b) kendü: kendi K, M, S; Bu beyit: -K, M.

⁶³³ (a) meger: ki K, M.

⁶³⁴ (a) bulmamışsın: bilmemişsin K / (b) bilmemişsin: bulmamışsın K.

⁶³⁵ (a) settār: estār K.

- 636 Gicedür leyle-i kadrüñ vücûdı
Gice buldı bulan kadr-i vücûdı
- 637 Gice olduğına kadrüñ bu hikmet
Maķām-ı sırra olmışdur işaret
- S.70a638 Gicedür ‘āşıkānuñ vaşl-ı yāri
Gice virür murādın hālķa bārī
- 639 Gicedür vaḥdet ile ḥalvet-i yār
Gicedür ḥalvet ile celvet-i yār
- 640 Gice ḥalvet-sarāy-ı ‘āşıkāndur
Gice vaḥdet-nümā-yı şādıkāndur
- 641 Gicedür āh ü zārı ‘āşıkānuñ
Gicedür ‘arz-ı ḥālī şādıkānuñ
- 642 Gicedür ṭalibānuñ hāy u hūyı
Bu hū virür meşāmm-ı cāna būyı
- 643 Gice feryād idüp giryān olurlar
Seḫerde derd ile ḥandān olurlar
- 644 Gicede vāşıl oldı enbiyā hep
Gicede vāşıl oldı evliyā hep
-
- ⁶³⁶ (b) kadr-i: kadri A; -i: ü S.
⁶³⁷ Bu beyit: - A, K, M.
⁶³⁸ (a) ‘āşıkānuñ: ‘āşıklarūñ A / (b) Bārī: yāri S. Bu beyit S’de 638.beyitten sonra gelmektedir.
⁶³⁹ (b) ḥalvet: celvet A; celvet: ḥalvet A; Gicedür vaḥdet ile ḥalvet ey yār M.
⁶⁴¹ (b) ‘arz-ı ḥālī: vaşl-ı yāri S.
⁶⁴² (b) meşām: şem A, M.
⁶⁴³ (b) ḥandān: ḫayrān K; seḫerde derd ile: seḫerlerde derdle M.
⁶⁴⁴ (b) gicede: gice A.

- 645 Gicedür aşlı rûz-ı pür-ziyānuñ
‘Acebdür kudreti bār-ı Hudānuñ
- 646 Ki Qur’ānuñ anı Hakk itdi tefhīm
İdüpdür zulmetini nūra taqdīm
- 647 Gice zāhir olur hep nūr-ı bī-reng
Olur ‘ārif bunuñ esrārına deng
- 648 Görindiyse eger cānuña vahdet
Bulursun nūrını reng ile vuşlat
- 649 Bu hāletden haberdār olmamışsın
Bu vahdetden eşerdār olmamışsın
- 650 Gice hakkında itdüñ güft ü gūyı
Hem elfāzuñla itdüñ cüst ü cūyı
- 651 Edānī diñlese ‘ārif şanurlar
Gice ahvāline vākıf şanurlar
- S70b652 Velī ‘ārifler itmez ol sözi gūş
Bu da‘vāyı yüri eyle ferāmūş
- 653 Yem-i ‘aşka özüñ ğark itmemişsin
Giceyle gündüzi fark itmemişsin

---

⁶⁴⁵ (a) aşlı: aşl S; rûz-i: rûzi S, rûy-i K / (b) kudreti: qadrini K.

⁶⁴⁶ Bu beyit: -A, K, M.

⁶⁴⁷ (b) bunuñ: anuñ S.

⁶⁴⁸ (a) cānuña: hāl ile K / (b) rengiyle: reng ile K.

⁶⁵¹ (a) edānī: ezānī M, S.

⁶⁵² (b) yüri eyle: K’da silik.

- 654 Ma'arifden alup marm u macb
Bilinmemiş saa zişt ile mabb
asimu 'l-Envr ve Hfizu 'l-esrru ebytındandır*
- - - - / . . - - - / . - - - / . . -
Perv-yı zhid-i odbn mer orde me-gr
T pes-i perde i dn ki best u ki zişt**
- 655 Anun dal idersin 'arifne
Dal a'na idersin 'şne
- 656 Hşşn bilmed Blbl şafsn
Ne yzden itdi aa gl vefsn
- 657 Bilindi nisbet mrgna oldu
Anun szler efsne oldu
*Kf- 'arif ba'z mrgn- hsid evşfn beyn
itdgidr****
şfat- Kzun
- 658 Szine uydun biri de Kzun
Hsed ile şmet anda efzn

⁶⁵⁴ (b) ziştiyle mabb: K'da silik; mabb: macb A.

* ebytındandır: beynındandır M, Hfizu 'l-esrr: Kşf 'l-esrr: , K.

** پرو زاهد خود بین مرا خورده مکیر تو پس پرده چه دانی که خو بست و که زشت

"Ey kendini beenen zahid! Beni hor grp ayplama. Perdenin arkasnda kimin gzel ve irkin olduunu ne bilirsin." (Ksm Gan ve Muhammed-i Kazvn (1387). *Divan- Hfız*. Tahran: ntişrt- Mrekkeb-i Sepd, 3. Bsk., s. 82, g. 80, b. 5)

⁶⁵⁵ (b) a'na: a'ni K; idersin: iders K.

⁶⁵⁶ (a) şafsn: fin S / (b) aa gl: gl aa K.

⁶⁵⁷ Bu beyit: -A.

⁶⁵⁸ (a) szine: szi de S.

- 659 Ne ‘aşk bilür ne zevk u şafâyı
Boğaz için çeker dâ’im cefâyı
- 660 Yüzi kara vü zikri yok dilinde
Görinmez ehl-i ‘irfân mahfilinde
- 661 Şafâ ehli degüldür şavtı beddür
Anuñçün Bûlbüle hâli haseddür
Şıfat-ı hümez Kargâ
- S71a662 Hümez Kargâ birisi dañı ma‘lûm
Uğursuz olduğıyçün oldı mezmûm
- 663 Ne ‘aşkı var ne hüsni ne şafâsı
Görinmez kimseye meyl-i vefâsı
- 664 Kara Kargâ egerçi oldı matlûb
Degüldür ‘âkıl insân içre mergûb
- 665 Oğurlar gel deyü insân-ı nâdân
Gelür aña velî hiç bilmez insân
- 666 Hâķīkatden degüldür aña meyli
Ġıdâ-yı nefis içündür aña meyli
- 667 Benî âdemde olsa işbu haşlet
Olur Kargâ gibi gelmez hâķīkat
- 668 Öticek Kargâ insân diñlemezler
Taṭayyur eyleyüp hayr añlamazlar

---

⁶⁵⁹ (a) ne zevk u şafâyı: ne zevk ne şafâyı K, M.

⁶⁶⁰ (b) ‘irfân: ‘irfânun K.

⁶⁶¹ (a) şavtı: şüreti A / (b) hâli: hâl-i S.

⁶⁶⁵ (b) hiç bilmez: bilmez hiç K.

- 669 İşitdükde şadā-yı ‘Andelībi
İder gūş anı insānuñ lebībi
- 670 Haseddendür saña bu hemz ü ğamzı
Uğurlar meclisüñde cevz ü levzi
- 671 Sefih ü fāsīd olur ğamzuñ ehli
Bu ma’nīden ider Būlbüle daħlı
Şıfat-ı Şakşağan*
- 672 Biri de Şakşağan kim şakrağandur
Uğurlar gördüğün ehl-i fitendür
- 673 Gerkiler giyer hācī ‘arabveş
Bu hey’etde bulunmaz aña bekdāş
- 674 Görinür şüretā gerçi ki toğrı
Velī herkes bilürler anı uğrı
- 675 Şetāretle gezer bāğ-ı cihānda
Kabāhatler ider rāğ-ı cihānda
- 676 İki kimsenüñ olmaz şānı toğrı
Biri hāsīd birisi daħı uğrı

---

⁶⁶⁹ (b) ider: iderler S.

⁶⁷⁰ (a) saña bu: bunun da K, bu güne M / (b) meslisüñde: meclisinde A; levzi: fevzi A.

⁶⁷¹ (a) ü: -i A, S / (b) ma’nīden: ma’nādan K.

⁶⁷² (a) şakşağan: şağşağan K / (b) gördüğün: buldığın K; fitendür: kandur K.

⁶⁷³ (a) hācī: cāmı K / (b) hey’etde: hey’etden S.

⁶⁷⁴ (b) bilürler: bilür A.

⁶⁷⁵ (b) rāğ-ı: rāğı K.

⁶⁷⁶ Daħı üç kimsenüñ olmaz şānı doğrı/ Biri hāsīd biri ğammāz birisi daħı uğrı K.

677 Egerçi ‘aybın itmez kimse izhâr
‘Aceb bilürler anı halk u ‘ayyâr

Şıfat-ı Tāvus

S71b678 Birisi dağı Tāvus ehl-i zînet
Mekânı olmuş idi bāğ-ı cennet

679 Libās-ı fāhiriyle oldu mağrūr
Der-i cennetden oldu redd ile dūr

680 Burada bā’ış oldu mekr-i şeytân
Uyup şeytāna oldu ehl-i ‘ișyân

681 Uyarsa mekr-i şeytāna bir âdem
İder cennet firākı anı pür-gām

682 Uyarsa emr-i Raḥmāna bir insān
Mekân olur aña bu dār-ı Raḥmān

683 Ḥasūduñ bed olur dā’im tapusı
Ḥased ile kibirdendür tapusı

684 Uyanlar kibr ile iblîse her ān
Ḥacālet ile olur merd-i düzdān

685 Gülistānda göricek Bûlbülü şād
Ḥased idüp ider cevln u feryād

---

⁶⁷⁷ Bu beyit: - A, K, M.

⁶⁷⁸ (b) mekânı: sükkânı S; bāğ-ı: bāb-ı K.

⁶⁸⁰ (a) mekr-i: redd-i.

⁶⁸¹ (b) pür: bir K, yer A.

⁶⁸³ (a) tapusı: tabusı S / (b) kibirdendür: kibr-i reddüñ A, S.

⁶⁸⁴ (b) ḥacāletle: ḥacāletle S; dizdān: K’da silik.

⁶⁸⁵ (a) göricek: görincek S; şād: yezdān S / (b) u: -ı K.

Şıfat-ı Şāhin

- 686 Birisi de Şāhindür tüz-i minķār
Şikār itmekde mürġānı cefākār
- 687 Şikār içün egerçi ĥayr-i tā'ir
Cefākār olduġıyçün şerr-i tā'ir
- 688 Aġa vü beglerüñ destinde lāyık
Şikār itmekde ġayrilere fā'ik
- 689 Kāyalarda ider hem āşiyānı
Anuñçün senge beñzer dil ü cānı
- 690 Cefā ehli iken ābā vü ceddi
Anuñ bülbüle daħl itmek ne ĥaddi

Şıfat-ı Çaylak

- 691 Bu demde Bülbüli zemmile çalmaq
Murād idenlerüñ biri de Çaylak
- 692 Özi Çaylak toġan resmine girmiş
Çalup nicelerüñ ħanına girmiş

S 72a693 Yine çaylakdur itse biñ tekellüf
Toġan olmaz eger giyerse üsküf

---

⁶⁸⁶ (b) şikār: saña S; mürġānı: mürġān-ı K.

⁶⁸⁷ (b) şerr-i: ferd-i K.

⁶⁸⁸ (a) destinde: destine K; lāyık: lā'ik A. / (b) fā'ik: fāyık A, M.

⁶⁸⁹ (a) āşiyānı: āşināyı A.

⁶⁹⁰ Bu beyit: -S.

⁶⁹¹ (a) zemmile: demiyle S; çalmaq: çaylāk M / (b) idenlerüñ: iden gerek S.

⁶⁹² (b) çalup: çalur K; nicelerüñ: nicelerin K.

⁶⁹³ (a) tekellüf: teklif K / (b) giyerse: girse de A.

694 Kâpar insân elinden lahm u şahmı
Nicesinûñ urur destine zaħmı

695 Gehî olur çalar iken tutarlar
Bu ‘âlemde çalıcıyı çalarlar
Şıfat-ı Karta

696 Bu bed-ğâlûñ birisi daħı Karta
Uçar gerçi ki olmış şanı tenbel

697 Uçar gökde şafâ degüldür işi
Arar murdâr leşi budurur işi

698 Bu leş ucundan avcılar tutarlar
Kanağlarını oğcıya şatarlar

699 Leş-i dünyāya meyl iden tutılır
Fenā sūkında hem mālî şatılır

700 Özi tenbel sözi mühmel bu āfet
Bu dem Bûlbûle virdi bu da şıklet

Şıfat-ı Leklek*

701 Birisi daħı Leklek ya’ni Lağlağ
‘Aceb aħmak yaratmış anı ol Ėağ

---

⁶⁹⁴ (b) urur: K’da silik.

⁶⁹⁵ (b) ‘âlemde: ‘âlemdür K, S.

⁶⁹⁶ (a) birisi: biri de A; daħı: deli K.

⁶⁹⁷ (b) budurur işi: budur dā’im revîşi K.

⁶⁹⁸ (a) Bu leş ucundan: K’da silik.

⁶⁹⁹ (a) –i: ü A; Bu beyit: -K.

⁷⁰⁰ (a) K’da silik. / (b) virdi bu da: bu da virdi K; şıklet: şıklet M.

* Şıfât-ı Lağlağ K.

⁷⁰¹ (a) Birisi: Biri de A.

- 702 Aña yüz virdi erbāb-ı zārāfet
Başına çıkdı Mecnūnuñ ol āfet
- 703 Gezüp çayır çayır hem yir yılanı
Çeñe çatladuben söyler yalanı
- 704 Başın kıldırdı vü boynın uzatdı
Hasedle Bülbüle o da söz atdı
Şıfāt-ı Keklik
- 705 Bu ğammāzuñ birisi dağı Keklik
Zenāsādur libāsı yokdur erlik
- 706 Kavağda deyü ğamzı var haberde
Haber meşhūr idi kavl-i beşerde
- S72b707 İdüp ğamzı seker gerçi ki tağda
Zağarlar bulur anı bağ u rāğda
- 708 Gezer iken fezā-yı tağ u rāğın
Kazā ile tuzağ tutdı ayağın
- 709 Seker iken necāt içün ol āfet
Hasedle itdi Bülbülden şikāyet
-
- ⁷⁰³ (a) Gezüp: Gizüp K; hem yir: yir hem K; hem: -A / (b) söyler yalanı: söyler hem yalanı K.
- ⁷⁰⁴ (a) Baş kıldırıp dağı dilin uzatdı K; başın: başuñ A;vü: -A / (b) o da: ol da S, ola K.
- ⁷⁰⁵ (b) Zenāsādur: Zenāsāver A, K.
- ⁷⁰⁶ (a) ğamzı var: var ğamzı K.
- ⁷⁰⁷ (b) bağ: zāğ K.
- ⁷⁰⁸ (a) güzār: gezer A, S; fezā-yı: kazā-yı A, S.
- ⁷⁰⁹ (a) ol: bu A, S.

Lāyiha*

- 710 Sekerseñ kūh-ı dünyāya nihānī
Seg-i nefsüñ bulur virmez amānı
- 711 Sekerseñ kūh-ı Raḥmāna sek ey yār
Seg-i nefsdēn seni şaqlar o Settār
- Şıfāt-ı Serçe*
- 712 Bu zemmāmuñ birisi daḥı Serçe
İncedür zātı līkin şekli beşçe
- 713 Kaşır'ül-kāme vü ehl-i fitendür
Cıvıltısı anuñ gūyā suḥandur
- 714 Gürūh-ı serçe cem' olup şehirde
İderler Bûlbûli ğıybet şecerde
- 715 Harış olup gözedür faḫd-ı dāne
Şikār eyler anı dām-ı zamāne
- 716 Özi kûtāh iken sözi uzatdı
O daḥı Bûlbûle ḥayli söz atdı

---

* Lāyiha: -A.

⁷¹⁰ (a) dünyāya: dünyāda S.

⁷¹¹ (b) nefsdēn: nefslērüñ A.

⁷¹² (b) incedür: nicedür A, inācdur S; līkin: lākin S; beşçe: serçe M, niçe K,S.

⁷¹³ (a) kāme: kāmēti S; ehl-i: ehlī K / (b) cıvıltısı: civildisi A, M.

⁷¹⁴ (a) şehirde: şecerde A / (b) iderler: idersem A; ğıybet: 'abīd K; şecerde: şehirde A.

⁷¹⁵ (a) gözedür faḫd-ı dāne: K'da silik / (b) eyler: ider A, S; dām-ı: dā'im A.

*Bu mürğānuñ evşāfuñ beyānda taraf-ı Tūtiden vārid
olan su'āl-i muḳaddere ḥazret-i Kūfuñ cevāb-ı
remzisi ve irfānīsidür**

- 717 Dime Tūṭi baña sen ḥıffet itdūñ
Ki eşyā tesbīhinden ğaflet itdūñ
- 718 Bu mürğān tesbīhini zemme alduñ
Şafā-yı demlerini ğamma alduñ
- 719 Bu ḥāl ile baña sen itme töhmet
Benüm ḥaḳkımda daḥı itme ğaflet
- S73a720 Tehī görme ma'ārifden bu cānı
Pür olmışdır dil ü cānum nihānı
- 721 Tecellī itdügiyçün zāt-ı 'ulyā
Baña ma'lūmdurur tesbīh-i eşya
- 722 Bu tesbīḥ baña ma'lūmdur kemā-kān
Velī muṭlaḳ degüldür eyle iz'ān
- 723 Sülūk idüp merātib bulduñ ise
Ḳamū aḥvāle 'ārif olduñ ise
- 724 Var ise cem' ü vefḳuñ ḥāli sende
Ḥaḳāyık bildüñ ise cümle fende

---

* Bu Mürğānuñ Evşāfuñ Beyānda: -K, M, S; Ḥazret-i: -A.

⁷¹⁸ (a) tesbīhini: tesbīhin A, tesbīhinden M.

⁷¹⁹ (a) ḥāl ile: ğafletle S; Bu beyit: -A.

⁷²⁰ (b) pür: bir K.

⁷²¹ (a) itdügi: itdigi A, K / (b) ma'lūmdurur: ma'lūmdur A; -: u K, S.

⁷²³ (a) idüp: idü K (eksik yazılmış) / (b) aḥvāle: eṭvāra K.

⁷²⁴ (a) vefḳuñ: farḳuñ S.

- 725 Cevâbı fehmi idersin ‘arîfâne
Bilürsin bu me’âli kâmilâne
- 726 Şular kim cehl ile bî-ḥāl olurlar
Ma’arîf ehline deḥḥāl olurlar
- 727 Ki ‘ilmüñ cümlesi resminde kılmış
Müsemma bulmayup isminde ḳalmış
- 728 Müsemmadan tecellî itse esmâ
Bilinür her lafızdan nice ma’nâ
- 729 Degül lâzım cevâbında şarâḥet
Ki esmâ ehline kâfî işâret
- 730 Bu esmâ fi’l ü ḥarf ile bulunmaz
Ma’ânî ilmi şarf ile bilinmez
- 731 Eger olduñ ise ehl-i ma’ânî
Bedî’ olur saña ârif beyânı
*Ṭaraf-ı Kûf-ı ‘azîzden Ṭûṭiye cevâbdan soñra beyân-
ı digerdür bu ‘azîzim**
- 732 Muḥaşşal cem’ olup mürḡân-ı ḥussâd
Ḥased ḥâlini bunlar itdi bünyâd
- 733 Olup her birisi bir gûne ḥâsid
Daḥı ḥâline göre oldu fâsid

---

⁷²⁶ (a) şular kim: K’da silik; bî-ḥāl: bî-ār A.

⁷²⁷ (a) Bu beyit: -A; Zübde-‘ilmüñ bular resminde ḳalmış K,

⁷²⁸ (b) nice: aña K; Bu beyit: -A.

⁷³⁰ (a) fi’l: fi’lî A; bulunmaz: bilinmez A, S / (b) ‘ilmi: ‘ilm-i A.

* Kûf-ı ‘azîzden: Kûfdan A; soñra: -S; beyân-ı: kelâm-ı S; bu ‘azîzim: -K, M, S.

734 Hased aḥvālī olur gūne gūne
Fesāduñ ehline olur nümüne

S73b735 Yoğ iken birinüñ fehmi vü ‘aqlı
Sefāhetle ider Bülbüle daḥlı

736 Yoğ iken kendü de zıkr-i ilāhī
Derünında daḥı fıkr-i ilāhī

737 Görüp zıkrinde şevk ile hırāmı
Ki dir Bülbül ider raqş-ı ḥarāmı

738 Ma‘ārif meclisine gelmemişler
Ḥarāmı muṭlaqāde bilmemişler

739 Mücerred ‘ilm ile devrān bilinmez
Mücerred qavl ile ‘irfān bilinmez

740 Bularuñ ḥāl ü noqşānuñ deyüp Kūf
Tūṭiye didi ḥālūñ oldı ma‘rūf

741 Mizācına bularuñ olma tābi‘
Kişinüñ ‘arżını yıkar tevābi‘

742 Tevābi‘ olana yüz virse ādem
Anı ta‘yīb iderler cümle ‘ālem

---

⁷³⁴ (b) ehline: ḥāline K.

⁷³⁵ (a) vü: -K.

⁷³⁷ (a) hırāmı: hırāmı S / (b) -ı: u S.

⁷³⁸ (b) Ḥarāmı: Ḥarām-ı K, M.

⁷³⁹ (a) bilinmez: ilenmez S.

⁷⁴⁰ (a) ü: -i S; noqşānuñ: noqşānın K, S.

⁷⁴¹ (a) mizācına: K’da silik / (b) ‘arżını: vaşfını A; tevābi‘: nevāyi‘ S.

⁷⁴² (a) virse: virme K, vese S.

- 743 Gel imdi Bûlbûle daħl itme zinhār
Bu daħl ile cehālet itme izhār
- 744 İder feryādı ‘āşık kimse bilmez
Nicedür ‘aşk-ı fā’ik kimse bilmez
- 745 Sefāhet ehli bilmez hāl-i ‘aşkı
‘İbādet ehli bilmez zevk u şevk
- 746 Daħı cāhil ‘ilim kadrini bilmez
Ğāzab ehli ħilim kadrini bilmez
- 747 Bilinmez ‘āşıkun zār u niyāzı
Ĥaķīķī midürür yāħud mecāzī
- 748 Mecāzī ‘aşk ile ‘aşk-ı ĥaķīķī
Bilinmez vardurur fark-ı daķīķı
- 749 Ne hāl ile olursa ‘aşk-ı ‘āşık
Anı fehm idemez her merd-i fā’ik
- 750 Mecāzī de olursa itme inkār
Ĥaķīķinün yolıdur eyle iķrār
- 751 Rumüz-ı ‘aşkı fehm itmiş Fu’ādī
İşit andan nedür ‘aşk-ı reşādī

---

⁷⁴⁴ (a) feryādı: feryād-ı K, S.

⁷⁴⁵ (a) hāl-i: ĥālī S.

⁷⁴⁵ (b) –ı: u A. Bu beyit: -S.

⁷⁴⁶ (a) Ne hāl ile olursa: Hevā-yı nefsdan olsa K / (b) fehm: fark K, M; idemez: ider K; her: hem S, elbet K, M; fā’ik: fāriķ K, M.

⁷⁴⁷ (b) Ĥaķīķinün: Ĥaķīķatün K.

Lāyihatü 'l-mü'ellif*

— . — — / — . — — / — . —

- S74a752 'Aşkdurur 'āşıkları hayrān iden
'Aşkdurur ayıkları mestān iden
- 753 'Aşkdurur esrārı ifşā eyleyen
'Aşkdurur anı yine pinhān iden
- 754 'Aşkdurur "ahbebtü" sırrın fāş iden
'Aşkdurur "en u'raf"e imān iden
- 755 'Aşkdurur şāf-ı celāl ile cemāl
'Aşkdurur hem bunları sultān iden
- 756 'Aşkdurur bāb-ı Hüdāya irgüren
'Aşkdurur 'āşıkları derbān iden
- 757 'Aşkdurur viren dil ü cāna hayāt
'Aşkdurur çeşm-i keşîfî cān iden

---

* Li'l-Müellifihi K, S.

⁷⁵² 'Aşkdurur: 'aşkdur K. (Gazelin tamamında bu şekilde kullanılmaktadır.)

⁷⁵³ (b) iden: eyleyen K.

⁷⁵⁴ Bu beyit: "Küntü kenzen maḥfiyyen fe aḥbebtü en u'rafe feḥalaḳtū ḥalḳan. Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi sevdim ve mahlûkatı yarattım." hadisinden mülhem yazılmıştır. (Acluni, Keşfü'l-Hafa, C. 2, s.132, No: 2016.)

⁷⁵⁵ (a) celāl ile: celāliyle A; celāl ile cemāl: cemāliyle celāl S.

⁷⁵⁶ (b) derbān: deryān S.

⁷⁵⁷ (a) dil ü cāna hayāt: dile cān u hayāt K / (b) çeşm-i: cism-i K; 'Aşkdurur hem ḳaṭreyi 'ummān iden A.

- 758 ‘Aşkdurur bir zerreyi şems eyleyen
‘Aşkdurur hem kıtreyi ‘ummân iden
- 759 ‘Aşkdurur derdi viren ‘âşıklara
‘Aşkdurur ol derdi hem dermân iden
- 760 ‘Aşkdurur tende Fu’âdî cân-ı pak
‘Aşkdurur anı yine kırbân iden
Kelâm-ı Kûf-ı ‘Azîz*
- 761 Anı âvâzedden men‘ eyler iseñ
Gülistândan dağı ref‘ eyler iseñ
- 762 Gül-i rengîn olur hecr ile muğ-ber
Dağı hârî olur cânıña hançer
- 763 Kışınûñ zâhirine olma mağrûr
Olursın ehl-i hâl içinde menfûr
- 764 Ledünniden huzûrveş bul kemâlî
Kemâl ehli olup aña me’âlî
- 765 Firâsetle eyü vü yavuzı bil
Başiretle saña lâyıķını kıl

---

⁷⁵⁸ (a) zerre-i: zerreyi S / (b) kıtreyi: kıtre-i M; ‘Aşk durur cism-i keşfi cân iden A.

⁷⁵⁹ (b) ol derdi hem: hem derdi S.

* Tekrâr Kelâm-ı Kûf-ı ‘azîz A.

⁷⁶¹ (a) âvâzedden: âvâreden S / (b) ref‘: men‘ K.

⁷⁶² (a) muğ-ber: muhayyer A / (b) hârî: hân K; cânıña: cânına A.

⁷⁶³ (b) ehl-i hâl: ehl A.

⁷⁶⁵ (b) lâyıķını: lâyığını K.

- 766 Firāset ‘ālime lāzım be-ġāyet
Kemālini didi kân-ı risālet

*Ķāle’n-nebiyyü ‘aleyhi’s-selām: İtteķū firāsete’l-
mü’mini feinnehü yenzuru bi-nūrillāhi şadaķa
Resūlu’llāh**

- S74b767 Kimüñ kalbinde var ise firāset
Bulur nūr-i Hüdā ile kerāmet

- 768 Kitāb ile ķoma kendüñde ĥayret
Bile gör feyż-i Hāķdan ‘ilm ü ĥikmet

- 769 Teveccüh it Cenāb-ı Hāķķa dā’im
Dilerseñ bulasın feyż-i ‘avālim

- 770 Kimine ‘ilm-i mürşidden ider feyż
Kimine kendü zātundan ider feyż

- 771 Faķāhet bulmaduñ ‘ilm-i hüdādan
Firāset bulmaduñ ‘ilm-i Hudādan

- 772 Bularuñ ķaşdını fehmi itmedüñ sen
Ĥaķāya iķtimāli virmedüñ sen

- 773 Ĥased ile olanı bilmedüñ ĥiç
Ķaraż aķvālını añlamaduñ ĥiç

---

* ‘Aleyhi’s-selām:şallallahü ‘aleyhi vesellem A,S; şadaķa Resūlu’llāh:-
K,M,S.

Rasūlullah (s.a.) buyurdu ki: “Mü’minin firasetinden kaçmın. Ćünkü o,
Allah’ın nuruyla bakar.” (Tirmizi, Tefsir, Hicr, 3125).

⁷⁶⁷ (b) Bulur ol nūr-i Hāķķıyla hidāyet S; Bu beyit: -A.

⁷⁷⁰ (b) kendü: kendi K; Bu beyit: -A.

- 774 Didi kuşlar ider Bûlbûl teğannî
Bu sözde itmedüñ fikr ü te'ennî
- 775 Sema' hüsni-i şüret hâlini aşlâ
Saña bildirmemiş bârî Te'âlâ
- 776 'Aceb olmaya bilmez ise cühhâl
Niçün sen bulmaduñ bu fende aqvâl
- 777 Faķâhetle kitâb ehli geçersin
Bunuñ naķlini bulmaķdan kaķarsın
- 778 Mecîd olur fażîlet ehli her dem
Naķil bulup olur her fende a'lem
- 779 Ta'akķul eyleyüp fikr itmemişsin
Salâha ģamli hîç zikr itmemişsin
- 780 Bu devrânda şalâha cümle-pervâr
Ki itmişlerdür anı ba'zı ebrâr
- 781 Şerî'atla nice 'âmil olanlar
Tarîķatda nice kâmil olanlar
- 782 Semâ' u devr ile buldı ma'ârif
Sen olmaduñ bu ģâle zerre vâķıf
- S75a83 Bulup devrân ile ģâl-i tecellî
Tecellîsinde buldılar tesellî

---

⁷⁷⁵ (a) şüret hâlini: şavt aģvâlini K.

⁷⁷⁷ (b) bulmaķdan: bulmaduñ A.

⁷⁷⁸ (b) bulup: bulur A.

⁷⁷⁹ (a) eyleyüp: itmeyüp K.

- 784 Şalāḥa ḥaml iden ḥayra irişür
Ṭalāḥa ḥaml iden şerre irişür
Beyān-ı ḥasb-i ḥāl-i Bülbül-i hoş-elḥān
- 785 Bu ḥālī daḥı diñle idüp ıışğā
Eger var ise sende ‘aql u ārā
- 786 Yaratdı Bülbülü Ḥallāk-ı ‘ālem
Şafā-yı ‘aşk ile kıldı mükerrem
- 787 Hoş-elḥān ile itdi daḥı meşhūr
Anuñ zıkrin işiden oldı mesrūr
- 788 Gül-i ra’nāyı itdi aña ma’sūk
Bu ḥālī bilmedi nādān-ı maḥlūk
- 789 Dili gerçi cemāl-i verde düşdi
Bu ḥālīyle şafā-yı derde düşdi
- 790 Şarāb-ı ‘aşkdan itdi anı maḥmūr
Bu esrār ile itdi anı mesrur
- 791 Şafāsından pür oldı her çemenzār
Cemī’an bāğ u büstān ile kuhsār
- 792 Ne ‘ālemde iderse şavt u nağme
Şafā virür dem-ā-dem ehl-i bezme

---

⁷⁸⁴ (b) Ṭalāḥa: Şalāḥa A.

⁷⁸⁵ (a) bu: o K; daḥı diñle: diñle daḥı M; idüp ıışğā: it dili şafā A / (b) ‘aql u ārā: ‘aql-ı dārā K.

⁷⁸⁷ (a) daḥı: anı K.

⁷⁸⁹ (a) gerçi: serçe S; verde: virde A / (b) ḥālīyle: ḥāl ile K, M.

⁷⁹⁰ (b) anı: daḥı K; mesrūr: mebrūr K.

⁷⁹¹ (a) pür: yürür K; her: -K.

⁷⁹² (a) şavt: şevk K; u: -ı A.

*Beyân-ı maḳāmât-ı Bülbul-i hoş-elḥânî ber vech-i
remz ü lâyiha*

- 793 Eger şehnâz ile itse sürûrî
Şafâsı cânlara virür dürûdî
- 794 İşidilse eger anuñ nevâsı
Nevâ taḥşîl iderdi bî-nevâsı
- 795 Berây-yı bûselik açsa dehânı
Öper ‘âşıklar ağzından nihânî
- 796 Kaçan kim okıya şevkile ğazzâl
İşidenler olur âşüfte-aḥvâl
- S 75b797Dügâh itse tezeyyünde Hüseynî
İrişür cânlara ‘ayn ile ğaynı
- 798 Segâhdan zıkr-i rûhı itse peydâ
Çehârgâh sırrı da olur hüveydâ
- 799 Eger rast ide her gâh pencgâhı
Ḥayât-ı cân virür sırr-ı İlâhî
- 800 ‘Acem itse eger rûz-i şafâda
Olur nevrûz gibi demler ziyâde

---

⁷⁹⁴ (b) iderdi: iderler S.

⁷⁹⁵ (a) berâ-yı: herâ-yı A; bûselik: pûselik A / (b) ağzından: ağzında K, M, S.

⁷⁹⁶ (a) ğazzâl: gazâl A, K.

⁷⁹⁷ (a) tezeyyünde: tizlisinde K, M, S.

⁷⁹⁸ (a) itse: itdise K / (b) Çehârgâh: cehârgâh A, S.

⁷⁹⁹ (b) Ḥayât-ı: Ḥayâta K; sırr: şavt A.

⁸⁰⁰ (b) nevrûz gibi: nevrûzveş K.

- 801 Perîşân eylese gül iştîyâkı
Oğur sünbüle vü evc ü ırâkı
- 802 Bu hâlât ile pür olsa gülistân
Olur insân bu esrâr ile hayrân
- 803 Gülistân maḥfilinde bezm idenler
Şafâ-yı nağmesine ‘azm idenler
- 804 Didiler kim ne hâletdür bu elhân
Gül ile Bülbüle virdi o Subḥân
- 805 Gül ü Bülbülde göricek bu ḥâlî
Fu'âdî yazdı bu gûne ḥayâli
Li'l-mü'ellifi
- 806 Ne hâletdür gülistân içre Bülbül
Gül-i zîbâya cândan itdi ğulgul
- 807 Didi derd ile Mecnûn Leylî leylî
Didi ‘aşk ile Bülbül daḥî gül gül
- 808 Belî dimem didükde ‘aşka nâdân
Aña bir ‘ârif-i cân didi kulkul
- 809 Ğam-ı ‘aşkdan nem-i didem göricek
Baña cânân didi luṭf ile gül gül

---

⁸⁰¹ (a) sünbüle vü: sünbül ü A; ü: -i K.

⁸⁰² (a) hâlât ile: ḥâlin ile A; aḥvâliyle K.

⁸⁰⁴ (b) Gül ile: Güliyle A, S.

⁸⁰⁷ (a) derd ile: derdiyle S; leyl: Leylî S.

810 'Alîāsâ Fu'ādî aldı meydan
Reh-i 'irfânda olmuş nefs-i Döldül

811 Kâmu şevk ehli vü ehl-i ma'ârif
Bu 'aşk u hâle oldu cümle vâkıf

S76a812 Anuñ âvâzesini dinlediler
Dağı güftârını da aıldadılar

813 İşit Tûti var ise sende iz'ân
Bu ma'nâya delâlet itdi Kur'ân

814 Okı tefsîr içinde bir 'ibâret
İder ol rakş-ı Bülbüle delâlet

E'üzü bi'llâhimine's-şeytâni'r-racîm. Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm. Ve kâle yâ eyyühe'n-nâsü 'ullimnâ Manţıka't-Tayri, âyet-i kerimesiniñ tefsîrinde Sûre-i Nemlde Kâzı ve Keşşâf u Ebu's-su'ud 'aleyhim'ür-raĥmetü'l-vedüd Bülbul ile Hâzret-i Süleymân 'aleyhi's-selâm hakkında tefsîr ü takrîr itdükleri menkâbe-i seniyye-yi Kûf-ı 'ârif Tûtiye ilzâm ve Bülbul-i zâkiri medh u tām içün takrîr itdügidür ve ol tefsirlerüñ mazmûni nazmla Türkçeye terceme olundığıdır.*
Ve min-zâlike mâ ĥukiye 'enne Süleymân 'aleyhi's-selâm merra bi-bülbülin yetaşavvatu ve yetaraĥkaşu feĥâle 'aleyhi's-selâm yakülü bülbülün izâ 'ekelte nışfe temrin fe'ale'd-dünyâ el-'afâ'u ve-dâhet fâhişetün feĥâle 'aleyhi's-selâm yakülü fâhişeh leyte'l-ĥalku lem yuhleĥu fele'alle kâne şavtu'l-bülbülü an şeba'in ve ferâğı bâlin ve şiyâhî'l-fâtihati 'an maĥâsâti şiddetin ve

⁸¹⁰ (b) 'irfânda: 'irfânla K; nefs-i: nefsi A, K, M.

⁸¹¹ (a) vü: - A / (b) u: -ı S.

⁸¹⁴ (a) Okı: Oku A, K / (b) ol: hem K.

* Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-raĥîm: -S; hakkında: katında M; takrîr: tahrîr M; Tûtiye: Tûtiyi M; ve minhu zâlik: ve min-zâlik M, S.

te'ellümi kalbin nuķile mine'l-Ķāzı kezā fı-Ebi's-Su'ūd ve ğayrihimā**

S76b *Cevāb-ı Kūf-ı 'Azīz****

- 815 Didi Kūf-ı 'azīz Tūtiye ey yār
İşit bir menķābe yazdılar ebrār
- 816 Yazar tefsīrde Ķāzī bir hikāyet
Ki Būlbūl medħine kāfī bu ħālet
- 817 Anı kadħ eyledi gerçi ki mürġān
Velī medħ eyledi tefsīr-i Ķur'ān
- 818 Daħı tefsīrde yazılan hikāyet
Vücūd-ı rakşına itdi şehādet
- 819 Süleymān-ı nebī seyrān iderken
Bu seyrānında hem im'ān iderken
- 820 Nażar ider idi rūy-ı cihāna
Anuñ seyri irişdi ğülsitāna
- 821 Görür Būlbūl nihāl üzre şafāda
Şafā-yı 'aşķ ile zikri Ħudāda

** Bu hususta şöyle bir hikāye anlatılır: Süleyman aleyhisselam bir gün neşeli bir būlbūle rastladı ve būlbūlün şöyle dediğini söyledi: Bir hurmanın yarısını yediğin zaman dünyada āfiyettesin. Bu durumu gören birisi şöyle der: Keşke mahlūkat yaratılmasaydı, keşke būlbūlün sesi gönüllere huzur vermeseydi. Çünkü onun inlemesi kalbinin elemindendir. Bu Kadı İyaz'dan, Ebu's-Suūd'dan ve bunların dışındakilerden nakledilir."

*** Başlık sadece M'de var.

⁸¹⁶ (a) tefsīrde: tefsīr-i K, M.

⁸¹⁷ (a) gerçi ki: ki gerçi S.

- 822 Olup zıkr-ı Hüdâda mest ü hayrân
Dağı şevk ile eyler rakş u devrân
- 823 Süleymân-ı nebî bildi lisānuñ
Murād itdi dağı halka beyānuñ
- 824 Didi Bûlbül ne dir fehmi itdüñüz mi
Kelāmın bilmege ‘azm itdüñüz mi
- 825 Didiler yâ nebiyya'llāh beyān it
Ne dir Bûlbül bize anı ‘ıyān it
- 826 Süleymân didi diyem bir kerāmet
Eger añlarsañuz remz ü işāret
- 827 Didi Bûlbül yer isem nısf-ı hürmā
Baña yeter Hüdādan işbu na‘mā
- 828 Kanā‘at eyledüm efzün gerekmez
Bunuñ ğayri helāk olsun gerekmez
- 829 Tevekkül hem kanā‘at bulduğıyçün
Dil ü cānda şadākat bulduğıyçün
- 830 Kayırmadı cihānda küt u hem fevt
Ferah-bahş oldu anuñ itdiği şavt

---

⁸²² (a) zıkr-i: zikri K / (b) eyler: ider K.

⁸²³ (a) lisānuñ: lisānın K, M / (b) beyānuñ: beyānın K, S, M.

⁸²⁴ (a) Didi Bûlbül ne der hıç bildiñiz mi K / (b) kelāmın: kelāmuñ A.

⁸²⁹ bulduğı: buldığım K.

⁸³⁰ (a) fevt: küt S / (b) itdiği: itdği S.

- 831 Dil ü cānı olanuñ şıdķ ile pāk
Karını da olur dā'im feraḥnāk
- S77a832 Aña beg daḥı şavt itdükde ol ān
İşitdi şavtın anuñ da Süleymān
- 833 Didi ne dir aña beg bildüñüz mi
Anuñ ḥālā sözin fehmi itdüñüz mi
- 834 Didiler yā nebiyya'llāh beyān it
Aña beg de ne dir bize 'ıyān it
- 835 Süleymān didi fehmi itdün beyānı
Diyem size ne söyledi lisānı
- 836 Ke'enne oldı 'ālem aña meşfūk
Didi n'olaydı olmayadı maḥlūk
- 837 Dilinde olduğıyçün teng ü qasvet
Görindi ḥāl-i keşret aña miḥnet
- 838 Dilinde olmamağıla şafāsı
Feraḥ-baḥş olmadı anuñ şadāsı
- 839 Dilinde olanuñ şerḥ ile vüs'at
Bir olur aña keşret ile vaḥdet

---

⁸³¹ (a) şıdķ ile pāk: şıdķ ile kıl pāk A.

⁸³³ (b) sözin: sözini M; sözinden A.

⁸³⁴ (b) beg de: beg A. ; 'ıyān: beyān K.

⁸³⁵ (a) Süleymān didi: Didi ḥazretüne K; Ḥazret ki M.

⁸³⁶ (a) meşfūk: ma'sūk M.

⁸³⁷ (a) olduğı: oldığı K.

⁸³⁹ (b) bir: yer S.

- 840 Resûla'llâh kemâline şehâdet
“Elem neşrah” aña ider işâret
- 841 Bulupdur terceme nazm ile itmâm
İde Hâk Tûtiye sırrını ifhâm
Kelîmât-ı şâliha ber-vech-i lâyiha
- 842 Nîk ü bedden ne olsa dilde hâzır
Lisâna ol olur elbette zâhir
- 843 Dağı dilde ne olsa hayr ü şerden
Gelür ef'âle hayvân u beşerden
- 844 Bulur dilde ide hikmet-i tefettuh
Ki göz içre olan ider tereşşuh
- 845 Bilindi Bûlbülün hâl ü kemâli
Niçün anlamadı Tûti bu hâli
- 846 Nice insân-ı kâmil nice ‘uşşâk
Anuñ zîkrin semâ‘a oldı müştâk
- 847 Zikirde şavtını itdiler işgâ
Harâmdur dimediler anı aşlâ

S 77b848Bunı itdi beyân şeyh-i Ğazâlî
Ki İhyâda gören bulur kemali

---

⁸⁴⁰ (b) *Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?* (Kur'an: İnşirah 94/1); aña ider: ider aña A, M, S.

⁸⁴² (a) hâzır: hâtır K.

⁸⁴⁴ (a) olan: iden A, ide S; tefettuh: tefitih A, K, M. / (b) göz içre: yarıduka K; terşih: tereşşuh S.

⁸⁴⁶ (b) zîkrin: zîkrün S.

⁸⁴⁸ (a) itdi: işitdi S; şeyh: itdi S.

- 849 Huşuşan ola insānda bu āvāz
İde şevk ile ezkāra ser-āgāz
- 850 Okıya nağme ile na't u eş'ār
Ma'ārif remzini eyleye iş'ār
- 851 Kelāmından biline nice hikmet
Dağı fehm olına pend ü naŝihat
- 852 İde rakşısı semā' uñ şevki ile
Zuhūr iden dil ü cān zevki ile
- 853 Didi Cüneyd bu kuvvet-i cāndur
Bu ma'nī ehl-i ervāha 'ıyāndur
- 854 İder rakşısı işiden gerçi ber-hāk
İder anı haķikatde ber-eflāk
- 855 Muķarrer olıcaķ bu şevk u elhān
Bunı inkār ider mi ehl-i iz'ān
- 856 Bu elhān ile zikri iden inkār
Şafā ehli degildür eyle ikrār
- 857 Ya ŝānında anuñ vardur ta'aŝsub
Ya kibrinden murād ider teğallüb

---

⁸⁴⁹ (b) ezkāra: ezkār-ı K.

⁸⁵¹ Bu beyit: -A, K, M.

⁸⁵² (b) iden: ider K.

⁸⁵³ (a) Cüneyd: -S / (b) ma'nī: ma'nā K.

⁸⁵⁴ (b) İder anı inkār ider mi ehl-i iz'ān A. (838b ile karıştırılmıştır)

⁸⁵⁵ Bu beyit: -A.

⁸⁵⁶ (a) elhān: āvāz K; zikri iden: iden zikri K., zikre iden A, zikr ider S.

- 858 Ya bed-ḥāldür derûnında ğaraż var
Mizācında anuñ yāḥud maraż var
- 859 Maraż fehmi itmeyen bulmaz şifāyı
Ḥoş-elḥāndan nice itsin şafāyı
- 860 Kuşûrın bilmeyen bulmaz kemāli
Kemālât ehli görmez hiç zevāli
- 861 Şafā feyz olmasa Ḥaḳdan ‘ibāda
İder şeyṭan anı da‘vet ‘ināda
- 862 Bunı İhyāda yazdı şeyḥ-i ‘ālī
İmāmet kânı ya‘nī kim Ġazālī
- 863 Nice itdi ise bu ḥālī taḥrīr
Yine itdüm ol elfāz ile taḥrīr
- S78a *Kūf-ı ‘ārif Ṭūṭi-yi faḳīthe cevāz-ı semā’ delīl ikāme
itdüğidür ‘azizim**
- 864 Delīl-i Ḥaḳdurur elḥān-ı Dāvūd
Bu elḥān olmış idi anda mevcūd
- 865 Okıdı ḥüsn ü şavt ile Zebûrı
İşitdi ‘ālemüñ vahş u tıyûrı

---

⁸⁵⁸ (a) bedḥāldür: medḥāldür S / (b) anuñ yāḥud: yāḥud anuñ A.

⁸⁵⁹ (a) şifāyı: şafāyı K, S / (b) Tedārik idemez herkez devāyı K.

⁸⁶⁰ (a) Kuşûrın: Kuşûrında S.

⁸⁶¹ (a) ‘ibāda: ‘ayān A / (b) şeyṭan anı da‘vet: da‘vet anı şeyṭan K, M.

⁸⁶² (b) imāmet: emānet S.

* ikāme: ikāmet M; itdügidür: itdigidür K; ‘azizim: - K, M, S.

⁸⁶⁴ (a) Ḥaḳḳdurur: ḥaḳdur K.

⁸⁶⁵ (b) vahş: ḥoş S.

- 866 Gelüp güş itdiler a`yân u insân
Niceler meslisinde virdiler cân
- 867 Nebiyye mu`cize oldu bu elhân
Buña inkâr ider mi ehl-i îmân
- 868 Dağı naş Sûre-i Fâtırda mezkûr
Bu ma`nî cümle tefsîr içre meştûr
- 869 Yazar İhyâda cümlesin Ğazâlî
İmâmet kânı vü şeyhü'l-e`âlî
- 870 Tecessüs eyleseñ İhyâ kitâbın
Bilür idüñ haţâsın u şavâbın
- 871 Kitâb u sünneti âşârı yazdı
Beyânda sikke-i mermerde kazdı
- 872 Tûti kavlini redde Kûf-ı kâmil
Kavî aqvâl getürdi oldu fâzıl
Faşıl*
- 873 Didükde Kûf semâ'a naşş u âşâr
İşitdi ehl-i dîvân içre ebrâr
- 874 Süleymân didi haqdur bu cevâbı
Eger añlar isen naql ü kitabı

---

⁸⁶⁷ (b) buña: bunı A; îmân: 'irfân A, K.

⁸⁶⁸ (b) içre: içinde A; meştûr: meşhûr K, M.

⁸⁷⁰ (a) tecessüs eyleñ: taħassüs itseñ K; kitâbın: kitâbuñ A / (b) haţâsın u: haţâ vü S.

⁸⁷¹ (a) sünneti âşârı: sünnet ü âşâr A, S / (b) Beyânında sikkeyi mermere kazdı A.

* Faşıl: -A.

- 875 Didi Tûṭî semā'a oldı bürhân
Nicedür itdügi zıkrinde devran
- 876 Aña da var mıdur naşş ile āşār
İşitsünler anı da cümle ebrār
- S78b877 Didi Kûf-ı 'azîz Tûṭiye ol ān
Muḳarrerdür naḳıl aña da el'ân
- 878 Beyân idem saña aşl-ı merâmı
Velîkin aña icmâl-i kelâmı
- 879 Hüviyyet ehline keşret elemdür
Muḳāṭab 'ārif olursa ne ğamdur
- 880 Didi devrāna da var ḳavl-i vāfi
Olupdur mes'ele lîk ihtilāfi
- 881 Nice kāmîl yazar Ḥaḳḳa cevāzın
Ḥaḳḳatdūr diyem ḳavlũn mecāzın
- 882 Diyem bir bir saña ḳā'illerini
Esāmîsi ile kāmillerini
- 883 Olupdur her biri ehl-i şerî'at
Daḥı hem mezhebinde ehl-i sünnet

---

⁸⁷⁸ (a) aşl: ehl K.

⁸⁸⁰ (a) vāfi: dānî K; devrāna da var: devrāna da vardur A; Ḳur'anda vardur M; var devrāna da K.

⁸⁸¹ (a) yazar: yazdı A.

⁸⁸² (a) diyem: diyemem K; ḳā'illerini: fā'illerini S / (b) esāmîsi: asāyişi K.

*Ṭūṭīnūñ kendü zu'mı üzre muḥālīf cevāb itdügüdür
'azīzim**

- 884 Muḥālīf oldu Kūfa yine Ṭūṭī
Ġalat okıdı elfāz u ḥuṭūṭı
- 885 Didi ben vākıfām cümle 'ulūma
Daḥı 'ādet ile cümle rūsūma
- 886 Bilürem ittifāk ile ḥılāfı
Bu ḥālde görmedüm ben iḥtilāfı
- 887 'İnād-āmīz kelāmın dinledi Kūf
Didi cehlūñ 'ıyānen oldu ma'rūf
- 888 Faḳāhetde kemāli bulmamışsın
Bu ḥālde iḥtilāfı bilmemişsin
- 889 Kimūñ 'ilminde olmaya iḥāṭa
Ġam-ı cehli anuñ irmez neşāta
- 890 Faḳīḥ-i kāmil oldur ola 'ārif
Ġazālīveş ola ehl-i ma'ārif
- 891 Bunuñ ġayri 'azīzler gibi ḳālī
Ḥaḳīḳatden zuhūr ider me'ālī
- 892 Daḥı 'ālimde ma'lūmāt gerekdür
Daḥı 'ārifde ma'rūfāt gerekdür

---

* 'azīzim: - K, M, S.

⁸⁸⁵ (b) 'ādet: ma'ḳul K.

⁸⁹¹ Bu beyit: -K, M.

- S 79a893 Daķıķa itmeye fevt ola ‘ālim
Mesā’il aña mahfûz ola dā'im
- 894 Daķı ma'lûm gerek her ihtilāfât
Gerekmez anda şekk u ihtimālât
- 895 ‘Ulûmuñ her birinden ide cezbi
Muḥālif mezhebe gitmeye ḳalbi
- 896 Muḥammed-meşreb olsa meşrebinde
Ola hem ehl-i sünnet mezhebinde
- 897 İmām u ehl-i sünnet şeyḫ-i ‘ālî
Bunı İhyāda yazmışdur Ğazālî
- 898 İdüp envā'ı tafşıl ile taķrîr
Kemā-kān itdi şer'ıyyetle taḫrîr
- 899 Cemāle'd-dîn yazup Ravzāya vāfî
Beyān itdi bu ma'hûd ihtilāfî
- 900 ‘Avārıfda Şehābü'd-dîn de yazdı
Cevāzını beyānda sūkker ezdi
- 901 Şafā bustānınıñ gûlzārına gül
Gûlistānda kemālât içre Bûlbûl

---

⁸⁹⁴ (a) gerek: gerekdür K.

⁸⁹⁵ (a) birinden: birinde A.

⁸⁹⁶ (a) olsa: ola A, S.

⁸⁹⁹ (a) yazup Ravzāya vāfî: yazdı Ravzāta şānı A, S.

⁹⁰⁰ (b) beyānda: beyānında A.

⁹⁰¹ (b) Gûlistānda: Gûlistān-ı A, S.

- 902 Ki ya'nī ehl-i hālūñ ercümendi
Be-nām-ı evliyā Sünbül Efendi
- 903 İki 'ālī kitāba yazdı rāzın
Güneşden rüşen itmişdür cevāzın
- 904 Cemālī ḥalvetī kim Aḳsarāyī
'Ulūm-ı Hāḳdan almışdur vefāyı
- 905 Zamānınuñ olup merd-i Ḥudāsı
Cemāl ile celāl olmuş ğıdāsı
- 906 Aḳup rūy-i cemālinden kınā'ı
Bu daḳı yazdı devrān u semā'ı
- S79b907 Daḳı Müftī 'Alī faẓl ile 'allām
Ki dār-ı salṭanatda şeyḫü'l-islām
- 908 Cevāza yazdı fetvā vü risāle
Maḳālātı cevāb oldı su'āle
- 909 Daḳı İbrāhim-i Şeyḫü'l-Kırīmī
'Ulūm u faẓl ile 'aşruñ 'ālīmī
- 910 Medāric nām kitābında temāmet
Beyān itdi bu devrāna ibāḫet
- 911 Daḳı yazdı içinde nice aḳvāl
Saña naẓm eyledüm ba'zısını al

---

⁹⁰² (a) K'da silik.

⁹⁰³ (b) itmişdür: itmişdi K.

⁹⁰⁴ (a) kim: ki A.

⁹⁰⁶ (b) devrān u: budurur A, S.

⁹¹⁰ (a) Medāric nām: Medāric nāme K.

⁹¹¹ (b) eyledüm: eyledi A.

- 912 İmām Mālikden itdiler su'ālî
Didiler nicedür devrân me'ālî
- 913 Cevābında çün itdi Hakkı i'lām
Yine lutf ile itdüm anı ifhām
- 914 Daḥı hem Şāfi'î'nüñ mezhebidür
Buña inkār iden kimse ğabîdür
- 915 İmām A'zām olupdur bunda sâkit
İki sözden biri olmadı şâbit
- 916 Bu aqvālî eger itseñ tettebbu'
Bu ma'nîden ider idüñ temettu'
- 917 Ma'ârif ehlini zemm eylemezdüñ
Ma'âşî kesb idüp cürm eylemezdüñ
- 918 Faḫîh-i zâhirîler bunı bilmez
Kitâblar içre bu maẓmûnı bilmez
- 919 Tettebbu' itmeyüp kavî-i şarîḥî
İdersin dâ'imâ zemm-i kabîḥî
- 920 Haṭâsın bilmeyüp tekfîr idersin
Şafâdan zâkiri tenfîr idersin
- 921 Şafâ-yı zıkr ile cevîlân iderken
Şafâ vü şevk ile devrân iderken

---

⁹¹³ (b) lutf: lafz S.

⁹¹⁴ (a) Daḥı hem: Hem daḥı A.

⁹¹⁶ (b) ider: ide K.

⁹²⁰ (b) tenfîr: tenkîl S.

- 922 Gülistān Būlbūlūn fācir idersin
Hūdānuñ zākirin kāfir idersin
- S80a923 Bu dem sen Būlbūli ikfār idersin
Bu ikfārında hem ısrār idersin
- 924 Bu ma'nāya sözüñ mışdāk idersin
Bu tekfirūñde hem ıtlāk idersin
- 925 Bu sultānları hep ikfār idersin
Yine kendüzüñe ızrār idersin
- 926 Helāk içün virürsin ğayra zehri
Saña rāci' olur katli vü kahrı
- 927 Kaçarsuñ ğıybet ile sū-i zandan
Bu aqvāli tettebbu' eyle cāndan
- 928 Saña ħubb u naşīhatdür murādum
Ġaraż yogise gūş eyle kelāmum
- 929 Beyān itdüm saña bir bir maḥāllin
Murād it müşkilūñ cān ile ḥāllin
- 930 Bu ḥālūñ ba'zılar yazdı ḥilāfin
Hemān fehm it mesā'il iḥtilāfin
-
- ⁹²³ (a) idersin: idersūñ A, S / (b) ikfārında: tekfirūñde A, M; idersin: idersūñ A, S.
⁹²⁴ idersin: idersūñ A, S.
⁹²⁵ (a) hep: hem K; idersin: idersūñ A, K, M / (b) kendüzüñe: kendü özüñe K.
⁹²⁶ (a) Helāk: Belāñ A; ğayra: ğayrı K.
⁹²⁷ (a) Kaçarsuñ: Kaçarsın K.
⁹²⁸ (a) murādum: merāmum A, S.
⁹³⁰ (a) ḥilāfin: ḥilāfuñ A / (b) iḥtilāfin: iḥtilāfuñ A.

- 931 Şerî'atde muḳarrer ihtilâfât
Bunuñ ḥâlin bilür ehl-i kemâlât
- 932 Eger müftüye olsa ḳavl-i aḳvâ
‘Amel içün virürler aña fetvâ
- 933 Ḥılâf ile ‘amel itse bir insân
Aña kāfir dimez hîç ehl-i îmân
- 934 Bu ḳavl-i Ḥaḳḳ olıcak bunda zâhir
Ya niçün ehl-i tevḥîd ola kāfir
- 935 Bunı bilür iken ehl-i ta‘aşşub
‘Înâdından ider dâ‘im tegallüb
*Kûf-ı ‘ârifüñ Tûṭi-i ‘âleme tergîb ü irşâd ḳaşdına
pend-âmîz ve remz- engîz kelimât-ı ‘aşḳıyyesi ve
‘irfâniyyesidür**
- 936 Gel ey Tûṭi küşâd it ‘ayn-i ḳalbi
Diler iseñ bulasun zeyn-i ḳalbi
- S80b937 Küşâd eyle dil ü cân revzenini
Ki rûşen eyle bunlaruñ evini
- 938 Derûnuñda çerâğ-ı ‘aşḳı yandur
Gönül tıflını ğafletden uyandur

---

⁹³¹ (b) Bunuñ ḥâlin: Bu ma‘nâyı K.

⁹³³ (b) kāfir: S’de eksik yazılmış.

* ‘aşḳıyyesi: ‘aşḳıyyesidür A, K; ve ‘irfâniyyesidür: -A, K.

⁹³⁶ (b) bulasun: bulasuñ K.

⁹³⁷ (b) eyle bunlaruñ: bunlaruñ eyle M.

⁹³⁸ (a) Derûnuñda: Derûnında A.

- 939 İriş Bülbül gibi gülzār-ı ‘aşka
Enīs eyle bu cānı zār-ı ‘aşka
- 940 Bu zār ile tıyarsın zār-ı ‘aşkı
Bulursın ‘ākıbet demsāz-ı ‘aşkı
- 941 Kemāl-i ‘aşk ile vaḥdet dilersüñ
Bu ḥālī bulmağa himmet dilersüñ
- 942 Fu‘ādī nazmını cān ile diñle
Daḥı ma‘nīsini ḥāl ile anla
Li'l-mü'ellif*
— . . / . — — — / — — . / . — — —
- 943 Bir kaṭre-i nāçizem benden görünür ‘ummān
Bir zerre-i bī-ḥodem şems anda olur pinhān
- 944 Baġbān oluben girdüm bir gülşen ü büstāna
Tuymadı beni hergīz ne gülşen ü ne büstān
- 945 Serḥadd-i ḥaḳīkatde cānum bulalı vaḥdet
Ol berzaḥ-ı iksīrdür el‘ān baña meydān
- 946 Keşret yüzi fark itdi ma‘şūk ile ‘uşşākı
Vaḥdet anı cem‘ itdi maḥv oldı kamu a‘yān

---

⁹³⁹ (a) İriş: Eriş K, İrsin A / (b) zār: rāz K.

⁹⁴⁰ (a) zār: rāz K.

⁹⁴² (a) nazmını: kālını S / (b) ma‘nīsini: ma‘nāsını K.

* Lāyihātü'l-Mü'ellif A.

⁹⁴³ (b) pinhān: nihān K.

⁹⁴⁴ (a) oluben: olurben S.

⁹⁴⁵ (b) iksirdür: ekberdür A, K.

947   Kālbine Fu'ādīnūñ yār eyledi çok ikrām
Bu dergeh-i a'lāda cānı olalı mihmān

Kelām-ı Hāzret-i Kūf-ı 'Azīz**

S81a948   Daḥı didi kelāmum diñle tekrār
Bilesin sırr-ı 'aşkı yārı her bār

949   Fenā-ender-fenādur rāḡıba yol
Beḡā-ender-beḡādur ṭālibe yol

950   İçersüñ bāde-i 'aşkı çü Hāfız
Olursuñ ḥāl-i 'uşşāḡı mülāḥız

951   Ma'ārif meclisin itseñ merāmı
Mey-i 'irfan şunardı saña cāmı

952   Çıkayduñ dār-ı 'aşқа hem-çü Manşūr
Olurduñ zevḡ ile bīdār u mesrūr

953   Eseydi dilde hem vaḥdet nesīmi
Fenā bulur vücūduñ çün Nesīmī

954   Gireydüñ bāḡ-ı 'irfāna çü Sa'dī
Gülistāndan virirdüñ sen de verdi

955   Behişt zevḡini isterseñ çü Ādem
Yüri kendümi terk idendi her dem

** Başlık: -A, K, S.

⁹⁵² (b) Olurduñ: Olur A.

⁹⁵³ (b) çün: -A.

⁹⁵⁴ (a) Gireydüñ: Girsüñ K / (b) virirdüñ: virirsin K.

⁹⁵⁵ (a) Behişt zevḡini: Behişt-i zevḡi A, S, Behişt-i zevḡ K.

- 956 Hudādan saña varlık çün ‘aṭādur
Saña kendüm demek ‘ayn-ı ḥaṭādur
- 957 Vücūd-ı māsivāya itme meyli
Eyā Mecnūn gerekmez saña meyli
- 958 Ḥaḳīkī Leylīye eyle maḥabbet
Zuhūr itsün saña ‘ayn-ı ḥaḳīkat
- 959 Ma‘ārifden içüp āb-ı ḥayātı
Hızırveş görme sırruñda memātı
- 960 İrerseñ Nūḥāsā baḥr-i zāta
Girersin sen de keṣṭi-i necāta
- 961 Büt-i ğayri şıyup olsañ da bī-ḥūd
Selām olurdı saña nār-ı Nemrūd
- 962 Çü İsmā‘īl ideyduñ cānı ḳurbān
Fedā olurdı saña luṭf-ı Yezdān
- 963 Eger Eyyübveş şābir olayduñ
Şifā vü ni‘mete şākir olayduñ
- S81b964 Tecellī Tūrına irseñ çü Mūsā
Yed-i beyzā olurdı saña Mevlā

---

⁹⁵⁶ (a) saña varlık: varlık saña S.

⁹⁵⁷ Bu beyit: -A, K, M.

⁹⁵⁸ Bu beyit: -A, K, M.

⁹⁶⁰ (a) İrersün: İdersün S / (b) Girersin: Girersün A.

⁹⁶¹ (a) Büt: Put K, Hep M; bī-ḥud: bī-ḥud S / (b) nār-ı: -A.

⁹⁶³ Bu beyit: -A, K, M.

⁹⁶⁴ (b) olurdı: virürdi K.

- 965 Çü ‘İsâ olsañ olurdı saña pây
O pây ile iderdüñ gökleri cây
- 966 Eger olduñsa bu hâle müşâhid
Ĥadîs-i ĥudsî olur buña şâhid
- 967 Eger Dāvūdveş itseñ cihâdî
Virür saña ĥılâfet Rabb-i Hâdî
- 968 Süleymân sem’ı virse saña ĥikmet
Alurduñ mür-i nefsüñden naşîhat
- 969 Ĥilim cāhına düşseñ Yūsufāsā
Olurduñ cümle iĥvānuñdan a’lā
- 970 ‘Azîzün beytine mihmân olayduñ
Hemân Mışr-ı dile sultân olayduñ
- 971 Daĥı Ya’ĥûbveş beyt-i ĥazende
Bulurduñ girye içresinde ĥande
- 972 Eger Yaĥyâ gibi gelse ĥıṭābuñ
Oĥurduñ emr-i Ĥaĥkıyla kitābuñ
- 973 Olayduñ nefsüñe şıdĥ ile nâsiĥ
Olurduñ ‘âkıbet ĥâl ile şâliĥ
- 974 Eger olsaydı nefsüñ “nâ-ĥate'llāh”
Şalāĥ ile olurduñ "fānî fi'llāh”

---

⁹⁶⁵ (a) pây: pâyı A, bābı S / (b) cây: câyı A, çây M; pây ile: bāb ile S.

⁹⁶⁶ (b) buña: saña S; Bu beyit: -A.

⁹⁶⁷ (b) Virür idi ĥılâfet saña hâdî A.

⁹⁷⁰ (b) dile: devle A.

⁹⁷³ (a) nefsüñe: nefis ile S.

- 975 Göñül baħrinde olsa zıkr-i Yūnus
Gelürdi ħūṭ-ı nefśūñde teneffūs
- 976 Celāl-i nār-ı ‘aşqdan yansa cānuñ
Cemāl-i āb-ı ‘aşqdan kıansa cānuñ
- 977 Serābından vücūduñ micmer olsa
Hevāsından şu‘āl-i aħker olsa
- 978 Revāyih ider izhār ‘ūd-i rūħuñ
Alursın koķusın keşf ü fütūħuñ
- 979 Ziyād’olsa meşāmm-ı cān-küşādı
Bulurduñ tīb-i ‘irfān çün Fu’ādī
- S 82a *Li'l-mü'ellifi*
- 980 Cihād-ı ekber it mechūd-ı rūħuñ
Bu iķdām ile bul mefkūd-ı rūħuñ
- 981 Rübūbiyyet tecellīsine irüp
‘Ubūdiyyetle bul ma‘būd-ı rūħuñ
- 982 Yanarsuñ ‘aşq ile dil micmerinde
Revāyih ider izhār ‘ūd-i rūħuñ
- 983 Kemāl ile açılsa dīde-i cān
Cemāl-i Hāķķ olur meşħūd-ı rūħuñ
- 984 Fu’ādī mürde kıl cālūt-ı nefśūñ
Ĥılāfet bula tā Dāvūd-ı rūħuñ

---

⁹⁷⁵ (a) baħrinde: zıkrinde M / (b) nefśūñde: nefśūñden S.

⁹⁷⁶ (a) Celāl-i: Celāli K / (b) Cemāl-i: Cemāli S.

⁹⁷⁸ (a) Revāyih: Revā’ih S; izhār: -S.

- 985 Resûlu'llâh hışâlî olsa sende
Olurdı cümle 'âlem saña bende
- 986 Taḥalluḳ eyleseñ aḥlâḳın anuñ
Bulurduñ sen de aḥlâḳın Ḥudānuñ
- 987 Bulursa 'ilm ü 'irfānuñ şadāḳat
Bulursuñ çü Ebū Bekrî ḥılāfet
- 988 'Ömer gibi olursañ Fārūḳ-ı ḥaḳ
Olursuñ hem-çü 'Osman nāṭıḳ-ı ḥaḳ
- 989 Binerseñ Düldül-i 'aşḳa 'Alīveş
Alursın menzil-i Ḥaḳḳı velīveş
- 990 Ebū Bekrūñ hışâlî olsa sende
Şadāḳatle olurduñ sen de zinde
- 991 'Ömer 'adlin ideydüñ ey birāder
Zulum ehlinden irmez saña āzer
- S82b992 Ḥaḳā'ıḳ ehli olsañ hem-çü 'Oşmān
Saña mefhūm olurdı cümle Ḳur'ān
- 993 'Alī gibi ireydüñ rūḥ-ı ḳalbe
Dilīr olup ururduñ ḳalb-i ḳalbe

---

⁹⁸⁶ (a) aḥlâḳın: aḥlâḳuñ A / (b) Bulurduñ: Bulursın K.

⁹⁸⁷ (b) çü Ebū Bekrî: bu Bekir gibi A, S.

⁹⁸⁹ (b) Ḥaḳḳı: 'aşḳı K, M.

⁹⁹⁰ Bu beyit: -A, K, M.

⁹⁹¹ Bu beyit: -A, K, M.

⁹⁹² Bu beyit: -A, K, M.

⁹⁹³ Bu beyit: -A, K, M.

- 994 Dilüñ olmazsa bâğ-ı cāna Bülbül
Perişān-ḥāl qalursın hem-çü sünbül
- 995 Dil-i Bülbül güli bulmaz şafāsuz
Açılmaz gıncalar bād-ı şabāsuz
- 996 Olursa mürşidüñ insān-ı kāmīl
Yoluñ Ḥaḳḳa olur elbette vāşıl
- 997 Hidāyet yolu mürşidsüz bulunmaz
Ḥudā ḥaḳḳı hüdā ansuz bulunmaz
- 998 Elüñden koma mürşid dāmenini
O sulṭānuñ hem ol ‘abd-i kemīni
- 999 Saña oldum bu dem Tūṭi şükür-rīz
Ma‘ārifle sözüñ eyle dil-āvīz
- 1000 Bu güftarı didükde Tūṭiye Kūf
Süleymān didi ḥālüñ oldı ma‘rūf
- 1001 Hezerān āferīnler bu kemāle
İrişmez degme ‘ārif bu maḳāle
- 1002 Rümüz-ı sırr-ı ‘irfāndur bu güftār
Bunı fehm itmez illā ehl-i esrār

---

⁹⁹⁴ (b) ḥāl: ḥālī S.

⁹⁹⁵ (b) şabāsuz: ziyāsuz S.

⁹⁹⁷ (b) Hüdā ansız: hüdāsız A.

⁹⁹⁸ (a) Elüñden oldum bu dem Tūṭi şükür-zīr S / (b) kemīni: milkini A.

⁹⁹⁹ (a) rīz: zīr S / (b) Sözüñ eyle ma‘ārifle dil-āvīz S.

- 1003 Talup baħr-i ma'ânîye çü ğavvâş
Çıkarduñuz nice yüzbin güher-ğâş
- 1004 Çıkarduñuz şadefden dürr-i meknûn
Birinden fehmi olunur nice maẓmûn
- 1005 Haġâyık nûrî oldı çün hüveydâ
Ķamû a'mâlar oldı bunda bînâ
- 1006 Çü 'irfân keyfi izhâr itdi ħâlî
Hemân dem itdi ġüyâ cümle lâlî
- S83a1007 Ne tâlib kim ola 'irfâna lâyıġ
Olur irşâduñuzla oldı fâ'ik
- 1008 Tûtinüñ de var ise dâr-ı Haġġı
İder temyiz ħamu bâtılla ħaġġı
- 1009 Ħicâb olmış aña 'ilm-i rüsûmı
Anuñçün bilmemiş sırr-ı 'ulûmı
- 1010 Hidâyet rehber olmasa 'ibâda
Refîġ olur anuñ nefsi 'inâda
- 1011 Yolın urur anuñ nefsi ile şeytân
İki sârık olur dârında mihmân

---

¹⁰⁰³ (b) yüzbin güher-ğâş: biñ güher-i ħâş S, yüz güher-i ħâş K.

¹⁰⁰⁴ (a) çıkarduñuz: çıkardıñız K, S / (b) fehmi: -S.

¹⁰⁰⁸ (b) bâtılla: bâtıl S.

¹⁰⁰⁹ (a) 'ilm-i: 'ilm ü K.

¹⁰¹¹ (a) nefsi ile: nefsin A.

- 1012 Başiretle eger olmasa fârik
Ziyân ider aña bu iki sârık
- 1013 İşitmezse kulağı ger yasağı
Olur toğrı iken uğrı yatağı
- 1014 Çeker hâkimden âhır çok garâmet
Müfid olmaz aña hîç soñ nedâmet
*Bülbül ile mürgân-ı hâsidin beyânlarında faşl-ı
huşûmet olup ve herkes kendü hâllerine
varduklarıdır.*
- 1015 Süleymân-ı nebînüñ mahzarında
Kamu erbâb-ı dîvân manzarında
- 1016 Çü mürgânüñ sözi olmadı işbât
Hasedliginde oldu cümlesi mât
- 1017 Nice ‘âkıl nice ehl-i şadâkat
Şalâh-ı Bülbüle itdi şehâdet
- 1018 Bilindi Bülbülüñ çün hüsn-i hâli
Bilindi kuşlarıñ da sū-i bâli
- 1019 Hacâlet buldılar hâsid olanlar
Belâsın buldılar fâsid olanlar
- 1020 Tağıtdı cümle mürgânı çavuşlar
Fezâhatle perîşân oldu kuşlar

---

¹⁰¹² (a) olmasa: olmazsa K, S.

¹⁰¹³ (a) yasağı: yaşağı K / (b) uğrı: hırsız K.

¹⁰¹⁸ (a) -i: u K, M.

- S83b1021 Varup her birisi yerlü yerine
Kağıldaşup didiler birbirine
- 1022 Dirīgā sa‘yümüz olmadı nāfi‘
Bu deñlü cüst ü cūmuz oldu zāyi‘
- 1023 Peşīmān oldılar bu hāl ü kālē
Didiler derdümüz irdi kemālē
- 1024 Süleymān kalbi oldu bize muğ-ber
Ğazab iderse hāl olur mükedder
- 1025 Felāketler görindi bize ey vāy
Fesād-ı müfsid itdi bizi rüsvāy
- 1026 Şoñın fikr itmeyen mağbūn olurmış
Uyanlar nefsine meftūn olurmış
- 1027 Bize düşdi bu hāletde hacālet
‘Aceb kimden görindi işbu hālet
- 1028 Didi ba‘zı sebebdür Qarğa Quzğun
Bizi hem Şağsağan da itdi meftūn
- 1029 Bu kuşlar ekşerī itdi nedāmet
Didiler iderüz Kūfa şikāyet
- 1030 İşidicek avcı da bu kelāmı
Yabāna kaçdılar hem-çü harāmī
- 1031 Gelüp anlara dahı çok nedāmet
Didiler bize lāyıkdur felāket

---

¹⁰²² (a) Dirīgā: Didiler S.

¹⁰²⁴ (a) muğ-ber: muğayyer S.

- 1032 Ki taqvā nūri itmedi şu‘ā’ī
Fesād-ı nefse itdük ittibā’ı
- 1033 Hudāyı zākir iken Bülbül ü Kūf
Dil ü cānumuza olmadı ma‘rūf
- 1034 Şalāḥa ḥamli añmadı cehālet
Muḥāldürür bize işbu ḥacālet
*Kelimāt-ı lāyiḥa ber-vech-i naşīḥat-ı şāliḥadur
‘azīzim**
- 1035 Belī böyledürür ḥāl-i ḥaşūduñ
Dālālet yolına giden ‘anūduñ
- 1036 Derūnında ḥased olan kişinüñ
Soñı şerre irişür her işinüñ
- S84a1037Derūnuñda kimüñ olur ise kīn
Ža‘īf olur anuñ ḳalbindeki dīn
- 1038 Ḥased hīç nesneyi itmez ifāde
İder ancaḳ ḥasūda ḡam ziyāde
- 1039 Ḥayır şunsa kişi bir ḳardaşına
Ḥayır gelür anuñ daḡı başına

---

¹⁰³² (a) nūri: yüzi K; şu‘ā’ī: şucā’ī M / (b) -ı: u K.

¹⁰³³ (b) zākir iken: zākirīn A.

* ‘azīzim: -K, M, S.

¹⁰³⁵ (a) Belī: Velī S.

¹⁰³⁶ (a) Derūnında: Şifātında S / (b) her: -S.

¹⁰³⁷ Bu beyit: -A, K, M.

¹⁰³⁸ (a) nesneyi: nesne’i K.

¹⁰³⁹ (a) şunsa: şalsa A, şansa K, M.

- 1040 Eger ƙaşđ eylese mü'minlere şer
Ebū Cehlūñ olur ħāline maẓhar
- 1041 Ĥasūduñ kīnine şabr eyle 'ārif
Bu şabr ile olursuñ ħāle vāqıf
- 1042 Senūñ şabruñ anı maĥv ider elbet
Bilürsūñ olduñ ise ehl-i ĥikmet
- 1043 Ĥased bulmasa 'aksinden teĳābül
İder kendüsin ihlāke tenāvül
- 1044 Olur āteş gibi anuñ mişāli
Eger añlar iseñ bunda ma'āli
- 1045 Eger bulduñsa ĥikmetde şühüdı
Odun ile durur āteş vücūdı
- 1046 Eger bir yaƙacak bulmasa aşlā
İder kendü vücūdın āteşifnā
- 1047 Eger fehmi itdūñ ise bu mişāli
Hīç itmezsin ĥasūd ile cidāli
- 1048 Ĥasūd ile cidāli terk idenler
Žarar itmez bu şabrı berk idenler

---

¹⁰⁴¹ (a) eyle: eylese S, M / (b) olursuñ: olursın A, S.

¹⁰⁴² (b) bilürsūñ: Bilirsin S.

¹⁰⁴⁴ (b) bunda: anda A; ma'āli: mişāli A, K.

¹⁰⁴⁵ (a) ĥikmetde: ĥükmünde S, ĥikmetden M / Bu beyit: -A.

¹⁰⁴⁶ (a) bir: hīç S / Bu beyit: -A.

¹⁰⁴⁷ Bu beyit: -A, K, M.

¹⁰⁴⁸ (b) berk: terk S.

- 1049 Saña kîn eyleyen fâsid hasûda
Dâlâlet yolına giden ‘anûda
- 1050 Cidâl itme anuñ ile dem-â-dem
Cidâl ehline dağı olma hem-dem
- 1051 Hayır kaşdına te'hîr it hasûdı
Ki te'hîr içredür hayruñ vücûdı
- 1052 Yûri kînûñle oldı hîç tolaşma
Güreşçiler gibi dâ'im gûreşme
- S84b1053 Anuñ kîniyle olmağdur vefâsı
Aña yeter yine kendü belâsı
*Bülbül-i mübtelâ-yı hicrānuñ dîvān-ı hümāyūn-ı
hazret-i Süleymān 'aleyhi's-selāmdan vuşlat-ı gül-i
handān için gülistāna revāne oldığıdur.*
- 1054 Didi Kûf-ı ‘azîz Bülbüle ey yâr
Demüñ olsun gülistānda yûri var
- 1055 Elem virdi egerçi saña hâsid
Belâsı oldı yine aña ‘â'id
- 1056 Şalâh ehli cihānda fâsid olmaz
Belâyādan kaçanlar hâsid olmaz

---

¹⁰⁵¹ (a) it: ide K.

¹⁰⁵² (a) kînûñle: kiniñle S / (b) gûreşme: gülüşme S.

¹⁰⁵³ (a) olmağdur vefâsı: olmañdur devâsı A, K. / (b) yine: gene A, K.; kendü: kendi K, M.

¹⁰⁵⁶ Bu beyit: -A, K, M.

- 1057 Ğamıyla çıkdılar dīvān-ı mürġān
Yürisün ol gül ile şād u ħandān
- 1058 Demüñ olsun gülistānda gül ile
Demi olsun gülüñ de Bülbül ile
- 1059 İdüp bu ħāl ile Bülbül şafālar
Hem okıdı Süleymāna du‘ālar
- 1060 İdüp Kūf-ı ‘azīzūñ destini būs
Didi Ħaḡ luṭfı olsun size me’nūs
- 1061 Bize luṭf itdūñüz ħālā temāmet
Müdām olsun size ħāl-i kerāmet
- 1062 Şerī‘atla idüben def‘-i ālām
Ħasūduñ eyledūñüz ḡaddini lām
- 1063 Süleymānuñ da itdi dāmenin būs
Didi ‘ömrüñ ziyād’eyleye Ḳuddūs
- 1064 Hoş-elĥān ile okıdı maḡāmid
Daḡı medh ü šenā ile ḡašā‘id
- S 85a1065 Gülistāndan baña itdi ħırāmı
Güle vāşıl olup virdi selāmı

---

¹⁰⁵⁷ (a) dīvānı: dīvān-ı S.

¹⁰⁵⁹ (a) bu ħāl ile Bülbül: Bülbül bu ħāletden K, M.; Bülbül bu ħāletde A / (b) okıdı: okırdı A; Süleymān nebiyye itdi du‘ālar K, M.

¹⁰⁶¹ (a) itdūñiz: itdiñiz S / (b) -i: ü S.

¹⁰⁶² (a) def‘-i ālām: def‘ul-imām A; def‘ul-ām M.

¹⁰⁶⁴ (a) maḡāmid: maḡāsīd A.

- 1066 Görince Bülbüli gül oldu mesrûr
Bi-ḥamdi'llāh ki oldu sa'yi meşkûr
- 1067 Gülüp açıldı güller goncalar heb
Şafâ bezmini itdiler müretteb
- 1068 Mübeddel oldu vaşl-ı yâre hicrân
Cinân oldu aña bâğ-ı gülistân
- 1069 Olur mı 'aşîka böyle sa'âdet
Görine vaşl-ı yârine beşâret
- 1070 Dü-'âlem devletidür ehl-i 'aşka
Ġam u hicrân mübeddel ola zevka
- 1071 Anı yandurdı gerçi nâr-ı fırkat
Biḥamdi'llāh müyesser oldu vuşlat
- 1072 Şafâ ister iseñ sen de bu gûne
Bu temşîlüm saña olsun nümüne
- 1073 Ġarazsuz diñleyen işbu kelâmı
Bulur pendüm ile dârü's-selâmı
- 1074 Budur pendüm saña ey merd-i 'irfân
Er iseñ cân u dilden eyle iz'ân

---

¹⁰⁶⁷ (a) heb. hep K.

¹⁰⁷⁰ (b) zevka: şevka S.

¹⁰⁷² (b) olsun: oldu K, M.

¹⁰⁷³ (a) Ġarazsız: Ġarazsuz S.

¹⁰⁷⁴ Bu beyit: -A, K, M.

- 1075 Kaçan kim gitse şād-ı ğam görünse
Bu ğam ile gözünüde nem görünse
- 1076 Benüm nem var deyüp ğam itme ızhār
Derūnuñda var ise hāl-i ebrār
- 1077 Bunı nazm itdi bir ehl-i ma'ārif
Bu nazm ile daḥı gūş eyle 'ārif
- 1078 Vesāvisle ğamı efzūn idersūñ
Derūnuñda anı bīrūn idersūñ
- 1079 Bu ifşāda iki dürlü zarar var
Anı ketm eyle 'ārif itme ızhār
- 1080 Birisi dost olur bildükde ğamnāk
Biri de düşmanuñ olur feraḥnāk
- S85b1081 Kişi dostunı hīç ğamnāk ider mi
Biri eflāküñin bir ḥāk ider mi
- 1082 İder mi 'ākıl olan düşmeni şad
Huşūşan kim ola ifsād-ı mu'tad
- 1083 Olup dostlarla her dem şādmānī
Ġayūr ol düşmana virme amānī

---

¹⁰⁷⁵ (b) nem: -S.

¹⁰⁷⁶ (a) deyüp: deyu A.

¹⁰⁷⁷ (b) nazm ile: nazmumla S.

¹⁰⁷⁸ (a) ğamı: ğam K.

¹⁰⁷⁹ (a) ifşāda: insānda A.

¹⁰⁸¹ Bu beyit: -A, K, M.

¹⁰⁸² Bu beyit: -A, K, M.

¹⁰⁸³ (a) dostlarla: dost birle A.

- 1084 Celāl ile cemāldür hāl-i ‘ālem
Degildür hālī bundan hıç bir ādem
- 1085 Ziyāde olur kiminūñ celālī
Ziyāde olur kiminūñ cemālī
- 1086 Elemnāk olma mā-fāta cihānda
Recā itme seyyi'ātı bu anda
- 1087 Demūñ māzīde fevt olsa bulunmaz
Nicedür hāl-i istikbāl bilinmez
- 1088 Demūñ hoş gör dem-ā-dem dem bu demdür
Ki ferdā meyli ‘ārife ne demdür
- 1089 Dem-i vaḥdet şafāsın zāyi‘ itme
‘Adem meylin vücūda māni‘ itme
- 1090 Eger ‘ārif iseñ añla bu demden
Şafā girmez ele hergiz ‘ademden’
- Ḥikāyet-i bülbuliyyeyi istima’ iden rāğıb bir i’tibār-ı
kışşadan hişşedār olmağıçün beyān u takrīr olınan
kelīmāt-ı pendiyiyedür ‘azīzim’**
- 1091 Gel ey ‘ākıl dil ü cāndan başır ol
Fu’adīnūñ kelāmından ḥabīr ol

---

¹⁰⁸⁴ (a) hāl-i: iş bu A / (b) hiçbir: beri K.

¹⁰⁸⁵ (a) kiminūñ: kimsinūñ K, M / (b) kiminūñ de: kimsinūñ K.

¹⁰⁸⁷ (a) olsa: ola K., olına M.

¹⁰⁸⁸ (a) Demūñ hoş dem-ā-dem dem bu demdür K, M; dem: -A.

¹⁰⁸⁹ (a) şafāsın: şafāsuñ A / (b) vücūda: vücūdına S.

¹⁰⁹⁰ Bu beyit: -S.

* takrīr: -A, S; ‘azīzim: -K, M, S.

¹⁰⁹¹ (a) başır: ḥabīr A / (b) ḥabīr: başır A.

- 1092 Eger ‘aqluñda yoğise ħalelden
Alursın ħışşe bu ħarb-ı meşelden
- 1093 İştüñ çünki mürğānuñ maķālin
Daħı Kūf-ı ‘azizüñ de kemalin
- 1094 Bu temşilüñ zuhûrında ħaraż var
Saña bir bir diyeyin diñle ey yār
- 1095 Eger t̤alib iseñ diñle kelāmı
Muķaddem añla bu t̤avr u maķāmı
- S86a1096 Didi ħāl iledür eṭvāra bünyād
Bunuñladurur ‘irfāna irşād
- 1097 Yedi eṭvāra çoķdur i‘tibārat
Velikin cümleye yoķdur ‘ibārat
- 1098 Nefis dirler bunuñ evvelkisine
Daħı ħalb didiler ikincisine
- 1099 Üçünci rûḥdurur zıkr-i hüviyyet
Daħı dördinci sırdur aḥadiyyet
- 1100 Beşinci mertebe sırr-ı ḥafîdür
Şadefde ‘ārifi dürr-i ḥafîdür

---

¹⁰⁹² (a) yoğ: yoķ K.

¹⁰⁹³ (a) maķālin: kelāmın K / (b) kemālin: kemālūñ A.

¹⁰⁹⁴ (a) zuhûrında: zuhûrından K, S / (b) diyeyin: diyeyüñ A.

¹⁰⁹⁵ (b) bu t̤avr u maķāmı: eṭvār u maķālî S.

¹⁰⁹⁶ (a) Didi: Yedi K; ħāl: t̤avr K.

¹⁰⁹⁸ (b) didiler: dirler A, M.

¹⁰⁹⁹ (b) aḥadiyyet: vaḥdet A.

- 1101 Dağı altıncı oldu sır-ı iḥfā
Bu sırıuñ ehli olur ehl-i taḳvā
- 1102 Yedincidür ḥafā-yı muṭlaḳ ey cān
Bu ṭavr ehli ider tekmīl-i ‘irfān
- 1103 Yedi eṭvārdur insānda bu eṭvār
Bulınur bāṭın añlar iseñ ey yār
- 1104 Ḥadīš-i “inne li'l-insāni ṣāhreh”
Delil oldu yedi eṭvāra baṭnen
- 1105 Bulursın bu ḥadīši ṭālib iseñ
Yaḥūd ehlin bulursın rāḡıb isen
Beyān-ı vech-i temšīl-i nefis
- 1106 Zemīme gösteren kuşlar nefisdür
Hümez Kargā ile Kuzğun re'isdür
- 1107 Dağı hem Şaḡsaḡanla ḡayr-i mürḡān
Ki ḡāl-i bedleri olındı i' lān
- S86b1108 Eger añlar iseñ Ḥaḳḳ me'ālī
Ḳamusı nefis-i emmāre mišālī
- 1109 Bulardan Tūṭidür nefis-i müzekkā
Ki olmış ‘ilm-i ṣāhırle mu'allā
-
- ¹¹⁰¹ (b) sırıuñ ehli olur: sır ehli gerekdür S.
¹¹⁰² (a) ḥafā-yı: cefāyı S / (b) Bu ṭavr: Budur K.
¹¹⁰³ (a) eṭvārdur: eṭvār A; eṭvārdur insānda: eṭvār-ı insān S.
¹¹⁰⁴ (b) Delil oldu: Delildir hem S / Bu beyit: -A.
¹¹⁰⁵ Bu beyit: -A, K, M.
¹¹⁰⁶ (b) kuzğun: kuzğunlar A.
¹¹⁰⁷ (a) Şaḡsaḡanla: Şaḡsaḡanla M, S. / (b) i' lān: a' lām A, M.
¹¹⁰⁹ (a) Bulardan: Bunlardan A.

- 1110 Dağı bir vaşfı da nefs-i me'âddur
Me'âduñ şanı zāhirde cihāddur
- 1111 Olur sa'y ile ümmī 'ilme elyāk
Ma'ādiyyet bulur 'ilm ile ancak
- 1112 Egerçi 'ilm-i zāhirle 'alīdür
Velī 'āriflere nisbet denīdür
- 1113 Elif gibi eger vahdet bulaydı
'Aliyy olmak degül a'lā olaydı
Beyān-ı vech-i temşil-i kalb*
- 1114 Dil-i tālīb ki ola 'aşkla gülşen
Ma'ārif nūrı ider anı rūşen
- 1115 Bu gülşen dā'imā bülbülsüz olmaz
Dağı bülbülleri de gülsüz olmaz
- 1116 Meşelde bülbul oldu kalb-i insān
Bunu fehm itmez illā ehl-i 'irfān
Beyān-ı vech-i temşil-i rūh
- 1117 İden tālīb maḳām-ı kalbi tekmīl
İder lā-būd maḳām-ı rūhı taḥsīl
- 1118 Eger 'āşık olursa cāna vāşıl
Dil ü cāndan olur 'irfāna vāşıl

---

¹¹¹⁰ (a) vaşfı da: vaşfı S; nefs-i: nefsi S.

¹¹¹² (a) zāhirle: zāhirüñ A.

* Beyān-ı temşil-i ber-vech-i kalb A.

¹¹¹⁴ (a) ola: ol K, evlā A; 'aşkla: 'ilm ile K, M / (b) ider anı: anı ider S.

¹¹¹⁵ (a) dā'imā: dā'im A.

¹¹¹⁸ (a) 'āşık: tālīb K, M / (b) Dil ü cāndan: Dü-cāndan S.

- 1119 İřit Kūf-ı ‘azīzdür cān-ı ‘ālem
“Nefahtū” sırrı ile cān-ı ādem
- 1120 Bu ma‘nīden meşelde cāndurur Kūf
Bu temşīlüm olur ehline ma‘rūf
Beyān-ı vech-i temşīl-i sır
- 1121 Bulanlar ‘ālemi cānı ‘ıyānen
Tuyarlar sırr-ı cānānı ‘ıyānen
- S87a1122 Bu eṭvārda maḳām sırr-ı ‘Alīdür
Aña maḳhar nebī ile velīdür
- 1123 Serīr-i sırra sulṭāndur Süleymān
Kemāl ü vaḥdetüñ ḫāline bürhān
- 1124 Eger bildüñse sırrı bu maḫālde
Süleymān-ı nebī sırdur meşelde
Vech-i temşīlūñ aḫvālın beyāndur ‘azīzim*
- 1125 Var ise sende ḫālāt-ı ‘aliyye
Saña ḫādī olur bu Būlbūliyye
- 1126 Derūnuñda kimüñ ola başiret
Alur bir sözden ol biñ dürlü ‘ibret

---

¹¹¹⁹ (b) *Ona űekil verdiđim ve ona ruhumdan üflediđim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!* (Kur’an: Hicr, 15/29)

¹¹²⁰ (a) ma‘nīden: ma‘nādan K, M.

¹¹²¹ (b) sırr-ı cānānı: ‘ālem-i sırrı A.

¹¹²² (b) Aña: Eger A.

¹¹²³ (a) sulṭāndur: Süleymāndur S.

¹¹²⁴ (a) maḫālde: mecelde S / (b) meşelde: mişālde K.

¹¹²⁶ (a) ola: olur S; bir: bu K, M; ol: -K / Bu beyit: -A.

- 1127 Eger bildüñse temşîlûñ me'âlin
Dağı emmârenûñ ħabş ü ħalâlin
- 1128 Uyup emmâreye düşme ħalâle
Dil ü cânûñ düşer her dem melâle
- 1129 Bu emmâre virür her ħalbe ħasvet
Gider nûrî gelür yerine zûlmet
- 1130 Dağı belki ħaşımdur rûĥ-ı pâke
Hücûm ider anı her dem helake
- 1131 Bu ma'nâyı bilür sâlik olanlar
Tecellî ħâline mâlik olanlar
- 1132 Koma emmâre tavrında bu nefsi
Oĥud bâb-ı cihâddan âña dersi
- 1133 Dağı levvâmeden cehd eyle ħurtar
Cenâb-ı Ĥaĥdan ilhâmını göster
- 1134 İricek mülhime tavrına ħâlûñ
Hüviyyetden ayırma zîkr ü ħâlûñ
- 1135 Koma hem mülhime tavrında ânı
İrişdür mutma'inneye 'ıyânı

---

¹¹³⁰ (a) belki: belkim A; rûĥ-ı: rûĥı K / (b) her dem: dâ'im S.

¹¹³¹ (a) sâlik: sellâk K.

¹¹³³ (a) levvâmeden: emmâreden K, M / (b) ilhâmını: ilhâmı K, ilzâmını M.

¹¹³⁴ (a) İricek: Ericek K; mülhime: mülhem S; ħâlûñ: mâlik S.

¹¹³⁵ (a) İrişdür: İrişdüm S.

- 1136 Kaçan kim bula iṭmi'nānı sırıuñ
İbâdetle müdām it cehd ü berrüñ
- 1137 Yedi tavrı idüp seyr ile seyrān
Kemāl-i kuvvete irsün dil ü cān
- S87b.1138 Eger gālib ola nefsüñ le'îmi
Şıfâtınuñ daḥı cümle zemîmi
- 1139 Ki ya'nî ola Kuzgunlar şıfâtı
Hümez Kargayla azgunlar şıfâtı
- 1140 Cefâ ider o kalbün Bülbüline
Hased ider gül için gulğulina
- 1141 Dilerseñ bulasuñ hâl-i güzîde
Şıfât-ı ḥub ile hâl-i ḥamîde
- 1142 Şıfât-ı nefs-i şümü eyle ifnâ
Kasâvet gelmeye kalbüñe aşıla
- 1143 Mazarrat görmeye hem rûḥ-ı pāküñ
Ki andandur senüñ ekşer helâküñ
- 1144 Fenâ-i nefsde istersüñ kemâli
Beķâsında daḥı bulmak me'âlî
- 1145 Der-i mürşidde nefsüñ bende eyle
Dil ü cān Bülbülün güyende eyle

---

¹¹³⁶ (a) bula: buldı K; iṭmi'nānı: iṭmi'nān-ı S.

¹¹³⁷ (a) seyr: sırı S.

¹¹⁴¹ (a) bulasuñ: bulasın A, S.

¹¹⁴⁴ (a) istersüñ: istersin A / (b) Beķâsında: Beķâsından K.

¹¹⁴⁵ (a) bende: pend K.

1146 Bulup bir mürşid-i kâmil lebîbi
Mürîd olsun aña dil ‘andelîbi

1147 Gülistân cenânında zâkir eyle
Bu zikrûñ gâyetinde mâhir eyle

1148 Tılısm-ı ‘aşkı hırzçün ider imlâ
Aña dahl itme nefis-i cinni aşlâ

1149 Ola bu hırz ile berî felekler
Aña ilhâm ide hâli melekler

1150 Mecâzîde olursa ‘aşk-ı şâdık
Kemâl ile ider şânını fâ’ik

1151 Mecâzîyi size medh itse meddâh
Hâkîkî ‘aşka oldur râh-ı rah-râh

*Müretteb erba’ânûñ vech-i temşîline müte’allik
kelîmât-ı remziyye ve pendiiyyedür**

1152 Bu sırda kim bulur ise şalâbet
Bulur Dâvûdveş hâl-i hılâfet

S88a1153 Bu sırda vâkıf olan kâmil olur
Süleymân gibi mülke vâşıl olur

---

¹¹⁴⁷ (a) Gülistân cenânında: Gülistân-ı cenânda A, M / (b) zikrûñ: zikir A.

¹¹⁴⁸ (a) Tılısm-ı: Tılısmı A; ‘aşkı: ‘aşk S; çün: içün A, K, M; ider: idem; imlâ: aşlâ A / (b) itme: itmiye A, S.

¹¹⁴⁹ (a) hırz: remz K; berî: rüy-i K.

¹¹⁵⁰ (a) olursa: olur K.

¹¹⁵¹ (a) Mecâzîyi: Mecâzîni A / (b) oldur: olur A.

* Vech-i temşîlûñ müretteb erbâ’ına kelîmât-ı remziyye ve pendiiyyedür S; Müretteb erba’âya kelîmât-ı remziyye ve pendiiyyedür ‘azîzim A.

¹¹⁵² (a) şalâbet: şalâhat K. Bu beyit: -M.

- 1154 Meşelde añlayan sır u cihārum
Bulur ‘İsā gibi çerḡ-ı cihārum
- 1155 Bulan bu zeyn-i sır ile tecellī
Bulur Mūsā gibi Tūr-ı tecellī
- 1156 İştüñ nicedür ḡāl-i ma‘ārif
Bu sırda kāmīl olmaz degme ‘ārif
- 1157 Eger añlar iseñ remz ü derūnı
Meşel virür saña sır-ı füzūnı
Remz-i evvel
- 1158 Kim añlarsa meşelde ḡāl-i nefsi
Sa‘īd olup kıomaz nefsinde taḡsī
- 1159 Bilür aḡvālını çerḡ-i raşaddan
Sa‘ādetle ḡalāş olur ḡasedden
Remz-i şānī
- 1160 Kim añlarsa meşelde ḡāl-i ḡalbi
Dilīr olup açar iḡfāl-i ḡalbi
- 1161 Aña emmāre mekri irmez aşlā
ḡalāş olur ḡasedden Bülbülāsā

---

¹¹⁵⁴ (a) añlayan: añlasan K; çehārum: cihādum K / (b) çerḡ-ı çehārum: ḡarc-ı cihādum K.

¹¹⁵⁵ (a) zeyn-i sırrile: Tūr-ı seyr ile S.

¹¹⁵⁷ (a) remz ü: remz-i A / (b) Meşel: Mişāl K.

¹¹⁵⁸ (a) meşelde: mişālde K / (b) taḡsī: baḡsī S.

¹¹⁶⁰ (a) ḡalbi: rūḡi A / (b) Kemāl-i ḡāl ile bulur fütūḡı A.

¹¹⁶¹ Bu beyit: -A.

Remz-i şālîş

1162 Kim añlarsa meşelde hâl-i rûhı
Kemâl-i hâl ile bulur fütûhı

1163 Eger cān-mürğın itse yāre îşār
Hüviyyetde olur Kûf-ı ‘azîz var

1164 Hüviyyet zıkrı ile bulsa kuvvet
Bir ider rûh ile nefsi hüviyyet

1165 Aña mekr idemez nefis ile şeytān
Halāş olur hasedden Bülbül-i cān

*Bu kelimāt-ı vāfiyye remz-i rābi’ ve merātib-i
‘āliyyeye işāretdür**

S88b1166 Kim añlarsa meşelde hâl-i sırrı
Süleymānveş bulur taht ile mihri

1167 Aña sırr-ı hafîdür cāy-ı a’lā
Dağı a’lādurur hem sırr-ı ihfā

1168 Hafā-yı muṭlaquñdur hâl-i tekmiḷ
Bunı fehm itmez illā ehl-i tekmiḷ

1169 Bu muṭlaq sırdadur hâl-i nübüvvet
Bu hâl ile bulınur Hakkā vuşlat

---

¹¹⁶² Bu beyit: -A.

¹¹⁶³ (a) mürğın: mürğūñ A, S.

¹¹⁶⁴ (b) Bir. Remz K; nefsi: nefis-i K.

* Remz-i rābi’ ve der-beyān-ı rümüz-ı vāfiyedür merātib-i ‘āliyedür ‘azîzim.
M.

¹¹⁶⁶ (a) añlarsa: añlasa A.

¹¹⁶⁷ (a) Aña: Eger A / (b) a’lādurur: a’lādur S.

¹¹⁶⁸ (a) muṭlaquñdur: muṭlaquñdan S / (b) Bunı: Bu S.

- 1170 Nübüvvet ikidür hüküm-i Hudāda
Bunı fehmi eyle olduñsa hüdāda
- 1171 Ki ya'nī mertebini oldı cāmī'
Bulur kime kim ola nūrī lāmī'
- 1172 Biri bātında anuñ ta'rifıyye
Biri zāhirde anuñ teşri'iyye
- 1173 İrişmez teşri'a ehl-i velāyet
İrerler ta'rife ehl-i hılāfet
- 1174 Bu sırra vākıf olmaz degme 'ālim
Meger manzūr ola cümle 'avālim
- 1175 Ola vaḥdet gülistānında Bülbül
Şıfāt-ı ḥaḳ güline ide gūlgul
- 1176 Aña manzūr ola keşf ile nāsūt
Daḥı manzūr ola ḥāl ile lāhūt
- 1177 İkisi ola manzūruñ nazarda
Bulınmaz bu nazar degme başarda
- 1178 Kānı bir 'ārif-i merd-i ma'ārif
Fu'ādīnūñ ola ḥāline vākıf
- 1179 İşide bu kelāmın gūş-ı cāndan
Daḥı fehmi ide anı hūş-ı cāndan

---

¹¹⁷¹ (b) Bulur: Bilür K, S; kime: kim A; -M; ola: oldı A, olur K; nūrı: nūr-ı M.

¹¹⁷² (a) Biri baḏda anuñ baña ta'rifıyye S.

¹¹⁷³ (a) teşri'a: teşri'iyye A / (b) irerler ta'rife: irer ta'rife lık S.

¹¹⁷⁷ (a) manzūruñ: manzūriñ A.

¹¹⁷⁸ (a) 'ārif: kāmīl K.

- 1180 Eger buldı ise feyz-i ezelden
Bu hâli fehm ider kâl-i meşelden
- 1181 Huşûsan ‘aql-ı kül olsa müdebbir
Halâş olur hasedden Bûlbûl-i sır
- S 89a *Ed ‘iyye-i haķıķiyye li mü’ellif-i risāle-i Bûlbûliyye**
- 1182 İlāhî vir Fu’ādîye hidāyet
Kamû ihvān ile eyle ‘ināyet
- 1183 Habîbûñ Muştafā ola şefî’um
Anuñla vir baña cāy-ı refîkum
- 1184 Şerî’atdan ayırma enbiyāveş
Tarîkatdan ayırma evliyāveş
- 1185 Ayırma ma’rifetle kāmilāndan
Haķıķatle ayırma vāşilāndan
- 1186 Dil ü cānın cemālûñden ayırma
Dağı sırrın celālûñden ayırma
- 1187 Şühûdiyle ide zātuñ tecellî
Şıfātuñ hilyesi vire tecellî
- 1188 Hüviyyet zıkrini ırgür cemāle
Ola zıkrî anuñ ism-i Celāle
- 1189 Hüvallāh zıkrî ile eyle dā’im
Bu tekmîl ile ola hāl-i kâ’im

---

¹¹⁸⁴ (a) olsa: ola A, M / (b) olur: ola K.

* risāle-i: - A, K, M; bûlbûliyye: bûlbûliyyedür A.

¹¹⁸³ (b) refîkum: refî’um A, S.

¹¹⁸⁶ (a) cānın: cānuñ A / (b) sırrın: sırruñ A, şerrin S.

¹¹⁸⁹ (a) zıkrî: ismi K; dā’im: kâ’im K / (b) kâ’im: dā’im K.

1190 Cemālũñ ola nũruñla añña seyr
Bu seyr ile anuñ kıl āhĩrin ħayr

*Tahrĩri'r-risāleti min-yedi'l-fakĩri'l-ħakĩri dervĩş Ĥāfız
Muħammed Rızā'e'd-dĩn el-Üsküdārĩ seccāde-nişĩn-i Ĥazret-i
Şeyħ Ümmĩ Aħmed Efendi el-Ĥalvetĩ min-bende-i Ĥazret-i
Muħammed en-Naşũhĩ el-Üsküdārĩ el-Ĥalvetĩ el-Cüneydĩ
kaddesa'llāhu sırrahu'l-'azĩz ve refe'atu'llāhu şefā'atũhũm
(1256)**

---

*"Beyān-ı tārĩh-i āvān-ı te'lif: Ķad temme te'lifũ'r-Risāleti'l-Bũlbũliyyeti bi-
'avni'llāhi ve't-tākatĩ'l-'aliyyeti fi-mevsimi ezhārĩ'l-eyyāmi'r-Rabĩ'ati ve fi-
evānĩ zuhũrĩ'l-elvānĩ'l-verdiyyeti ve fi-şudũrĩ'l-elħānĩ'l-'andelibiyeti ve fi-
şehr-i şa'bāne'l-mu'azzam ve fi-yevmi işneyni'l-mũkerrem ve Ķad vaĶa'a
tesvidũhũ 'an yedi men ellefe hāzā'l-mũ'ellefe ve fi-sene şelāşũn ve şelāşĩne
ve elfĩn. (Bu Bũlbũliyye risālesi Allāh'ın yardımı ve tākatĩyle, gũllerin açtığĩ,
renklerin kaynaştığĩ, bũlbũllerin ötüştũğũ ilkbahar mevsiminde, Şa'bān
ayının Salı gũnũ, 1033 senesinde telif edilen müellif nüshasından istinsah
edilmiştir.) K, S.

TIPKI BASIM

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	
جان کلساننه کلدکه نظام	بلبلنه دله اولدی الهام
کوش جان دم ایدجک ناوی	اسم ذاتی ایله اولدوم بادر
لسان قالله اولک حمد له جمیلده	
ذات عالیه حمد حالی	صفت ذاتنه شکر قالم
نه جفا اولکه حمد نبی اید	نه لسا اولکه شکر نبی اید
بلد بن وصف فنای حامد	بلد بن حال بقای حامد
بولما دین کندوده بغیر یله	بولما دین حق ده کما لیلله بقا
ایده مز محمد سزا اول ذات	ایده مز شکر ادا اول ذات
قطعه شیخ سعدی	
بنده هما به که ز تقصیر خویش	عذر بد بکاه خدای آور و
ورنه سزاوار خداوندیش	کس نتواند که بجای آور و
در بیان حال رسول اکرم	وبیان ادا صلوة وسلو
حمد ایدسه ینه اول احمد اید	شکر ایدسه ینه محمد اید
حق بودر عالم علا غیوب	حب ذاتی ایله قدر محبوب
قرب ناسته ایکن نامی احمد	کوروب عالم امکانه صمد
میم امکان ایله احمد ایتد	بویجکی ایله اوحدا ایتد

فرق اوله انی قدر علیم	که حراده اکه اندی تعلیم
فرق اوله منور قلبد	هرکمالا نه سرور قلبد
عالمه بقدر تنبه ایدر	جانب قدسه توجبه ایدر
قورس بوعالم کثرت حالت	دیلر عالم وحدت حالت
جذبہ حقانی مجذوب ایدر	عشق حقانی مطلق ایدر
جذبہ ذات الهیه عیان	انی جذبا یلدر عشقه هیا
انبیا روضه ایردر جان	ایدر اندرله در و سیراف
جملیه اند تکلم ایدر	عین عشق کجی تقدم ایدر
نار عشقه فنا سین بولدر	نور عشقه بقا سین بولدر
غین عشقه کوی روی صفا	شین عشقه بولک شوق شفا
قاف عشقه بولک فوت و حش	هر بوقوتله کورندر ملکوت
ملکوتیه کورندر جبروت	جبروتیه کورندر لاهوت
عین عشقه جلاله باقد	عین حقله جماله باقدر
ما حصل حال هویت بولک	واصل اولدی اتحاد بولدر
احدیته ایلر ایردر غرقه	میم ایلر ایردر حال فرقه
فرق اول اولیچو اندر	فرق ثانی کور بین کلدی عیان
بو کمالات ایدر بیجا اندر	اسم امن ایلر کورندر اونور

کلدی جابر الفه میم دیگر	لسمیه اولدنی اکا نام دیگر
میم اول ایله احمد اولدر	میم ثانی ایله محمد اولدر
نام ملکی سی محمد یازیلوب	ملکوت سیده احمد یازیلوب
اهل ارض انی فتحه او قیدر	هم سما اهل ده احمد او قیدر
بو ایکی میله محمدا اولدر	دو چها خلقنه مودود اولدر
ایکی میله بولوب اکرامی	دور کتاب ایچره اکلدی نام
الف احمد کید یحک اسنند	حمدی فهم ایتدی همار سنند
الفک حاله اولدی شاهد	بک اشارتیه اولدر حامد
حمد حالی سنه اولدی قادر	شکر قالی سنه اولدر ماهر
بو کالی بول یحیی حالند	ایتدی انصار عجز قاسند
شانی حقه بیورو بر کفته	دیدن لا احصی کا اثینت
شانی بو وصفه عالی و یحیی	بو کالیله وفالی و یحیی
ایده لیم اکا صلواتیه سلا	بوللا و زرحنه دار سلام
بوسبب ایله عتقا بولاوز	لایق لطف و شفا اولاوز
روح پاکدن جاننه خبر	بو خبر ایله اره ستر اشر
جار یارینه دخی صبح و مسا	ای فوادسی ایدله لمیدم ثنا
هم صلواتیه سلام ایلیالم	جمله آینه سلام ایلیالم

بقال مطهر حال سیرت استهلال وجهیله رساله بلیغیه

مقدمه سیرت و کلمات زرتیه

کاتب حق قلم قدرته	زرفشان خطیله وزینته
یازدس دل لوحه براور کنگار	او کتاب ایله آجلدی اکم باب
اولدس القاحی معارفه مشیر	هر معانیسی حقایقه مسیر
کلدی فرما نفسله جان ده	هر بریسی او قیوب در سناله
طوطی نفس او قید برور قیز	ظاهر اکلدی بلدس سبق
او قیدس بلبل دل چوقور	عشق فضلنه ایرشدی سبقی
شوقیله ذاکرینردان اولد	عشق ایله ما هر عرفان اولد
کوف جاجهدله وغیرت ایله	او قیدس جمله سنی عبرت ایله
او قیدس جمله صریقت بابن	اکلدی دافی حقیقت بابن
طوطی و بلبله دیک یا هو	اولد و کوز کون علمه اهو
او قیدس جمله علومده صلز	بیلکیز انده هویت فصان
بو کتاب اهل اولانه لایقه	ککه اکلدسه بون فایقه
سرسلیمانی بورازس طوبی	سترنی سر حقیقیه قوبی
حال سترنی ایرتیب اعدایه	ایردی بو سترنی خفی اخفایه
منع ایدوب بونده ظهور قالی	صا قلدس جمله خیال و حالی

خزانه دار حرمه رفراندر	بونی سر خزانه سنه کز اتیدر
باغدی رسم طلسم اکا	دیدن بوزلمیه بورسم ایدا
اگلین رمزو اشار یابت	او قسوق بوند هدايت بابت
علم حقه کورلورسه دربی	اکا مکتب اوله عرش و کرسی
بوسلمسی آجریسه اول آچر	چوی فانی نی کچر سه او کچر
غایت سر برار رسه اولار	کچخ وافی به ابر رسه اول ایر
بکا ویرد او خدا تر عظیم	اولا مز کیمسه بوملکند ندیم
تراشیا به حکومت ویرد	بو حکومند مهورت ویرد
سربله ککه کلور دیوانه	ایریشور خدمتله ایوانه
ککه ترانی صفایه ایریشور	حق سرایند نوابه ایریشور
سر سلیمان دی دیکه معنا	جمله عالم شیا دیدیلر سلیمان
سراشیا سکه ده اولدیشنه	ایم فوادی سنده طور بوند هاش
سر سلیمان اولدک قرین	علم و عرفان اولور سا که برین
قومه بقی بوسلمسی آچه کور	سر سلیمان او کند آچه کور
اذن سلطاننرا اول مال غلول	اخذنی ایدر البته مالول
آچه سربکی صفاده اولاسن	سیرا شیا ده وقاده اولاسن
آچرا بیست نیه اهلنه اچل	یولنه جانیه دو کول و صاچل

عرض نفسله اجه زنه ار	سرنله ايله جهانده رفتار
سرنله عالمي قدسي بولاسين	قدس الله دعا سن لاسين
وزن مرغ هزج	
مفاعيلن مفاعيلن فاعول	و قى عارف بووزنى ايله اتمام
بووزنى بازد و عجبك لوجه خا	خدا ائدى بكا بووزنى الهام
بيان سبب نظم رساله بلبليه	
بفيض قادر و عظم اكرم	ونام مالاك مالاك دو عالم
كتاب ببله ائدم بديت	خدا ويره كماليله نهايت
بوئنا ايفه سبب حالنى ديكه	بيان ائدم دل و جانيله اكله
ايكى درايه الله اكله حكمت	اكر اولد كسه جاننا اهل عبرت
بريسى اولدى نك تنزليه	بريسى اخى اولدى تگوبتیه
اولوبد تنزليه نظم قران	د اخى هم تگوبتیه اشواكوان
او قوردم تنزليه آيتنى	كوروردم تگوبتیه آيتنى
تقال قصده با قدم جهانده	كوروم طوش اولدى دل و گلسنه
كوكل ببل صفاتن بوليشيد	كلينك وصف حالتن بوليشيد
كتاب حقه اچلدن بوفالم	كل و ببلدن اولدى قيل و قالم
معا ارلرينك كمترديم	سعاد كوهينه مشترديم

چیزم اندک تمثیل جدید	بخود میل ایدوب بولدم سعد
دل و جانم بری اولدی خلقت	خود سایندی خدا بخش ز خلقت
معانی شمسناک نوره ایردم	بوفنا هر ملکک دارینه کردم
کودندس نوره ده شمسناک یوزند	وجودم زره سی بولدم ضمه یوز
سوزم ایرشد و ده جایی خدایه	توکل ایلدم ذات خدایه
ولیکن سولدم کثرت سوزیه	توجه ایلدم وحدت کوزیه
ایست عارف ایست وحدت یوزند	اگرچه سولدم کثرت یوزند
جبروت عالمیه حال لاهوت	کودندسه سکا ملک ملکوت
دخی قالمی جانک فهم یدرسن	بنیم قالمی دلک فهم یدرسن
کودندس دلک تمثیل کوزیدن	کتاب عالمه باقد قد دیدن
تجلی عالمینه رهنما در	بوابت احسن و عبرت نمادر
مالن اکثر اهل جهالت	عجب عبرت نمادر بو حکایت
دانی عرفانه اندیک غزبت	دل و جانکن وارایسه بصیرت
حقیقت قصه هم یردینایسه	سرای وحدت ایچم کردلایسه
دانی هوش عیانک اکثر ایست	سوزومی کوشی جانک دکر ایست
اولورسن حصه کی سندانی گان	عبارتک طور رسات رمزوان
دل جانم انی ایندس روایت	ایست بوقصه ایدم حکایت

بهار ایامی و ببل زمان	کشتا موسی دکل زمان
کله بقدم کور بنجه ببلنی	ایشتم کربه ایله غلغلنی
نهار کثرت ایچره صوطی کوردم	شب فرقت ایچنده کونی کوردم
صوطی سوید دلی حالنی بلز	سوزی قانده کیدر قاننی بلز
هوینده فنی کالمدر کوف	حقایق حالی اولمش که معروف
کورینورطا هری ویر ایچنده	ولیکن باطنی عتر ایچنده
کچجه ویرانه لرده حق ناکر	هویت ذکر ایله جانی عامر
بولاریک حالنی بلدرده الله	سکا ایدم حکما انشاء الله
د بوان هابون حضرت سلیمان علیه السلام ده بعضی برضا عازان ببل خوش الحافی حسد بد حالت و کذب و غیبتله حصو و دعوی یوز صوطی منلاب خوش زیبانه کجدر کلرنیه مقدمه پندیه در	
عجدر عالمک حالی بهی مار	کمی یار و بو خلاق کی اغیار
کمی کذاب کی تمام و غماز	باقوب کند و قصورینی کور راز
کمی اولمش کی غیب و عیب	زباده قهرله شتاد و عقاب
کمی او بملش صفا نفس شومه	او بار شیطان کی کیدر سومه
مصفی ایلز مرآت قلبین	کوره تا کذینک نقصا عیبین
بجلی ایلز مجلای روحین	کوروب تشخیص ایدر حال قوحن

منور ابلز عقل کرنی	که تا عرفانه بیلہ اورینی
خدا ص ایتزدل و جانتی غنڈ	دانی و هر خیا لیلہ المدت
نه فرق ایلر بیلد ایلہ رشیدر	نه فرق ایلر عنید ایلہ سعیدر
نه فرق ایلر عدوبیلہ صدیقی	نه اگر لیر ایلہ ذات ریشیقی
نه رسی عالمی بلور نه معقول	کورینور کندویه افعال مقبول
ذمیه اهل غالب بوز ماند	حمیدہ ایلہ مغلوبہ بواند
کوکل نیلہ یا بیاورانی بلز	دانی نیلہ یقیلورانی بلز
ولی تنک در صفائند در صفائند	انک ایچون وفا سنر در وفا سنر
بیقرسه برکشک قلب ملیخن	بیقرحقن انک قلب قیچن
اگر مظلوم انجته برادر	ایدر ظالم انک چشنی برادر

قصیدہ پندیہ للمؤلف

مور بجمہ سنی ماران ایصر	کور بہ انجتمہ کہ ارسلایصر
اولدور و مارما و جورمہ جان	دم اولور کہ سنی ثقبایصر
قبلہ ناک اهلنی نکھیر اتمہ	کعبہ حق سنی قبلایصر
اولمسه راعی ہداجویانی	غنم روحکی کرکان ایصر
نفس اتارہ سکذک خدایت	دامن و پایکی ہرآن ایصر
برزمین اتمہ نکبر بایہ ایت	قبر کی کہ تنی دیدان ایصر

حق یولنده پا برهنه بورمه	عوق ایدر پایکی خاران ایصر
ورق نك و بدی فرق ایله	اتمك و سنك ایصرنا ایصر
کلی بیلدن آیرمه زنه ر	ایکی خار کلتنا ایصر
کیمسنه کملکه یاد اتمه	دل اوچند سنی بهتا ایصر
اقربا قلبنی ویران اتمه	ناکها عقرب ویران ایصر
حال و اناده کرک ذوق کمال	اولسه ناقص و نادان ایصر
عالمک علی حلسنا اولمز	انی برجاهل غصبا ایصر
حسن حاله ملکینه ایرش	ملکیت سنی شیطا ایصر
هیچ مداره اتمه سنا کیمسه	دوشمن اولور سنی و سنا ایصر
ذکر د اتم ایدر کور دوراند	دو نرک عمرکی دوران ایصر
باقمه شهونه کوز لدر کوزینه	مژه سند دلی سکا ایصر
دل بهشتنی نوادر بیقیمه	دوزخ ایچیر سنی نیران ایصر
بیان دیگر	
بونی تشخیص ایدر عاقل انشا	بونی تمیز ایدر کامل انسان
بونی فهم انیشا جوا صقندر	بونی فهم ایلنا انشا صقندر
عجب اهل جهانه عاقل اولماز	دخی خور بین اولنلر کامل اولماز
نه کورسه غیر یلرده ایوویاوز	اکه اسناد ایدوب ایدر تجاوز

صنور که کورد و کج اول که نکر	بونی بلز که جمله کند نکر
دیدی مؤمن در مرآت مؤمن	حبیب الله رسول ذات مؤمن
المؤمن مرآت المؤمن	کما قال علیه السلام
لا یحبه جذب	
کورینور که داخی غیر نیک بد	اولور ایسه صفقا کزینک بد
کورینور که داخی غیر نیک نیک	اولور ایسه صفقا کزینک نیک
ایدر هر کمنیه کین کدورات	کیمک قلبنده وار ایسه شوات
اولور حالی عناد یله تفاخر	کیمک قلبنده اولور سه تناخر
وفا کلز سخی ایدر پسر ازار	انک ایله اولور ایسک برادر
انک ایچون وفا سز در وفا سز	ولی تنک در صفا سز در صفا سز
بو قلبله طوق نور سکا خریف	اکرا و غلک اولور سه صلی
داخی روحی اوله دائم فرخا	کیمک که قلبی مرآت اوله پاک
انک ایچون وفا ایدر وفالی	ولی واسع صفا لیدر صفالی
وفا ایله ایدر سکا محبت	انک ایله ایدر بیست اخوت
سکا خیرا بریشور هر جهرت	اکرا و غلک اولور سه بو صفت
سور هر کورد و کفی هر چو نجوب	کورینور جمله اشیا که مرغوب
کور سزین ذوقه حال وصال	وار ایسه سند ده مرآت عالی

اگر فهم ایست رمز و اشار نکته کور دل و جانند بصیر سلبها اولد و غیبها اهل حکمت	معارف بخش اولور ساکه حکایت فوادینک کلامند خبیر اول قرنجه دالو بدیر چوق ایضت
روایت مغنوبیه و رساله بلبلیه با نذات شروعدر	
مقرر درجهها ایچره بو حالت حکایتک مرادش تمثیل حقدر نظر ایدن کیستی افعال ناسه نه حالندر بلور حقائق فعالن دربریک قوشلرک اهل فساد بولاره تابع اولدین غیرن وئیلر کلوب برارایه اهل نفاق دیدیلر قنده که وارایسه مرغا شهر لر کویلو هر کس طاهر اولسون شور که اولمشیک خوب احوال ولی خوف اندیلر بود قه شرین قمار سیک مور مارغانه اندر درونند نیجه صدق اهل مرغا	بوکه شاهد در ایشو حکایت بون اذعان ایدنر اهل حقدر دانی قادر اولانی شناسه حکایتک طویار تمثیل مائلن هنر قرغه بوکه باعث و باردر فساد و غمزا یله مردانه کوشلر فساده جمله ایدنر اتفاق ایوویا ویر کلسونلر الان بر جمعیتک جمله حاضر اولسون جداله اجماعلر دین پروبال مدار اسهتی طوتدیلر کدر دن دککدر دین ولی اهل فساد دیدیلر بلبلیه حیفا اولور الان

بود پس آت مکت حالی جهان	کمی نافع کمی خافه زیانند
اگر صا د قدر اولما سینه اصلا	خراب اولور دی عالم زیر و بالا
اگر ظالملا ولما سینه هر دم	کور غمز در بنی آدمه هیچ غم
فساد اهل اکر اولسه زیاده	نظامی عالمی ویرر قساد ه
بولار که افسه قرغیله قورغون	بریده صغصغن فعلنده از غون
کلستانک کوروز رعنا کلینی	کلچون غفلت ایدن بلبندی
کلبله بلبلاک ذوق صفاس	کلاک بلبله ایندوکی وفاس
کور ییجک بوصفا یله وفایی	حسد جاندرینه اینده چفایی
بو قوشلرده یونعده زره ازعا	حماقتایله قالمشکره نادان
بولارده یونعده حسن ادا لر	جهانده ایدر لر حسن صدالر
بدا ولما غنی بولار که صتو و شاک	دخی اولما معنی عشق جوانی
بولار اوتدو که انشا دیکلر در	نظیر ایلوب خیرا کلر در
دخی اند کلری صوت و صدایی	ایشیدند او قورخیر دعایی
هر قوعه و غیره نظیر اولانات قوشلر اوتدو که اوقفا دعای	
التمسم لا طیر لا طیرک	ولاخیر الا خیرک ولا اله غیرک
ایشید کن صدایی عند لیبی	انی دکلر دی انسانک لیبی
کلستانه واروب اهل ادا لر	صداسند ایدر لر دی صفالر

صد سندن پراوردی حسن زار	جمع باغ و بستان یله کرسه
صد اقتدن چیقوب هر دم صد	نواخذن کورینوردی نواسی
نه عالمده که اتسه صو و نفیر	صفا ویرردی مردم اهل زمر
مقرر درازلدن اشبو معنا	حسد ایدر کمال اهلنه ادنی
بو حالانی کوروب مرغان بد حال	فضایر ذمه اچدیلر پربال
حسد ایدوب دیدیلر قانی بلیل	کلوب ایتمیزه اصلا تنزل
برز بو عالمه ایچرم مرد مرعات	روا اور بره اتسه سیل انشا
قوم مرغا ایچده برینا مز	سزادر خلق ایدم مدح و ثنا
در و ننده اولوب بد حال مستور	عجب حالی بولارس اتد مغرور
صفا بد ظهور ایدوب قزاقان	وجودند بولارک ایسه طغیان
بر اولدس قلبلری حالی حسد	اشد اولدس خلای هم اسدن
حسد اکر مدد خیر المانی	فساد و فتنیه ایرکوردی حالی
قایمرسه کیشی حسن ثابن	خدا اچراک اهیچ اصف بابن
اولوب شیطان فاسد هم تیله	زیاده افترا و غیبتله
دیدیلر بلبلک حالی ضلالت	ضلالت ایلش اهل بطالت
بو حالنده که رهبر کر کرد	انی تأدیب ایدر برار کر کرد
چو صوطی جمله نک اعتدال و شتر	سیلما بی منلاسی و شش

اونامردله حقه کسه لایق یرنجون ائله ایتمز سن اعلام کتورر باشنه درلو بدلیق دیدن آفت ایشیک بلزئالان ایشتمز کسه سوزن بی نوار دو کوب یاغنه اورمز انک بند شه مرغا اولور اکا راست شقیلر ضیطی درانک مرادر بونک کبیلرک ایشنده اوزد اولور اندن اولور بوکه جان زیاده قتنیه دوشد خیالی	برمنصله جو اولدس بویه قالدق دیدن قوزغو چوبیل اولدس بدنام انی نادیب ایدوب ایدرجقایی ایشتمدی صغفن قوزغو مقالز هوای عشقه بلبل مبتلادر اکه طوطی کبابله ایدر پند انکله ضبط اولمز بلبل مست شهریزدرکه طوشجدر اوس انک مقار وارتمز ویاوزدر انی نجیله ایدر بار بار همز قرغه ایشتمدی چو بوقال
لایحه	
قواحوال اولور قتنه انکیز ایریشور یتیش او کونده شری	کمت که قلبی اوله قتنه امیر زیاده اولسه انک حالند شری
همز قرغه	کفته
سلیمان وارلما نجیه اولماز حقندن کلکه اولاد امانت	دیدن بوا یشتمز کوکلجه اولماز سلیماندر شهنشاهی جهانک

ایستد و کن دیدی قرغه به تونو	عجب آید له بوقدا مکونو
دیدي هم صقصند افرسار	کر کرد هر کسه بوبله ورنید
حضرت سلیمان علیه السلام هد هد ببل خوشخانه کوندر کرد	
مصل جمع اولوب دیوانه مرغا	دیدي لطیفله حضرت سلیمان
مراد یکنه ز سویات بلالمر	نه که لازم ایسه انی قیللم
د دیدار ببلات چوق تهتی وار	انی آیدله بورد دیوانه احضا
قنی کساک و نامرد در اولفت	کور غیوب صا تر سینه ظراف
سلیمان دیدي هد هد یورس وار	کتور دیوانه حال ایله زقار
بیك اسما باشنه کیدی برنج	دخی اکنه کیدی اله دیباج
قنت اچدی ایدوب امره اعط	کلوب ایردی کلستا اوست
نهال اوزره کور ببل صفاده	کوکل خیران ولی ذکر خداده
دله ایتمش بهانه عشق ورور	ولی نام خدا در ذکر ووردک
وقار ایله اکه ویرک سلام	ادب ایله دخی آیدي کلاوی
دیدي هد هد سلیمان سنی ستر	کلوب دیوانه کند واوزکی کور ستر
دیدي ببل بنی نیلر اوسلطان	برم اولمش ایکن دایم کلستان
کلستانه ویرلدی بکا عشقه	کلستان ستر بو نغز ذوق و شوق
دیدي هد هد سلیمان که نبی ر	طاعت امتیان اکه غبی در

ایدوب شکوا اگرچه بعضی رعنا	ولیکن جمله سی حساد و نادان
زمانده کمسنیه کوج اولماز	معارف اهل اوضاعی صبح اولماز
محبته اهلنک فعان قابیرمز	الم چکیم سزنی کولدن ییتر
نسکی ویردی هد هد اکه وافر	کمالیه ایدوب تطیب خاطر
نقاضی ایلدی حال شریعت	اطاعت ایدمی و قیلدی غریبت
دیدنی قول سلیمان سمن	دانی امر منیفینه اطعن
وداع ایدنی کله بلبل کوکلدن	دیدنی کتدم ولی دکل کوکلدن
سنی صهرلدم یاری خدایه	هما مشغول اولک بنه دعایه
صفای بالیه ایندر تنبیه	توکل ایلدی قیلدی توجیه
وقار ایله اودم دیوانه کلدر	صفا و صد قلمه میانه کلدر

لاحیه

درونده اولانک زره نهت	کورینورانک اوضاعین خبیثت
اولور اهل فراست اکه واقف	اولور خائن اولالبتنه نفاق
خیانت اولسه بر مردنی باله	الغز کیمسه اولور فرخاک
ظریفانه کلوب ایتدی خراف	حریفانه کیروب ایتدی قیام

بلبل خوش الحان دیوانه هایونه کلد کده فرغانه کبی ادب
کمال حدت و غضبیه کلمات بی سبب ایند کلدر

کورتجه بلبلی مرشان نماز	هماندم صغن اينديدر سرغاز
اولوب لطفی سلیمانله مغزو	کوردن حاللرند شتر مو فور
حیا اينديدر هر بری بی عار	حسد احوالی اينديدر اضهار
ایدوب هر بری برکونه هجومی	کوزتمد يدر ارکان ورسومی
چاوشلر دیديدر ايو مکرالان	تمام اولسون سکا اسلوب دیوان
سوال اولمدين اينمک جوابی	ادب ترک ایلوب اينمک خطای
صوروب برلور برینه اهل دیوان	مرانجه اوتوردن جمله احیان
شقی قوشلر ایدوب دیوانده دعو	خصوصاً قرغه قوقون ايندیر غوغا
دیديدر بلبلاک حالی کورکسون	بودم قانوله لفقیش اولسون
سوال ائدس صوصی بونلاره اولد	نه سوزد ايندیر بلبل سر بریغم
غرضيله باقدس بلبل طشیره سینه	توجه ايندیر سوز طوغری سینه
دیديدر بلبلاک حالی دیکر کون	هوای عشق کلدن اولدن مجنون
غم لیلی ایله مجنون آسا	مقام اولمش داخی که بر محفل
کلوب رباب دیوانه قار شهنر	داخی یلدرن خلقله بار شهنر
کورنمز کمسنیه ذره جه یضی	نکبر دردم دم شان ووضی
کهری اولور که انسانه کورنمز	نه جابه کندوکی اصلا بلنمز
کهی هنگامه سنه هیچ صورلنمز	کلستانه نه ایدر صورلنمز

شرب کبریه هر ده سرخو	فقیرانه لباسه نمد بوش
او قورلر مجلسند و خوب ادا لر	بنچه کندس کبی اهل هوالر
سماع ایدو ایدرلر هر تغنی	کلستانه کلوب خیلی مفتی
بنچه شهر او غلنی و فی نوالر	بنچه مطرب و صاحب نوالر
ایدرلر مجلسند و دروشوقی	بنچه ابدال ایدرلر که عشقی
ذاخی ذاکیر لکله حالی مذکور	صلاحیه اولوب در نانی شهو
ذکر هم قرین نان ایدر	ملا هبلر کبی اوازه ایدر
مرآمی در مرآمی در مرآمی	بو حالیه ایدر خلقه و فای
بر عشقند و کلدر لیک صادق	کیچنور اهل عرفا ایچر عاشق
کلاک عشقنه بوش و قوردا	کلستانه کله در عشق هر دم
بجاری عشق فی سودایه صامستر	کل رنگنی ناک کو کلنی امش
ایدو بیجوق اتدیر تبیس فریاد	بنچه بوند کبی احوالی اسناد
فساد و فتنه در قالی بهر حال	کلاک که شان و ذالی اولسه بد حال
دخی عاقل اولان انشا ایچند	فرستلوا ولان مرغ ایچند
حسد حالیه ایلر بکر	دیدر سوزلری تبیس بکر

لایحه المؤلف

اولی کلدن ازلدن عاشقه	حسد ایلر ایدرلر فایقه طعن

اگر ناميله فايق اولسه برکس عرب کي قاغله اشدي غرابر دلجه سويلدي هر بری بر حال وار ايکن بونلرک بو غيب زنده چاو شر کوريجک بو اذخام وار ايله دعوی سولک بشقه ايشدس بونلرک قول قيجن صا قينک افتران اهل عشقه زید بوجله قوشلرک سوال ایت	حسد اهلنه ایدر طغنی هر کس شمانت ایتدیر مالی خرابر ايشید قلب اولور اشفته ظهور ایدی ینه کندي سوزنده درید سیزه بو غوغار و امی چقا لایق دکدر اهل عشقه طوطی بورک دیک قولک صبحن صد افته کور بک اهل شوقه حقیقت حالی بل فیم مال ایت
طوطی مرغانک دعوی سولک استماع ایتدیکدر و محمل استماعن مرغانک کلاننه آتباع ایتدیکدر	
نوجه ایلدی مرغانه اولدم صداقت حالنی کوسترک اولان ولی قوشلرک دیما دی قول حق کور ندی هر برنیک قول باطل انجون کور بولار نازان جال	بولاری اینمکه مهت و ملزم سوزنده ایتدی قداميله معان کور ندی بونک حالی صدق انجون کور بولار نازان جال
لايحه	ايقولف
سفیه اولور کلامی هر سفیهک قیح اولور کلامی هر قیجن	وجه اولور کلامی هر وجهک ملیح اولور کلامی هر ملیحک

اگر بلزسه هر کس کند و اوزین	سفا هتله اید هر ریز سوزین
اگر واریسه حائن سفاقت	او نور هر حال انک پیر قیامت
بولر چونکم حسد له قائل اوگد	صلوطی غالب لانه مائل اوگد
کلمات فلبند اولابه خیالی	خیالنه چکر جله مائل
اگر چه ایدس قصد عدالت	ولی دیماد لار مذر شهادت
بد شاهد بولارس ایتد بصدیق	بولنمادس سوزنده حال نوبق
غریب ایتدس حال ماله	عوالی لر کبی دوشد خیاله
ایشید رز که بلیل اهل چوشد	کلمستانه کلبله باشی خوشد
دما غنند دوشند فقرایه	دوشور دس کند و ابوا حترایه
خطا ایدر خیاله تابع اول	دانی نادان سوزینه سامع ولا

تکرار بیان گفته صوطی و تفریح حاک او

مکر طوطی سماعه منکیر ایدر	بومرغا کبی ظنی مکنر ایدر
کشتی علیله اولماز اهل حکمت	کر کرد رحد ذاندع فضیلت
اگر ذاندع واریسه حماقت	کیدر مرز لو علم انده جهالت
دو نوب اقدامیله ایتد کلا	دیدن بلیله هیچ بوندر و امر
چهارده نامله عاشق کچر کن	بو عشقند دانی صادق کچر کن
نه ایچون ناسزا اعما اشد	که طعن ایدر اکامیلا قوشد

خصوصاً این و دورا و سماعی	اوقیه ذکر بیه بیت و رباعی
حلو طی ببلبله اند و کن خطابی	دانی بوند کبی با حق جوابی

بیان گفته ببلبل عارف

دیدن ببلبل بنم بر مرد واجد	معین اوله بکا اول فرد واحد
حسد ایله ایدو تبلیس دعوا	باشمه چوقدی بونجه اهل غوغا
بنم حالمه وارد راسقامت	ظهور ایدر صوکنده اوز که ت
صد اقله انسه برکشی سر	سعادت ایله اولور اخیر خیر
نیك و بد دن انسه بولوا نشا	بو معنای دیمشدر اهل عرفان
بونی درین سکوت و واردی ببل	بخواب حقه اندی هم توکل

حضرت سلیمان علیه السلام طوطی فقیهک بائند غرقا و حکمت

قالند علم واستقامت او مدینه واقف اولد و قلند ببلبل عاشق
وذاکر صادق حائنه نظر عاتیلری اولوب عارف اهل حق
و عالم اهل حکمت کوف غریزی دیوان هما بونه کتورد کلریدر

سلیمان بنی سلطان اکرم	دانی هم سلطنت شانی اعظم
بنوت کان سلطان المعاد	معارفله اود را سراره واقف
ایستدس قوشلرک جمله کلامن	طوطینک دانی بلدی هم مران
معارفدن خبر دارا ولما دیغن	حقایق اشرار اولما دیغن
عیاناً بلدی حالی ابدی تمیز	دیدن بونلاره لار امد رحمتیز

دخی شانه دوشمزیج شقاوت	کونمز حال بیلده سقاوت
دل حالند بوق عرفان و حکمت	طوطیله کرچه وار علمله عفت
دخی عفت قرین اولماسه فیه	اکر حکمت قرین اولماسه طله
کمالا اهل قنده طوطی قنده	بولنمز هیچ فضیلت جمله قنده
خلاف قیلدوقال بولماز توفیق	بلا شام بولاری بئکه تصدیق
بومعنی دن در مرغام نیلی	خصوصا ایتدی دورانه دخلی
بوقی جمله ایتدی زبر اصلاجه	طوطی نیک حکمی ایزمز هیچ فلاجه
صلاح جمله اولیجی حکمی وار	دبیدی اشیو دوراندی ابرار
طریق قنده نیجه کامل اولنار	شریعته نیجه عامل اولنار
دخی بوحالده بولدی کرامت	سماع و دوریه اولدی ولایت
نیجه طالمیری شاد ایلدیر	طریق حقده ایرشاد ایلدیر
حقایقده دخی قالد قایق	معارفده بولوب حال حقایق
دروغ اولماس بوسره و قیاف	طوطی هیچ ابهامش عین معارف
حدیث ایله اوکوره حقه قائل	صلاحه جل ایدر بوحالی کامل
حمل المؤمن علی التصالح خیر	قال رسول الله صلی الله علیه وسلم
صوکی خیر ایز شمر بوجده لک	بوکونه اخلاص و بد مقالک
علومک جمله سند اوله کامل	بومخلده کردر شیخ فاضل

معارفله اوله اهل حقیقت	شریعتله اوله اهل طریقت
خطا سی یوق دیمکه مستحقدر	بولارک قنضینک سنور حقیقت
مقامیله اوقیدوغی رباعی	نیجه در بلدک رقص و سماعی
بونى فضل اید بر حاکم و جازم	بونى بلنک اولدی لازم
حضرت سلیمانم کرکش ابدانی حضرت کوفه کوندر دکلریدر	
دروندک دیدی نه در بو احوال	بو غوغای کور ییچ کرکش ابدال
ایدوب هیچ کوردم بو کونه حالت	بو طولی عمرم ایچنده سیاحت
طلوتی اور پردی حیرته باشنده	او کوسیران بو مرغانک ایشنده
اچلدی چشم جان عین سرکسر	بو حاله اولدی عارف چونکه کرکسر
عجب نور اندیدر بولبله ناکاه	قولوق چکوب دیدی دلدن ابروتنه
الم چکدی بو حاله اضطرابدر	دخی مرغان ایچنده اهل عاردر
بونى فهم ایتمز الا اهل عرفان	ادب سزک ادب او کندی لقان
سنک قلبک وار انصاف ایمان	باقوب اول کرکسه دیکه سلیمان
رواد حضرت کوفه ذهابت	معارف اهلنه وار انسابک
هوتیله بکامعرو اولوبدر	دیدى کیم شیخ فاضل کوف اولوبدر
بود عوای اولر فصل آسه لایق	فضیله اودر عالمده قایق
شریعت حالتی ترله انمک اولماز	بو مرغان عرضنی هتک ایتمک اولماز

شریقله کر کدر دفع انک	شریقله کر کدر دفع آنت
بولی بز فصل ابد رفعتی وار	ولی اندر ابد سه حکمتی وار
بورس نیز وار کتور اندرس بود	ارنر حالی در اندر کی در
بو امر مده اگر چه که تعب ار	ولیکن امر مده امر رب وار
چکر لر بو امر مده کرج رحمت	بولور لر آخر مده اجر و رحمت
کمال اهلی او در که اوله نافع	منافع نوری اندر اوله نافع
بود مده قصد و غیرت ار لر کدر	ینه بلبل دخی کند و لر کدر
اجوب کر کس بر نبی بر فرا و لدر	او سلطان هما فرما بر اولدر
کلوب کوف غریزک خامه سنه	عمارت اهلنک و سرانه سنه
کورینور حانقاهی کوه و ویرا	ولی عزت اهل سنه عمارت
فنا اهلی کورینور کرجه فانی	بقا حالی عمارت ایلداف
فنائی صورتی که خچه که فنا در	فنائی معنوی عین عباد
فنا حالی که ابد و تلافی	بو معنایه اشار ابدی باقی

مطلع باقی افندر

جهانک نعتی کند و اب و دانه نیز بکدر	ایلك کاغشاسند گوشه ویرانه نیز بکدر

لاحة المؤلف

غنیات و ارس عالی رفیعله که تقوادر دنی در ذلتیله

اولور ویزن صوکی اولماز لقا	حرام مال ایله اولور بناسی
اولور بانی سنه هر دم صفار	قارشیا سه حرام ایله چغفار
مروتله دخی مردی زمانک	دخی اولسه نخاشاند انک
ضیا قدر ایله هم انسه اکرام	ایدوب انده عبادت ایله اطعام
اولور داری انک داری معاد	بوخصلنلر اولور انده عباد
مبارک اوله داری که هر بار	قدم اهلی اولور صاب دار
خیر نیسه اوله شانی قاق	قدم اهلی اودر که اوله صادق
دلی زار اولانک داری فی زار	ولی صار اولانک داری فی ^{طیار}
دلی لامع اولانک داری لامع	دلی واسع اولانک داری واسع
دلی معور اولانک داری معور	دلی مسرور اولانک داری مسرور
امد کر کش بعضو کوف انقش	
او یوب دامانی دست ایلدی بیلر	حضور کوفه وار دس چوکه کر کش
معارف اهلنک ذات وحیدر	دیدن ایمی و حیدر فریدر
کمال وحده مظهر صفات	هونیک احدیته ذاتک
سزح کوندر دس حقانی کلار	سلیمان بنی ایدین سلامی
سلامه ایلدین تعظیم و اقباله	ایسید بنجه قیامه کلدن فی الحال
قدومبله ایدک دیوانی انوار	دخی دیدی سلیمان سزنی استر

ندور بلده ما مول سلیمان	کما کا اید بیک مضمون دعا
غریز دیدی بن کزرت کوزند	بو کزرت عجب قدرت کوزند
شب طلما ده ایکن بکا طیران	شب قمراده ایکن با که سیران
کیجه قلش ایکن سیری خد	کیجه ویرمش انکی رزقی رزاق
ایدر کن حق و جویم کیجه سدر	بنی نچون ایدر کوند وزده اضطر
دیدن کر کس اگر چه بور و حال	بنی حکیمه قدس سزم ارسال
بو عالم حالنه سز لر سز اعلم	مدام اولسون دکر حاله هر دم
دیده امره مطیع جان و دلدن	فراردم یوقی فران اهل دلدن
ولیکن استم خلقه فرات	که حال اهل اولنار بیلور ات
بوئی دیدن قیام ایندی یزندن	چیترا ایدن صدای هو پرندن
ایدوب امرینه سلطانک اطاعت	که یعنی دعوت ایندی اجابت

آمدن کوف و بد بو سلیمان بنی

هوتیله کلوب ویرد سلامی	سلیمان بنی لدن سلامی
کمال رغبتله بدس حال و قدرت	اوسلطانکه ویرد طوطی صدرن
هوتیله اولانک جانف عالی	تواضع ایله اولیسر شاعالی
بیاندر عارفک الله قدر	کمال اهل بولور حالیه صدر
دوشر بعض غنیه عجه حبلی	جهالتله ایدر لر صدره میلی

غنی ده کرا ولا فہم فراست	برین بیلور اکہ کلز دنات
غنی لر صدر ایچو کوکس کر لر	ولی صدر اہلی اذنا بی سور لر
حماقت اہلی عجبیلہ کورینور	برین بلز سور لد کہ یرینور
او تور دی صدر دیوانہ کوف	سلیمان بنی دیر سزہ معروف
ادانی دلا نیچہ انواع مرغا	حسد بنک ایلہ جملہ سی خیرات
کلوب بیلہ اندیلہ جفقا	نیچہ اسنادیلہ ہر افترایی
سزہ معلوم شریقلہ طریقت	رخنی عرفانلہ حال حقیقت
کتاب شرعہ اعلم سزہ کماکان	فنون عشقہ افہم سزہ کماکان
بود عوایہ اولات بود مدح عالم	قوالحوالہ سزہ شمدی عالم
سلیمان بنی چون اندی تفوض	بولارہ کوف کامل ایتدی تعریض
سؤال ایتدی قویہ دیکد آبا	مذند سزہ بود عوای غوغا
سکوتہ وار دیلار باب مرغا	چوایہ قادر اولما دیلار اولان
مہا بدن سکوت ایتدی قہوس	بو مجلس اوتہ مدی بریسی
طوطی اولما غلہ مرغان بنامی	غزیر ایتدی اکا دانی کلاچی
ایدوب حالن قصہ محتاف	بنہ خاکہ برینہ خوردی اثیف
دیدن علامہ سزہ سزہ بوقیہ	کہ حمل اولغیہ ریش خد کویہ
حکیمانہ ایدک حکمی بولارہ	حکیمانہ ایدک بودردہ چان

عرض ایلہ اولاد حوی فہم ایت	عرض ایلہ اولاد غوغای فہم ایت
گر کدر عالمہ لابد فقاہت	دخی لازمدر اند فقاہت
فراست نور خقد بر ضیاء در	ضیائی آئینہ عین ہمدار
فما علیہ السلام اتقوا فراسۃ المؤمن فانتہ بنظر نبورہ تعالیٰ	
فراست در دخی اصل کرامت	گرامت در دخی فرع ولایت
طوطی یہ ابد یکتا شہو خطا	صنوری اول دخی ویرت جواب
سوزی ابروی اند لیلک غنارہ	جوابی لشنہ آئینہ افاہ
دید یوقدر شریقتہ عدولہ	ولی یوقدر طریقتہ دنولہ
ایشید رسن نہ دیر لر جملہ مرغا	نہ دعوا لایدر لر مالک دعا
طوطی دن ایشید یکتا بومہ کا	حسد حالنہ ویرت احتمالی
کوف غریزہ محضندہ مرغا بد حالان اظہار حسد ایلہ نکرا تقریر	
کلام بد اند کلری و ضوطی نک کند وز عنجیہ نصیحت	
یوزند ببل حقنہ خلط کلام آیند کیدر	
دیدن مرغانہ سوباک سترہ حالا	نہ یوزند نہ کورہ قیم سترہ دعوا
اعزاجدی ہمز قرعیلہ قوزنکو	دیدیلر حقدر حکم ہایوت
سوز لچدی غیری مرغا دخی اولان	شما تہ ایتدیلر کویاکہ دھقا
ینہ بلبلہ آیندیلر حصوت	دیدیلر اولدر اهل شنوت

چهارم دیدار هر بر بی حار	ینه اول سوزی بندید اظهار
بوجله اندید دعوائی فاسد	ظهور آیدش قیود حال حاسد
حقوق اینجا بید بر حال ^{تهمت}	بولما یوب دیدار دم و غیبت
دو دیدار بنم اویمه کلدی	خیانتله یا خود ما نمی المدر
خیال سو، ضحیله بوائشا	ایدوب خلط کلام طوطی کویا
دید بی بلبل ایدر رقص سملی	دوبیتله او قور دانی رباعی
او قیمن ذکر ایچند نظم ایت	او قور او ازیمه اشعاع ایت
سها عک بلبلو هیچ معیسی	مجرد دیدی مرعا دعویسی
دیدیم هر سزه معلوم خال	انی مفتو ایدوب جیت کل
مجارنی عشقه افسانه اولمش	اوناره الدنوب پروانه اولمش
کلساند کله در عشق هر دم	کلاک عشقنده بولمش ذوقی هر
کله قارشو ایدر فریاد ناله	صافور سین ایدر حقا جمال
هواییله دمنی ضایع ایتمش	جفا سنی صفایه مانع ایتمش
انان حالنی دیدی جمله مرغا	قونیک سوزی حقد ایلک ذمعا
کوف کاسل قانع بلبل عارف عاشقه حقیقت حالند سوال	
مستطاب ایدوب وجواب باصواب استند و کیدر	
اولیجی بلبله بو کونه تهمت	بودم کون غریز دوشده غیبت

اولور سه حال عارفه صدا	طریقده غبور اولور بغایت
بوسوز لر دن غر اولدم المدی	طوطی دند حسد کجا بلند
اگرچه طوطی اولدی خلقه مؤد	ولی صوند یوق الحان داود
دیدس بلیل ای مرد معارف	اولمز حالیکن کسه واقف
معارف اهلک ستر خفی در	خفی اولدک قلبی صفی در
خواصک حالنی بلز عوام	عوام اولا ایشتمز هیچ کلام
عوام اولا بلمز کند ذات	دخی تشخیص بد مزه صفا
نه بلیک غیر نک حال و کمال	درونده اولا صدق و ضلال

سؤال کوف

سؤال ادیب دیدس بلیل ای چا	نه سویلر لر ایست خفک مرغا
شرایت مجلسده سوبله سنده	کلای راست قیل هر سخنده
بی عشقیله مست اولد و کیسه	کل اسرار ند خیر اولد کسه
جنانکدن بودم رفیع حجاب ایت	لسانکدن فصاحتله جوا ایت
سخن در اول بود یوان ایچیم کسند	دلاور اول بومید ایچیم سنده
درونک حالتنی سوبله ای چا	ایستویلد کمالک اهل عرفا
طلم قلبی اچاغه جهاند	دلک مفتاحی لارند در هاند
کوکله چونکه اسرارک نهاند	دل و جانده لسانک ترجاند

جواب بلبل

دیدی بلبل ایست ای جان عالم	تعب ستری ایله جان آدم
چو بگرگنت کنزک کوهری سدر	قونوغا اصلرک سدر جهری سدر
خدا و برمش سکا بو کنزه مضاح	او مضاح اسم هو واسم قحاح
صد قنر بجز انک در دلدینه	دخی کاشنر صفات جهرینه
دخی دیدی بنم اول بلبل زار	کلاک خاری کورنم بکا اغیار
بکانم دایما کلزار اولو بدیر	کلاک خاری بکا غمخو اولو بدیر
بکا بردر جلا لیلہ جمال	بو حالندر بکا ویرن کمال
اگرچه کلدر در عشقه بهانه	کلاک دگری کلور هر دم رایانه
ولی باکه کورینور وجه باقی	شراب عشقه حقد باکه ساقی
کورنم چشم جان جسم فانی	بقا اهلنه معلومدر نهانی
کوزمه فالمدی اعراض عیثا	بلندی باکه الا کما کما
کمال همکیز ایندر تا شیر	هویت حالی ویردی باکه اکسر
سوزم کثرت کورینور اهل قائله	ولی وحدت کورینور اهل حاله
فوادس شعرناک مضمون قالم	بوناه اندرنه بدشو حال و قالم

لؤلؤ لؤلؤ دی

نور شریعه فوادمه ضیاء الیوم	علم حقه رشاد من هدای الیوم

و نفخ خبری قلبه و بر رکن صفا	جسمه کدر فنا رجه بقا لایم
کنز کنز که فحی ایمن بکار گد مضاع	فخ ایدو بند طلسها غنا لایم
لی مع اقه اثری فیداضا کیده رو	حال اطلاقه دو سوبانه نقا لایم
این فوادی نکه اهل معارطونال	حاله قال کلو اوزکه ادال لایم

گفته بلیل بروجه لایحه

کله عاشق صانور بنی کورند ینه بلور بنم حاله بلند

گفته همد علی یوسف زلیخا

بلیان عند لیبی سرچه صانور	ترك بلورس کورسه صرحه
کورینور بکارچه کل جنابی	حقیقتد مرادد کلام
کیدوب کلا خراب اولور کلشن	کلابند بولورم بونی بت
کلیدر کوسترن عاشقاره رویر	بقا حالنده در ایند کی نور
کلی اولدی صفاتند نجیبی	کلابی دخی دانده نجیبی
کیم اولورسه جهنم ایجنده عارف	اولور هر عارفک حاله واقف
بلور لر عارفی کامل اولند	نه بایسو عالمی جا هل اولند
فوادی ناک فوادی اجد فاتح	جنابند بو قطعه اولدی لایح

قطعه للؤلؤف

چونکه مرات دله منعکس اوله عرفا
کورینی کلدن هها حال کمال انخرا

دیلر یسک کوره سنل هل کالک حالن کند و ابنه کی پاک ایله قودن هرات

کفته کوف بروجه لایحه

دخی کوف عزیز دیدیکه ای بار	بو اسناد مذن اولدک کفر قار
نه سولیدک بولاره ایویا وز	سکامرغا ایدر حدتجا و ز
نیدن ایتدک بولاری سن بر زار	که اولدیلر سکا بویه ولازار
سفیه بر سوز الله عاقل انشا	سفیه اکا اتر بیت درل هدیانا
دیدیلر بلبل سوزم یوقدر بولاره	حسد ایتدی بکا اندر چاره
بولارک شانی بدر بد زمانه	بولاره کلب صفایند عیانه
کرک سولیه کرک ایله سکوت	ظهور ایدر بولارک بد معوت
بو حاله اولانک شانده الله	مثل یورد قران ایجرح الله
کر اولورسه بو بد فعل و عملده	اولورالنه داخل بوشلده

قال الله تعالی مثله کثل الکلبان تحمل علیه یلھت و تنزک یلھت
 بوزناد اندر نیم حال می بلز
 حسد کجا بولاری ایلش بد
 بد شا هد بکا برتھا ایدر لر
 کلامی جمله سنک افزادر
 فساد و غیبه هر اجترادر

کوف عارف مشاهد مرغانک دعوانه شا هد طلب اندر وکیل

بود عوی غریز اولد قده سامع	دیدن لازم بو که برها قاطع
ایشید بیجا بونی ارباب مرغان	دیدن طوطی بورد که برها
بود عوامزده حق مید سورلر	با خود با طمیر بونده بلنیز
بمحق قادر و علام و اکرم	سفر بزر اضیور بالله الاعظم
دیدن هم طوطی به ای مرد یوان	نه در سن ملک حقنه الان
بود عوده حقیقت کجا سولک	مائی فهم ایدو احوال سولک
صد فتنه کلامک ایله ابلاغ	خیالک سولیه اوله مدفع
بیان حال و قال طوطی بر وجه لایحه	
محصل طوطی ایتدی نه کفنا	کلام سابقتی ایتدی تکرار
ینه نفسنه و مرغانه اویدر	عناد ایله ینه شیطانه اویدر
کورندس چون صلاحده عناد	خطا ایتدی جداله ایتدی بادر
دیدم صلح ایچون الصلح خیر	دیدم کویا بودم الصلح خیر
نیجه کندولی بلزائنه و کج	فساد ایتدی فسادن بلدیج
نیجه لر ایتدی دعوائی صلاح	فساد ایتدی و بولماد فلاحی
اودر صالح ایله صلح و فساد	اودر صالح فساد اوله بادر
قال الله تعالی و اذا قيل لهم لا تفسدوا فی الارض قالوا انما نحن مصلحون	
الا انهم هم المفسدون ولكن لا يشعرون	

صلاحه ایریشور صالح کلادی	صلاحه ایریشور صالح کلادی
کیشی فعالی بلک کالدر	کیشی فعالی بلک کالدر
سوزینی بیدی طوطی چونکه تکرار	سوزینی بیدی طوطی چونکه تکرار
بوسوز لردن عزیز تکرار اندر	بوسوز لردن عزیز تکرار اندر
کوف عارف طوطی عالمی عرفان یوزندک حکیمانه انزانی که	
ارشاد معارفی چون کاملانه کمال	
کمالات ازلینک ارچندر	که یعنی کوف کامل
ایوب ارشاد کما نیجه کرة	طوطینک کوشنه کیرمک زرة
هدایت اولاین نادان ارشاد	مقیده اولمز اولور ارشاد براد
طوطی عجیبینه اصرار ایلدکه	شناس حالن اطهار ایلدکه
هوت قوشله کوف عارف	طوطی به سرنقاین اولدک کاشف
لسانند اقدس عین حکمت	انی نوش ایلدنا هل حقیقت
معارف حالتی اولدوق طاهر	حقایق سرن انده اولدک باهر
دیدن این طوطی مرغ مکرم	قومرغا ایچند اولم اعلم
خدا ویرمش سکا علم ونگار	اجلماش ولی تحقیق باب
معارف خبردار اولماش سن	حقایق اندر اولمش سن
ضرریت کورماش سن برضد	کرکلی عالمه اولدک صلح

طریقت کورمیںد کامل اولما
 طریقتہ آجلسہ باب عرفا
 حقیقت قاپوسنہ کیرمیںد
 می باقیہ انجریار اللہ
 کوز کی اجا مشن من بوجہ اند
 دل و جا عالمی بولما مشن
 دنی فرقا یتما مشن من بارو
 قلوب صورتہ سیرت بولما مشن
 سنی خافل بولوب عالمہ ناد
 کی قرغہ کی قورغون بد قال
 کی عارف کی صالح کیچدر
 کی بلز حق صالح کیچنور
 پسند ایدر کی عجیلہ ذات
 عنادند اوکو کبرلہ خوبین
 عناد ایلہ عجب اولسہ کیشدہ
 حبیبہ کہ اول کان رست
 قال علیہ السلام اذ ارایت رجلاً لکوجاً
 حقیقت بولمیںد واصل اولما
 تجلیلہ آجیلور باب یزدات
 دنی وحدت تزارین کورمیںد
 حجاب ایلہ قالور اغیار اللہ
 نہ وارد کور ما مشن من کلستانہ
 قلوب ظاہرہ باطن بلما مشن
 حجاب اللہ قالمش من بہی یار
 قلوب ظاہرہ باطن بلما مشن
 خصوصاً کہ جہا اہلی مرعا
 محصل جملہ سی از غو و جال
 صفاء جہلہ فارخ کیچر
 دانی عارفہ راجح کیچنور
 انانیت خراب یتش صفات
 یقولر سہ قایر عرضلہ
 بلاختی کا اولور کشیدہ
 حدیثند اکا ایتد اشارت
 قال علیہ السلام اذ ارایت رجلاً لکوجاً

کوف کامل طوطی عائدہ کامل و فاضل اولما دوشن اعدا و مرغاند بود عوازی شرعی اولما دوشن افهام در	
کورینور هر بری اهل معارف	روای اولمیه سین جمله واقف
کلانند بلور نا اهل کامل	سلامند بلور نادان فاضل
کلوب ببلدن ایتدی جمله شکوی	غرض ایله ایدوبی معنی عوی
قوسی دیرد ایدر ببلل تغنی	بوسوزده ایتدک فکر و نانی
دخی دیر لر ایدر رقص و سماع	دوبینله او قورداخی رباعی
دیز بری بنم مالمی الدی	خیانتله یا خود او بمه کلدر
حقوق مالک ملاک دعوی بی	بود عوانک انکچون معنی یوق
دکلر بوندلک دعویسی مرغی	بری ببلله اولمز خضم شرعی
کتابله عمل اولمادی فعلک	کتابه او میدی قولیله فعلک
اکا دیر لر بها ایچنده صادق	اولا قوی ایلله فعلی موافق
کور رسو ببلک چون طاهرینی	یا انجون اکلز سن باطنی
فراست چشمنی جارد جانک	انکچون بلدک احوال انک
طوطی حضرت کوفه تعصبله کیجه حائذه طعنیه معنا سید	
طوطی چون ظاهرا ایلله اولمک مغرور	دلینه علم حکمت اولمک مستور
تعصبله دیک کوف عریز	معارف کا اول اهل تمیز

قارشمز سربو خلقه سزده اصله	اولوبد نفر بکربل آسا
کجه غفلت سرانیده فرار لـ	نهار اهلند اولمشد فرارک
اگرچه وحدتک وارد رصفا	اولور صاحبه انحق وفاسی
کجه غالب اولور جمله ظلمت	بوضلمتک کورینور قلبه غفلت
جهانده خافک بو قدر وفاسی	صفا ویرمز قریننه لقاسی
اگر که غفلت بلزسه خافل	انی سن دیمه هیچ انشا عافل
سزه بلدرماش غفلت بوالی	کجه ببلل اکلز هیچ قیل قالی
ایدوب هر بریسی خوش و خرد شد	ایشتد بکرنه دیدس جمله قوشد
اگر دعوالرینی دکلرسم	بولارنیک سوزینده اکلرسم
ایدوب تهمت اترلر سنک صغنی	که رشو بیدری دیرلر باکه یعنی
بوسوزلرده طوطی کورنکد صفا	ولیکن اولمادس حقه موافق

کوف سنجید طوطی قلیل آتیزه غفلت قرین و اهل قسم

اولمادوغین قرین در

زیدس کوت غنر ای مرد معلوم	بو گفتارک دکلر اهل مقبول
سوزده صورت ویرسین عالمانه	ولی بری دکلر کاندانه
دبدکده مدعی قولیله ضعی	بلاده شاهد ایدرسین کامیلی
اولیمز قول منکر ذره اسکات	کرکر مدعی قولنه اثبات

بیمینله تمام اولور حصومت	شریعت بولدیا ایشایتله قوت
انچگون اولدیلر ذمبیله بدنام	بو قوشلار اولدیر لرد نام و تمام
سنک معاومات اولماشد اصلا	بودمرو غیبتله حق و دعوی
سنک معاوا اولماش بو حاکم	نه و جهیلله اولور حکامه نه
دکل ایکن قساد و شرع بادر	یوغیکن بلبک شر و فساد
سبب اولدیک بوغوغنا و خطابه	اوبوب بر قاج سفیه ناسرابه
بو حال ایدر قوشن تقاضی	اگر شرعیله حکم ایتزسه قاضی
طولار بطلانله جله بحاکم	اگر احقاق حق ایتزسه حاکم
نظام عالمه و پرز والی	اگر سیفله حکم ایتزسه والی
اولور لایه اهل طغیان	اگر قهرله حکم ایتزسه سلطان

طوطنک ابدیکی طغنی مغره حضرت کوفت جوابیدر

کورغمز سوز لرکن هیچ معارف	دخی طوطی یه دیدی کوف عارف
انک ایچون باکه ایدک پنجه طعن	ظهور ابدی بوجهلک سند عینی
که مرا آنکه کورندی بو صورت	مکر سنده واریتمش عین غفلت
کیجه قدرینی اصلا بلماش سن	شب وحدت صفا سن بلماش سن
کیجه درکاشف استار اسرار	کیجه در پرده اسرار ستار
کیجه بولدی بولن قدری وجود	کیجه در لیلله قدرک وجود

کجه ویر مردن خلقه بار	کجه در عاشقانک وصل یار
کجه در حوتیه جان یار	کجه در وحدتله خلوت یار
کجه وحدت نمایی صادقانه	کجه خلوت سربازی عاشقانه
کجه در عرض حالی صادقانه	کجه در راه زاری عاشقانه
بو هو ویر مشام جان بوی	کجه در طالبانک های هوئی
سحرده وردله حیران اولور	کجه فریاد ایدوب کربان اولور
کجه ده واصل اولدن ولباب	کجه واصل اولدن نبیاب
عجیدر قدرین بار خدایک	کجه در اصلی روز پر ضیایک
اولور عارفونک اسرار نه یکت	کجه ظاهر اولور هب نور زک
اولور سن نوزنی رنجکله وصلت	کورند بیه اگر حالیه وحدت
بو وحدت اثر وار اولماش سن	بو حالتد خبره دار اولماش سن
هم الفاطکه اندک حسرت و توج	کجه حقتد ایندک کف و کولی
کجه احوالنه واقف صانور	اوائی دکله عارفانور
بود عوی بیور میله فراموش	دی عارف ایتمز اول سور کوش
کجه ایله کوندوزی فرق ایتمش سن	یم عشقه اولرک غرق ایتمش سن
بلنماش سکار شیشه محبوب	معازفد قلوب محروم و محبوب

قاسم الانوار و کاشف الاسرار له بیانده در

بر وای زاهد خو بین مرا خرد مکیک	فویسج چه دانی کر که خوبست ^{و که نیست}
انک چون دخل ایدرسن عاشقانه	دخی طعن ایدرسن عاشقانه
خصوصا بلبله لبیل صفاسن	نه بوزدن ایدرسن که وفاسن ^{نکول}
بلندس نسنسک مرعانه اولدر	انکچون سوزلرن افسانه واردر

کوف عارف بعضی زنا حاسد انک اوصافن بی ایدر کیدر

صفت قوزغون

سوزینه اویدوغک برید قوزغون	حسد بلبله حصو اند افزون
نه عشق بدور نه ذوق و نه صفا	بوغز ایچون چکر دایم جفا
یوزس قاره و ذکر س یوق دلنه	کورنیز اهل عرفان محفلنه
صفا اهل دکلدر صوفی بدور	انک ایچون بلبله حسد وار

صفت هر قزغه

هر قزغه بر یسی دانی معلوم	او غور سوز اولد یچون اولدر ^{معلوم}
نه عشقی وار نه حسنی نه صفا	کورنیز کسمیه میل وفاسی
قزغ قزغه اگر چه اولدر مطلق	دکلدر عاقل انسا ایچون غرور
او تور لر کل دیوانسان نادان	کاورا که ولی بلبله هیچ انسا
حقیقت دکلدر اکه میلی	غدا بی نفس چوندر اکه میلی
بنی ادمده اولسه اشبو خصلت	اولور قزغه کی کلر حقیقت

او نچاک قرغه انسا دککلر نصیر ایلدوب خیر کلر لرد
 ایشند وکده صدایی غندلیبی ایدر کوشانی انسانا بیسی
 حسد دندر بو کونه همزوغری اوغور لر مجلسکدن جور ووزر
 سفیه و فاسدا ولور غمزلک اهی بومعنی ایدر بیلبله دخلی

صفت صفصغن

بریده صفصغن کم صغر غندر اوغور لر بولدوغنی اهل فتح در
 کرکی لر کیر جامی عرب وش بو هیئته بولنر که بکدش
 کورینور صورتا کرچه که طوغرر ولی هر کس بلورانی اوغرر
 شکارتله کز باغ جهاندن قباحتلر ایدر راغ چهند
 ایکی کسناک اولماز شاطوغرر بری حاسد برن غماز بری بی اوغرر

صفت طاوس

برسی د افی طاوس اهل زینت مکانی اولمشید باب جنت
 لباس فاخر ایله اولدر مغرور درختند اولدر دله دور
 بورده باعث اولدر مکروشیطان اوبو شیطان اولد اهل عیسا
 اویرسه مکروشیطان برادم ایدر جنت فراقانی پرغم
 اویرسه امر رحمانه برانسا مکان اولور که بودار رحمان
 حسودلک بدا ولور دائم طبوسی حسد ایله کبر دندر قیوسی

او باند کبرله ابلهسه هزان	جالتله اولور مردود یزدان
کلستانه کور یجک بوللی شتا	حسد ایدوب ایدرجولان قریاد
صفت شاهین	
برسی ده شهرن ریتن منقار	شکار انکه مرغا جفا کار
شکار لیجون اگرچه خیر طائر	حفا کار اولدوغیجون قره طائر
اغاو بکلرک ذمتنه لایق	شکار انکه غیره فایق
قیالرده ایدرم اشیای	انچون سنکه بگز دل و جان
چفا اهل ایکن اباوجدر	انک بلبله دخل اینک حددر
صفت چلاق	
بودمد بلبلی ذمیله چالاق	مراد ایدنلرک بریده چایلاق
اوزس چلاق طوغا زسمنه کرمش	جالور نیچه لرک قاننه کرمش
ینه جابقدرا تنه بیک تکلف	ملوغا اوتزا کر کیرسه اسلف
قابرا نسا الذن کم و شحی	نیچه سنک اور دستنه زحی
کهی اولور چالرا یکن صوارلر	بو عالمدر چالچی تم چالرلر
صفت قرتال	
بو بد حالات برسی دخی قرتال	اوچر کرچه که اولمش شتا تنبل
اوچر کو که صفاد کلدایشی	ارر مردار لشی پورر رویشی

حریص اولوب کوزه در فغده دانه اوزی کوته ایکن سوزما اوزدر طرف طوطیه وارد اولما سوال مقدره نصرت کوفات	شکار ایدرانی دم زمانه اودانخی ببله چلی سوزاندر
جواب رمزیسی و عرفانیسی	
دیمه طوطی بکاسن حفت آتدک بوزرغا تسبیحنی زمه الله بوخالبله بکاسن انمه تمت تهی کورمه معارزد بوجانی تجلی آتد ویکون ذات علیا بوتبیح بکا معلومد کما کان سلوک ایدوب مراتب بولدوک وارسه جمع و فرقت حالی جوابی فہم ایدر سین عارفانہ شولر جہلہ بی حال اولورلر زبدہ علمک بولار رسمنده فاش مستی بون تجلی انشہ اسما دکل لازم جوابندہ صراحت	کہ اشیا تسبیحند غفلت آتدک صفایں دملرینی غمہ آتدک بنم حقہدہ دانخی ایتمہ غیبت بر اولمشدر دل و جانم نہان بکا معلومدر رتبیح اشیا ولی مطلق دکلدر ایلمہ اذعان فواطوار عارف اولدوکیسہ حقایق بولدک ایسہ جہلہ فغہ بلور سین بومالی کاملانہ معارف اهلنہ دخال اولورلر مستی بولما یوب اسمنده قالمشدر بلور هر لغظندک کہ معنی کہ اسما اهلنہ کافی اشار

وکل لازم جوابده صراحت	که اسمها اهلنه کافی اشارت
بواسمه فعل حرف ایله بولنیز	معانی علم صرف ایله بلنناز
اگر اولد که ایسه اهل معنا	بدیع اولور سکا عاثر بیات
طرف کوف عزیزدن طوطی جوابدن صکر بیان دیکردر	
محصل جمع او کوب مرغا حقا	حسد حالتی بونلرایندس بنیاد
اولوب هر بریسی برکونه حاس	داخی حالینه کوره اولدن فاسه
حسد احوالی اولور کونه کونه	فساد که اهلنه اولور نموه
یوغینک برینک فیهی و عقلی	سفا هتله ایدر بلبله دخلی
یوغینک کند وده ذکر الهی	درونند دخی فکر و الهی
گوروب ذکر نه شوبله خرامی	که در بلبل ایدر رقص حرامی
معارف مجلسنه کلمه مشر	حرامی مصلقی ده بلما مشر
مجرد علمله دوران بلنیز	مجرد قولیه عرفان بلنیز
بولاریات حالی نقصان دیوب	طوطی یدر حالک اولدن معرف
مزاجنه بولاریات اولمه تابع	کشینک عرضنی بیقر توابع
توابع اولنه یوز ویرمه آدم	انی تعیب ایدر لرجه عالمه
کل آمدی بلبله دخل اتمه زنها	بود خلیله جها اتمه اظهار
ایدر فریاد عاشق کیمسه بلز	نیجه در عشق فایق کیمسه بلز

سفا هت اهلی بلز حال عشقی	غیاوت اهل بلز ذوق و شوقی
دنخی جا هل علم قدرینی بلز	غضب اهل حلم قدرینی بلز
بلنمز عاشقک زار و نیازت	حقق می میدر یا خود مجازت
مجازن عشقه عشق حقیقی	بلنمز وارد در فرق د قیسی
هوای نفسک اولسه عشق عاشق	انی فرق ایدر البت مرد قاروق
مجازن ده اولور سه اتمه انکار	حقیقی نک بوئیدر ایله اقرار
رموزن عشق فهم ایتیش فوآدر	ایشت اندن ندر عشق رشادر

المؤلف

عشقد عاشقن حیران ایدن	عشقدرا یقنن مستان ایدن
عشقد اسرارن فشا ایلین	عشقدرا نی ینه پنجه ایدن
عشقدراجبت سترین فاش ایدن	عشقدرا نی اعرفه ایمان ایدن
عشقد صافی جمالیه جلالت	عشقدر هم بونلارن سلطان ایدن
عشقدرباب خدایه ارکورت	عشقد عاشقن دربان ایدن
عشقد ویرن دله جان حیات	عشقدرجسم کشیفی جان ایدن
عشقدربزدره شمس ایلان	عشقدر هم قصره نی عیان ایدن
عشقدردردی ورن عاشقن	عشقد اول درده دران ایدن
عشقدرتنه فوآدی چان پاک	عشقدرا نی ینه قربان ایدن

کلام کوف غزیر

کلیستای دخی منع ایلر سیک	الی اواره دن منع ایلر سیک
دخی خاری و تور جانکه خجری	کل رنگین اولور جهر بله مغیر
اولور سین اهل حال ایجنه منقو	کشینک ظاهرنه اولمه مغرو
کمال اهل اولوب اکله مالی	لدنی دن خضر و ش بول کمالی
بصیرت نه سکا لایقنی قیلر	فرستله ایوویا وزی بیلر
کمالینی دیدی کان رسات	فرست عالمه لازم بغایت

قال النبی علیه السلام اتقوا فراسة المؤمن فانه ينظر بنور الله

بلور نور خدا ایله کرامت	کماک قلبنده واریسه فرست
بله کور فیض حقه علم و حکمت	کتابیله قومه کند که خیرت
دیلسک بوله سین فیض عوالم	توجه ایت جناب حقه داعم
بکینه کند و ازانند ایدر فیض	یکینه علم مرشد ایدر فیض
فرست بولما دکه علم خدادات	فقاها بولما دکه علم هداک
خطایه احتمالی ویرمدک سن	بولارک قصدینی فهم اتمک سن
عرض احوالنی کلامدک هیچ	حسد ایله اولانی بلمدک هیچ
بوسوزده ایتدک فکر و تافت	دیدنی قوملر ایدر بلبل تقنی
سکا بلدرما مش باری تلک	سماع حسن صوت حائنی اصلا

عجب اولمایه بلزایسه جتهال
نیچون سن بولمادیك بونده اقبال
فقا هتله كتاب اهل کج سن
بونک نقیبینی بولمقد قجر سن
نجدا ولور فضیلت اهل هر دم
نقل بولوب اولور هر فنده علم
تعقل انیب فکر اتمامش سن
صلاحه حملی هیچ ذکر اتمامش سن
بود ورنده صلاحه جمله بر وار
که ابتشار درانی بعضی برابر
شریعتله نیجه عامل اولند
صلیقتله نیجه کامل ارند
سماع و دور پله تولدش حار
سن اولمادیك بو حاله ذره واقف
بولوب دور انله جان نجلی
نجلی سنده بولدیلر نسکی
صلاحه حملیك خبر ایریشور
طلاحه حملیك این شرع ایریشور

بیان حسب حال بلبلی خوش الحان

بو حال دافی دیکله ایدوب اصفا
اگر وارایسه سنده عقل دارا
یرندس بلبلی خلاق عالم
صفای عشقه قلدر مکرّم
خوش الحان ابله ایندک انی مشهور
انک ذکر نند ایشید اولد سدر
کل رعنا یا یرندس که معشوق
بو حال یرندس نادان مخلوق
ولی کرچه جمالی ورده دوشد
بو حایله صفای ورده دوشد
شراب عشق ایندک انی مخور
بو اسلرایله ایندک دافی مبرور
صفاسند پورا ولدس هر جمن زار
جمیعاً باغ و بوستانله کرسا

عالمده ایدر سه شوق و نغمه صفا و بر در مادم اهل نرینه

بیان مقام بلبل خوش الحان پیر و جبه زمر لایحه

اگر شهرناز به آتش سرور صفا سی جانده و بر در و رود

ایشید لسه اگر انک نواسی نوا تحصیل ایدر گبی نواسی

برای بوسلک اجنه و نفا و بر عاشقده اغزند نهاف

تجکم اوقیه شوقیه غزال ایشد ندر اولور اشفته احوال

و کاه آتش تیرینده حینی المیور جانده غنیه غیننی

سکاه ذکر روح آتش پیدا جبه رگاه سربده اولور هویدا

اگر راست ایدر کاهنجکاهی حیات جا و بر در ستراهی

عجم آتش اگر روز صفا ده اولور نور و زوش دملر زیاده

پریشا ایلسه کل اشتیا اوقور سنبله و اوج و عراق

بواحو لیله براولسه کلستا اولور به انشا بول سر زبله حیران

کلستان تحفنده بزم ایدندر صفای نغمه سنه غزم ایدندر

دیدیدر که نه حالده بولحان کلبله بلبله و پردی اوسجنا

کلی بلبل ده کور بجات بولحا فوادسی یازدی بوکونه نیلجا

للمؤلف

نه حالده کلستا ایچر بلبل کل زیبایه جانده آدی غنغل

دیدی مجنون لبلی لبلی	دانی عشقه ببل دانی کل کل
بلی دیم دید که عشقه ناه	اکابر عارف جان دیدی قل قل
غم عشق نم دیدم کور بخت	بکا جانان دیدی بطفله کل کل
علی آسا فواید الدین میداد	سره عرفانده اولمش نفسی و اذل
فموشوق اهل و اهل معارف	بو عشق و حاله اولد بر حلقه و
اندک اواره سزد بکلید	دانی کفنا رنج ده اکلید
ایست طوطی وارا ایست ادعا	بو معنایه و لا ابدی قرأت
اوقی نفسیر ایچنده بر عبارت	ایدر هر رقص ببله دلالت

استود بالله من الشیطان الرجیم   بسم الله الرحمن الرحیم

وقال یا ایها الناس علمنا منطق الطیر

آیه کریمه سنک تفسیرنده سوره نملده قاضی و کشا و ابوالسعود
 علیهم الرحمة اودود ببل ایله خضره سلیمان علیه السلام حقیقه
 و تقریر اید کلر منقبه سینه کوف عارف طوطی انزام و ببل
 ذاکر مدح تام ایچون تقریر اید که و اول تفسیر لریک مطمو
 ترکیه ترجمه اولند و غیره

و من ذلك ما حکى ان سلیمان علیه السلام مر ببل یثرب و یرقص فقال
 علیه السلام یقول ببل اذاکت نصف تمر فلی الدنيا العاقب

فاخته وقال عليه السلام يقول فاخته ليست الخاق لم يخلقوا فلما
 كما صوت ببل من شيع وفران بال وصباح الفاخته عن مقاساة
 شده وتآلم قلب نفل من لقاها وكذا ابوالسعود وغيرهما

دیدم کوف غر ز طوی ای یار ایست بر منقبه باز دیدم ابر
 یاز ز تفسیر بر قاضی بر حکایت که ببل مدخنه کاف بر حالت
 انی قبح ایدم کر چه که مرغان ولی مدح ایدم تفسیر قرآن
 دخی تفسیر ده یاز یلین حکایت وجود رقصه ایدم شهادت
 سلیمان نبی سیران ایدر کت بوسیرانند هم ایدر کت
 نظر ایدر ایدم روی جهانانه اندک سیری ایرشد گلستانه
 کورر ببل نهال اوزره صفاده صفای عشقه ذکر خداده
 اولوب ذکر خدایه مست حیران دخی شوقیله ایلر رقص و حیران
 سلیمان نبی بلدی لسان مراد ایدم دخی خلقه بیان
 دیدم ببل نه در هیچ بلد یکنمی کلان بلکه عزم ایدم یکنمی
 در یلر یانیتی ایه بیان ایت نه در ببل نه انی عیا ایت
 سلیمان دیدم دیم بر کرامت اکرا کلسکر رمز و اشارت
 دیدم ببل بر ایسم نصف خرما بکا یتر خدادن اشونغا
 قناعت ایدم افزون کر کمز بونک غیر هلا اولسون کر کمز

نوکله هر قناعت بولد و غیجول قابر مادم جهانده قوت هم قوت دل و جاننج اولانک صدقه باده اوکابک داغی صوت ایتد اولان دیدیم نه دیر اوکابک بلد بکرم دریلربانجی الله بیا ایت دیدیم حضرت که فهم یدله بیا کان اولدس عالم اکه مشفوق دلنده اولد و غیجول تنک و قسوت دلنده اولما مغیله صفاسی دلنده اولانک شرحیله و منعت رسول الله کمالینه شهادت بولوبد ترجمه تفصیله اتمام	دل و جانک صداقت بولد و غیجول فرح بخش اولدس آنک ایتدک صوت قربتی ده اولور دام فرحناک ایشترک صوتن ایکن سلیمان آنک حالاسوزن فهم تید بکرم اوکابک نه دربنه بیا ایت دیدیم سزه نه سولیدن لسان دیدیم نولایدیم اولما تید غیجول کورندن حال کثرت اکامخت فرح بخش اولما دس آنک صداس بر اولور اکه وحدتله کثرت الم لشرح ابدراکا اشارت ایده حق طوطی بر سرنجی افهام
کلمات مالمه	بروجه لایحه
نیک بدوئه اولسه دلن حاضر دغی دلنده نه اولسه خیر و وشر بلور دلن اولان حلیت نفق لسانه اول اولور البته مظاهر کلور فعاله حیوک و بشرت که بر دقه اولان ایدر ترشح	نیک بدوئه اولسه دلن حاضر دغی دلنده نه اولسه خیر و وشر بلور دلن اولان حلیت نفق لسانه اول اولور البته مظاهر کلور فعاله حیوک و بشرت که بر دقه اولان ایدر ترشح

بندم بلباك حال و كمالی	نچون اكلاما ماس طوطی بوخا
نجه انسا كامل نجه عشاق	انك ذكرن سماعه اولدن مشاق
ذكرده صوتنی اندیلر اصفا	حرامدر دیدیلرانی اصلا
بونی ایتدی بیاسیخ غزالی	كه احیاده كورت بولور كالم
خصوصا انسانده اولك بواز	ایده شوقیله اذكاره سرغاز
اوقیه نغمه ایله نعت و اشعار	معارف رمزینی بلیه اشعار
ایده رقص سماعك شوقیله	ظهور ایدر دل و جان ذوقیله
دیدم شیخ جنید بوقوت جان	بومعنا اهل ارواحه عیاندن
ایدر رقص ایشید کرچه پرنجان	ایدرانی حقیقتده برافلاک
مقرر اولیحق بوشوق و الحان	بونی انکار ایدرمی اهل اذعان
بواز اوله ذکر ایدن انکار	صفا اهل دکلدر اوله اقرار
یا شاننده انك واردر تعصب	یا کبرندن مراد ایدر تعصب
یا بد حالدر دروندن غرض وار	مراجده انك یا خود مرض وار
مرض فهم آتیا بوندن شقای	تدارك ایدر مبرکز دوا یب
قصور بلیا بولماز کمالی	کمالات اهل کور مزه یج زوال
صفا فیض اولسه حقه عبادہ	ایدر دعوت انی شیطانده
بونی احیاده یازد شیخ غالی	امامت یعنی کم غزالی

نچه ایتدی ایسه بو حال تخریر | اینه ایتدی اول لفاظیله تقریر

من لم یحرکه الربیع وارهاره والعود واوراره فهو فاسد المزاج

لیس له علاج من اجزاء العلوی فی باب اباحة السباع

دلیل حقدرد الحان داود | بوالحان اولمشید انده موجود

او قیدی حسن صوتیله زبور | ایشتدی عالمان و حسن و حضور

کلوب کوش ایتدی اعیان اش | نچه لر مجلسده و بر دیر حاجات

بنی معجزه اولدی بوالحان | بوکا انکار ایدرمی اهل عرفان

دخی نص سوره فاطمه مذکور | بو معنی جمله تفسیر یحیی مشهور

باز احیاده جمله سین غرابی | امّا کان و شیخ الاعالی

نجس نسا احیا کتابت | بیلور ابدله خطا سن صوابن

کتاب و سنت و انار یازدی | بیاند سکه مرمرده قازدی

صولی قولنی رده کوف کامل | قوی قوال کتوردی اولدی فاضل

فصل

رید که کوف سماعه نص آثار | ایشتدی اهل دیوان یحیی ابرار

سیلها دیدی حقدرد بوجوابی | اکر اکریسک نقل و کتابی

دیدن صوطی سماعه اولدی برها | نچه دور ایتدی کی ذکر کنده دورا

اکاده وارمید نصیله آثار | ایشتیغلا انی ده جمله ابرار

سليمان ديدى حقد بوجواني	اگر اکبر سياست نقل و کتابي
ديدى صوطى سماعه اولدى برهان	بخجه دور اندکي ذکر نه دوران
اکاده وارميد نصيله اثار	ايشتونلر انيده جمله برابر
ديدى کوف غريز صوطى بولان	مقرر در نقل اکاده آلات
بيان ايدم سکا اصل مراتب	وليکن اکله اجماع کلام
هويتا هلنه کثرت المرد	مخاطب عارف اولور سه نه غم در
ديدى وار دورانه قول وفاق	اولدر مسئله ليک اخلاقي
بخجه کامل بارز حقا جوازين	حقيقت در ديم قول مجازين
دييم بربر سکا قابلدني	سايسی يله کماليني
اولدر هر برى هل شريعت	دغي هر مذهبده اهل سنت

صوطيک کندو زعمی اوزره مخالف جواب ايند و کيدر

مخالف اولدى کوفه بينه صوطى	غلط او قيدي اتفاق خطو
ديدى بن واقفم جمله علمو	دغي معقوله جمله رسومو
باورد اتفاقيله خلاف	بو حالده کوردم بن اخلاق
عناد اينر کلان دیکلر کوف	ديدى جهلک عيانا اولد معرو
فقا هند کمالن بولما مش سن	بو حالده اخلاق بلما مش سن
کمال هلنده اولمايه احاطه	غم جهلی انک ايرمز نشاطه

نقیه کامل اولدر اوله عارف	غزالی وشن اوله اهل معارف
دخی عالمده معلوما کرکدر	دخی عارفده معروفتا کرکدر
دقیقه ایتیه فوت اوله عالم	مسائل که محفوظ اوله دائم
دخی معلوم کرکدر هر اختلاف	کرکرانه شک و احتمالات
علومک هر برنه ایدر جذبی	مخالف منده هبه کتمیه نسکی
محمد مشرب اولسه مشربند	اوله هم اهل سنت منده هبنک

سماع و دورانک جواز نه ذاهب و دلیلی شرعی الیه جوازینی کتاب
اولا علما اعظامک و مشایخ فخامک اسامین بیاید

امام اهل سنت شیخ عالی	بونی احیاده یاز مشد غزال
ایدوب انواع تفصیلده تقریر	کاکا ایتدی شرعینه شرحیر
جمال الدین یازوب روضاؤفی	بیان ایتدی بومعهو اختلاف
عوارفده شهاب الدین یازدر	جوازنی بیاند سگرازدی
صفا بستانک کلزارنه کل	کلستانه کالایا ایجره بلبل
که یعنی اهل حلالک ارجمدر	بنام اولیا سنبل افند
ایکی عالی کتابه یازدی رازن	کونشد روشن ایتشد جوازن
جمالی حلوتی کیم اق سراپی	علوم حقه المشد و فایب
زمانانک اولوب مرد خدا سی	جالیله جلال اولمش غدا سی

بود اخی یازدی دورا و ساء	آپوب روی جمالند قناعی
که وارسلطنتد شیخ الاساء	دخی مفتی علی فضلیله علام
مقالاتی جواب اولدی شواله	جوازه یازدی فتوا و رساله
علوم فضلیله عصره علیی	دخی ابرهم شیخ القرعی
بیانندی بود و رانه اباحت	مدایح نام کابنده تمامت
سکا نظم ایلدم بعضیسنی ال	دخی یزدی ایچنده پنجه اقوال
دیدیلر پنجه دردوران مالی	امام مالکدن ایندیله شوالی
ینه لطفیله ایندم انی افهام	جوابنده چون ایندی حقی اعلام

الجواب. دعهم هر عشاق یفرحون باقه فی ایام قلاک

بوکه انکاراید کسه غنی در	دخی هم شافعی نک مذهبید
ایکی سوزدن برما و لماذ ثابت	امام اعظم اولوبدر بوند ساء
بومفادن ایدلر تمع	بواقوالی اگر انسک تتبع
معاصی کسب ایدو حرم ایلزده	معارف اهلنی ذم ایلزده
کتابدایجره بو مضمونی بلز	فقیه ظاهریله بونی بلز
ایدرسین دایما ذم قبیحی	تتبع ایلوب قول صریحی
صفاء ذاکری تنغیر ایدرسین	خطا سین بلوب تکفیر ایدرسین
صفاء شوقیله دورا ایدرکن	صفای ذکریله جولان ایدرکن

کلسنا بلبلیں فاجرا یدرسین خدا نك ذا کون کا فراید رسن
 بودم سن بلبلی اکفرا یدرسین بوا کفرا کده هرا صرا یدرسین
 بومعنا به سوزله مصداق یدرسین بونکفیر کده هرا اطلاق یدرسین
 بوسطائری هرا کفرا یدرسین بنه کندوا اوزیکه اضرا یدرسین
 هلا کچون وبررسین غیره هرر سکا راجع اولور قلی وقهر هرر
 فجر سکت غیبتله سؤضند بواقوالی تتبع ایله جانند
 سکا حب ونصیحه مرادم غرض بوغیسه کوش ایله کلام
 بیاتدم سکا بربر تحات مراد ایت مشکاک جانده حلتون
 بو حالاک بعضیله یارده خلافت هما فهم ایت مسائل اخلاقون
 شریعتده مقرر اخلافا بومعنا ی بیلور اهل کمالات
 اکرمفتی به اولسه قول اقور عمل ایچون وبرر لرا که فتوب
 خلا فیله عمل انسه برانسا اکا کا فر دیمز هیچ اهل ایمان
 بو قول حق اولیچو بوند ظاهر به پنچون اهل توحید له کافر
 بونی بیلور ایکن اهل تعصب عنادند ایدردائم تعصب

کوف عارفان صوطی عالمه ترغیب وارشاد قصد پند امیز

ورمز انکیز کلمات عشقیه سیدر

کل ای صوطی کشاد ایت عین قلبی دیلر اسکت بوله سین ایزن قلبی

کشتاد ایله دل و جان روزنی	که روشن ایله بوندلار و نی
درونکه چراغی عشق سیاندر	کوکل طفلنی غفلتد او یاندر
ایرش بلبل کبی کثر عشقه	انیس ایله بوجا راز عشقه
بوراز ایله صوبارین راز عشقی	بولور سین عاقبت و مساز عشقی
کمال غشقه و حد دیر سگ	بو حال بولغه همت دیر سگ
نوادین نظمنی جانیده دگله	دخی بغیننی حالیده اگله

ملفوظ

بر قطره ناجزم بند کورینور عیا	برزقه بنی خودم شمس اند او نور عیا
باغبا اوون کیردم بر گلشن دشتا	صوبیادی بنی هرگز نه گلشن بیستنا
سرتحره حقیقه جانم بوللی وحدت	اول بزرخ اکبر را لانه بکامد
کثرت یوزم فرق ایند معشوقه	وحدت انی جمع ایدرم بخو اولدس تو عیاش

قلبنه فوادینک یار ایلدیم چوق اکر ام
بودر که اعلا ده جان اولالی مهمان

دخی دیدس کلام دیکله تکرار	بله سن ستر عشقی بارم هر بار
فنا اندر فنا در راغبه بول	بقا اندر بقا در طالبه بول
ایچر سگ باده عشقی چو حافض	اولور سن حال عشق ملاحظه
معارف مجلس تسک مرا می	می عرفان صوبار دس ساکه جا

چشمه دلدار عشقه همچو منصور	اولور دله ذوقله بیدار مسرور
اسسیر دله هم وحدت بیسی	فنا بولور وجودله جو بیسی
کرد سگ باغ عرفانه سعدر	کلساندن ویرسن سنده دردر
بهشت ذوقی استر سگ چو آدم	یورک کندوی ترک ایدنه هردم
خداک ساکه وارلق چو عطا	سکا کدم دیمان عین خطا در
مخازنه ایچوب آب حیایف	حضر وشن کورمه سترکه ماف
ابرر سگ نوح اساجرذانه	کیررسن سنده کشتی نجاته
بت غیر صیوب اولسکدن خود	سلا اولورک ساکه نارنمور
جوانسمیل ایدیدله جا اویان	خدا اولور دس ساکه لطف یزدان
نجلی صورنه ابرر سگ جو موسی	بد بیضا ویررک ساکه مولی
جو عیسی ولسان اولورک ساپار	اویا بیله ایدردان کوکلر چای
اکر اولد که بو حاله مشاهد	حدیث قدسی اولور بو که شاهد
اکرد اود وشن لکس جهاد	ویرر ساکه خللا رب هادر
سلیما سخی ورسه سکا حکمت	اولور دله مور نفسکدن نصیحت
حلم جاهنه دوششک یوسف	اولور دله جله اخوانکدن اعلا
غزله بیته مهما اولدیک	همان مصر دله سلطان اولدیک
دخی یعقوب وشن بیت خرنده	بولور دله کریم ایچر سنده خنده

اولور دله امرحقيله گنابات	اکر جییا کبی کلسه خطا بات
اولور دله عاقبت حالله صالح	اولا بدله نفسکه صدیله ناصح
صلا حیلله اولور دله فانی فی الله	اکر اولسیدس نفسک نایقه الله
کلور دله چوت نفسکه تنفس	کوکل مجرند اولسه ذکر بی یونس
جمال آب عشق فانیسه جانت	جلال نار عشق بانیسه جانت
هواسند شعال اهر اولسه	ترا بند وجود مجر اولسه
لور سین قوقوسین کشف قنوک	روایح ایدراضها عو روح
بولور دله طیب عرفا چون قوادیر	زیاده اولسه مشا جاکشادر
للمؤلف	
بواقدا میله بولسه مفقور روح	جهاد اکبریت مجرور روح
عبودیتله بول معبود روح	ربوبیت تجلی سنه ایدوب
روایح ایدراضها رعود روح	یا نرسک عشقه دل مجرند
جمال حق اولور مشهور روح	کمال ایله آچلسه دیده جان
فوادس مرده قبل جالت نفسک	
خلوت بوله نادار و روح	
رسول الله خصا اولسه سند	اولور دله حیلله عالم شکا بند
تخلق ایلسک اخلاقن انک	بولور سن سند اخلاقن خداتک

بولور سه علم عرفانك صدف	بولور سن بو بكي خلافت
عمر كبي اولور سلك فاروق	اولور سن هجو عثمان ناطوق
بزر سلك دلدل عشقه على ورس	الور سن منزل عشق ولى وشر
دللك اولمزه باغ جانم بلبل	پر ليسان حال قالور سننى هجو بلبل
دل بلبل كل بولمزه صفا سند	اچلمز غنچه لرباد صبا سندر
اولور سه مرشد افشا كامل	يوللك حقه اولور البته وصل
هدايت يولي مرشد سربولنمز	خدا حقى هدايت سربولنمز
~~اولور سه مرشد افشا كامل~~	~~يوللك حقه اولور البته وصل~~
~~هدايت يولي مرشد سربولنمز~~	~~يوللك حقه اولور البته وصل~~
الكدن قومه مرشد دامننى	اوسلطانك هم اول عبد كينى
سكا اولدم بودم طوطى شكر نيز	معارفله سوزله ايله دلاوير
كوف عارف محقق كلمات عرفانيه و رموز سرانيه سن حضرت	
سلمايم كوش دل و جان له استماع اندوكه پسند ايتديكيد	
بو كفتارم ديدكده طوطيه كوف	سلمايم ديدكده حالك اولدم معروف
هزاران آفريندر بويكده	اير شمر دكمه عارف بومقاله
رموز ستر عرفاندر بو كفتار	بويى فهم ايتمز الا اهل اسرار
طالوب بحر معاني چو خواص	چيقدريز غنچه يوز كوهر من خواص

چيقار ديكز صدق دَر مَكُون	برنگ فھم اولور پنجه مضمون
حقابق نور اولور چون هويدا	قواعی بر اولور بوند بينا
جو عرفا کيفي اظهار ايند لجا	هاندم ائدي کوبيا جمله لاله
نه طالب که اوله عرفا نه بوج	اولور شاد کرله اولده قايو
طوطی نکه وار ايسه دار حق	ايدرمميز قوباطله حق
حجاب اولمش که علم رسوم	انچگون بله ائمش علم رسوم
لايحه	
هدايت رهبر اولسه عباد	رفيق اولور ائت نفس عناده
يولن اور ائت نفسيله شيطا	ايکي سارق اولور دوزن ^{مهان}
بصيرتله اکر اولماسه فاروق	زيان ايدرا که بوايکي سارق
ايشترسه قولاي کريصاع	اولور طوغري ايکن خر سترينغ
چکر حاکدن اخر جوق غرامت	مفيد اولما که هج صؤ نذات
بيل ايله مزعا حاسدان بينلرند فصل حصو اولوب هر کس	
کندي حالقرنيه وارد قهرس ر	
سيلماني نك محضر نده	قوار باب ديوان منظر نده
چو مرغايك سؤره اولما داييت	حسد نعينده اولما جمله مات
نجه عامل نجه اهل صداقت	صلاح بيله ايتک شهرات

بندین قوشلر کیم سؤبال	بندین بلبلك جون حسن حاله
بلد سن بولد یلر فاسد اولنلر	حجالت بولد یلر حاسد اولنلر
فضا حمله بریشا اولدین قوشلر	طاغذین جمله مرغانی چاوشلر
قاغدا شو. دیدیلر بر برینه	وارو. هر بر یسی بر لو برینه
بود کلو جیست و جو مز اولد صنایع	د ریفاسعینر اولمادی نافع
دیدیلر دردمز ایدک کما	پشیمان اولدیلر بو حال و قاله
غضب ایدر حال اولد مکدر	سلیقا قابی اولدی بزغ مغیر
فساد مفسد ایدین بزغ رسویر	فلا کله کور ندی بزغ ایس وای
اولانلر نفسنه مقول اولور مشر	صوکن فکر اتین مقول اولور مشر
عجب کمدن کور ندی اشبو حالت	بزغ دوشدن بو حالده حجالت
بزغ هم صفصغده ایدین مقول	دیدین بعض سبیدر قرغه قوزغول
دیدیلر ایدم روز کوفه شکایت	بو قوشلر اکثری ایدم ندامت
بیانه قاجدیلر هجو احرامی	ایشید بچک اوچیده بو کلامی
دیدیلر بزغ لایق در فلاکت	کلوب اندره ایدین چوق ندامت
فساد و نفسنه ایدم اتباعی	که نقوس نورده اتمادین شعاعی
دل و جانمزه اولمادین معروف	خدا یی ذا کمر ایکن بلبل و کوف
محلدر بزغ اشبو حجالت	صلاحه جلی اکما دین چهرالت

کلمات لایحه بروجه نصیحت نامه

صلوات یولنه کبد غنودت	بلی بویله در حال حسودت
صوکی شمع ایریشو هرایشینک	درونده حسد اول کیشینک
ایدر اینجی حسوده غم زیاده	حسد هیچ نشنه بی ایتمز افاده
خیر کاور انک دخی باشنه	خیر صافنه کیشی برود آینه
ابوجهمان اولور حالنه اضلأ	اگر قصد ایلسه مؤمنده شر
بوصیر یله اولور ^{سایه} حاله واقف	حسوله کیننه صبر یله عارف
بیور سین اولدو کسه اهل حکمت	سناک صبرک انی نحواید البت
ایدر کدرسون اهلاکه سن اول	حسد بولماسه عکسند تقابل
اگر اکدر بیک بونده مالی	اولور آتش کبی انک مشال
اولدو ایله در آتش وجود	اگر بولدو کسه حکمده شهود
ایدر کدر و وجود آتش افشا	اگر بریا بحق بولماسه اصلا
ضرر ایتمز بوجیرس ترک ایدندر	حسود ایله جدالی ترک ایدندر
صلوات یولنه کبد غنوده	سکا کین ایلمین فاسد حسوده
جدال اهلنه دخی اولمه هدم	جدال ایتمه انکیله دسامدم
که تاغیر اجم در خیرله وجود	خیر قصدینه تاغیرات حسود
کور شجید کبی داشم کورثمه	بورس کینکله اولدین هیچ طوثرمه

انك كينيله اولمك در دواي	اكا يترينه كندو بدسي
بيل مبتلاي هجران ديوان هايون خضر سليما عليه السلام	
وصلت كل خندان ايچون كلستانه روانه اولدوغيد	
ديدي كوف غريز بيله ابي يار	دمك اولسون كلستانه يوز وار
الم ويردي اكرچه ساكه سكا	بدسي اولدي ينه اكه عائد
غميله جفته يلد ديوان مرغان	بولور سن اول كلبيله شاد خندان
دمك اولسون كلستانه كلبيله	دمي اولسون كلكه بلبيله
ايدوب بيل بوجالند صفال	سليما بني ايتدي دعالر
ايدوب كوف عزيزك دستني پير	ديدي حق لطف اولسون سوغا نوشر
بنه لطف انديكر حال نامت	مدام اولسون سزه حال كرامت
شرعيله ايدوبن دفع الام	حسودك ايلديكر قديمي لام
سليما نكه ايتدي دامن پير	ديدي عهرك زياده ايليه قدور
خوش الحانيله اوقود محامد	دغي مدح ثنايله فصاء
كلستانه بكا ايتدي خرام	كله واصل اولوب ويرك سلا
كورخه بيلي كول اولدور سوز	محمد الله كه اولدي سعي مشكور
كنوب آجلدي كوتله غنچه زهر	صفا بزمي ايتدي دلم مرتب
مبدل اولدي وصل ياره هجران	خبا اولدي اكا باغ كلستان
اولورمي عاشقه بويله سعادت	كورينه وصل يارينه بشارت

دو عالم دولتی در اهل عشقه غم و هجران مبتل اوله ذوق
انی باندردی کرچه نارفرت بحداته میسر اولدی صلت

کلمات بندیه از فوائد تمثیل رساله بلبلیه

صفای استرا یسک سنده بوکونم	بو تمثیلی سکا اولدی نموده
غرض منرد بکلیا اشبوکلامه	بولور بیدم ایله دار المستلوی
نچنکم کشته شادی غم کورننه	بو غم ایله کوز که غم کورننه
بنم غم وار دیوب عم اتمه اطها	درونکه وارا بیه حال ابرار
بونی نظم ایدن براهل معارف	بو فضیله دخی گوش ایله عارف
وسا و سله غمی افرون ایدر اسک	درونکه انی بیرو ایدر اسک
بوا فساده ایکی در لوضر وار	انی کتمه ایله عارف اتمه اضهار
بررسی و ست اولور بیدر غنما	بریده دوشمنک اولور فرخا له
اولوب دوستلره هر دم شادمان	غیر اول دوشمنه و برمه امان
جلالیه جمالدر حاله عالم	دکدر حالی بوند هیچ برادرم
زیاد اولور کمینک جلال	زیاد اولور کمینک جلال
المناک اوله ماقاته جهانده	رجا اتمه تیشایی بو انده
دمک حکما ماضیه فوت اولنمه	نیجه در حال استقبال باینر
دمک خوش و ما دم بود	که فردا میلی عارفه ند مسدر

دم وحدت صفا سين ضايغ نمه	عدم ميلان وجو مانع اتيه
اكر عارف ايسك اكله بودمدن	صفا كيرزاله هرگز عدمن
حكايت بلبليه بي استماع ايدن راغب بر اعتبار قصه لوحه دار اوله انجيون بيان و تقرير اولنان كلاما پندير	
كل اين عاقل دل و جانك بصير اول	فؤاد ينك كلامك خبير اول
اكر عقلك بو عيسه خلل دت	اكر سين حصه بوضر مثلك
ايشند له جمله مرغانك كلا	دخي كوف عزيزكده كمالن
بو تمثيلك ظهور ندر غرض دار	سكا بر برديريت ديكه اين بار
اكر طالب ايسك ديكه كلا	مقدم اكله بودر مقال
بيدي صور ايله د ا طواره بنياد	بونكله ذرره عرفانه ارشاد
بايد ا طواره چوقدر اعتبارت	وليكن جليله يوق اعتبارات
نفس دير لر بونك اوليكسنه	دخي قلب ديدلر ايگنجيسنه
اوچنچي ر وحدت ر ذكر هويت	دخي در دني سدر و آحاديت
لبشچي مرسته سر حقي در	صدقه عارف در خفي در
دخي لبشچي اولدي سر اخفا	بو سر لك اهلي اولور اهل تقوا
يدنچي در خفاي مطلق اي جا	بو طور اهلي ايدر تكميل عرفا
بيدي ا طوار در انسانده بو طور	بو طور باطن اكلر ايسك اي بار

حدیث آن لایقنا ظهراً دلیل اولادسی بدی صلواریه بظناً	
بیان وجه تمثیل نفس	
دنیجه کورتن قوشلر نفسد	همن قرغه ایله قوزغوراسی
دخی هم صفصنله غیر مرغان	که حال بد لری اولندی علا
اکر اکرا یساک قوی بک	قوسی نفس اماره مثال
بولردن صوصی در نفس ترکی	که اولمش علم ظاهرله معنی
دخی بروصفیده نفس معاد	معادله نشا ظاهره جهاددر
اولور سبی ایله اتی علمه الیق	معادیت بولور علیله انجوق
اکرچه علم ظاهرله علیدر	دلی عارفله نسبت دنی در
الف کبی اکر وحدت بولاید	علی اولق دکل علا اولیدر
بیان وجه تمثیل قلب	
دل طالب که اولر علیله کولش	معارف نور پایدانی روشن
بولکلشن ائما بلیل سزا ولماز	دخی بولکلیده کل سزا ولماز
مشده بلیل اولدی قلب مشا	بولن فہم ایترا لای اهل عرفا
بیان وجه تمثیل روح	
ایدن طالب مقامی قلبی کمل	ایدر لایب مقام روح تحصیل
اکر طالب اولور سجا بول	دل و جانده اولور عرفانه وصل

ایشت کوف عزیز در جا عالم	نفخت سری ایله جان آدم
بو معنی دن مثله جاندر رکوف	بو تمثیلیم اولور اهلنه معروف

بیان وجه تمثیل

بوئلر عالمی جان عینا	طوبیر لور سر جانانی عیانیت
بو اطوار ده مقام سر علی	اکا منظر نی ایله ولسیدر
سر بر ستره ساعا ندر سلیمان	کمال وحدتک حالینه برهان
اگر بلد یکسه سری بوخلده	سلیمان نبی سرور مشله

وجه تمثیلک احوالین بیاندر

وار ایسه سند حاله	سکا هادی اولور بو بلبلیه
در و نند کمال اوله بصیرت	اولور بو سوز د بیک در لوضیت
اگر بلد کسه تمثیلک مالن	دخی اماره نک حث و ضلالت
او یوب اماره یه دو شمه ضلالت	دل و جانک دو شهر دم ملا
بو اماره ویرد هر قلبه قسوت	کید نوری کلوریرینه ظلمت
دخی بلکه خصم در روح پاکه	هجو ایدرانی هر دم هلاکه
بو معنای بلور سالک اولندر	تجلی حالینه مالک اولندر
قومه اماره صورند بو نفسی	اوقوت باب جیهان اکه در
دخی اماره و ججه ایله قورنار	جنا حقه الهامی کوستر

ايريجات ملامه صورينه حالن	هوندي آرمه ذكرو قانت
قومه هر ملامه صورينه اني	ايرشدر مطبونه عيني
نجكم بوله اصليته سرله	عبادته مدام ايت جردو
يدي صوري ايدو سبريله سيزن	كمال قوت ايرسودل وچا
اكر غالب اوله نفسك بشني	صفا تنك دني جله زمي
كه يعني اوله قوزغوندر صفا	همز قوزغيله ازغوندر صفا
جفا ايدراو قلبك بلبينه	حسد ايدركليچو غلغلينه
دبدرسك بوله سن حال كزده	صفات خوله حال حميده
صفا نفس شوي ايله افنا	فساوت كلمه قلبكه اصلا
مضرت كورميه هر روح پاك	كه ايدندر سنك كتر هلا
فنا نفسده استرسك كمال	بقا سنك دني بولوق مثال
ورمرشده ده نفسك بندايه	دل جان بلبين كونده ايله
بولوب برمرشد كامل لبيني	مريد او شو كا دل عند لبيني
كاستا جنازه ذاكر ايله	بو ذكرله غايبنده ما هرايله
طلم عشق حرز ايجو ايدايلا	كا دخل ايمه نفس جني اصلا
اوله بو حرزله روي قلكار	كا الهام ايدو حال منكدر
مجازيه اولور سه عشق صادق	كما نيله ايدر شانني قايق

بجای بی سوره مدح الله مدح حقیقی عشقه اولدر راح راح	مراتب اربعه ناک وجه تمثیل متعاقب کلمات رزمیه و بندیه
بولور داودوش حال خلافت	بوسرده کر بولور ایبه صلات
سینما کی ملکه واصل اولور	بوسرده واقف اول کمال اولور
بولور عیسی کی چرخ جهاد	مشده اکلین سر وجهه دیم
بولور موسی کی طور تجلی	بولن بو زین سربله تجلی
بولور عارف ^{عارف} کمال اولور دکه	ایشندک نیجه در حال معارف
مثل ویر سکا سر فرونی	اکر اکر لیساک رزم درونی
رزم اول	
سعید اولوب قوز نغینه یخی	که اکر سکر مشده کجا نفسی
سعادتله خلاص اولور حسد	بولور احوالنی چرخ ز صدد
رزم ثانی	
دیر اولوب اچراق فال قلبی	که اکر سه مشده حال قلبی
حلاص اولور حسد بیل آسا	اکه اتماره مکر بر اصال
رزم ثالث	
کمال حالله بولور فتوح	که اکر سه مشده کجا روحی
هوئیده اولور کوفی غریزوار	اکر جان مرغن آتسه یاره ایشاد

هویت ذکر می ایله بولسه قوت بزايد در چله نفس هويت
اکا مکر اید من نفس ایله شیطان خلاص و نور حسن بیل جان

بو کلمات وافیہ رمز را یعدت و مراتب عالیہ یہ اشارت

که اکثر سه مثل ده حالی شری سلیمان و ش بو نور تحت مهری

اکا سر خفی در جای اصلی دخی اعلا در هم سر اخفی

خفای مطلق که در حال تکمیل بونی فهم ایتمز الا اهل تکمیل

بو مطلق سرده در حال نبوت بو حالله بو نور حق و صلت

نبوت ایکید رحکم خدای بونی فهم ایله اولد کسه هدده

که بعضی مرتبینی اولد جامع بولور که کمال نور لا مع

برس باطنه انک تعریفیه برس ظاهرده انک تشریفیه

ایر شمز تشریفیه اهل لا ایدر لر تعریفیه اهل خلافت

بو سره واقف اولماز دکه عالم مکر منظور اوله جمله عوالم

اوله وحدت کلستانده بیل صفا حق کلنه اید غلغل

اکا منظور اوله کشیفه نا دخی مصداق اوله حالله لاهوت

ایکسلی له منظور له نظره بولمز بونظر دکه بصره

قنی بر کامل مرد معارف فؤادینک اوله حالله واقف

ابشید بو کلامن کوش جانند دخی فهم انی هوش جانند

اگر بولدېا بېسه فيض زله	بو حال فهم ید قال مثلث
خصوصاً عقل کل اولسه تدبر	خلاص ولور حسد لببل سر
ادعیه حقیقه مؤلف بلیه	
الهم وین فوادیه هدایت	قوا اخوانه ايله عنایت
حبیبک مصطفی اوله شفیع	انکله وریکا جای رفیع
شریفک ایرمه انبیا و شر	طر یقینک ایرمه اولیا و شر
ایرمه معرفتیه کاملا ند	حقیقه ایرمه واصلان
دل و جان جمالکدن ایرمه	دخی سرن جلالکدن ایرمه
شهودیله اید ذاتک تجلی	صفائک حلیه سی بر تجلی
هویت ذکرینی یرکور جائه	وله ذکرسی انک اسم جلاله
هو الله اسمی ايله اید قائم	بوتکیل ايله اوله حالی قائم
جمالک اوله نورکله اکسین	بوسیرله انک قیل اخرن خیر
بیان تاریخ اوان تالیف	
قد تم تالیف الرساله البلیه	بعون الله المعین والطاقه العلیه
فی موسم ازهار الایام الربیع	وفی اذان ظهور الالوان التوردیه
وفی صد الحان العذوبیه	وفی شهر شعبا المعظم الحبیبه
وفی یوم الاثنين الحکم	وفی سنه ثلث وثلثین و الف من هجر
من له اکثر واکثر	

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Abdulkadiroğlu, A. (1991). *Halvetilik'in Şa'bâniyye Kolu ve Şeyh Şa'bân-ı Veli Külliyesi*. Ankara.
- Abdulkadiroğlu, A. ve Tatçı, M. (1998). *Mustafa Rûmî Efendi Divan*. Ankara.
- Abdülhâdi es-Sindî (1986). *Şerhu'n-Nesâî*, C.7, Halep.
- Acluni, *Keşfü'l-Hafa*, C.2, s132
- Ahmed b. Hanbel (tarihsiz). *Müsned*. Kurtuba Yay., C.2, s.220, Mısır.
- Ahmet A. (2016). Ömer Fuâdî'nin Tasavvufa Dâir Gül-âbiyye Adlı Eseri. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE)*, Özel Sayı (3), 235-237.
- Akyurt, Y. (1944). *Resimli Türk Abideleri Kastamonu Şehri*, C. XII. Ankara.
- Altıntaş, H. (1986). *Tasavvuf Tarihi*. Ankara.
- Araz, N. (1975). *Anadolu Evliyalari*. İstanbul.
- Ateş, A. (1942). Metin Tenkidi Hakkında. *Türkiyat Mecmûası*, 7(1), 253-257.
- Ayan, H. (1995). *Türk Edebiyatında Gül ve Bülbül Mesnevileri ve Abdurrahim Utzimeni'nin Bülbül ve Gül Mesnevisi*. BAP Projesi 93/124. Konya. Selçuk Üniversitesi.
- Bâki (1276). *Divân-ı Bâkî*. İstanbul.
- Bayındır, B. (2022). *Ömer Fuâdî Risâle-i Virdiyye (İnceleme-metin-gramatikal dizin)*. Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Baysar, H. (1991). *Ömer'ül-Fuâdî Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserleri*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Bloch, E. (1932). *Bibliotegue Nationale Catalogue*. Manuscripts Persans. Paris.
- Bursalı Mehmed Tahir (1333). *Osmanlı Müellifleri*, C.I, İstanbul.
- Cambaz, İ.H. (2016). *Ömer Fuadi Efendi'nin 'Muslihu'n-Nefs' adlı eseri (Metin-inceleme)*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelebioğlu, Â. (1996). *Muhammediye*, C.I-II İstanbul.
- Demircioğlu, A. (1987). *Kastamonu'da Basılan Eserler*. Kastamonu.
- Demircioğlu, Z. (1962). *Kastamonu Evliyalari*. Kastamonu.
- Demircioğlu, Z. (1983). *Şeyh Şa'bân-ı Veli ve Postnişinleri*. Kastamonu.
- Demirel, İ. (2018). *Ömer Fuâdî'nin Türkçe Tasavvuf Risaleleri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Devellioğlu, F. (1997). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara.
- Donuk, S. (2020). Türk Edebiyatında Silsilenâme ve Seyyid Ahmed Cezbî'nin Câmi'ü's-Silsile Adlı Silsilenâmesi. *Journal of Turkish Language and Literature*, 6 (1): 21
- Edwards, E. (1922). *Katalogue of the Persien Printed Books in the British Museum*. London.
- Elmacı, L. (2017). *Ziyaret fenomeni ve din (Kastamonu Şeyh Şaban-ı Veli türbesi örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Eraydın, S. (1984). *Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul.
- Gündüz, İ. (1995). *Tarikatler ve Silsileleri (Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye, Sâdık Vicdâni)*. İstanbul.
- Gürlek, D. (1998). *Meçhul Meşhurlar, Ömer Fuâdî Efendi*. Zaman Gazetesi, 12 Nisan 1998

- İbn-i Hacer. (H.1379). *Fethu'l-Bâri Şerhu Sahihi'l-Buhâri*, C.4. Beyrut.
- İz, M. (1969). *Tasavvuf*. İstanbul.
- Kâsım Ganî ve Muhammed-i Kazvîni (1387). *Divan-ı Hâfız*. Tahran: İntişârât-ı Mürekkeb-i Sepîd, 3. Bsk., s. 82.
- Kâtip Çelebi (1971). *Keşfü'z-Zünûn*, C.II. İstanbul.
- Kissling. V.H.J. (1952). *Sa'ban Veli Und Die Sa'banijye*. Leiden E.T.Brill.
- Komisyon (1992).Ömer Fuâdî. *Evlîyalar Ansiklopedisi*, C.9, İhlas Yay. İstanbul.
- Komisyon (1990). Ömer Fuâdî Efendi. *Evlîyalar Ansiklopedisi*, C.3, Tercüman Yay. İstanbul.
- Komisyon (1987). *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*. İstanbul.
- Komisyon (1976). Ömer Fuâdî. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.7, İstanbul.
- Konur, H. (2013). Derviş Ömer Fuâdî'nin Vird-i Settâr Serhi. *Kafkasya'dan Anadolu'ya Kültür Köprülerimiz- Uluslararası Seyyid Yahya Şîrvânî ve Halvetilik Sempozyumu*. Eskişehir: Türk Dünyası Vakfı Yay.
- Kortantamer, T. (1994). Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi. *Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (7).
- Kortantamer, T. (1997). *Nev'î-zâde Atâyî ve Hamse'si*. İzmir.
- Kur'an- Kerim Meali. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. <https://kuran.diyanet.gov.tr> (E.T. 26.10.2022)
- Kurnaz, C. (1992). Bülbul. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.6. İstanbul: TDV Yay.

- Kut, G. (1989). *Menâkıb-ı Şa'bân-ı Veli*. Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu. İstanbul.
- Küçük, H. (1976). *Tarikatlar*, İstanbul.
- Levend, A. S. (1988). *Türk Edebiyatı Tarihi*, C.I. Ankara.
- Mehmet Behçet (1341). *Kastamonu Âsâr-ı Kadîmesi*. İstanbul.
- Muhammed Ali Furûğî (1388). *Külliyât-ı Sa'di*. Tahran: İntişârât-ı Âbân. 8. Bsk., s.17
- Nalbant, M. E. (1976). *İki Kutup Arasında İki Feyz Kaynağı Hacı Hafız Şa'bân-ı Veli, Hacı Bayrâm-ı Veli*. Kastamonu.
- Nureddin b. Abdülhâdi es-Sindî (1986). *Şerhu'n-Nesâî*, C.7, s.237. Halep.
- Oğuz, M. İ. (1995). *H. Şa'bân-ı Veli ve Mustafa Çerkeşî*. İstanbul.
- Okumuş, A. (1998). *Menâkıb-ı Şeyh Şa'ban-ı Veli*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat*. Türdav Yay, İstanbul.
- Ozanoğlu, İ. (1952). *Kastamonu Kütüğü*. İstanbul.
- Ozanoğlu, İ. (1966). *Türk Büyüklerinden Ünlü Bilgin ve Mutasavvıf Şa'bân-ı Veli, Hayatı, Eserleri ve Külliyesi*. Kastamonu.
- Ozanoğlu, İ. (1967). *Şa'bân-ı Veli Menâkıbı*. Kastamonu.
- Özcan, A. (1989). Nev'izâde Atâi Hadâiku'l-Hakâyık fî Tekmiletî'ş-Şakâik (hızl.: Özcan, Abdülkâdir). *Şakâiku'n-Nu'mâniye ve Zeyilleri*, C.III, s.199. İstanbul.
- Özcan, A. (1989). Şeyhî Mehmed Efendi, Vekâyi'ül-Fudala, (hızl.: Özcan, Abdülkâdir). *Şakâik-ı Nu'mâniye ve Zeyilleri*, C.III. İstanbul.
- Öztuna, Y. (1977). *Büyük Türkiye Tarihi*, C.5, İstanbul.

- Öztürk, Y. N. (1987). *Kuşadalı İbrahim Halvetî*. İstanbul.
- Öztürk, Y. N. (1990). *Tasavvufun Ruhu ve Tarikatlar*. İstanbul.
- Sa'dî (2001). *Gülistân*, (Ter.: Mehmet Kanar). Şule Yay. İstanbul.
- Sâdık Vicedâni (1995). *Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye* (hızl.: İrfan Gündüz), s. 210-211. İstanbul.
- Sunar, C. (1966). *Mistisizmin Ana Hatları*. Ankara.
- Şemseddin Sâmî (1989). *Kâmus-ı Türkî*. İstanbul.
- Şükûn, Z. (1984). *Farsça-Türkçe Lügat, Ferheng-i Ziya*. Millî Eğitim Bakanlığı Yay. İstanbul.
- Tâhîr-ül Mevlevî (1994). *Edebiyat Lügatı*. İstanbul.
- Uludağ, S. (1991). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul.
- Uludağ, S. (1997). Halvetiyye. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.15. İstanbul: TDV Yay
- Uzunçarşılı, İ. H. (1973). *Osmanlı Tarihi*, C.3. Ankara.
- Ülkü Sayacı (2003). *Ömer Fuadî'nin Risale-i Sade'fiyye adlı eseri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ünal, A. (2008). *Ömer Fuadî'nin Risale-i Viridiyye adlı eserindeki tasavvufî görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Ünver, İ. (1981). Halvetîlik. *Türk Ansiklopedisi*, C.30. Ankara.
- Ünver, İ. (1987). Mesnevi. *Türk Dili Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, (415-417), 430-564.
- Ünver, İ. (19936). Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler. *Türkoloji Dergisi*, 2(1), 55-89.

- Yazar, İ. (1999). *Ömer Fuâdî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Bûlbûliyye'sinin Metni*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yazar, İ. (2001). *Ömer Fuâdî Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Bûlbûliyyesi'nin Metni*. İstanbul: Hamle Yay.
- Yazar, İ. (2006). *Risale-i Bûlbûliyye. Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (12): 121-134.
- Yazar, İ. (2007). Ömer Fuâdî. *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 34, s. 61-63. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Yazar, L. N. (1985). *Halvetiyyenin Şa'baniyye kolu ve Şa'ban-ı Veli*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yazar, N. (1985). *Halvetîliğin Şa'baniyye Kolu, Menâkıb-ı Şa'bân-ı Veli ve Türbenâme*. Ankara.
- Yekbaş, H. (2022). Kaside-i Pendiyye (Fuâdî). *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/kaside-i-pendiyye-fuadi> (E.T. 26.10.2022)
- Yılmaz, M. (1992). *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler*. İstanbul.
- Yılmaz, S. (2012). *Türbe ziyaretlerinin sosyolojik anlamı: Şeyh Şaban-ı Veli ve Mevlana türbeleri örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yusuf b. ez-Zeki el-Mizzî. (1980). *Tehzîbü'l-Kemâl*, C.8. Beyrut.
- Zavotçu, G.(2022). Risâle-i Hâbiyye (Fuâdî). *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/risale-i-habiyye-fuadi> (E.T. 26.10.2022)

ÖMER FUÂDÎ BİBLİYOGRAFYASI (2022)

- Akdağ, Ahmet (2016). Ömer Fuâdî'nin Tasavvufa Dâir Gül-âbiyye Adlı Eseri. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE)*, Özel Sayı III: 231-246. <https://dergipark.org.tr/en/pub/erzisosbil/issue/26571/281040>
- Altaş, Nurullah (2016). Din Eğitiminde Amaç Belirleme Aşamasında Tasavvuf Disiplininin ve Nefis Terbiyesi Kavramının Katkısı (Kastamonulu Ömer Fuadi'nin "Muslihu'n-Nefs" İsimli Eseri Üzerinden Disiplinlerarası Bir Çalışma Örneği). *III. Uluslararası Şeyh Şaban-ı Velî Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 06-08.
- Arıoğlu, İbrahim Ethem (2019). Ömer Fuâdî'nin Devran Hakkındaki Görüşleri ve Devran Risalesi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 91: 47-167.
- Aşkar, Mustafa (2012). Ömerü'l-Fuâdî'nin Menâkıbnâmesine Göre Şeyh Şâbân-ı Velî'nin Tasavvufî Şahsiyetine Bir Bakış. *Tasavvuf*, (30), 1-32.
- Bayındır, Burak (2022). *Ömer Fuâdî Risâle-i Virdiyye (İnceleme-metin-gramatikal dizin)*. Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayrakdar, Nagehan Gürel (2018). *Kastamonu'daki inanç turizminin Kastamonu'ya katkısı: Şeyh Şaban-ı Velî Külliyesinde bir uygulama*. Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baysar, Hilal (1991). *Ömerü'l Fu'adi hayatı, edebi şahsiyeti, eserleri*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bedirhan, Muhammed (2011). Hz. Pîr Şâbân-ı Velî Menkıbeleri. İstanbul: Nefes Yay.
- Cambaz, İsmail Hakkı (2016). *Ömer Fuadi Efendi'nin 'Muslihu'n-Nefs' adlı eseri (Metin-inceleme)*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Çavuş, Cennet Ceren (2014). Kastamonulu Ömer Fuâdî'nin Halvet Risalesi ve Halvet. *II. Uluslararası Şeyh Şaban-ı Veli Sempozyumu Bildiri Kitabı*, s.563-570. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Yay.
- Çelik, Mevlüt (2012). *17. yüzyıl Osmanlı mutasavvıflarından Kastamonulu Ömer Fuâdî (v. 1046/1636) ve Muslihu'n-Nefs isimli eseri*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çevik, Rabia (2020). *Ömer Fu'âdî Efendi'nin Risâle-i Hâbiyyesi'nin bağlamı dizin ve işlevsel sözlüğü*. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demircioğlu, Ziya (1983). *Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Postnişinleri*. Kastamonu.
- Demirel, İsmail (2018). *Ömer Fuâdî'nin Türkçe Tasavvuf Risaleleri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Donuk, Suat (2020). Türk Edebiyatında Silsilenâme ve Seyyid Ahmed Cezbî'nin Câmî'ü's-Silsile Adlı Silsilenâmesi. *Journal of Turkish Language and Literature*, 6 (1): 21
- Elmacı, Lütfullah (2017). *Ziyaret fenomeni ve din (Kastamonu Şeyh Şaban-ı Veli türbesi örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Göktaş, Vahit (2011). Halvetiyye'nin Şâbâniyye Ekolü ve Kolları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 133.
- Görkaş, İrfan (2016). Kastamonulu Ömer Fuâdî'de Metafizik: Birlik Kavramı. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(9), 57-75.
- İtani, Duygupınarı (2018). *Risâle-i Şevkiyye ve Makâle-i Zevkiyye (İnceleme-İnceleme)*. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.

- Kahriman, Sevda Tuğçe (2022). Muslihu'n-Nefs (Fuâdî). Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/muslihu-n-nefs-fuadi> [Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022].
- Kahriman, Sevda Tuğçe (2022). Risâle-i Aseliyye (Fuâdî). Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/risale-i-aseliyye-fuadi> [Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022].
- Kahriman, Sevda Tuğçe (2022). Risâle-i Halvet (Fuâdî". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/risale-i-halvet-fuadi> [Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022].
- Kahriman, Sevda Tuğçe (2022). Risâle-i Müsellest (Müsellest-i Tâsiyye) (Fuâdî). Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/risale-i-musellesat-musellesat-i-tasiyye-fuadi> [Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022].
- Kahriman, Sevda Tuğçe (2022). Risâle-i Sadefiyye (Fuâdî). Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/risale-i-sadefiyye-fuadi> [Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022].
- Kahriman, Sevda Tuğçe (2022). Tercüme-i Mi'yârü't-Tarîka (Fuâdî). Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tercume-i-mi-yaru-t-tarika-fuadi-tees-1891> [Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022].
- Karaçam, Hatice (2006). *Derviş Ömer Fuâdî Efendi'nin Şerh-i Vird-i Settâr Adlı Eseri ve Tasavvufî Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Karakuş, Yasin (2022). Bal Tefsiri ve Ömer Fuâdî'nin Risâle-i 'Aseliyyesi. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 5 (1), 244-264. <https://dergipark.org.tr/en/pub/estad/issue/69613/1096299>
- Kolektif (1990). Ömer Fuâdî. *TDEA*, C.7, s.181. İstanbul. Dergâh Yay.
- Komisyon (1992). Ömer Fuâdî, *Evliyalar Ansiklopedisi*, C.9, s.418. İstanbul: İhlas Yay.

- Konur, Himmet (2022). Şerh-i Vird-i Settâr (Fuâdî). Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/serh-i-vird-i-settar-fuadi> [Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022].
- Konur, Himmet (2013). Derviş Ömer Fuâdî'nin Vird-i Settâr Serhi. *Kafkasya'dan Anadolu'ya Kültür Köprülerimiz- Uluslararası Seyyid Yahya Şîrvânî ve Halvetilik Sempozyumu*. Eskişehir: Türk Dünyası Vakfı Yay.
- Kufacı, Osman(2021). Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî (Fuâdî). Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/menakib-i-saban-i-veli-fuadi-omer> [Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022].
- Kufacı, Osman(2021). Türbenâme (Fuâdî). Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/turbename-fuadi-omer> [Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022].
- Küçükbasmacı, Gülten (2017). Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî'de Kültür Öğeleri. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (29), 805-830.
- Küçükbasmacı, Gülten (2017). Şeyh Şabân-ı Velî ile İlgili Anlatıların Anlatı Ortamları. *TÜRK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(10), 70-83.
- Maden, Fahri; Eğilmez, Mustafa (2014). XIX. Yüzyılda Şeyh Şaban Velî Külliyesi. *Vakıflar Dergisi*, (42): 51-67
- Mısırî, Mahmud (2016). Risâle Fi't-Tevhîd Li'ş-şeyh Umer el-Fuâdî Makâle tevsikiyye ve risâle tevhîdiyye li-Dervîş Ömer el-Fuâdî eş-Şa'bânî el-Halvetî (1046 H.): tahkik ve dirâse. II. *Uluslararası Şeyh Şabân-ı Velî Sempozyumu "Kastamonu'da İlmî Hayat ve Kastamonu Âlimleri" Bildiri Kitabı*. 22-43.
- Okumuş, Ali (1998). *Menakıb-ı Şeyh Şa'ban-ı Velî*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ozanoğlu, İhsan (1966). *Şaban-ı Velî Hayatı, Eserleri ve Külliyesi*. Kastamonu: Yenises Matbaası.
- Ozanoğlu, İhsan (1967). *Şaban-ı Velî Menâkıbı* Kastamonu.

- Özcan, Asuman Ünal (2014). Ömer Fuâdî'nin Risâle-i Virdiyye Adlı Eserindeki Tasavvufî Görüşleri. *II. Uluslararası Şeyh Şaban-ı Veli Sempozyumu Bildiri Kitabı*, s.557-561. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Yay.
- Özcan, Asuman Ünal (2008). *Ömer Fuâdî'nin Risâle-i Virdiyye Adlı Eserindeki Tasavvufî Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Özcan, Asuman Ünal (2022). Risâle-i Virdiyye (Fuâdî). Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/risale-i-virdiyye-tees-1554> [Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022].
- Özçelik, Mevlüt (2012). *17. Yüzyıl Osmanlı Mutasavvıflarından Kastamonulu Ömer Fuâdî (ö. 1046/1636) ve Muslihu'n-Nefs' İsimli Eseri*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Özçelik, Mevlüt (2018). Kastamonulu Ömer Fuâdî'nin (Ö. 1046/1636) Muslihu'n-Nefs İsimli Eseri. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(2), 113-142.
- Özdemir, Hande Ayşegül (2018). *Kastamonu Şeyh Şabani Veli Vakıf Eserleri Müzesindeki kirkitli dokumaların incelenmesi ve üç boyutlu tasarımlarda uygulanabilirliği*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Özgeriş, Mutlu Melis (2022). Hayâtiyye (Fuâdî). Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/hayatiyye-fuadi> [Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022].
- Özgeriş, Mutlu Melis (2022). Risâle-i Cevâbiyye Li-ta'ni'l-hitâbiyye. Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/risale-i-cevabiyye-li-ta-ni-l-hitabiyye> [Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022].
- Özgeriş, Mutlu Melis (2022). Risâle-i Güllâbiyye (Fuâdî). Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/risale-i-gullabiyye-tees-1655> [Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022].

- Özgeriş, Mutlu Melis (2022). Risâle-i Tevhîdiyye (Fuâdî). Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/risale-i-tevhidiyye-fuadi> [Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022].
- Özgeriş, Mutlu Melis (2022). Risâle-i Zikr (Fuâdî). Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/risale-i-zikr-fuadi> [Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022].
- Özgeriş, Mutlu Melis (2022). Silsilenâme (Fuâdî). Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/silsilename-fuadi> [Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022].
- Özgeriş, Mutlu Melis (2022). Şerh-i Risâle-i Zenbilî Ali Efendi. Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/serh-i-risale-i-zenbili-ali-efendi-tees-1572> [Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022].
- Sâdık Vicedânî (1995). *Tomar-ı Turuk-ı Ayye*. (hızl. İrfan Gündüz). İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Safi, Muhammed (1988). *Menakıb-ı Şeyh Şaban-ı Veli ve Türbename*. İstanbul: Hazret-i Pir Şeyh Şaban-ı Veli Kültür Vakfı Yay.
- Savi, Saime İnal (2014). Şeyh Ömer Fuadi Hazretlerinin Menakıb ve Türbename'sinde Mevlana, Sadi ve Hafız'dan Farsça Dizeler. *II. Uluslararası Şeyh Şaban-ı Veli Sempozyumu Bildiri Kitabı*, s.589-592. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Yay.
- Sayacı, Ülkü (2003). *Ömer Fuadi'nin Risale-i Sadefiyye adlı eseri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Süsoy, Şenol (2018). Tarihi Camisi ve Sûfileri ile Küre-i Hadid (Demirli) Köyü. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (10), 109-123.
- Şahin, Ülkü (2014). Ömer Fuâdî ve Sadefiyye ve Muslihu'n-Nefs Adlı Eserleri. *II. Uluslararası Şeyh Şaban-ı Veli Sempozyumu Bildiri Kitabı*, s.571-587. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Yay.

- Taşdemir, Meral (2003). *Kastamonu Şeyh Şaban-ı Veli Camisi ve Türbesi haziresinde yer alan mezar taşları*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tatçı, Mustafa (2018). *Hazret-i Pîr Şabân-ı Veli Kitabı*. İstanbul: H Yay.
- Tatçı, Mustafa; Sever, Mustafa (2012). *Ömer Fuâdî Halvetî Divânçe-i İlâhiyât Sadefiyye-Pendiyye*. Ankara: Hz. Pîr Şeyh Şabân-ı Veli Kültür ve Sanat Derneği Yay.
- Tatçı, Mustafa (2010). Şabânî Kaynaklarında Hz. Mevlânâ ve Mevlevîler. *Uluslararası Mevlânâ Sempozyumu Bildirileri*, C. II: 879-920.
- Tatçı, Mustafa (1993). Şeyh Ömer Fuâdî ve Sadefiyyesi. İstanbul: *Yedi İklim Dergisi*, (41).
- Tekin, Yasin Mücahit (2019). *Tasavvuf kültüründe Şeyh Şaban-ı Veli'nin yeri ve önemi, Kastamonu inanç turizmine katkısı*. Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uymaz, Türkan (2017). *Halvetiliğin Şabaniyye kolunda Türk musikisi*. Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yazar, İlyas (2021). Bülbuliyye (Fuâdî). Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/bulbuliyye-fuadi-omer> [Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022].
- Yazar, İlyas (2007). Ömer Fuâdî. *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 34, s. 61-63. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Yazar, İlyas (2006). *Risale-i Bülbuliyye*. Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, (12): 121-134.
- Yazar, İlyas (2001). *Ömer Fuâdî Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Bülbuliyyesi'nin Metni*. İstanbul: Hamle Yay.
- Yazar, İlyas (1999). Osmanlı'nın Kültür Şehirlerinden Kastamonu'da Yetişmiş Bir Şâir: Ömer Fuâdî. *Folklor Edebiyat Dergisi*, (20), 113-124

- Yazar, İlyas (1999). *Ömer Fuâdî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Bûlbûliyye'sinin Metni*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yazar, L. Nihal (1985). *Halvetîliğin Şa'baniyye Kolu: Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme*. Ankara: Mas Matbaacılık.
- Yazar, L. Nihal (1985). *Halvetiyyenin Şa'baniyye Kolu ve Şa'ban-ı Velî*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yekbaş, Hakan (2022). *Kaside-i Pendiyye (Fuâdî)*. Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/kaside-i-pendiyye-fuadi> [Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022].
- Yılmaz, Semra (2012). *Türbe ziyaretlerinin sosyolojik anlamı: Şeyh Şaban-ı Velî ve Mevlana türbeleri örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zavotçu, Gencay (2022). *Risâle-i Şevkiyye fî Deverân-ı Sûfiyye (Fuâdî)*. Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/risale-i-sevkiyye-fi-deveran-i-sufiyye-fuadi> [Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022].
- Zavotçu, Gencay (2022). *Risâle-i Hâbiyye (Fuâdî)*. Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/risale-i-habiyye-fuadi> [Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022].
- Zavotçu, Gencay (2019). *Fuâdî ve Risâle-i Şevkiyye Fî-Deverân-ı Sûfiyye'si*. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, (5), 324-336.
- Zavotçu, Gencay; Yorgancı, Duygupınarı (2019). *Fuâdî ve Risâle-i Şevkiyye Fî Deverân-ı Sûfiyye'si*. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 5(2), 324-336.
- Zavotçu, Gencay (2007). *Türk Edebiyatı'nda Hâb-nâme ve Ömer Fu'âdî'nin Hâbiyye Risâlesi*. Kocaeli: Hazret-i Pîr Şeyh Şa'bân-ı Velî Vakfı Yay. No.: 8.